

ιστόρηση

Επιθεώρηση Δήμου Λίμνης Πλαστήρα Καρδίτσας με θέματα Τοπικής Ιστορίας - Έτος 1ο, τεύχος 2, Ιούνιος 2022

Αφιέρωμα

**στα 100 χρόνια από την
Μικρασιατική Τραγωδία**

**2022: έτος αφιερωμένο στη
Μικρασιατική
Εκστρατεία - Καταστροφή
και τον Νικόλαο Πλαστήρα**

ιστορία ISSN: 2944-9561

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Έκδοση του Δημοτικού Μουσείου Ιστορίας "Νικόλαος Πλαστήρας" Δήμου Λίμνης Πλαστήρα,
Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο, Παναγιώτης Νάννος

Συντακτική Επιτροπή

- Αντωνίου Αντώνης ► Γριβέλλας Λάμπρος ► Καλογερογιάννη Φωτεινή
► Κλήμος Γιώργος ► Μαμούρης Γιώργος ► Νάννος Παναγιώτης ► Παΐσης Κώστας

τ. 2, Ιούνιος 2022,

Θεματική έκδοση για τα 100 χρόνια από την Μικρασιατική Τραγωδία.

Επιμέλεια: Φωτεινή Καλογερογιάννη - Παναγιώτης Νάννος

Διατίθεται ελεύθερα σε ηλεκτρονική μορφή από την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα
www.plastiras-ota.gr

Προμήθεια σε έντυπη μορφή κατόπιν επικοινωνίας με τις εκδόσεις «Φάος», κ. Ηλίας Καρκαλέτσος
email: graphicart2005@gmail.com τηλ. 24410 77663

Στο 2ο τεύχος γράφουν οι:

► Δημήτρης Κ. Αγγελής	► Φωτεινή Καλογερογιάννη	► Παναγιώτης Νάννος
► Β.Δ. Αναγνωστόπουλος	► Κώστας Αθ. Παΐσης	► Χρήστος Λιαπής
► Γιώργος Βασιλούλης	► Γιώργος Αθ. Κλήμος	► Γιώργος Δ. Παπαδόπουλος
► Λάμπρος Γριβέλλας	► Στέλιος Κουτής	► Αθανάσιος Χρ. Τσιαμαντάς

Σημείωμα του εκδότη

Μνήμη: θεμέλιο ειρήνης και προόδου

Η υποδοχή της «Ιστορίας» υπήρξε ανέλπιστα καλή από ερευνητές και αναγνώστες της Τοπικής Ιστορίας και τους ευχαριστούμε! Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στους συγγραφείς, οι οποίοι μας εμπιστεύτηκαν τις εργασίες τους. Με την έκδοση καλύπτουμε ένα διαπιστωμένο κενό, δεδομένου ότι από δεκαετίας έπαψαν να εκδίδονται αντίστοιχα περιοδικά που έπεσαν θύματα της οικονομικής κρίσης, όπως η «Γνώση και Γνώμη» και τα «Καρδιτσιώτικα Χρονικά». Η «Ιστορία» επιβεβαιώνει την επιλογή μας να εκδοθεί το περιοδικό, διότι η ανάδειξη της Ιστορίας αποτελεί υποχρέωση μιας σύγχρονης Αυτοδιοίκησης, πόσο μάλλον όταν ως Δήμος φέρουμε το βαρύτιμο όνομα "Πλαστήρας". Ένα όνομα το οποίο οφείλουμε να τιμούμε διαχρονικά με τη στάση μας, επιπλέον διότι φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή, αυτή την εθνική τραγωδία, οι επιπτώσεις της οποίας ξεπερνούν την άλωση της Πόλης, διότι υπήρξαν ανυπολόγιστες για τον Ελληνισμό απώλειες, της Ιωνίας, της Μικράς Ασίας, του Πόντου, πολλών άλλων αλησμόνητων πια πατρίδων με τους χιλιάδες νεκρούς και εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες. Ο ξεριζωμός τους από τις πατρογονικές εστίες έφερε το τέλος ενός ακμάζοντος Ελληνισμού και τον αφανισμό ενός πανάρχαιου ελληνικού πολιτισμού.

Δυστυχώς, έμελλε στις ημέρες μας να ζήσουμε ξανά την προσφυγιά και τον αφανισμό ενός ακόμα αρχαίου τμήματος Ελληνισμού στην Ουκρανία, με τον άδικο πόλεμο που προκάλεσε η βάρβαρη εισβολή των Ρώσων στη χώρα αυτή. Χιλιάδες νεκροί, ανάμεσα σε αυτούς και Έλληνες, ανυπολόγιστες καταστροφές στη χώρα αυτή, ανάμεσα σε αυτές και η Μαριούπολη, αρχαία Ελληνική πόλη με τα χωριά της και τους 200.000 Έλληνες αυτόχθονες, η οποία δεν υπάρχει πια μετά από 2.500 χρόνια παρουσίας και τίποτα πια δεν θα είναι το ίδιο όταν τελειώσει ο πόλεμος, ακόμα κι αν δικαστούν οι εγκληματίες του πολέμου.

Εκατό (100) χρόνια μετά την εθνική καταστροφή του 1922, η οποία οδήγησε σε ιστορικές αλλαγές και στην οριστική λύση της καθ' ημάς Ανατολής, ακόμα βιώνουμε τις βαθιές ιστορικές επιπτώσεις, σήμερα όσο ποτέ άλλοτε τόσο έντονα. Η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας για τη Συνθήκη της Λωζάνης και η απειλή επέκτασής της στο Αιγαίο, έτσι όπως ονειρεύεται τη «Γαλάζια Πατρίδα» μέσα από «τα σύνορα της καρδιάς» του, ο νεοσουλτάνος που διοικεί την γείτονα χώρα σήμερα, είναι απότοκος της Μικρασιατικής Καταστροφής. Αν δεν συνέβαινε αυτή, αν εφαρμόζονταν η συνθήκη των Σεβρών, ή κάποια άλλη παραλλαγή της, σήμερα η πραγματικότητα θα ήταν άλλη, όμως η Ιστορία γράφεται με γεγονότα και δεδομένα, όχι με υποθέσεις. Η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα και έχει παραιτηθεί από τα δικά της, προτάσσοντας την ειρήνη και τη σταθερότητα στα Βαλκάνια. Ουδέποτε εργαλειοποίησε Ελληνικές μειονότητες για να διεκδικήσει κάτι. Ούτε διεκδίκησε βεβαιωμένα ιστορικά δικαιώματα, αν και θα μπορούσε. Αντίθετα, οι Έλληνες της Βορείου Ηπείρου, των Σκοπίων, της Βουλγαρίας, της Τουρκίας, οι Έλληνες ανά τον κόσμο αποτελούν γέφυρες ειρήνης και φιλίας των λαών.

Αυτό όμως αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να παραιτηθούμε και από το δικαίωμα της Μνήμης, το αντίθετο. Νοιώθουμε την ανάγκη αλλά και το χρέος να το κάνουμε, διότι πρέπει να κρατήσουμε ζωντανή τη φλόγα της Μνήμης, ακριβώς διότι δεν θέλουμε άλλη φορά να καούμε κυριολεκτικά και μεταφορικά, όπως η Σμύρνη το 1922. Όποιος ξεχνάει είναι καταδικασμένος να ξαναζήσει τα ίδια και χειρότερα, όταν τα παθήματα δεν γίνονται μαθήματα, όταν τα λάθη δεν γίνονται ασπίδα προστασίας και ασφάλειας.

Επιπλέον, νοιώθουμε την ανάγκη και το χρέος να τιμήσουμε τους αγώνες και τις θυσίες των δικών μας ανθρώπων. Δεν έχει σημασία αν αργήσαμε και γιατί, έστω και τώρα είναι καιρός να μάθουμε τα ονόματα όσων πολέμησαν και θυσίασαν την ζωή τους για την Πατρίδα και είναι οι δικοί μας πρόγονοι. Να μάθουμε την οικογενειακή μας ιστορία μέσα από την ανάκληση μνήμης όσων αγωνίστηκαν για τις αξίες της Πατρίδας και την εθνική μας ολοκλήρωση. Εκατό (100) χρόνια συλλογικής λήθης είναι αρκετά. Έχουμε χρέος να ανάψουμε

συμβολικό κερδί στη μνήμη τους, με τη δημόσια ανάγνωση του ονόματος τους και την αναγνώριση της θυσίας τους για την Πατρίδα.

Έπειτα είναι και αυτό που είπε ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης: «σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σα να σβήνεις ένα κομμάτι από το Μέλλον.»

Κι εμάς μας ενδιαφέρει το Μέλλον μέσα από το Παρελθόν, αλλά με όρους σύγχρονους. Η συναισθηματική προσέγγιση της Ιστορίας δεν είναι ασφαλής, εξάλλου στέγνωσαν από καιρό τα δάκρυα για όσους και όσα χάθηκαν οριστικά.

Η Μνήμη οφείλει να είναι θεμέλιο προόδου των κοινωνιών και αξία - αφετηρία δημιουργίας συνθηκών Ειρήνης και Πολιτισμού. Συνάμα όμως οφείλει να είναι και σύμβολο ισχύος για την υπεράσπιση της Εθνικής Αξιοπρέπειας και Υπόστασης.

Με τις σκέψεις αυτές παραδίδουμε το 2ο τεύχος της «Ιστορήσης» στην κρίση των αναγνωστών, με την ευχή η Γνώση να αποτελέσει την αφετηρία για μια άλλη ανάγνωση του ιστορικού μας παρελθόντος, αλλά και την ανα-θεώρηση της δικής μας ευθύνης απέναντι στην Πατρίδα και το μέλλον της.

Παναγιώτης Νάνος
Δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα

Ο Χάρτης της Νέας Μεγάλης Ελλάδος, όπως διαμορφώθηκε με την συνθήκη των Σεβρών, 1920.
Έκθεμα του Δημοτικού Μουσείου Ιστορίας "Νικόλαος Πλαστήρας"

Επετειακό άρθρο για τη Μικρασιατική Καταστροφή

Γιώργος Βασιλούλης

Τα τελευταία δύο χρόνια γιορτάζουμε δύο σημαντικές εθνικές επετείες. Μία ηρωική και μία καταστροφική. Πέρσι γιορτάσαμε τα 200 χρόνια από την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού και τη δημιουργία του ελληνικού κράτους. Φέτος γιορτάζουμε τα 100 χρόνια από τον ξεριζωμό του Μικρασιατικού ελληνισμού και τον ενταφισμό της Μεγάλης Ιδέας καθώς και του εθνικού αλυτρωτισμού.

Το 1922 **δεν** γιορτάσθηκε η 100ή επέτειος του 21 γιατί η Ελλάδα είχε μετακομίσει στη Μ. Ασία πολεμώντας για τη Μεγάλη Ιδέα. Φέτος γιορτάζουμε κανονικά την 100ή επέτειο του τραγικού αυτού γεγονότος της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Όταν πριν από 200 περίπου χρόνια ο Διονύσιος Σολωμός έλεγε: "*Δυστυχισμένε μου λαέ καλέ κι αγαπημένε, πάντα ευκολόπιστε και πάντα προδομένε*", δεν θα μπορούσε ποτέ να φανταστεί τη διαχρονικότητα αυτών των στίχων. Η διαχρονική εξαπάτηση και προδοσία του ελληνικού λαού απαντώνται με εμφαντικό τρόπο στην περίοδο με την οποία στη συνέχεια θα ασχοληθούμε.

Η προδοσία των ξένων αλλά και η ανωριμότητα των ελλήνων κυβερνητών εκείνης της περιόδου, όπως θα αναπτύξουμε παρακάτω, διαμόρφωσαν εν πολλοίς την τραγική κατάληξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

Η Ελλάδα, από τη συμμετοχή της στους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους, βγήκε πολλαπλά ωφελημένη, πληθυσμιακά και εδαφικά, αλλά κυρίως με καταξιωμένο το ρόλο της από φίλους και εχθρούς, ως μια υπολογίσιμη χώρα. Τα εδαφικά και πληθυσμιακά οφέλη είναι απολύτως μετρήσιμα και αδιαμφισβήτητα, ενώ η παρουσία ενός πολιτικού ηγέτη με διεθνείς περγαμηνές, την αναβάθμιζε στη βαλκανική κονίστρα και της έδινε την προοπτική διεκδίκησης αξιόλογης περιφερειακής δύναμης.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος με κατάλληλους χειρισμούς στα διεθνή συνέδρια, αλλά κυρίως στα παρασκήνια, ανέλαβε να υλοποιήσει το πανεθνικό όραμα της Ελλάδας των 2 ηπείρων (Ευρώπη, Ασία) και των 5 θαλασσών (Μεσόγειος, Αιγαίο, Ιόνιο, Προποντίδα, Μαύρη θάλασσα).

Την προσπάθεια υλοποίησης αυτού του οράματος ανέκοψε ο Α' Παγκόσμιος που έφερε στη χώρα μας τον εθνικό διχασμό, αποτέλεσμα της διαμάχης Βενιζέλου — Κωνσταντίνου, ως προς την επιλογή των συμμαχιών της χώρας και την είσοδό της σ' αυτόν.

Το τέλος του μεγάλου αυτού πολέμου βρίσκει την Ελλάδα στο πλευρό των νικητών και με τη συνθήκη των Σεβρών βάζει τα θεμέλια της δημιουργίας της Μεγάλης Ελλάδας, δικαιώνοντας τις επιλογές του Βενιζέλου. Στην προσπάθεια της ελληνι-

κής εδαφικής επέκτασης ο Βενιζέλος βρίσκει αρωγούς τους συμμάχους του Α' παγκόσμιου, οι οποίοι για δικούς τους λόγους ήθελαν την παρουσία μας στη Μ. Ασία, και στη συνδιάσκεψη του Παρισιού — Μάιος 1919 - άναψαν το πράσινο φως για την κατάληψη της Σμύρνης από τον ελληνικό στρατό.

Από τη χρονική αυτή περίοδο αρχίζει για τη χώρα μας μια μεγάλη και όπως αποδείχτηκε καταστροφική περιπέτεια.

Γιατί, αν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι αποτέλεσαν τη λαμπρότερη σελίδα της στρατιωτικής και πολιτικής μας ιστορίας στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η συνέχεια δεν ήταν ανάλογη. Η χρονική περίοδος 1919-22 κατά την οποία η Ελλάδα ενεπλάκη στο μικρασιατικό αποτελεί την πιο μελανή ιστορία του σύγχρονου ελληνισμού. Η Μικρασιατική εκστρατεία κατέληξε σε μια άνευ προηγουμένου στρατιωτική και πολιτική ήττα, με ανελέητες σφαγές αμάχων, μετακινήσεις πληθυσμών, εδαφική συρρίκνωση και εθνική ταπείνωση.

Και επειδή πιστεύουμε πως κατά την έρευνα των ιστορικών γεγονότων είναι προτιμητέα τα ερωτηματικά των θαυμαστικών, στην περίπτωση του προκειμένου ιστορικού θέματος θέσαμε καίρια ερωτήματα όπως:

- Πως οδηγηθήκαμε στη Μικρασιατική Εκστρατεία;
- Τι έφταιξε και υποστήκαμε την εξευτελιστική ήττα; - Και ποιες τελικά ήταν οι συνέπειες αυτής της συντριβής;
- Και ακόμη:
- Πως από το θρίαμβο των Βαλκανικών Πολέμων φτάσαμε στην καταστροφή;
- Πως από το ζενίθ της εθνικής μας περηφάνιας κατακυλίσσαμε στο ναδίρ της εθνικής ταπείνωσης;
- Και πως ο μέγας πολιτικός ηγέτης που έβγαλε τη χώρα από τη μιζέρια και την αφάνεια δεν μπόρεσε να αποτρέψει τον διαφαινόμενο όλεθρο;
- Ορθά πήρε την απόφαση ο Βενιζέλος για κατάληψη της Σμύρνης;

Για να πάμε παρακάτω, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε πρώτα στην τελευταία ερώτηση: Σωστά πάρθηκε η απόφαση για την εκστρατεία;

- Ας μπούμε στο κλίμα της εποχής. Μετά τη διάψευση των εξαγγελιών των Νεότουρκων για παροχή ελευθεριών και δικαιωμάτων στους μη μουσουλμάνους της αυτοκρατορίας και μετά τη γενοκτονία των Αρμενίων το 1915, ήταν πασιφανές πως και η κεμαλική Τουρκία θα ακολουθούσε την ίδια σκληρή πολιτική απέναντι στις μειονότητες. Ήταν αναγκασμένος ο Βενιζέλος να δεχθεί την εντολή των συμμάχων για κατάληψη της περιοχής της Σμύρνης, ώστε να μην εγκαταλείψει στην τύχη του τον ελληνικό πληθυσμό της Μ. Ασίας που αριθμούσε την εποχή εκείνη στο μισό πληθυσμό του ελλαδικού χώρου που ήταν τότε 4.300.000 - (1.694.000 στη Μ. Ασία, 731.000 στην Ανατολική Θράκη και στην περιφέρεια της Κωνσταντινούπολης). Αυτό μάλιστα όφειλε να το προτείνει και το πρότεινε ήδη από το 1915, αφότου

δηλαδή η Ελλάδα και ο κόσμος ολόκληρος παρακολουθούσαν τη γενοκτονία των Αρμενίων και εκείνος προσπαθούσε εναγωνίως να πείσει τον Κωνσταντίνο για την έξοδο της Ελλάδας στον Α' Π. Πόλεμο εναντίον της Τουρκίας και των συμμάχων της. Οποιαδήποτε άλλη επιλογή θα σήμαινε την καταδίκη σε θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων της Μ. Ασίας. Θα είχαν κι αυτοί τη μοίρα των Αρμενίων. Το ότι δεν πραγματώθηκε αυτό που προφανώς ήλπιζε ο Βενιζέλος ήταν τουλάχιστον ευθύνη τόσο των πολιτικών του αντιπάλων, που με την επάνοδο του Κωνσταντίνου απώλεσαν την υποστήριξη των συμμάχων, όσο και της προδοτικής στάσης αυτών των ιδίων που έκαναν κολιγιά με τον Κεμάλ. **Επομένως, ο Βενιζέλος ορθώς πήρε την απόφαση για την εκστρατεία.**

Ο Βενιζέλος, κεντρικό πρόσωπο της μικρασιατικής υπόθεσης, παρουσιάζεται από φίλους και αντιπάλους με τριπλή ιδιότητα:

1. Ως χωροφύλακας — τοποτηρητής των μεγάλων δυνάμεων, ιδίως των Βρετανών, που συμμετείχε σ' ένα ιμπεριαλιστικό — αποικιακό πόλεμο, με σκοπό να επιβάλλει την τάξη στην ταραγμένη περιοχή της Μ. Α. προκειμένου οι μεγάλοι, ως νικητές του πρώτου παγκόσμιου, να μοιραστούν με ηρεμία τα λάφυρα του πολέμου που δεν ήταν άλλα από τις πλούσιες πετρελαιοπηγές του Κόλπου, της Βαγδάτης και της Μοσούλης και ακόμη τον έλεγχο των συγκοινωνιακών κόμβων της Ανατολής.

2. Ως εκφραστής της άρχουσας ελληνικής αστικής τάξης, η οποία προσδοκούσε επιχειρηματικά οφέλη με τη διεύρυνση των αγορών από την επέκταση της ελληνικής επικράτειας στην ανατολική ακτή του Αιγαίου. Για το σκοπό αυτό προπαγάνδιζε το μικρασιατικό εγχείρημα και προέτρεπε τον Βενιζέλο στην απόβαση.

3. Ως ενσαρκωτής του μεγαλοϊδεατισμού σύμπαντος του ελληνισμού. Η κόκκινη μηλιά και το ζωντανέμα του μαρμαρωμένου βασιλιά ήταν τώρα στόχοι ορατοί που έφτασε πλέον η ώρα να πραγματοποιηθούν. Και όπως αναφέρει ο ιστορικός ερευνητής Ν. Ψυρούκης: *« Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα ήταν σχεδόν αδύνατο να ξεχωρίσει ο ελληνικός λαός που τέλειωνε το δίκαιο αίτημα και που άρχιζε η επεκτατική αδικία. Πότε οι κυβερνήτες του μιλούσαν γλώσσα εθνική και πότε ξένη προς τα συμφέροντα του τόπου ».*

Η αρχή του 20ού αιώνα σηματοδεύτηκε από μια γενικευμένη αναταραχή με την έξαρση των εθνικιστικών κινημάτων και τον κατακερματισμό των μεγάλων αυτοκρατοριών, με αποτέλεσμα και τις συννοριακές μεταβολές. Το τέλος δε του πρώτου παγκόσμιου βρίσκει την ηττημένη Οθωμανική αυτοκρατορία να πνέει τα λοίσθια και τους επίδοξους κληρονόμους της, νικητές του πολέμου, να ερίζουν για τη διανομή των πλουσίων σε κοιτάσματα εδαφών της.

Η Ελλάδα, όντας με την πλευρά των νικητών, επιχειρώντας την επέκτασή της, θέλησε να μεταμορφωθεί σε μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, χωρίς να διαθέτει τις απαραίτητες δυνάμεις.

Κυρίως όμως οι πολιτικοί ηγέτες της, θαμπωμένοι από το όραμα που αιώνες φώλιαζε στις καρδιές των Ελλήνων για εθνική επέκταση, εδαφική και πληθυσμιακή, **υποτίμησαν τους βασικούς παράγοντες**, εκείνους που συντέλεσαν στη διαμόρφωση του καταστροφικού αποτελέσματος.

-Και πρώτα απ' όλα υποτίμησαν την ηγετική φυσιογνωμία του Μουσταφά Κεμάλ, ενός ηγέτη που την κατάλληλη χρονική στιγμή, όταν η συνθήκη των Σεβρών διαμελίζει τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφού πρώτα εξυψώνει το εθνικό φρόνημα των συμπατριωτών του, οργανώνει το διαλυμένο μετά την ήττα του στον πρώτο παγκόσμιο στράτευμα και τίθεται επικεφαλής του κινήματος αντίστασης των Τούρκων εναντίον των ξένων εισβολέων και κυρίως των **"άπιστων γκιαούρδων, πρώην υποτελών του σουλτάνου"**. Γιατί οι Τούρκοι μπορούσαν να ανεχθούν τους Αγγλογάλλους ως επικυρίαρχους στη χώρα τους μετά την ήττα τους στον πρώτο παγκόσμιο, ποτέ όμως του Έλληνας, το επιχειρηματικό πνεύμα των οποίων αναγνωρίζονταν επί αιώνες, κάτω όμως από την επικυριαρχία του σουλτάνου.

-Αστάθμητος παράγοντας επίσης προέκυψε μετά την επικράτηση της Οκτωβριανής Επανάστασης, οι ηγέτες της οποίας έβλεπαν στο πρόσωπο του Κεμάλ το φλογερό επαναστάτη κατά του σουλτάνου, προπομπό και άλλων επαναστατικών κινήματων στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι τον στήριξαν με την αναγνώριση της επαναστατικής κυβέρνησης της Άγκυρας το 1920, όταν ακόμη αυτή βρισκόνταν σε διεθνή απομόνωση, καθώς και με τη σύναψη Σοβιετοτουρκικής συμφωνίας φιλίας και συνεργασίας που υπογράφηκε στις 16/3/1921 στη Μόσχα και προέβλεπε παραίτηση από τις σοβιετικές διεκδικήσεις στη Μ. Ανατολή καθώς και παροχή οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας. Το σταθερό ενδιαφέρον εξάλλου για τα στενά του Βοσπόρου έγειρε κατά πολύ την πλάστιγγα υπέρ της αμέριστης βοήθειάς της.

**ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΣΤΑΘΜΗΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΑΜΕ,
ΘΑ ΣΤΑΘΟΥΜΕ ΚΑΙ ΣΕ ΔΥΟ ΒΑΣΙΚΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΗΤΤΑΣ: ΣΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ
ΞΕΝΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΩΝ**

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ

Με σκηνοθέτες και μεγάλους πρωταγωνιστές τις δυνάμεις της Αντάντ και τις πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες της Ελλάδας και Τουρκίας στον ρόλο του κομπάρσου, ο ελληνοτουρκικός πόλεμος ήταν μια παρωνυχίδα ενταγμένη στη σύγκρουση συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων, που ξέσπασε μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η ελληνοτουρκική σύρραξη υπήρξε μια λεπτομέρεια, μια απλή κίνηση στη σκακιέρα των νικητών του μεγάλου πολέμου, που διαπραγματεύονταν το μοίρασμα των πλούσιων σε ορυκτά τεράστιων εδαφών της πάλαι ποτέ κραταιάς αυτοκρατορίας. Πολλοί αξιωματούχοι των συμμαχικών κυβερνήσεων, όπως ο λόρδος Κώρζον, που στην

επίμαχη περίοδο διατέλεσε υπουργός εξωτερικών της Βρετανίας, ήταν μέτοχοι μεγάλων πετρελαϊκών και διαμετακομιστικών εταιρειών και στις διακρατικές συμφωνίες που έκαναν με την Τουρκία υπερασπίζονταν τα συμφέροντα των εταιρειών τους σε βάρος της υποτιθέμενης συμμαχίας τους Ελλάδας.

Από έγγραφο της συνθήκης της Λωζάννης προκύπτει ότι: *«Γερμανός εμπειρογνώμων που επισκέφτηκε το 1901 τις πετρελαιοπηγές της Μοσούλης και Βαγδάτης, (επαρχίες τότε της Οθωμανικής αυτοκρατορίας), τις χαρακτήρισε ως τις πλουσιότερες του κόσμου σε κοιτάσματα. Οι Αγγλία, Η.Π.Α. Γαλλία, και Ιταλία έκαναν τα πάντα για να τις αποκτήσουν. Η Ελλάδα προδόθηκε και οι χριστιανικές μειονότητες θυσιάστηκαν».*

Προκειμένου λοιπόν να διαχειριστούν τα πετρέλαια καθώς και τα λιμάνια και τους συγκοινωνιακούς κόμβους, έπρεπε να καταστείλουν τον επαναστατικό αναβρασμό που άρχισε να αναπτύσσεται μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έπρεπε να βρουν κάποια χώρα για να παίξει το ρόλο του αστυνόμου που θα εξασφάλιζε την τάξη στην περιοχή. Και όταν πίεζαν τον βρετανό πρωθυπουργό να στείλει αυτός στρατός στη Μικρά Ασία εκείνος απαντούσε: *No men, no money*», δηλαδή «όχι άνδρες, όχι χρήματα». Πείθοντας δε και τους άλλους, θεωρούσε ότι η χώρα αυτή είναι η Ελλάδα, που διεκδικούσε την προσάρτηση αυτών των εδαφών σε εφαρμογή του «*οράματος*» της μεγάλης ιδέας. Επειδή οι ίδιοι, μετά το τέλος του μεγάλου πολέμου, είχαν διαλύσει τους στρατούς τους, έψαχναν μισθοφόρους χωρίς μισθό. Επιπλέον η Ελλάδα διέθετε ένα αξιόμαχο και εμπειροπόλεμο, λόγω Βαλκανικών πολέμων, στρατό και επιπλέον τη φλόγα να απελευθερώσει τα ελληνικά εδάφη της Μ. Ασίας. Τα βρετανικά επίσης συμφέροντα συνέπιπταν με εκείνα των Ελλήνων εφοπλιστών και μεγάλων επιχειρηματιών, οι οποίοι συνέτειναν και εκείνοι στην απόβαση με την εσωτερική προπαγάνδα.

Ακριβώς για την επίτευξη αυτού του σκοπού οι μεγάλοι ενθάρρυναν την ελληνική απόβαση, εκμεταλλευόμενοι τον ανεκπλήρωτο έως τότε πόθο των Ελλήνων περί αλυτρωτισμού, την απελευθέρωση δηλαδή των υπόδουλων ομοεθνών με την παράλληλη ανάκτηση των εδαφών στα οποία ζούσαν, καθώς και την ικανοποίηση του εθνικού οράματος για τη δημιουργία της μεγάλης Ελλάδας των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών.

Από την ίδρυσή του το ελληνικό κράτος, είχε απόλυτη εξάρτηση από τους ξένους. Οι ξένοι συνέβαλαν αποφασιστικά στην απελευθέρωση κατά τη ναυμαχία του Ναβαρίνου το 1827, ύστερα φυσικά από τον ηρωικό ξεσηκωμό του ελληνικού λαού το 1821. Με βάση τα κείμενα όλων ανεξαιρέτως των συνθηκών, που υπογράφηκαν από το 1828 και μετά, οι μεγάλες δυνάμεις Άγγλοι, Γάλλοι και Ρώσοι χαρακτηρίζονται προστάτιδες δυνάμεις του «*ανήλικου και ανώριμου*» ελληνικού κράτους. Αυτές επιβεβαιώνουν με την υπογραφή τους την οποιαδήποτε μεταβολή και

μόλις το 1920 με τη συνθήκη των Σεβρών παραιτούνται της προστασίας. Και όταν πάλι στήθηκαν τα κοινοβούλια, στις πρώτες εθνοσυνελεύσεις, τα κόμματα με τα οποία παρουσιάστηκαν ήταν εξαρτώμενα από τους ξένους, όπως: Το αγγλικό με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, το γαλλικό με τον Ιωάννη Κωλέτη και το ρωσικό με τον Ανδρέα Μεταξά, αλλά βασικό προβεβλημένο πρόσωπο τον Κολοκοτρώνη.

Η συνέχεια βέβαια είναι γεμάτη από εξαρτήσεις πολιτικές και κυρίως οικονομικές μέχρι σήμερα, άλλοτε με τις επιτηρήσεις και άλλοτε με τα μνημόνια. Για να επαληθευθεί η ρήση του μεγάλου Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, ο οποίος το 1910, έλεγε: *Η Ελλάς ανέκτησε την ανεξαρτησία της για να αποδείξει ότι είναι ανίκανη να αυτοδιοικηθεί.*

-Οι σύμμαχοί μας στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, έπαιξαν τελικά τον ρόλο του δούρειου ίππου στη μικρασιατική περιπέτεια.

Οι Γάλλοι ήταν οι πρώτοι από όλους του Ευρωπαίους που υπέγραψαν με την Οθωμανική Αυτοκρατορία τις περίφημες δομολογήσεις, με τις οποίες απολάμβαναν οικονομική και διπλωματική ασυλία στη χώρα. Και όταν πήραν αυτά που ζητούσαν στη Συρία, όχι μόνο αποσύρθηκαν, αλλά εξόπλισαν με το στρατιωτικό υλικό των αποσυρθέντων στρατευμάτων τους τις δυνάμεις του Κεμάλ.

Τα ίδια και οι Ιταλοί που ήταν εξαρχής ενοχλημένοι με την ελληνική παρουσία στη Μ. Ασία. Έτσι μόνοι εχθροί του Κεμάλ απέμειναν οι Άγγλοι, ασφαλείς στα Δαρδανέλια και οι Έλληνες απόλυτα εκτεθειμένοι και αβοήθητοι στη Μ. Ασία.

-Για τις δυνάμεις της Αντάντ, η Μικρασιατική εκστρατεία υπήρξε καθαρά οικονομικός πόλεμος αποικιακού χαρακτήρα, με στόχο τον έλεγχο των πλούσιων σε κοιτάσματα περιοχών, καθώς και των συγκοινωνιακών κόμβων και όχι στρατιωτική αναμέτρηση, την οποία άφησαν να διεξαχθεί μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Τρανό παράδειγμα η στάση τους κατά την καταστροφή της Σμύρνης, όπου ανήσυχες για την προστασία των εμπορικών τους συμφερόντων και των μεταξύ τους ισορροπιών, αρνήθηκαν κυνικά να παρέμβουν.

ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ ΛΑΘΗ

Κομβικό ρόλο επίσης στη διαμόρφωση του αποτελέσματος του Μικρασιατικού πολέμου, έπαιξε το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών της 1ης Νοέμβρη 1920. Οι Φιλελεύθεροι του Ελ. Βενιζέλου, που κυβερνούσαν τη χώρα, αν και πήραν περισσότερους ψήφους έχασαν από την ενωμένη αντιπολίτευση πλην ΣΕ.ΚΕ., οι οποίοι με επικεφαλής τον Δ. Γούναρη πήραν την εξουσία. Και ενώ προεκλογικά δεσμεύτηκαν και κέρδισαν τις εκλογές με το σύνθημα «οίκαδε» την επιστροφή δηλαδή του στρατεύματος και το σταμάτημα του πολέμου, έπραξαν το εντελώς αντίθετο. Αφού έφεραν πίσω τον Κωνσταντίνο και αντικατέστησαν τους μαρτυρικούς σμένους αξιωματικούς του Βενιζέλου με άκαπνους φιλοβασιλικούς, διέταξαν προ-

έλαση με σκοπό την κατάληψη της Άγκυρας, ενεργώντας αντίθετα με τη Συμφωνία των Σεβρών. Τότε βρήκαν την ευκαιρία οι υποτιθέμενοι σύμμαχοι, που ήταν εξαρχής αντίθετοι με την επιστροφή του βασιλιά που τον θεωρούσαν γερμανόφιλο και μας εγκατέλειψαν. Τον Μάρτιο του 1921 στο πολεμικό συμβούλιο της Κιουτάχειας, αποφασίσθηκε μετά από διχογνωμία, η προέλαση για τη διάβαση του Σαγγάριου με σκοπό την κατάληψη της Άγκυρας και τη διάλυση του κεμαλικού στρατού. Και ενώ στις αρχές του 1821 τα ελληνικά στρατεύματα προέλασαν νικηφόρα αν και με πολλές απώλειες, αφού διάβηκαν τον Σαγγάριο και έφτασαν σε απόσταση 60 χιλιομέτρων από την Άγκυρα, χωρίς πυρομαχικά, νηστικοί και ρακένδυτοι απομονωμένοι από τα κέντρα ανεφοδιασμού κατά την τακτική του Κεμάλ, αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και να συμπυκνωθούν στη δυτική πλευρά του ποταμού. Η παραμονή στα χαρακώματα για ένα χρόνο (Σεπτ. 21 — Αυγ. 22) ήταν καταστροφική. Με πεσμένο το ηθικό των στρατιωτών, με έλλειψη τροφής και πολεμοφοδίων, με τη μάστιγα της λιποταξίας, ο περήφανος τροπαιούχος ελληνικός στρατός που πριν ένα χρόνο έτρεψε σε φυγή τους Τούρκους, κατάντησε ένα αξιολύπητο ασκέρι. Και ο Κεμάλ, αφού στο χρόνο αυτόν της αδράνειας των Ελλήνων ανασυντάχθηκε, έκανε τη μεγάλη αντεπίθεση και διέλυσε τα ελληνικά στρατεύματα. Σε χρόνο ρεκόρ φτάνει στη Σμύρνη, όπου συντελέστηκε η τελευταία πράξη της Μικρασιατικής τραγωδίας.

Ένα ερώτημα που μένει ακόμη αναπάντητο 100 χρόνια μετά είναι γιατί ο Βενιζέλος έκανε τις εκλογές του Νοέμβρη 1920, **ενώ μπορούσε να τις αποφύγει γιατί ήταν πανίσχυρος μετά τη συμφωνία των Σεβρών επικαλούμενος ακόμη την εμπόλεμη κατάσταση και το πολιτειακό κενό μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου.**

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ του: Ήθελε νωπή εντολή, ανέλαβε την εξουσία το 1917 χωρίς εκλογές (5ετής βουλή Λαζάρων από το 1915).

ΕΠΙΚΡΙΤΕΣ του: Ήταν σίγουρος για την ήττα την οποία δεν ήθελε να χρεωθεί.

Ο ίδιος πίστευε ότι είχε το λαό με το μέρος του. Απολογούμενος στην Πηνελόπη Δέλτα, είπε: δεν υπολόγισα τον πατέρα του στρατιώτη.

Η Ελλάδα μετά την μικρασιατική περιπέτεια ήταν μια χώρα ηττημένη στρατιωτικά, διχασμένη πολιτικά, διεθνώς απομονωμένη και απειλούμενη από τα γειτονικά κράτη, οικονομικά εξαθλιωμένη και υποχρεωμένη να αποκαταστήσει περισσότερους από ένα εκατομμύριο πεινασμένους και άστεγους πρόσφυγες.

Χωρίς αμφιβολία, συνολικά τα γεγονότα της δεκαετίας 1912 — 22 και η συνθήκη της Λωζάννης που ακολούθησε, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εδαφικής, πληθυσμιακής, οικονομικής και πολιτισμικής υπόστασης της χώρας. Και διαμόρφωσαν τις τύχες του ελληνισμού για τις υπόλοιπες δεκαετίες.

- Η προσάρτηση των νέων εδαφών κατά τους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους και η ανακατάταξη αυτών μετά την καταστροφική έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας, διαμόρφωσαν τα γεωγραφικά σύνορα της Ελλάδας όπως ισχύουν σήμερα.

- Η μετακίνηση 1,5 εκατομμυρίου προσφύγων από τη Μ. Ασία και Ανατολική Θράκη με τους διωγμούς και την αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών, διαμόρφωσαν, παρά τις επί μέρους τοπικές αντιθέσεις, ένα ομοιογενές ανθρώπινο δυναμικό, που όμοιό του δεν έχει να επιδείξει κανένα ευρωπαϊκό κράτος. Σε μια εποχή αμφισβήτησης της ελληνικότητάς της, με τη Βουλγαρία να θέτει σοβαρά ζητήματα μειονοτήτων και επομένως να διεκδικεί εδάφη της, η Μακεδονία ιδιαίτερα απέκτησε αμινώς ελληνικό πληθυσμό.

- Οι ανθρώπινες μάζες που μετακόμισαν στη μητροπολιτική Ελλάδα προσέδωσαν τεράστια ώθηση στην επιχειρηματικότητα, τα τεχνικά επαγγέλματα και τη γεωργία. Οι πρόσφυγες με τη φιλεργατικότητά τους μετέτρεψαν την τραγωδία σε δημιουργία, έφεραν νέες τεχνικές και καλλιέργειες άγνωστες μέχρι τότε στην παλιά Ελλάδα. Σημαντικοί επιχειρηματίες μέχρι και σήμερα έλκουν την καταγωγή τους από τις λεγόμενες "χαμένες πατρίδες".

- Η πνευματική ζωή εμπλουτίστηκε με νέες ιδέες και άλλαξε τον πολιτιστικό χάρτη στην κουλτούρα, στη διανόηση ακόμη και στη μουσική. Επιπλέον λόγω του υψηλού μορφωτικού τους επιπέδου, οι πρόσφυγες άλλαξαν το συσχετισμό των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Πολιτικά ενίσχυσαν το κόμμα των φιλελευθέρων παρά τον ξεριζωμό τους, που πολλοί θέλησαν να αποδώσουν στον τυχοδιωκτισμό του Βενιζέλου. Κοινωνικά βοήθησαν στην αναβάθμιση του συνδικαλιστικού και εργατικού κινήματος.

Χρειάστηκε βέβαια ένα τιτάνιο πρόγραμμα αποκατάστασης και ενσωμάτωσης των προσφύγων στις νέες τους πατρίδες και πέρασε αρκετός χρόνος για να αποδώσει. Η καχυποψία αλλά και η εχθρότητα σε πολλές περιπτώσεις, με την οποία αντιμετώπιζαν οι τοπικοί πληθυσμοί τους πρόσφυγες, δημιούργησαν πολλά προβλήματα και διαιώνισαν μια αντιπαλότητα για αρκετά χρόνια.

Εν κατακλείδι η τραγική έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας έδειξε τελικά πως η Ελλάδα μπλέχτηκε σε μια περιπέτεια η οποία αποδείχτηκε δυσανάλογη με τις δυνατότητες και τις αντοχές της, με αποτέλεσμα η συντριβή να θεωρείται φυσιολογική και αναμενόμενη.

Και αν το 1821 οι ξένοι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο με τη βοήθειά τους στο Ναβαρίνο και έβαλαν τα θεμέλια στη δημιουργία του ελληνικού κράτους, 100 χρόνια αργότερα στη Μικρά Ασία έπαιξαν επαίσχυντο και προδοτικό ρόλο και ενώ εκείνοι μας έστειλαν εκεί για να εξυπηρετήσουμε τα συμφέροντά τους υποσχόμενοι βοήθεια και στήριξη, όταν άλλαξαν οι συσχετισμοί μας πρόδωσαν κάνοντας συμμαχίες με τον Κεμάλ.

Το πάθημα της Μικρασιατικής καταστροφής μας δίδαξε:

1. Να μην υπερεκτιμούμε τις δυνάμεις μας
2. Να μην υποτιμούμε τον αντίπαλο

3. Να μην στηριζόμαστε στους ξένους

4. Μεταξύ των κρατών δεν υπάρχουν φιλίες, υπάρχουν μόνο συμφέροντα

Τέλος, με τη Μικρασιατική καταστροφή υπογράφηκε παράλληλα και η ληξιαρχική πράξη θανάτου του ελληνικού αλυτρωτισμού.

Μιλώντας για το μικρασιατικό, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στην παρουσία του μεγάλου τέκνου του τόπου μας τον Νικόλαο Πλαστήρα. Μετά το έπος των Βαλκανικών Πολέμων όπου μεγαλούργησε και του αποδόθηκε το προσωνύμιο "Μαύρος Καβαλάρης", στη Μ. Ασία διακρίθηκε για τη γενναιότητά του και κυρίως για τη διατήρηση του αξιόμαχου του στρατεύματός του όταν κατέρρευσε το μέτωπο. Οι ηρωικές μάχες που έδωσε με το 5/42 Σύνταγμα των ευζώνων στις θέσεις Τουμλού Μπουνάρ και Κάλε Γκρότο ήταν αποφασιστικές και απέσπασε τον θαυμασμό ακόμη και του Κεμάλ. Στον Κασαμπά στις 25 Αυγούστου 1922 έμαθε την απόφαση για την οριστική εκκένωση της Μ. Ασίας. Ακόμη και τότε, γεμάτος θυμό και οργή, εκλιπαρεί να του δοθεί μια μεραρχία, ώστε να σωθεί η Ερυθραία. Η απόφαση όμως είχε παρθεί. Τρομαγμένοι ρωτούσαν οι Τσέτες τους αιχμαλώτους μήπως είδαν τον «Καραπιτέρ» (Μαύρο πιτέρι) με το «Σειτάν Ασκέρ» (Διαόλου Στρατός) δηλαδή τον Πλαστήρα με το σύνταγμά του. Κατά την οπισθοχώρηση έσωσε από βέβαιη σφαγή χιλιάδες Μικρασιατών και στη συνέχεια ανέλαβε την αρχηγία όλου του στρατού, περιέσωσε ό,τι ήταν δυνατό να περισωθεί και δημιούργησε με τον στρατηγό Πάγκαλο τη στρατιά της Θράκης η οποία αποτέλεσε ισχυρό χαρτί στα χέρια του Βενιζέλου στις διαπραγματεύσεις στη Λωζάννη.

Όσον αφορά τις απόψεις του λατρεμένου μας νεοσουλτάνου για τον χαρακτηρισμό του ελληνικού στρατού ως εισβολέα, έχουμε να του πούμε πως, εισβολείς ήταν οι βάρβαροι πρόγονοί του που ήρθαν από τα βάθη της Ασίας το 1100 μ. χ. από τη λίμνη Αράλη στη γη της Ιωνίας που κατοικούνταν από δύο αιώνες πριν από γνήσιους Έλληνες, τους Ίωνες. Δεν είναι ανιστόρητος ο Ερντογάν. Σκοπίμως διαστρεβλώνει τα ιστορικά γεγονότα. Τον διαφεύδει όμως η ιστορική πραγματικότητα καθώς επίσης και πολλοί Τούρκοι διανοούμενοι οι οποίοι δεν δέχονται αυτή την πραγματικότητα.

Η Μικρασιατική Καταστροφή Ο Πλαστήρας σώζει την τιμή της πατρίδας

Λάμπρος Γριβέλλας, Ερευνητής της Τοπικής Ιστορίας-Συγγραφέας

Η Μικρασιατική Καταστροφή είναι η δεύτερη και μεγαλύτερη του είδους της που συνέβη στον Ελληνισμό, μετά την Άλωση. Στα εκατό "100" χρόνια που μεσολάβησαν έχουν γραφεί πολλά βιβλία από ιστορικούς, καθώς και από ανθρώπους που βίωσαν τις οδυνηρές συνέπειες της ανθρωπιστικής κυρίως καταστροφής. Μεταξύ των συγγραφέων δειγματικά αναφέρω τους: Ηλία Βενέζη, Κων/νο Φωτιάδη, Σαράντο Καργάκο και Διδώ Σωτηρίου, από τους πιο έγκριτους της ελληνικής βιβλιογραφίας. Υπάρχουν επίσης πολλές μαρτυρίες αγωνιστών του μετώπου που επέστρεψαν κατά την υποχώρηση, οι πιο τυχεροί ταλαιπωρημένοι αλλά αρτιμελείς, άλλοι με σοβαρές αναπηρίες και άλλοι ύστερα από οδυνηρή αιχμαλωσία. Οι τελευταίοι, απλοί άνθρωποι του λαού, χωρίς ιστορικές γνώσεις, περιγράφουν γεγονότα που οι ίδιοι βίωσαν, και τα οποία θέτουν πολλά ερωτήματα για την εν γένει πορεία της εκστρατείας εκείνης.

Η μεγάλη Ιδέα

Για να ερμηνεύσουμε ορισμένες πτυχές της Μικρασιατικής Εκστρατείας είναι ανάγκη να μεταφερθούμε στο πνεύμα της εποχής. Από τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους, σύμπας ο ελληνικός λαός ζούσε στο ρυθμό που υπαγόρευε η Μεγάλη Ιδέα. Να διευρύνουμε τα γεωγραφικά όρια του μικρού Βασιλείου και από τον Αμβρακικό-Παγασητικό να τα φτάσουμε στη Κόκκινη Μηλιά! Να αναστήσουμε τον τελευταίο βασιλιά (Κωνσταντίνος Παλαιολόγος) και να τον στέψουμε στο «Μέγα Μοναστήρι», την Αγιά Σοφιά. Μάλιστα, μετά από την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας (1881) στο ελληνικό κράτος, έπεσε πολύ λάδι στη φωτιά της μεγάλης Ιδέας. Από όσα είναι γνωστά από βιβλία και εφημερίδες της εποχής, οι ελληνικές κυβερνήσεις, έχοντας επίγνωση της οικτρής οικονομικής κατάστασης του κράτους και των δυνατοτήτων της χώρας, προσπαθούσαν να είναι συγκρατημένες, αλλά ο ενθουσιασμός του λαού, που υποθάλπονταν από πατριωτικές –με ή χωρίς εισαγωγικά– οργανώσεις και από δημαγωγούς, ήταν ανεξέλεγκτος. Όλα οδηγούσαν στην κήρυξη πολέμου κατά της Τουρκίας για την απελευθέρωση των σκλάβων αδελφών. *«Οι διάφοροι οπλαρχηγοί και τα ξεφτέρια τους έδιδον μεγάλας ελπίδας. Το σύνολο της εξωτερικής όψεως των πραγμάτων ήτο τοιοούτον, ώστε πας τις να περιμένει με ανυπομονησίαν τον πόλεμον, από τον οποίον ήλπιζεν επιτυχίαν»* (Λάμπρος Καταφυγιώτης).¹

1. Λάμπρου Καταφυγιώτη: «Το χρονικό του 9ου Τάγματος Ευζώνων στη μάχη του Δομοκού το 1897». Ιστορικό Συνέδριο Δήμου Δομοκού(17-18 Μαΐου 1997).

Και ο πόλεμος δεν άργησε να ξεσπάσει. Το 1897 ο ελληνικός στρατός παραβιάζει τα σύνορα της Μελούνας και εξορμά προς τη Μακεδονία. Το αποτέλεσμα είναι γνωστό. Επαίσχυντη ήττα και εξευτελισμός του ελληνικού κράτους. Το ερώτημα που προκύπτει θα μπορούσε να το θέσει οποιοσδήποτε πολίτης, αμύητος στην τέχνη του πολέμου και της διπλωματίας: Γνώριζε η κυβέρνηση και η ηγεσία του στρατεύματος ότι οι Τούρκοι, γνώστες των τεκταινόμενων στην ελληνική πλευρά, είχαν παρατάξει κοντά στα σύνορα μια πανέτοιμη στρατιά, άρτια εξοπλισμένη και περίμεναν να δώσουν το σύνθημα του πολέμου οι Έλληνες για να το χρησιμοποιήσουν ως πρόσχημα για την εξόρμηση στη Θεσσαλία; Ασφαλώς γνώριζαν, και θα ήταν άκρως υποτιμητικό για σύγχρονο στρατό, να υποθέσουμε το αντίθετο. Και, αφού γνώριζαν, πώς ήλπιζαν να αντιμετωπίσουν την αριθμητική υπεροχή και την υπεροπλία του τουρκικού στρατού; Να υποθέσουμε ότι στήριζαν τις ελπίδες τους στη βοήθεια συμμάχων; αλλά σύμμαχοι δεν υπήρχαν. Κάτω από τέτοιες συνθήκες το αποτέλεσμα του πολέμου δεν μπορούσε να ήταν άλλο από την ταπεινωτική ήττα που ακολούθησε.

Το θετικό αποτέλεσμα του πολέμου του 1897 είναι ότι η Ελλάδα καρπώθηκε πολλά διδάγματα από την ήττα, και απόδειξη αυτού είναι η εποποιία των δύο Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913), που δημιούργησαν την «Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Ήταν το αποκορύφωμα της Μεγάλης Ιδέας.

Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η καταστροφή

Εκατό χρόνια (1922-2022) από τη Μικρασιατική Καταστροφή και οι ιστορικοί και ο τύπος δεν έπαψαν να προβάλλουν ακόμη ερωτήματα για τα αίτια που την προκάλεσαν. Ας παρακολουθήσουμε τις διαδοχικές φάσεις της Μικρασιατικής Εκστρατείας:

- 1) Γιατί έγινε η Μικρασιατική Εκστρατεία;
- 2) Γιατί έγινε η απόβαση στη Σμύρνη και όχι στην Κωνσταντινούπολη;
- 3) Η αναδιοργάνωση του τουρκικού στρατού από τον Κεμάλ.
- 4) Η πολιτική αλλαγή στην Ελλάδα.
- 5) Η διεύρυνση του μετώπου και η πορεία προς την Άγκυρα.
- 6) Η αλλαγή στάσης των Μ. Δυνάμεων.
- 7) Ο Πλαστήρας σώζει την τιμή της πατρίδας.

Μετά τη λήξη του Α΄ παγκοσμίου πολέμου, οι νικήτριες δυνάμεις επιδόθηκαν σε σκληρό ανταγωνισμό για τη διανομή της καταρρέουσας οθωμανικής αυτοκρατορίας, η οποία, ως γνωστόν, ήταν από τους ηττημένους του Α΄ παγκοσμίου πολέμου. Η ελληνική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Ελ. Βενιζέλο, έκρινε ότι ήταν η μεγάλη και μοναδική ευκαιρία να ολοκληρωθούν τα όνειρα του Ελληνισμού και ο πρωθυπουργός χρησιμοποίησε κάθε δυνατή πρόσβαση προς τις Μ. Δυνάμεις και ιδιαίτερα

προς την Αγγλία, με την οποία τον συνέδεαν ιδιαίτεροι δεσμοί, για να επιτύχει και τη συμμετοχή της Ελλάδας στη διανομή. Για να πείσει δε προς τούτο τις Δυνάμεις αναγκάστηκε η κυβέρνηση να στείλει εκστρατευτικό σώμα στην Ουκρανία, εναντίον των επαναστατημένων Μπολσεβίκων, πράγμα που η Ελλάδα πλήρωσε ακριβά, όταν η Ρωσία εξόπλισε τα στρατεύματα του Κεμάλ.

Δεν είναι αλήθεια ότι ο Βενιζέλος προτίμησε να γίνει η απόβαση στη Σμύρνη έναντι της Κωνσταντινούπολης (Ελένη Αρβελέρ)². Απεναντίας, όλες οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης και σύμπαντος του ελληνισμού ήταν να γίνει η απόβαση στην Κων/πολη, αρχαία κοιτίδα του Ελληνισμού, ως προοίμιο δε της απόβασης το θρυλικό θωρηκτό «Αβέρωφ», με υψωμένη την ελληνική σημαία, ναυλοχούσε στο λιμάνι του Βοσπόρου. Στην προσπάθειά της αυτή η ελληνική κυβέρνηση συνάντησε τη σθεναρή αντίδραση των νικητριών δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ιταλίας, οι οποίες είχαν προαποφασίσει να κηρύξουν την περιοχή του Βοσπόρου ουδέτερη ζώνη. Αντ' αυτού, ο Λόιντ Τζορτζ, Ζορζ Κλεμανσό και Γούντροου Ουίλσον, ηγέτες της Αγγλίας, Γαλλίας και Ηνωμένων Πολιτειών αντιστοίχως, με τη σύμφωνη γνώμη του Βενιζέλου αποφάσισαν την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων στη Μικρά Ασία. «*Απεφασίσθη υπό των Μ.Δυνάμεων η δια του ελληνικού στρατού κατάληψις της Σμύρνης (Ismir τουρκικά= πόλη των απίστων, δηλαδή, των Ελλήνων), και η εξασφάλις της τάξεως εκεί. Αποστολή τιμητικότερα της οποίας σπανίως ανετέθη εις τμήμα του ελληνικού στρατού, καθ' όλην την μακράν του ιστορίαν*» (Βενιζέλος)³. Λέγεται ότι η πρόταση για την Σμύρνη προήλθε κυρίως από την Αγγλία, η οποία είχε ως ανομολόγητο στόχο να θέσει φραγμό στην προσπάθεια της Ιταλίας –μέλος της ANTANT- να επεκτείνει την κατοχή της ως την Κων/πολη.

Μουσταφά Κεμάλ: Η αναδιοργάνωση του τουρκικού στρατού

Ο νεαρός αξιωματικός Μουσταφά Κεμάλ υπήρξε στρατιωτική και πολιτική ιδιοφυΐα και αναμορφωτής του τουρκικού κράτους. Μετά την ήττα και την αποδιοργάνωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας εκείνος ήταν από τους πρωτεργάτες της εκθρόνισης του σουλτάνου. Συγκέντρωσε γύρω του την αφρόκρεμα της διαλυμένης, άλλοτε κραταιάς, οθωμανικής αυτοκρατορίας και έθεσε ως στόχο του την οργάνωση κοσμικού κράτους ευρωπαϊκού τύπου με σύγχρονο στρατό. Συγχρόνως έστρεψε την προσοχή του στη σύναψη σχέσεων και στον εξευμενισμό των νικητριών δυνάμεων, σχέση την οποία θεωρούσε κλειδί για την επιτυχία των στόχων του. Η πρώτη πόρτα που άνοιξε ήταν εκείνη της άρτι συσταθείσας Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας (Σοβιετική Ένωση), η οποία αισθανόταν ότι δεν δεσμεύεται από τις θέσεις της παλαιάς Ρωσίας, την οποία διαδέχτηκε. Εξ άλλου προϋπήρξε και η εχθρι-

2. Συνέντευξη της Ελένης Αρβελέρ στη ΒΟΥΛΗ TV, 3/1/2022

3. Τηλεγράφημα Βενιζέλου από το Λονδίνο. Εφημ. «ΒΗΜΑ» 2/1/2022

κή στάση της Ελλάδας απέναντι στη ρωσική επανάσταση, η οποία εκδηλώθηκε με την αποστολή ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στην Ουκρανία, όπως προαναφέραμε. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν τα πρώτα ένοπλα τμήματα του νέου τουρκικού στρατού που συγκρότησε ο Κεμάλ να εξοπλιστούν με ρωσικό οπλισμό.

Η πολιτική αλλαγή στην Ελλάδα

Λέγεται ότι η τύχη βοηθάει τους τολμηρούς. Το περίεργο και συνάμα τραγικό για εμάς είναι ότι η τύχη του Κεμάλ άνοιξε με την πολιτική αλλαγή στην Ελλάδα, η οποία επανέφερε στο θρόνο τον υπ' αριθμό ένα [1] εχθρό της ANTANT, το βασιλιά Κωνσταντίνο. Η πολιτική αλλαγή εξόργισε τις Δυνάμεις, οι οποίες συγχρόνως αισθάνθηκαν ότι τους λύνονται τα χέρια για να διεκδικήσουν τα συμφέροντά τους στην Ανατολή, διαπραγματευόμενες με το νέο τουρκικό καθεστώς. Ο Κεμάλ φάνηκε εξαιρετικά γαλαντόμος σε παραχωρήσεις προς τις Δυνάμεις και αναφέρομαι στα πετρέλαια της Μοσούλης και σε άλλες εδαφικές παραχωρήσεις και διομολογήσεις. Κατόπιν αυτής της εξέλιξης οι Δυνάμεις, η μία μετά την άλλη, εγκατέλειψαν την Ελλάδα στην τύχη της και επιδόθηκαν σε ανταγωνισμό, προσπαθώντας να εξασφαλίσουν καθεμιά τα συμφέροντά της στο νέο τουρκικό κράτος.

Πολλά ερωτήματα διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια των εκατό ετών που διέρρευσαν από τη Μικρασιατική καταστροφή, από τα οποία θα αναφερθούμε στα δύο σημαντικότερα.

1) Κατηγορήθηκε η κυβέρνηση Βενιζέλου ότι επιχείρησε μια εκστρατεία ασύμβατη με τα στρατιωτικά δεδομένα της εποχής. Η κατηγορία διατυπώθηκε από τον Ιωάννη Μεταξά και έγινε γνωστή από τη δημοσίευση του Ημερολογίου του. Να σημειωθεί ότι ο Μεταξάς υπήρξε συνεργάτης και στρατιωτικός σύμβουλος του Βενιζέλου στην πρώτη κυβέρνησή του και εικάζεται ότι η μετέπειτα αντιπαλότητά τους οφείλεται και στην αντίθετη άποψη καθενός για τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Επί του θέματος αυτού ο Μεταξάς ήταν αντίθετος στην Εκστρατεία και ο λόγος που επικαλούνταν ήταν ότι *«δεν αποβιβάζεις στρατεύματα σε μια αχανή χώρα, όταν στα νώτα σου έχεις θάλασσα»*⁴.

2) Η δεύτερη κατηγορία που διατυπώθηκε πολλές φορές από πολιτικούς, στρατιωτικούς και δημοσιογραφούντες κύκλους, εστιάζεται στην άποψη ότι ο Βενιζέλος επιχείρησε έργο ανώτερο από τις δυνάμεις του ελληνικού κράτους, χωρίς να αντλήσει διδάγματα από παρόμοια εθνικά λάθη που προηγήθηκαν. *«Τα σοβαρά έθνη, μεγάλα ή μικρά, μαθαίνουν από τα λάθη τους και δεν φοβούνται να τα συζητήσουν, νηφάλια και με το βλέμμα τους στραμμένο στο μέλλον»* (Α. Αθανασόπουλος)⁵.

Την άποψη του Μεταξά, η οποία θα ήταν ίσως άποψη ή θέση και άλλων πολιτι-

4. Ημερολόγιο Ι. Μεταξά 1932, τόμος Γ', εκδ. "Κοδόστη".

5. Άγγελος Αλ. Αθανασόπουλος, εφημ. «ΒΗΜΑ» 2/1/2022

κών και πολιτειακών παραγόντων, η κυβέρνηση Βενιζέλου την απέρριψε ασυζητητί. Αλήθεια, όταν το όνειρο γενεών Ελλήνων ήταν μόνιμα στραμμένο προς την Ανατολή, ποια ελληνική κυβέρνηση θα τολμούσε να απορρίψει τη μοναδική ευκαιρία που δινόταν με τις υπογραφές των ηγετών Μεγάλων Δυνάμεων;

Ως προς το δεύτερο αξίωμα, το οποίο ο Αθανασόπουλος διατυπώνει σε δύο γραμμές, ο λαός το λέει με μια συνοπτική παροιμία: **«Να απλώνεις τα πόδια σου, ως εκεί που φτάνει το σεντόνι»**. Το ελληνικό σεντόνι όμως το μάκρυναν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι(1912-1913) που δημιούργησαν **«την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών»**. Οι Έλληνες απόκτησαν εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους και μπορούσαν πλέον ν' απλώσουν τα πόδια τους πολύ περισσότερο από το σεντόνι της γνωστής παροιμίας.

Το ολέθριο λάθος του Βενιζέλου και η μοιραία πολιτική αλλαγή

Η Μικρασιατική Εκστρατεία έδειξε ν' απορροφά τα αποτελέσματα του εθνικού διχασμού(1915-1917), αρκούσε όμως μια σπίθα για να ξανανάψει η φωτιά· και η σπίθα άναψε κατά τη διάρκεια του πολέμου. Η αντιπολίτευση διεκτραγωδούσε, με κάθε μέσο που διέθετε, τις κακουχίες στρατιωτών στο μέτωπο και υποσχόταν πως όταν έλθει στην εξουσία, θα ξαναφέρει τα στρατευμένα παιδιά στα σπίτια τους. Η δυσaréσκεια στο λαό άρχισε να παίρνει μεγάλες διαστάσεις και ο Βενιζέλος για να την κατευνάσει, στηρίζοντας την αυτοπεποίθησή του στις δάφνες που έδρεψε στους βαλκανικούς πολέμους, κήρυξε εκλογές. Οι εκλογές έγιναν την 1^η Νοεμβρίου 1920, το βενιζελικό κόμμα έπαθε πανωλεθρία και ο Βενιζέλος δεν βγήκε ούτε βουλευτής. Το πρόβλημα αυτό καθ'αυτό, ούτε πρωτοφανές είναι ούτε τραγικό. Άλλωστε το ίδιο συνέβη και στο Χαρίλαο Τρικούπη στις εκλογές του 1895, όταν έχασε τη βουλευτική έδρα του από κάποιον φουστανελοφόρο και είπε το γνωστό **«Ανθ' ημών ο Γουλιμής»**. Μήπως το ίδιο δεν συνέβη και στον «πατέρα της νίκης» κατά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, τον Ουίνστον Τσόρτσιλ, που καταψηφίστηκε στις πρώτες εκλογές μετά τη λήξη του νικηφόρου πολέμου; Το τραγικό ήταν το μέγα λάθος του Βενιζέλου, να προκηρύξει εκλογές εν μέσω πολέμου, έχοντας υπερβολική εμπιστοσύνη στον εαυτό του και μη υπολογίζοντας ότι ο λαός σε τέτοιες περιπτώσεις είναι κινούμενη άμμος.

Το τραγικότερο όμως ήταν τα συσσωρευμένα λάθη της «βασιλικής» κυβέρνησης που προέκυψε από τις εκλογές, η οποία έσπευσε να πάρει τη ρεβάνς από το βενιζελισμό, εν μέσω πολέμου. Πρώτο λάθος, η αντικατάσταση όλων των ανώτερων και μεσαίων αξιωματικών, όσοι θεωρήθηκαν βενιζελικοί.

«Μας ήρθαν νέοι αξιωματικοί που τους είχε αποτάξει ο Βενιζέλος το 1916. Πολλοί από αυτούς ήταν άπειροι από πόλεμο, διότι τους έδωσε πολλούς βαθμούς το βασιλικό κόμμα, όπου από ανθυπασπιστές έγιναν λοχαγοί. Λοχαγοί το 1916, το 1920 έγιναν συ-

νταγματάρχες και έτσι δεν ήταν εις θέσιν πολλοί από αυτούς να διοικήσουν. Εκείνοι που είχαν ικανότητα, τα τμήματά τους είχαν λιγότερες φθορές, όπως επί παραδείγματι ο Νικόλαος Πλαστήρας. Συνταγματάρχης το 1919, συνταγματάρχης και το 1922, διότι ήταν βενιζελικός και δεν τον προήγαγε το βασιλικό καθεστώς» (Α. Σ. Γριβέλλας).⁶

Δεύτερο λάθος, η επέκταση του μετώπου. Η κυβέρνηση είτε θέλοντας να δείξει την υπεροχή της έναντι της προηγούμενης βενιζελικής, είτε από κακή εκτίμηση της κατάστασης, διέταξε πορεία του στρατού προς την Άγκυρα. Η τεράστια έκταση του μετώπου, ο διαμοιρασμός των δυνάμεων και η αδυναμία προώθησης πολεμικών εφοδίων, ιματισμού και ειδών επισιτισμού, εξαιτίας των εκτεταμένων σαμποτάζ από τους τσέτες που δρούσαν με ευκολία στα μετώπισθεν, δημιούργησε ανυπέρβλητα προβλήματα, τα οποία κλόνισαν την αποτελεσματικότητα και το ηθικό του στρατού και όλα αυτά προστέθηκαν στα αίτια της κατάρρευσης του μετώπου.

Το τρίτο λάθος ήταν εκείνο που έκρινε οριστικά την τύχη του πολέμου και αυτό ήταν η παλινόρθωση στο θρόνο του βασιλιά Κωνσταντίνου, τον οποίο οι νικητρίες Δυνάμεις είχαν αναγκάσει να εγκαταλείψει την Ελλάδα. Η Κυβέρνηση Γούναρη, αν και γνώριζε τις συνέπειες που θα προέκυπταν από την παλινόρθωση του Κων/νου, για τη διεξαγωγή του πολέμου, επέμενε να την πραγματοποιήσει, είτε από μίσος προς τον βενιζελισμό είτε υπείκοντας στην απαίτηση των φιλοβασιλικών ψηφοφόρων της, ενώ είχε τη δυνατότητα τουλάχιστο να την αναβάλει μέχρι τη λήξη του πολέμου.

Ο Πλαστήρας σώζει την τιμή της πατρίδας

Το μαχητικό πνεύμα του Έλληνα στρατιώτη και ο ηρωισμός του κατά τη μάχη έχει την καταγωγή από τις Θερμοπύλες και το Μαραθώνα· συνεχίστηκε σε όλους τους εθνικούς αγώνες και αναγνωρίστηκε διεθνώς. Ηρωικές πράξεις δεν έλειψαν ακόμη και κάτω από τις πιο δυσμενείς συνθήκες και τις πιο οδυνηρές ήττες. Δυστυχώς, αυτές από μόνες τους δεν μπορούν να κρίνουν τις τύχες των πολέμων. Εκείνο που μας λείπει είναι η ψύχραιμη αντιμετώπιση των πραγμάτων. Τις πράξεις μας χαρακτηρίζει αμφιθυμία· η απόστασή μας από τον ενθουσιασμό ως τον πανικό είναι ελάχιστη. «...*Ενθουσιασμένοι μέχρι τρέλας την μίαν στιγμήν προ του πολέμου, αλλά τα έχομεν χαμένα από φόβον την άλλην στιγμήν της υποχωρήσεως*» (Καταφυγίωτης)⁷.

Λεπτομέρειες των συνεπειών της άτακτης υποχώρησης δεν αντέχει η πένα μου να περιγράψει. Η ντροπιαστική άτακτη υποχώρηση του στρατού, ο ξεριζωμός του

6. Ο Αθανάσιος Σωτηρίου Γριβέλλας ήταν στρατιώτης του 1/38 Συντάγματος και τραυματίστηκε στη μάχη του Αρτίζ (Καλέ Γκρότο), στις 19 Αυγούστου 1921. Μετά το θάνατό του βρήκα τις σημειώσεις του (ήταν πατέρας μου) για τη ΜΕ γραμμένες σ' ένα παλιό τετράδιο. Ολοκληρωμένη παρουσίαση των σημειώσεων του Αθαν. Γριβέλλα, δημοσιεύτηκε από τον ομότιμο καθηγητή Πανεπιστημίου, Βασίλη Αναγνωστόπουλο, στην εφημερίδα «Ζωηλοπίτικα Χρονικά», φύλλο 89/2014.

7. Λάμπρος Καταφυγίωτης ο.π.

ελληνισμού από τις προαιώνιες ρίζες του, οι εξαθλιωμένες στρατιές των προσφύγων, η εθνική κατασχύνη και τέλος ο θάνατος της Μεγάλης Ιδέας ήταν τα αποτελέσματα της.

Σ' εκείνη τη δύσκολη περίσταση έσωσε την τιμή της πατρίδας ο Νικόλαος Πλαστήρας, ο οποίος οδήγησε μαχόμενο το 1/42 Σύνταγμα Ευζώνων μέχρι τον Τσεσμέ. Κατά την πορεία της υποχώρησης, συγκρατούσε τα προελεύοντα τουρκικά στρατεύματα, συγκέντρωνε τα διαλυμένα τμήματα του στρατού και έδωσε την ευκαιρία στο μεγαλύτερο μέρος του υποχωρούντος ελληνικού στρατού και σε χιλιάδες πρόσφυγες να επιβιβαστούν στα πλοία και να σωθούν.

«Οι νικηφόρες μάχες και η τακτική υποχώρηση έσωσαν όχι μόνο την τιμή του ελληνικού στρατού, αλλά και έλληνες στρατιώτες από βέβαιη αιχμαλωσία. Προπαντός όμως χιλιάδες πρόσφυγες, αφού εξασφαλίστηκε πολύτιμος χρόνος για την αποχώρησή τους»⁸

Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στη συμφορά καταλήφθηκε από πανικό και παρέλυσε. Μοναδική της έγνοια ήταν πώς θα σώσει τον εαυτό της από τη δίκαιη εκδίκηση στρατού και λαού. Περισσότερο απ' όλους φοβούνταν τον Πλαστήρα, γι' αυτό και έδωσε εντολή στον πλοίαρχο να αποβιβάσει το σύνταγμά του στη Μυτιλήνη. Τελικά, ο πλοίαρχος αναγκάστηκε να αποβιβάσει το Σύνταγμα στη Χίο, στην οποία ο Πλαστήρας είχε τη συμπαράσταση όλου του λαού. Στη Χίο ανασυγκρότησε και ξεκούρασε το Σύνταγμά του, και εκεί προετοίμασε την επανάστασή του.

Στις 13 Σεπτεμβρίου τα πλοία με το στρατό έφτασαν στο Λαύριο και την επομένη ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος Α' παραιτήθηκε και έφυγε για την Ιταλία. Βασιλιάς ανακηρύχτηκε ο γιος του και Διάδοχος Γεώργιος Β'. Στις 14 Σεπτεμβρίου τα επαναστατικά στρατεύματα μπήκαν στην Αθήνα, και στις 16 Σεπτεμβρίου σχηματίστηκε πολιτική κυβέρνηση με πρόεδρο το Σ. Κροκιδά. Την εξουσία όμως είχε ουσιαστικά η Επαναστατική Επιτροπή (αρχηγός της ήταν ο Νικόλαος Πλαστήρας), που ανέθεσε τη διεθνή εκπροσώπηση της Χώρας στον Ελευθέριο Βενιζέλο. Όταν τα επαναστατημένα τμήματα του στρατού, σκονισμένα και ταλαιπωρημένα, αποβιβάστηκαν στο Λαύριο, χιλιάδες λαού που είχε συγκεντρωθεί για να τα επευφημήσει, στην εμφάνιση του Πλαστήρα, άρχισε να χειροκροτεί. Εκείνος οργισμένος είπε: «Τι χειροκροτείτε, ηττηθήκαμε! Στην καταστροφή δεν αρμόζουν χειροκροτήματα».

Λέγεται ότι απόφαση της κυβέρνησης ήταν ο στρατός που διασώθηκε να κατανεμηθεί στα νησιά, ώσπου να καταλαγιάσει το μένος του. Για τον ίδιο λόγο, τον Ιούλιο του 1922 ο πρωθυπουργός Πρωτοπαπαδάκης ψήφισε το Νόμο 2870/1922 *«Περί απαγορεύσεως παρανόμου μεταφοράς προσώπων ομαδόν ερχομένων εκ της αλλοδαπής εις ελληνικούς λιμένας»*. Με άλλα λόγια παρέδιδε «με το νόμο» τους δυστυχείς Μικρασιάτες πρόσφυγες στη σφαγή.

8. «Άξιου της πατρίδας μνήμη 1881- 1953». ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ «Νικόλαος Πλαστήρας».

Η επανάσταση ή κατ' άλλους κίνημα του Πλαστήρα και των συνεργατών του καμία σχέση δεν είχε με τα συνήθη κινήματα της εποχής. Επωμίστηκε έργο τιτάνιο, όπως την περίθαλψη ενός και πλέον εκατομμυρίου προσφύγων, την αναδιοργάνωση του στρατού, τη σύναψη της Συνθήκης της Λωζάνης κ. ά., και το επόμενο έτος, ο αγνός πατριώτης παρέδωσε την εξουσία στο Κοινοβούλιο και αποχώρησε δοξασμένος και τιμημένος με την προαγωγή του σε στρατηγό και τον τιμητικό τίτλο «Άξιος της πατρίδος».

Μαρτυρίες αγωνιστών της Μικρασιατικής Εκστρατείας

«Η αληθινή ιστορία δεν διδάσκεται μόνο από τα εγχειρίδια του σχολείου, που πολλές φορές υπακούει στην «πολιτική ορθότητα», αλλά αφηγείται και από τους απλούς ανθρώπους που έζησαν τα γεγονότα και έχουν ανάλογα βιώματα» (Αναγνωστόπουλος)⁹.

Δεξιά: Γεώργιος Καραγιάννης (με τη φυσιογνωστική), στη μέση Αθανάσιος Γριβέλλας, αριστερά, Γεώργιος Ράπτης, στο μέτωπο, όλοι συγχωριανοί από τη Ραχούλα Καρδίτσας

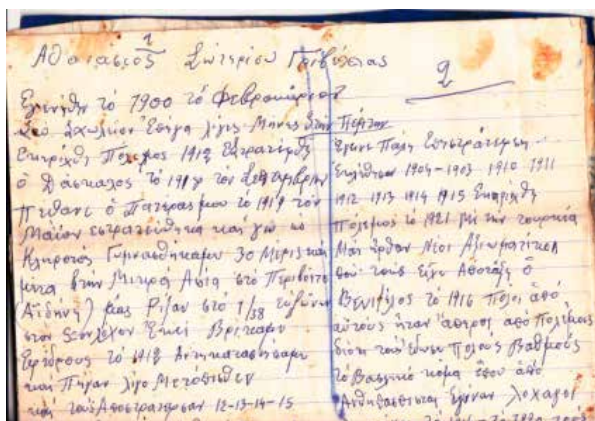
Όλα τα παιδιά του κόσμου μεγαλώνουν με τα παραμύθια της γιαγιάς και του παππού. Εγώ μεγάλωσα ακούοντας ιστορίες του Μικρασιατικού Πολέμου από τον πατέρα μου, τους γείτονες και τους φίλους του, που έρχονταν τα χειμωνιάτικα βράδια στο σπίτι μας, αλλά και στα καφενεία του χωριού από απόμαχους του πολέμου εκείνου. Ήταν οι δεκαετίες του '40 και του '50 και την εποχή εκείνη σχεδόν όλοι οι

9. Βασίλης Αναγνωστόπουλος «Οι καρχαρίες των Μεγάλων Δυνάμεων» «Ζ.Χ» φ. 89/2014

άρρενες κάτοικοι του χωριού, ηλικίας 45-65 ετών, είχαν λάβει μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Τα γεγονότα του πολέμου ήταν συνταρακτικά, εντυπώθηκαν στη μνήμη των στρατευμένων χωριανών με καυτό σίδερο και καθένας τα διηγούνταν αναλόγως προς την ψυχρόσυνθεσή του. Ο πατέρας μου ήταν φειδωλός στις εξομολογήσεις του και πολύ λίγα πράγματα μού διηγήθηκε ο ίδιος για τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Από τα λίγα όμως που άκουσα από το στόμα του συμπέρανα ότι όλη η μετέπειτα ζωή του σηματοδεύτηκε από τις οδυνηρές μνήμες που μετέφερε από τον πόλεμο.

Μετά το θάνατό του (1991), εξερευνώντας τα λιγοστά αρχεία που διατηρούσε φυλαγμένα σ' ένα μεταλλικό κουτί, μεταξύ άλλων, βρήκα και ένα τετράδιο με τις αναμνήσεις του από τον πόλεμο. Από την παλαιότητά του και τον κάπως παραλλαγμένο τύπο της γραφής στις διάφορες σελίδες, συμπέρανα ότι τα περιεχόμενά του δεν γράφθηκαν όλα την ίδια εποχή. Τα συναισθήματα που πλημμυρίζουν τις σελίδες του συνοψίζονται σε τρεις λέξεις: π ό ν ο, π α ρ ά π ο ν ο και α γ α ν ά κ τ η σ η.

Απόσπασμα από τις σημειώσεις του τετραδίου

Απόσπασμα από το περιεχόμενο του τετραδίου

«Το Μάη του 1919 στρατεύτηκα ως κληρωτός. Γυμναστήκαμε 30 μέρες και μετά μας πήγαν στη Μικρά Ασία, στο Αηδίνι. Εκεί μας έριξαν στο 1/38 ευζώνων, στον 5^ο λόχο. Εκεί βρήκαμε εφέδρους του 1912. Τους αντικαταστήσαμε και πήγαν λίγο μετόπισθεν και μετά αποστράτευσαν τις σειρές 12,13,14 και 15. Το 1920 έγι-

ναν εκλογές, ήρθε η Βασιλεία,

έγινε πάλι επιστράτευση και κλήθηκαν οι σειρές 1903, 1904, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915. Μας ήρθαν νέοι αξιωματικοί που τους είχε αποτάξει ο Βενιζέλος το 1916. Πολλοί από αυτούς ήταν άπειροι από πόλεμο, διότι τους έδωσε πολλούς βαθμούς το βασιλικό κόμμα, όπου από ανθυπασπιστές έγιναν λοχαγοί. Λοχαγοί το 1916, το 1920 έγιναν συνταγματάρχες και έτσι δεν ήταν εις θέσιν πολλοί από αυτούς να διοικήσουν. Εκείνοι που είχαν ικανότητα, τα τμήματά τους είχαν λιγότερες φθορές, όπως επί παραδείγματι ο Νικόλαος Πλαστήρας. Συνταγματάρχης το 1919, συνταγματάρχης το 1922, διότι ήταν βενιζελικός και δεν τον προήγαγε το βασιλικό καθεστώς. Ήταν αξιωματικός που σκέπτονταν μόνο το στρατιωτή. Κάποτε μας βρήκε με το επιτελείο του σε ένα μέρος

καταυλισμένους. Ήμασταν σε κακά χάλια, με κατεστραμμένα ρούχα, άλλοι ξυπόλητοι και έκανε ερωτήσεις: Τίνος συντάγματος είμαστε κλπ., διότι ο Πλαστήρας ήταν στο 5/42 ευζώνων, ενώ εμείς ήμασταν στο 1/38 ευζώνων. Το 1922 έγινε οπισθοχώρηση, το Σεπτέμβριο άτακτη υποχώρηση και αυτό οφείλονταν στην κακή διοίκηση του στρατεύματος και στην προπαγάνδα των ξένων κρατών Αγγλίας και Γαλλίας. Φοβούνταν μήπως η Ελλάς γίνει μεγάλη και κυριαρχήσει στη Μεσόγειο θάλασσα».

Σε άλλη σελίδα αναφέρεται στον τραυματισμό του.

«Στη θέση Αρτίζ έμειναν πολλά παλικάρια στις 19 Αυγούστου 1921. Εκεί μ' έταξε η μοίρα μου να πέσω κι εγώ. Ιστορία που τη ζήσαμε στα νεανικά μας χρόνια. Εκστρατεία στη Μ. Ασία, πόλεμος φριχτός, χωρίς κανένα συμφέρον. Έτσι εκμεταλλεύονται τους μικρούς λαούς οι καρχαρίες των Μεγάλων Δυνάμεων.

Ο κάποτε τραυματίας πολέμου, στις 19/8/1921,

Γριβέλλας Αθανάσιος του Σωτηρίου»¹⁰

Στο ίδιο τετράδιο περιλαμβάνεται το παρακάτω τραγούδι, το οποίο προαγγέλλει με τη φράση: «Ας πούμε ένα τραγούδι για τα περασμένα».

«Παλιά μου χρόνια και καιροί, χρόνια μου περασμένα,
δεν θα ξαναγυρίσετε να γίνω παλικάρι,
να πάρω το ντουφεκι μου να πάω στης Ασίας τα βουνά,
στο έρημο Καλε-Γκρότο,
να βρω στο Αρτίζ το αίμα μου, που έβαψε τις πέτρες.
Να ρίξω λίγες ντουφεκιές, να βάζουν τα λαγκάδια,
για να τιμήσω τα παιδιά, που μείναν εκεί πέρα».

Λίγα σχόλια για το τραγούδι από τον Βασίλη Αναγνωστόπουλο, ως καθ' ύλην αρμόδιου καθηγητή.

«Όντας υπερήλικας γράφει αυτό το τραγούδι, νοσταλγικό θα έλεγα, εκφράζοντας τη μεγάλη του επιθυμία να ξαναγίνει νέος και να ξαναπάει στον τόπο της Μ.Ασίας, όπου τραυματίστηκε και «έβαψε τις πέτρες» με το αίμα του, στο Καλέ Γκρότο, και να ρίξει λίγες ντουφεκιές για να τιμήσει τους νεκρούς συστρατιώτες του. Είναι εμφανής η ευγένεια της ψυχής και ο θερμός πατριωτισμός του. Τίποτε άλλο δεν επιθυμεί, υλικό ή όχι, παρά να ξαναζωντανέψουν εκείνες οι στιγμές της Μ.Ασίας. Θυμίζει τον Αισχύλο,

10. Γριβέλλας Αθανάσιος του Σωτηρίου (1900-1991). Το χρονικό του τραυματισμού του το διηγήθηκε ο ίδιος, τις λεπτομέρειες των γεγονότων όμως τις διασταύρωσα από τις ενθυμήσεις του συγχωριανού και συστρατιώτη του στον ίδιο λόχο Γεωργίου Καραγιάννη, στον οποίο όφειλε και τη σωτηρία του, καθότι τον μετέφερε τραυματισμένον στην πλάτη πολλά χιλιόμετρα κατά την υποχώρηση. Το τραύμα του ήταν από σφαίρα στο δεξιό στήθος. Η σφαίρα εισήλθε από το στήθος, διαπέρασε τον δεξιό πνεύμονα και σφηνώθηκε στην πλευρά. Η μεταφορά του στο νοσοκομείο της Προύσας έγινε έπειτα από πολλές ημέρες, κατά τις οποίες εκατοντάδες τραυματίες βρίσκονταν εξαπλωμένοι στο έδαφος και τούτο εξαιτίας της έλλειψης μεταφορικών μέσων. Τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του έζησε με μισό δεξιό πνεύμονα και με τρία πλευρά λιγότερα. Κατά τη γνώμη μου, ότι επέζησε και μακροχρόνιως οφείλεται και στο γεγονός ότι ήταν εικοσάχρονο σκληραγωγημένο αγρότοπαιδο με εξαιρετικές αντοχές.

που δεν περηφανεύεται για τις τραγωδίες που έγραψε, αλλά για το ότι πολέμησε του Μήδους στη μάχη του Μαραθώνα. Αφήνω, βέβαια, κατά μέρος την αναμφισβήτητη αισθητική αξία του τραγουδιού, όπως είναι η επίκληση στα χρόνια που πέρασαν, ο δεκαπεντασύλλαβος, το υψηλό ηθικό περιεχόμενο, ιστορικά στοιχεία, η εκφραστική λιτότητα, η ακουστική εικόνα στο στίχο «Νά ρίξω λίγες ντουφεκιές, να βάξουν τα λαγκάδια» (πόσο δυνατό είναι εκείνο το «να βάξουν τα λαγκάδια», να βοήσουν, να αντηχήσουν, να τρανταχτούν...), κ.ά.»¹¹

Πού απέδωσε ο απλός λαός τα αίτια της καταστροφής

Ο μεγαλύτερος (κατά τρία χρόνια) αδελφός του πατέρα μου επιστρατεύτηκε το 1915 και αποστρατεύτηκε το 1922. Όταν, μαζί με δύο άλλους Ευρυτάνες συναδέλφους του έφτασαν νύχτα, πεζοί στο χωριό του, η εξάντλησή του ήταν τέτοια, ώστε αδυνατούσε να βρει το σπίτι του! Θυμούνταν όμως ότι στην αυλή τους υπήρχε μια ελιά. Κοιμήθηκαν οι τρεις τους κάτω από την ελιά και την επομένη το πρωί η μάνα του, έσπευσε να ιδεί ποιοι είναι οι ξένοι και βρήκε το γιο της! Ο μπαρμπα-Γιάννης είχε εδραιωμένη πεποίθηση ότι για όλα έφταιγαν οι Άγγλοι και τους έβριζε, όπου κι αν βρισκόταν. Στα γεράματά του προσπάθησα να του εξηγήσω ότι άδικα βρίζει τους Άγγλους, διότι οι Άγγλοι ήταν οι μόνοι από όλους τους πρώην συμμάχους που στάθηκαν, μέχρι ενός σημείου, στο πλευρό της Ελλάδας. Εκείνος όμως ήταν αμετάπειστος. Την ίδια βεβαιότητα είχαν και οι περισσότεροι πρώην συμπολεμιστές του με τους οποίους έτυχε να μιλήσω. Ασφαλώς, είχαν και οι πρώην σύμμαχοι, Άγγλοι, Γάλοι και Ιταλοί μεγάλες ευθύνες για τη Μικρασιατική καταστροφή, αλλά η προπαγάνδα της βασιλικής κυβέρνησης για να αποσείσει τις δικές της τεράστιες ευθύνες για την καταστροφή, επηρέαζε το λαό διαδίδοντας ότι για όλα φταίνε οι ξένοι, προσφιλή τακτική των ελληνικών κυβερνήσεων, όταν βρίσκονται στα δύσκολα.

Ο επίλογος της Μικρασιατικής Καταστροφής

«Ουδέν κακόν αμιγές καλού» (Αρχαιοελληνική Γραμματεία)

Τα ιστορικά γεγονότα δεν επιφέρουν μεμονωμένα καλά ή κακά αποτελέσματα, αλλά μέσα στο κακό συνυπάρχουν και τα καλά στοιχεία και αντιστρόφως. Και η Μικρασιατική καταστροφή, η οποία ήταν η μεγαλύτερη που συνέβη ποτέ στην ελληνική ιστορία μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, έφερε και κάποια όχι ευκαταφρόνητα οφέλη στη χώρα: 1) Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες εποίκησαν τη γη της Μακεδονίας της οποίας ο ελληνικός πληθυσμός είχε ελαττωθεί σε επικίνδυνο βαθμό, εξαιτίας των βαιοπραγιών και της συστηματικής εκρίζωσής του από τους γειτονικούς σλαβικούς λαούς και κινδύνευε να εξσλαβιστεί 2) Οι πρόσφυγες της Ιωνίας και ιδιαίτερα των ανεπτυγμένων πολιτισμικών κέντρων Κωνσταντινούπολης, Σμύρνης, Κυδωνιών κ.ά., μεταλαμπάδευσαν στο εθνικό κέντρο άφθονα πολιτισμικά

11. Βασίλης Αναγνωστόπουλος, ο.π.

στοιχεία, με τα οποία αναγεννήθηκαν τα Ελληνικά Γράμματα 3) Με τη Μικρασιατική καταστροφή έσβησε μεν η Μεγάλη Ιδέα, με την έννοια της γεωγραφικής επέκτασης του Ελληνισμού, αλλά αντικαταστάθηκε από την, εξ ίσου Μεγάλη Ιδέα, της πολύπλευρης ανάπτυξης και της ευημερίας της ελληνικής πατρίδας, τους καρπούς των οποίων δρέπουμε οι επίγονοι¹².

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αναγνωστόπουλος Βασίλης: «Οι καρχαρίες των Μεγάλων Δυνάμεων». Εφημ. «Ζωγλοπτικά Χρονικά», φύλλο 89/2014
- 2) Βασιλικός Νίκος: «Το Ημερολόγιο της Μικρασιατικής Εκστρατείας». Εκδόσεις «Παιδεία.»
- 3) Βενέζης Ηλίας: «Το νούμερο 31328». Εκδ. Εστία
- 4) Καργάκος Σαράντος: «Η Μικρασιατική Εκστρατεία (1912-1922)». Εκδ. «Περί Τεχνών» (2 τόμοι)
- 5) Κανελλόπουλος Νίκος: «Πέραν του Σαγγαρίου». Εκδ. «Ασίνη»
- 6) Κανελλόπουλος Νίκος: «Η κορύφωση της Μ/κής Εκστρατείας. Εκδ. «Ασίνη»
- 7) Κάρτσιος Βασίλης: «Οι αρχιτέκτονες του Μ/κού Ολοκαυτώματος». Εκδ. «Ερωδιός»
- 8) Κονδύλης Γεώργιος: «Ο δρόμος προς την καταστροφή». Εκδ. «Λαβύρινθος»
- 9) Μέρτσος Νικόλαος: «Η Μικρασιατική Εκστρατεία». Εκδ. «Ερωδιός»
- 10) Μητρόπουλος Γεώργιος: «Απόφαση: Στην Άγκυρα» Εκδ. «Όστρια»
- 11) Μικρούδης Γιώργος: «Το Μετέωρο Βήμα της Μ.Ασίας» Εκδ. «Νεφέλη»
- 12) Μουχίμογλου Ξένη: «Εκατό χρόνια από την απόβαση στη Σμύρνη» Εκδ. «Ηρόδοτος»
- 13) Μπεχτισίδης Πέτρος: «Η Μ. Εκστρατεία και η καταστροφή». Εκδ. «Μαλλιάρης Παιδεία»
- 14) Παρασκευόπουλος Λεωνίδας: «Αναμνήσεις (1896-1920)». Εκδ. «Λαβύρινθος»
- 15) Πρακτικά Ιστορικού-Πολιτικού Συνεδρίου για τον Πλαστήρα (13-15 Μαΐου 1994). Εισηγήσεις: Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, Ρήγα Άλκη, Παπαμαντέλου Δημ., Σταφυλά Μιχάλη, Κουκουράβα Αντώνη. Εκδ. «Νομαρχία Καρδίτσας»
- 16) Σταματόπουλος Κώστας: «Πώς φτάσαμε στην καταστροφή». Εκδ. «Ιανός»
- 17) Σπυρίδωνος Γεώργιος: «Η Μ/κή Εκστρατεία, όπως την είδα». Εκδ. «Ελεύθερη Σκέψις»
- 18) Στραπεζής Ξενοφών: «Η Ελλάς εν Μικρά Ασία». Εκδ. «Πελεκάνος»
- 19) Συλλογικό Έργο: «Η μάχη του Εσκι Σεχίρ». Εκδ. «Γνώμων Εκδοτική»
- 20) Συλλογικό Έργο: «Ο ρόλος των Σοβιετικών». Εκδ. «Ιφιγνώμων»
- 21) Σωτηρίου Διδώ: «Ματωμένα χώματα». Εκδ. Κέδρος
- 22) Τσανακάρης Βασίλειος: «Δακρυσμένη Μικρασία». Εκδ. «Μεταίχμιο»
- 23) Τσιριγώτης Διονύσιος: «Η Ελληνική Εκστρατεία στη Μ.Ασία». Εκδ. «Ποιότητα»
- 24) Φωτιάδης Κων/νος: «Η Μικρασιατική καταστροφή». Εκδ. «Αφηγήσεις»
- 25) Χρονόπουλος Γιάννης: «Το Χρονικό της Μικρασιατικής Εκστρατείας». Εκδ. «Historikal Quest»

12. Mark Mazower «Η Ελληνική Επανάσταση», «ΒΗΜΑ» 23/1/2022

Νικόλαος Πλαστήρας: Διαχρονικό πρότυπο των Ελλήνων

Νάννος Παναγιώτης, συγγραφέας – ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Αλήθεια, ποια η ανάγκη της Κοινωνίας να αναφέρεται και να τιμά τόσο συχνά τον Νικόλαο Πλαστήρα; Γιατί δεν συμβαίνει το ίδιο με άλλους επιφανείς άνδρες; Πώς γίνεται η αχλύς της Ιστορίας στις μέρες μας να καλύπτει ευκολότερα από ποτέ άλλοτε ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα, ενώ το πρόσωπο του Άξιου της Πατρίδας εξακολουθεί ακόμα να φωτίζει;

Η απάντηση ίσως να βρίσκεται στην ανάγκη των κοινωνιών για ηρωικά πρότυπα. Ίσως, διότι ο Πλαστήρας υπήρξε γνήσιο τέκνο του λαού, γενναίος Στρατιώτης, έντιμος Πολιτικός, Άνθρωπος σπάνιος. Ένα ιδανικό πρότυπο που τόσο έχουμε ανάγκη στις μέρες μας. Καταχωρήθηκε στην εθνική συνείδηση ως ένας αγνός και σπουδαίος πατριώτης, ένας αληθινός ήρωας, ο οποίος κατέθεσε την ψυχή και τη ζωή του στην υπηρεσία της Πατρίδας την οποία υπηρέτησε με ανιδιοτέλεια. Η εκφραστική μορφή με την αποφασιστικότητα, η γεμάτη αυτοπεποίθηση, αυτή η ήρεμη δύναμη είναι η δική μας απάντηση απέναντι σε μια βουλιμική και επεκτατική Τουρκία. Το αήτητο σπαθί του είναι η αξιακή

μας άμυνα. Πόσο μάλλον εκατό (100) χρόνια μετά την Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή, αξίζει να ανακαλούμε στη συλλογική μας μνήμη τη μορφή του Πλαστήρα, να τον θυμούμαστε για να παίρνουμε δύναμη, ώστε να κρατήσουμε αδιάβατες για τους εχθρούς τις Θερμοπύλες των καιρών μας.

Ο Νικόλαος Πλαστήρας υπήρξε λαϊκός ήρωας ο οποίος διακρίθηκε για την αγάπη του προς την Πατρίδα, στην οποία αφιέρωσε τη ζωή του. Από ανώνυμος υπαξιωματικός μέχρι την τελευταία του βίου του τον συνόδευαν διάφορα προσωνύμια, δηλωτικά της δράσης και της προσφοράς του. Εκφράσεις οι οποίες πέρασαν στην Ιστορία και έφτασε να λέγονται σχεδόν μέχρι τις μέρες μας εκφράσεις «μόνον

επί Πλαστήρα» ή «δεν υπάρχει ένας Πλαστήρας», όταν θέλουν να πουν ότι χρειάζεται κάποιος με αποφασιστικότητα και εντιμότητα να επέμβει δυναμικά. Ακόμα κι αυτή η έκφραση «πέθανε στην ψάθα», έγινε συνώνυμο με το επώνυμο Πλαστήρας, ακριβώς διότι πέθανε με ελάχιστα κέρματα χωρίς να αποκτήσει ποτέ περιουσία, αφού μέρος του μισθού του έφτανε σε ανθρώπους της ανάγκης.

Ο ήρωας γεννήθηκε το 1881 και μεγάλωσε σε ένα φτωχό οικονομικά οικογενειακό περιβάλλον, αλλά με πλούσια και ισχυρή αγωνιστική – πατριωτική παράδοση, η πηγή της οποίας αναβλύζει από το θάνατο 1821. Ήταν η κληρονομιά της κλεφτουριάς που έλαβε από τον παππού του Νίκο Πλαστήρα, ο οποίος ήταν από τα παλικάρια του Γεώργιου Καραϊσκάκη στο Βουνέσι των Θεσσαλικών Αγράφων. Γέννημα και θρέμμα μιας ανυπότακτης και αυτόνομης περιοχής που δεν γνώρισε ποτέ σκλαβιά, βαπτίστηκε στα νάματα της Ελευθερίας και κοινωνήσε τον έρωτα για την Πατρίδα που βιώνουν έντονα οι ήρωες. Η αγάπη του Πλαστήρα για την Πατρίδα ήταν τέτοια, που έπεφτε στα πεδία των μαχών με σθένος και παλικάριά πρωτόγνωρη. Ξεχώριζε για την ορμή και την αψιά, καθώς έμπαινε στα πεδία των μαχών προκαλώντας τον ίδιο το Χάρο με την αφοβία του. Ένοιωθε άρρωτος, διότι είχε την ισχυρή βεβαιότητα ότι τον προστατεύει το Τίμιο Ξύλο στο φυλαχτό που του έδωσε η μάνα του, όταν αποφοίτησε από το Σχολείο Υπαξιωματικών, το 1912, και μπήκε στους Βαλκανικούς Πολέμους. Άφησε εποχή στις εφορμήσεις κατά των εχθρών κινούμενος πάντα στην πρώτη γραμμή, γι' αυτό και τα δεκάδες μικρά ή μεγαλύτερα σημάδια που μέτρησε στο κορμί του ο γιατρός με τον θάνατό του, τον Ιούλιο του 1953.

Ένοιωθε ότι έπρεπε να υπερβαίνει τον εαυτό του για να εκπληρώσει το αίσθημα του καθήκοντος για την Πατρίδα. Ό,τι κέρδισε το πέτυχε μέσα στις μάχες και οι τιμητικές διακρίσεις ήταν επ' ανδραγαθία. Προπάντων την εκτίμηση των συμπολεμιστών από τους οποίους δεν διαχωρίστηκε ποτέ, ανεξάρτητα με το βαθμό που έφερε κάθε φορά, λίγο αργότερα και την αγάπη του λαού και τη λατρεία των προσφύγων.

Το 1903, μετά το Γυμνάσιο, κατατάχθηκε στο στρατό και υπηρέτησε στο 5ο Σύνταγμα Πεζικού στα Τρίκαλα όπου έλαβε το βαθμό του δεκανέα. Προήχθη σε λοχία και επιλοχία. Το 1905 πήρε μέρος στον Μακεδονικό αγώνα, ενταγμένος στα αντάρτικα σώματα των Παπαγάκη και Αθανασόπουλου. Συμμετείχε ενεργά στο «Στρατιωτικό Σύνδεσμο» των αξιωματικών, που έκανε το κίνημα στο Γουδί, τον Αύγουστο του 1909.

Το 1910 εισήχθη στη Σχολή Υπαξιωματικών στην Αθήνα, απ' όπου εξήλθε το 1912 ως ανθυπολοχαγός. Τοποθετήθηκε στο 5ο Σύνταγμα Πεζικού και με αυτή τη μονάδα πολέμησε στους Βαλκανικούς Πολέμους. Υπήρξε ατρόμητος πολεμιστής στις μάχες, αφηφούσε φανερά τον κίνδυνο. Ακριβώς επειδή ήταν άγνωστος και ανώνυμος, τον χαρακτήρισαν με το προσωνύμιο «Μαύρος Καβαλάρης». Η πρώτη

νικηφόρα του μάχη ήταν εκείνη της Ελασσόνας, στην οποία κατέλαβε τα εχθρικά χαρακώματα και συνέλαβε τους πρώτους Τούρκους αιχμαλώτους. Ακολούθησαν οι μάχες του Σαρανταπόρου, των Γιαννιτσών και της Θεσσαλονίκης, όπου ο Πλαστήρας με τη γενναιότητά του και το παράδειγμα της ανδρείας του, ενέπνευσε στους άνδρες του σεβασμό και εκτίμηση.

Στη μάχη του Λαχανά, ο Νικόλαος Πλαστήρας, πάντα έφιππος και ορμητικός ήταν από τούς πρωταγωνιστές της νίκης, και μετά τη μάχη ο ταγματάρχης Οθωναίος τον αγκάλιασε και τον συνεχάρη συγκινημένος, ενώ οι στρατιώτες του ζητωκραύγαζαν φωνάζοντας: "Ζήτω ο Μαύρος Καβαλάρης". Εδώ αξίζει εδώ να μνημονευτεί ένα ακόμα σπουδαίο παλικάρι στο οποίο αποδόθηκε ο ίδιος ακριβώς χαρακτηρισμός, ήταν ο Κυμαίος στην καταγωγή ταγματάρχης Ιωάννης Βελισσαρίου, ο οποίος γεννήθηκε στο Πλοέστι της Ρουμανίας το 1861 και σε νεαρή ηλικία κατατάχθηκε εθελοντής στο Στρατό, πολέμησε γενναία και σκοτώθηκε το 1913 στη μάχη της Κρέσνας και έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τον Πλαστήρα.

Ο Πλαστήρας ήταν ενεργό στέλεχος του κινήματος της «Εθνικής Άμυνας», συμμετείχε ως νεαρός υπαξιωματικός στο Κίνημα του 1909, διεκδικώντας αξιοκρατία, δικαιοσύνη, αλλαγές σε πολλές παθογένειες της Βασιλευόμενης δημοκρατίας που νοσούσε και έβλεπε στο πρόσωπο του Ελευθερίου Βενιζέλου την αλλαγή και την ελπίδα.

Το 1916 όταν ο Βενιζέλος δημιούργησε δεύτερο Ελληνικό κράτος με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, από την πρώτη στιγμή τάχθηκε στο πλευρό του Βενιζέλου, διότι πίστευε ότι έτσι μόνον έρχονταν η εθνική ολοκλήρωση. Ότι έτσι θα γινόταν πράξη το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας, με την απελευθέρωση όλων των υπόδουλων ακόμα πατρίδων και αυτή περνούσε μέσα από την ενεργό συμμετοχή στο πλευρό της Αντάντ.

Μάιος 1919. Αφίξη του Ελληνικού Στρατού στη Σμύρνη.

Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, στις 17 Μαΐου 1918, ο Πλαστήρας έλαβε μέρος στη Μάχη του Σκρα Ντι Λέγκεν, ως Διοικητής του 3ου Τάγματος του 6ου Συντάγματος, όπου εξουδετέρωσε επτά εχθρικές γραμμές άμυνας, σε βάθος 1.500μ. μέσα σε δυο ώρες χαρίζοντας στην Ελλάδα, αλλά και στην ελεύθερη Ευρώπη μια από τις μεγαλύτερες νίκες του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Προηγούμενες ενέργειες των Γάλλων και των Άγγλων, για κατάληψη του Σκρα, είχαν αποτύχει. Οι ηρωικές και συντονισμένες επιθετικές ενέργειες επέτρεψαν την κατάληψη της περιοχής, «του άπαρτου κάστρου», όπως το είχαν ονομάσει. Η αναφορά του Πλαστήρα λακωνική: **«Έφθασα τέρμα αντικειμενικού σκοπού. Εχθρός υποχωρεί πανικόβλητος. Δέον διαταχθή καταδίωξις προς εκμετάλλευσιν επιτυχίας. Πλαστήρας»**. Προήχθη «επ' ανδραγαθία» σε αντισυνταγματάρχη και ανέλαβε τη Διοίκηση του 6ου Συντάγματος της Μεραρχίας Αρχιπελάγους και συνέχισε τις επιχειρήσεις προς την Καβάλα - Χρυσούπολη (το Νοέμβριο του 1918).

1919. Έλληνες φαντάροι στο Παπαζλή

Μετά από αίτησή του, ανέλαβε το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων με το οποίο πήγε στην Ουκρανία. Η συνέχεια στη Μικρά Ασία έχει ήδη αναφερθεί μέχρι την καταστροφή και τη συντεταγμένη επιστροφή του Συντάγματος στον Τσεσμέ και τη μεταφορά όλων σε Χίο και Μυτιλήνη.

Όταν κρίθηκε ότι πρέπει η χώρα να συμμετάσχει στη διεθνή δύναμη για

την υπεράσπιση του τσάρου κατά των μπολσεβίκων, δεν δίστασε να κάμει αίτηση και να βρεθεί με ενεργό ρόλο στο εκστρατευτικό σώμα στην Ουκρανία. Εκεί πολέμησε γενναία, αλλά επέστρεψε με φυματίωση την οποία έθεσε σε δεύτερη μοίρα, όπως έκαμε κι ένας άλλος εθνικός ήρωας από τα Άγραφα, ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, ο οποίος πολεμούσε ενώ υπέφερε από τη νόσο. Αμέσως μετά, τον Ιούνιο του 1919, αποβιβάστηκε στα ματωμένα χώματα της Ιωνίας. Κι από εκεί βρέθηκε στα αφιλόξενα υψίπεδα της ενδοχώρας να πολεμά επικεφαλής του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων. Να κερδίζει μάχες επικές, ακόμα κι όταν κατέρρευσε το μέτωπο, ο Πλαστήρας υποχώρησε συντεταγμένα και έφυγε αήττητος από τη Μικρασία. Ήταν αυτό το 5/42, το «σεϊτάν ασκέρ» (διαβόλου ασκέρ), του «καρά — πιτέρ» (μαύρο πιτέρ) Πλαστή-

ρα, που έτρεμαν οι Τούρκοι, αυτό που ανάγκασε ακόμα και τον Κεμάλ Ατατούρκ να ομολογήσει ότι *«στη Μικρασία δεν ηττήθηκε ο Ελληνικός Στρατός, αλλά η Ελληνική πολιτική»*.

Ήταν αυτός που έδωσε την ευκαιρία να σωθούν χιλιάδες πρόσφυγες και στρατιώτες. Δίκαια τότε αποκλήθηκε **«άγιος της Προσφυγιάς»** και η φωτογραφία του ήταν για χρόνια σε εικονοστάσια προσφυγικών συνοικιών. Γι' αυτό λατρεύτηκε από όλους τους Μικρασιάτες πρόσφυγες, το επώνυμο "Πλαστήρας" δόθηκε βαπτιστικό όνομα σε πολλά προσφυγόπουλα που γεννήθηκαν εδώ. Δεν υπάρχει προσφυγικός συνοικισμός ή πόλη που να μην έχει δώσει το όνομά του σε κεντρικό δρόμο ή πλατεία.

Με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, μαζί με άλλους στρατιωτικούς έκαμε Επανάσταση και από τη Χίο έρχεται στο Λαύριο και από εκεί έφιππος μπαίνει στην Αθήνα και ως αδιαμφισβήτητος Αρχηγός της Επανάστασης στην πολιτική σκηνή της χώρας, σώζοντας κυριολεκτικά την Ελλάδα από νέες περιπέτειες. Μαζί με το προσωνύμιο του **Αρχηγού**, για την εποχή αυτή χαρακτηρίστηκε και **«Ναυαγοσώστης του έθνους»**, διότι ήταν ο μόνος που μπορούσε να καταφέρει να περάσει τις συμπληγάδες των εσωτερικών συγκρούσεων, πρώτα ανάμεσα στα μέλη της επαναστατικής επιτροπής που διαφωνούσαν έντονα για τις επιλογές. Αν δεν ήταν ο Πλαστήρας της συναίνεσης, ο Εθνικός Διχασμός κάτω από το άγος της Μικρασιατικής Καταστροφής, είναι βέβαιο ότι θα οδηγούσε σε εμφύλιες συγκρούσεις το 1922. Η «εκτέλεση των 6» θα ωχριούσε μπροστά στο μέγεθος της τραγωδίας που ήταν βέβαιο ότι θα ξεσπούσε, καθώς η λαϊκή οργή και ο θυμός αξιωματικών και στρατιωτών έψαχνε τόπο να εκτονωθεί. Η εκθρόνιση του Βασιλιά, η εγκαθίδρυση της ΑΒασιλεύτης Δημοκρατίας είναι από τις σημαντικές πολιτειακές μεταβολές που λειτούργησαν θετικά.

Ωστόσο, το σημαντικότερο όλων είναι ότι ο Πλαστήρας συνέβαλε τα μέγιστα στη δημιουργία και κυρίως στην αποδοχή της Συνθήκης της Λωζάνης, το 1923, η οποία χαρακτηρίστηκε αξιοπρεπής συμβιβασμός για ηττημένη χώρα. Μπορεί ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ως εκπρόσωπος της Επαναστατικής κυβέρνησης, να έκαμε τις διαπραγματεύσεις αλλά αν δεν ήταν ο Πλαστήρας να δημιουργήσει συνθήκες αποδοχής από τους σκληροπυρηνικούς στρατιωτικούς, ο πόλεμος θα συνεχίζονταν στη Θράκη. Φανταζόμαστε ποια τύχη θα είχε η κατεστραμμένη Ελλάδα και πού θα βρίσκονταν τα σύνορα σήμερα; Είναι αυτά που 100 χρόνια μετά τη Μικρασιατική καταστροφή θέλει να τα επανακαθορίσει ο τουρκικός επεκτατισμός μέσα από την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης, με το μοίρασμα του Αιγαίου και την αμφισβήτηση της Δυτικής Θράκης.

Την εποχή αυτή ο Πλαστήρας παίρνει σημαντικές αποφάσεις και λύνει χρόνια προβλήματα, όπως η διανομή γης στους ακτήμονες. Με διάταγμα του 1923 μοίρασε

τη γη αποφασιστικά με αναγκαστική απαλλοτρίωση υπέρ των καλλιεργητών. Τα τσιφλίκια που τόσο ταλάνισαν την πολιτική και οικονομική ζωή του τόπου και πυροδότησαν κοινωνικούς αγώνες με πολλούς νεκρούς (Κιλελέρ 1910), διαλύθηκαν. Η γη πέρασε στους ακτήμονες αλλά και για στην αποκατάσταση χιλιάδων προσφύγων. Οι αποφάσεις αυτές δημιούργησαν το ισχυρό πλαίσιο, το οποίο μαζί με τις μεταρρυθμίσεις που θα ακολουθήσουν αμέσως μετά, οδήγησαν στο «**αγροτικό θαύμα του Μεσοπολέμου**» και την οικονομική ανόρθωση μέσα και από τον πρωτογενή τομέα.

Με την ολοκλήρωση της αποστολής του, 1/1/1924 ο Πλαστήρας παρέδωσε την εξουσία και εγκαθιδρύθηκε η Α' Αβασίλευτη Δημοκρατία. Η Βουλή τον ανακήρυξε **Άξιο της Πατρίδας** και ο ήρωας αποσύρθηκε για να αναρρώσει από τη φυματίωση, μεταξύ των άλλων και σε σανατόρια της Ελβετίας.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, όταν του ζητήθηκε να εκφράσει την άποψη του για τον Πλαστήρα, έγραψε μεταξύ άλλων: «*Δεν υπάρχει λόγος να ομιλήσω περί των εξαιρετικών στρατιωτικών αρετών του Αρχηγού, τās οποίās πάντες γνωρίζουν και αναγνωρίζουν, ούτε περί της φλογεράς αυτού φιλοπατρίας και της ιδεώδους αυτοπαρνήσεως. Θέλω μόνο να εξάρω την πολιτικότητα την οποίαν επέδειξεν υπό περιστάσεις αίτινες έθηκαν πολλάκις εις τραγικήν δοκιμασίαν την στρατιωτικήν του ψυχήν.*

Έλθεν επικεφαλής της Επανάστασεως του Σεπτεμβρίου 1922 εις Αθήνας με την ελπίδα όχι μόνον να προλάβη τας επαιλουμένας περαιτέρω καταστροφάς, αλλά και να σώσει την Θράκην. [...] Και η επιτυχία του Πλαστήρα και των συνεργατών του εις το έργο τούτο υπήρξε αληθώς θαυμαστή. Πρίν ή περάσουν εξ μήνες από της Καταστροφής, ο Ελληνικός στρατός ευρίσκετο επί της αριστεράς όχθης του Έβρου, πλήρης πολεμικού φρονήματος και ενθουσιασμού, έτοιμος να προελάση εις ανακατάληψιν της Ανατολικής Θράκης. Τιμή Αίδιος οφείλεται εις τον Αρχηγόν Πλαστήραν, διότι κατά την κρίσιμον ταύτην στιγμήν δεν αφήκε να παρασυρθή ούτε από το στρατιωτικόν του μένος, ούτε από τας ορμάς της πατριωτικής του ψυχής.

Εξελίχθη εις αληθή πολιτικόν άνδρα, επιβάλλων χαλινόν εις τα ορμάς ταύτας, ενέκρινε την υπογραφήν της συνθήκης της Λωζάννης και προέλαβε τας σκληράς περιπετείας και την πλήρην καταστροφήν εις ήν θα ωδηγείτο η Ελλάς, εάν εν πλήρη διπλωματική απομονώσει επαναλάμβανε τας εχθροπραξίας, χωρίς να ήναι εις θέσιν, και μετά πιθανής ακόμη στρατιωτικήν εν Ευρώπη επιτυχίαν, να επιβάλη εις τον αντίπαλον την υπογραφήν και εκτέλσειν των αξιούμενων υπ' αυτής όρων της ειρήνης.

Ο Πλαστήρας δύναται τις να είπη ότι εφώτισε το στερέωμα του Ελληνικού ουρανού δια απλέτου φωτός και ότι απέδωκεν εις το Έθνος την αυτοπεποίθησιν ήτις τόσον επικινδύνως είχε κλονισθή μετά την καταστροφήν της Μικράς Ασίας. Έθνος το οποίον εις κρίσιμους στιγμάς εμφανίζει τοιούτους άνδρας δύναται ν' αποβλέπη μετ' εμπιστοσύνης εις το μέλλον.»

Ακολουθεί η εποχή του Μεσοπολέμου, με πολλά θετικά, όπως το περίφημο «Αγροτικό θαύμα», αλλά και με τη βίαιη επέμβαση του Στρατού στην πολιτική πραγματικότητα, ο Πλαστήρας δεν έμεινε έξω από αυτή την δίνη. Ο κύκλος έκλεισε με τη δικτατορία Μεταξά το 1936, αλλά μέσα σε αυτόν υπάρχουν και δύο αποτυχημένα κινήματα του 1933 και του 1935, στα οποία ο Πλαστήρας είχε ενεργό ρόλο, δρώντας περισσότερο παρορμητικά και όχι με πολιτική ωριμότητα και αφετηρία. Αν και το αποτυχημένο κίνημα του 1935 έγινε χωρίς να προλάβει να έλθει ο Πλαστήρας στην Ελλάδα, είχε ως αποτέλεσμα την ερήμην του θανατική καταδίκη, μαζί και του Ελευθερίου Βενιζέλου, ενώ άνοιξε το δρόμο στη δικτατορία Μεταξά (1936). Ο Πλαστήρας ζει έκτοτε εξόριστος στη Γαλλία, μεσολαβεί η Κατοχή (1941-1944), ενώ οι αντάρτες στην ομάδα του Ναπ. Ζέρβα ορκίζονται στο όνομα του Πλαστήρα. Μετά τα «Δεκεμβριανά» του 1944, επιλέχθηκε από τους Εγγλέζους για πρωθυπουργός και προσπάθησε να αποφύγει τον Εμφύλιο. Όμως οι εξελίξεις ήταν προδιαγεγραμμένες από τη «Συμφωνία της Γιάλτας», όταν οι ηγέτες Βρετανίας, ΗΠΑ και Ρωσίας μοίρασαν τον κόσμο. Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας οι Εγγλέζοι, αφού πήραν αυτό που ήθελαν (αφοπλισμός του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ), απομάκρυναν τον Πλαστήρα από την πρωθυπουργία με δημοσίευμα σε εφημερίδα επιστολής του Πλαστήρα από την κατεχόμενη Γαλλία, τον κατηγορήσαν για «ηττοπαθή» στάση και για διάθεση «συνεργασίας» με τα κατοχικά στρατεύματα. Ακολούθησε ο καταστροφικός Εμφύλιος, ο οποίος συσσωρεύσε νέα συντρίμια και δεινά, ενώ σημάδεψε την ελληνική κοινωνία για δεκαετίες.

Μόλις οι φλόγες του αδελφοκτόνου πολέμου άρχισαν να σβήνουν στα πεδία των μαχών, ο Πλαστήρας ορκίστηκε πρωθυπουργός συνασπισμού κεντρών κομμάτων. Με το σύνθημα «Αλλαγή» κυβέρνησε με μετριοπάθεια και διάθεση Εθνικής Συμφιλίωσης το 1950 — 52, προσπαθώντας να άρει τις συνέπειες του Εμφυλίου και να εκσυγχρονίσει τη χώρα. Άνοιξε τη Μακρόνησο, κατάργησε τη θανατική ποινή, έδωσε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, αποκατέστησε ακτήμονες, προγραμμάτισε έργα και υποδομές, έθεσε τα θεμέλια της ενεργειακής παραγωγής, **(ένα από τα έργα είναι η ομώνυμη λίμνη Πλαστήρα)**, μερίμνησε για την ανασυγκρότηση της χώρας. Ως πολιτικός καταχωρήθηκε στην εθνική συνείδηση παράδειγμα ανιδιοτελούς προσφοράς, σπάνιου ήθους και εντιμότητας, στοιχεία που λείπουν όσο ποτέ άλλοτε, αυτός είναι ίσως ένας άλλος λόγος που τον ανακαλούμε τη μνήμη του.

Ο Πλαστήρας όμως υπήρξε πάνω απ' όλα ένας υπέροχος ιδεαλιστής άνθρωπος, με πραγματική έγνοια για τους ανήμπορους και τους αδύνατους όπου έφθανε μεγάλο μέρος του μισθού του. Υπάρχουν αμέτρητα παραδείγματα αλληλεγγύης σε αγνώστους προς τον ίδιο, που φανερώνουν το μεγαλείο ψυχής του ανδρός. Στάθηκε αρωγός στους πτωχούς και τους αδικημένους, στους κατατρεγμένους πρόσφυγες, προπάντων στα μικρά παιδιά, 4 νήπια ορφανά τα υιοθέτησε επίσημα, πολλά άλλα τα έστειλε στο πατρικό του στην Καρδίτσα.

Το λαϊκό ένστικτο γρήγορα αντελήφθη ότι ο Πλαστήρας ήταν ένα γνήσιο τέκνο του λαού, ένας επώνυμος ήρωας βγαλμένος από τους πολλούς ανώνυμους, ένας άνθρωπος έντιμος που ενσάρκωνε τις υψηλές πατριωτικές αξίες. Και τούτο διότι είχε κλεισμένη στην ψυχή του την ιερότητα των εννοιών "Πατρίδα" και "Ελλάδα", με την εντιμότητα και το ήθος μιας άλλης αγιοσύνης που εκπέμπουν οι αληθινές αξίες. Κατέθεσε την ψυχή και την ζωή του στην Ελλάδα, πολέμησε ως στρατιώτης και αργότερα ως στρατευμένος στην πολιτική, όχι από προσωπική φιλοδοξία αλλά από βαθύ αίσθημα Καθήκοντος και Χρέους. Γι' αυτό και δεν έγινε ποτέ πολιτικός με την σημερινή έννοια του όρου, αντίθετα υπήρξε παράδειγμα «ευζωνικής πολιτικής», ευθύς, έντιμος, αλλά και με πολιτικά σφάλματα τα οποία η Ιστορία έχει αναδείξει.

Ωστόσο, η προσωπικότητα του ανδρός κρύβει μία βαθύτερη αξία, η οποία υπάρχει μέχρι σήμερα και πάντα στα μάτια του Πλαστήρα. Έτσι όπως τον κοιτάζεις στις φωτογραφίες, διακρίνεις ένα κράμα δύναμης και αποφασιστικότητας, συνάμα όμως εκπέμπει μία ευγένεια και καλοσύνη που κρύβεται στην καρδιά όσων έχουν αγάπη. Το βλέμμα του έχει την καθαρότητα της ψυχής του και μία αθωότητα που δύσκολα συναντάς σε βλέμμα ενηλίκων. Είναι η προσωποποίηση της ελληνικής λεβεντιάς με την αξιοπρέπεια και το ήθος των ωραίων αγνών Ελλήνων.

Ανήκει στην κατηγορία των «ηρωϊκών ανθρώπων» με τα χαρακτηριστικά που εύστοχα περιέγραψε ο Ι. Συκουτρής στο έργο του «Η Φιλοσοφία της ζωής».

Ανήκει στην χορεία εκείνων που επιλέγουν συνειδητά να θυσιάσουν τα πάντα, ακόμα και την ίδια τη ζωή τους, για τις Πατρίδας τα υψηλά ιδανικά.

Έζησε βίο αρχαίου Σπαρτιάτη και συνειδητά «πέθανε στην ψάθα» με μία λιτή προφορική διαθήκη που συνοψίζεται σε μόλις 4 λέξεις: «Όλα για την Πατρίδα», αυτή ήταν η τελευταία του φράση πριν ξεψυχήσει.

Γι' αυτό, σήμερα, αύριο και πάντα, ο Πλαστήρας αποτελεί διαχρονικό πρότυπο των Ελλήνων, γι' αυτό και αξίζουν εκδηλώσεις τιμής και μνήμης.

Δεν τις έχει ανάγκη ο ίδιος, αλλά εμείς και οι επόμενες γενιές, που οφείλουμε να δώσουμε υπόσχεση για συνέχιση των αγώνων σε όλα τα επίπεδα, για τη διατήρηση της εθνικής κυριαρχίας και αξιοπρέπειας. Νοερά στεκόμαστε μπροστά στο μνημείο του «Άξιου της Πατρίδας», κλείνουμε ευλαβικά το γόνυ, αποδίδοντας τον οφειλόμενο σεβασμό, με μια λέξη: ΑΘΑΝΑΤΟΣ!

** Ομιλία του Παναγιώτη Νάνου, δημάρχου Λίμνης Πλαστήρα στην εκδήλωση για τον Νικόλαο Πλαστήρα στο Α Νεκροταφείο Αθηνών (5/12/2021), που οργάνωσε ο Σύλλογος Καρδισιωτών Αθήνας, βασισμένη στο βιβλίο του ιδίου (Π. Νάνος) «Νικόλαος Πλαστήρας - Άξιου της Πατρίδας Μνήμη» β. έκδοση Μορφοβούνι 2001.*

ΤΟ ΘΡΥΛΙΚΟ 5/42 ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΤΟΥ ΠΛΑΣΤΗΡΑ

Το ηρωικό 5/42 σύνταγμα Ευζώνων οι Τούρκοι το ονόμασαν Saytan asker, δηλαδή «στρατός του σατανά», ακριβώς διότι δεν μπορούσαν να τον αντιμετωπίσουν με επιτυχία και προκαλούσε τρόμο στους αντιπάλους. Υπάρχουν αμέτρητες ιστορίες με ηρωικά παραδείγματα και αυτοθυσία των ευζώνων του Πλαστήρα που άφησαν εποχή και πέρασαν στην Ιστορία. Η επαφή του Πλαστήρα με το 5/42 ξεκινά τον Οκτώβρη του 1918, όταν αυτό πολέμησε με τους Βουλγάρους και ελευθέρωσε την Καβάλα. Εκεί εντάχθηκε στη διοίκηση του αντισυνταγματάρχη Πλαστήρα, ο οποίος διοικούσε το 6ο Σύνταγμα Πεζικού της Μεραρχίας Αρχιεπαρχαγών και είχε πρόσφατα προαχθεί επ' αναδρομαθεία στη Μάχη του Σκρα. Μέχρι το τέλος του 1918, διοικητής του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων ήταν ο συνταγματάρχης Κόντος, ο οποίος αρνήθηκε τη συμμετοχή στην εκστρατεία της Ουκρανίας.

Κάρτα εποχής Μικρασιατικής Εκστρατείας

Ο Πλαστήρας μετά από αίτησή του αναχώρησε την Άνοιξη του 1919 επικεφαλής του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων για την Ουκρανία, για να στηρίξουν τον Τσάρο, ο οποίος αντιμετώπιζε την μπολσεβίκικη επανάσταση. Όταν ανέλαβε τη Διοίκηση του Συντάγματος, σε συγκέντρωση αξιωματικών και οπλιτών, μεταξύ των άλλων είπε: *«Έρχομαι να συναντήσω την τύχη μου μαζί σας, σε μιαν υπερπόντιο εκστρατεία. Οφείλομε να εκτελέσουμε το καθήκον μας. Ο αγώνας αυτός θα ανοίξει το δρόμο των εθνικών μας στόχων... Ο δρόμος για την Σμύρνη περνά τώρα από τη Ρωσία... θα ανταποδώσουμε στους Ρώσους τη βοήθεια που μας έδωσαν παλιά. Έτσι, θα δώσουμε στα παιδιά μας τη Σμύρνη και την Πόλη...»*. Με αυτά τα απλά λόγια εξήγησε ο Πλαστήρας το σκοπό της Εκστρατείας στην Ουκρανία, για την οποία οι περισσότεροι θεωρούσαν άσκοπη και τυχοδιωκτική και δεν ήταν σύμφωνοι με αυτή. Ωστόσο, ο Βενιζελικός Πλαστήρας αντιλαμβάνονταν τη σημασία να πρωταγωνιστεί ο Ελληνικός

Στρατός με εκείνους που διαμόρφωναν τα νέα σύνορα όπως αυτά θα προέκυπταν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και τα γαιοπολιτικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, μέσα από τα οποία θα γινόταν πράξη η «Μεγάλη Ιδέα» και η εθνική ολοκλήρωση, όπως την αντιλαμβάνονταν ο Βενιζέλος και η παράταξή του.

Ήταν σκέψη και εκτέλεση του Διοικητού του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων Συνταγματάρχου Νικ. Πλαστήρα που δημιουργήθηκε αρχικά κατά την εκστρατεία στην Ουκρανία. Συγκεκριμένα όπως έγραψε: "... οι Κοζάκοι που πολεμούσαν με το μέρος των συμμάχων εκδήλωναν συχνά τη δυσφορία τους και αντιπάθεια τους προς τους Γάλλους, ενώ συγχρόνως έδειχναν όλη τη συμπάθεια και αγάπη προς τους Έλληνες και ιδιαίτερα προς τους τσολιάδες που τους έδιναν πρόθυμα τα εξαίρετα άλογά τους με τα οποία ο Πλαστήρας δημιούργησε το έφιππο Ευζωνικό και το οποίο εκπαίδευσαν οι ίδιοι, με άριστα αποτελέσματα. Ο Γάλλος Στρατηγός Borius (Μποριούς), ένα απόγευμα που οι τσολιάδες πότιζαν τα άλογά τους, έστειλε μια Γαλλική δύναμη και με τη βία άρπαξε όλα τα άλογα του Συντάγματος, καθώς και εκείνα που ήταν λάφυρα από τις διάφορες μάχες. Όταν ο Πλαστήρας πληροφορήθηκε το σοβαρό αυτό επεισόδιο αγανάκτησε τόσο πολύ, ώστε διέταξε το Σύνταγμα των τσολιάδων να πάρει τα όπλα, βρίζοντας ακατάπαυστα. Εκείνη όμως τη στιγμή περνούσε από μπροστά του ένα έφιππο Γαλλικό τμήμα από 80 άλογα με επικεφαλής υπολοχαγό, οπότε διέταξε το άρπαγμα και κατάσχεσή τους με τη βία ανατρέποντας τους ιππείς τους. Ο Γάλλος υπολοχαγός διαμαρτυρήθηκε έντονα, αλλά ο Πλαστήρας έβγαλε αγριοφωνάρες για να μεταφερθούν στο Στρατηγό του. Επίσης είπε "αν δεν μας δοθούν τα άλογά μας, δε θα πάρετε και σεις τα δικά σας. Και ακόμα να μάθει ο Στρατηγός ότι πρέπει να είναι ευγενέστερος προς τους συμμάχους συμπολεμιστές του και ότι αν δεν επανορθώσει την αδικία θα κάμει χρήση των όπλων" και συγχρόνως παρέταξε ένα ένοπλο τάγμα. Ο Στρατηγός που όπως φαίνεται παρακολουθούσε τη σκηνή αναγκάστηκε να επιστρέψει τα άλογα και να παραλάβει τα δικά του.

Έλληνες στρατιώτες στα χαρακώματα της Μικράς Ασίας

Τα άλογα αυτά μεταφέρθηκαν στη συνέχεια στη Μικρά Ασία και παράλληλα και όσα τσέτικα άλογα έπεφταν στα χέρια των Ευζώνων, γράφονταν στη δύναμη των κτηνών του Συντάγματος. Την ίδια στιγμή, ίσος αριθμός Ευζώνων μετατρέπονταν σε Ιππείς. Και έτσι σιγά-σιγά ξανασηματίστηκε ένα Σώμα έφιππο από Τσολιάδες. Οι Ευζώνοι πάνω σ' άλογα με σπιρούνια και τσαρούχια, και δίπλα στην αγαπημένη τους ξιφολόγχη κρεμασμένο ένα μακρύ σπαθί υπέως ή πυροβολητού, και καμιά φορά δαμασκηνό ή πολύ συχνά κάμα τσερκέζικη. Μονάχα ο Πλαστήρας μπορούσε να συλλάβει μια τέτοια σκέψη, να την πραγματώσει και να την τελειοποιήσει σε βαθμό τέτοιο, που σε κάθε συναπάντημα των τσολιάδων καβαλάρηδων με το τούρκικο ιππικό, που δεν χωράτεψε, να πούμε την αλήθεια, να το ρεζιλεύουν και να το τρέπουν σε φυγή....Πάντα και παντού, πρωτοπορία του Συντάγματος ήταν το έφιππο τμήμα του. Αναγνωρίζουν τον εχθρό, και όταν τον ζυγώσουν κι είναι ανάγκη να έρθουν στα χέρια, θυμούνται την παλιά τους τέχνη, ξεκαβαλάνε και πεζομαχούν, ώσπου να τους φτάσουν οι σύντροφοί τους..."

Πορεία του 5/42 προς την Άγκυρα

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ 5/42 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΥΖΩΝΩΝ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑ

Χρονικό της πολεμικής δράσης του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων στη Μικρά Ασία
Με όσο γίνεται συνοπτικό τρόπο δίνεται ένα χρονολόγιο των πολεμικών δράσεων, με αναφορά των τόπων όπου έλαβαν χώρα και του επιτυχημένου αποτελέσματος των αγώνων του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων. Η γραφή αυτή έγινε με τον τρόπο της κινηματογραφικής αποτύπωσης, αποφεύγοντας λεπτομέρειες και πολλά λόγια.

19/6/1919 ο Πλαστήρας με το 5/42 περνάει στη Μικρασία.

28 Ιούν. 1919 - Στον τομέα Μαγνησίας αντικαθιστά το 5ο Σύνταγμα Αρχιεπαύλους.

8 Ιουλ. 1919 - Αποκρούει Τούρκους άτακτους στο χωριό Παπαζλί, με 5 νεκρούς και 25 αιχμάλωτους Τούρκους.

29 Ιουλ. 1919 - Νέα απόκρουση 800 Τούρκων στον ίδιο χωριό αποκρούστηκε με 90 νεκρούς Τούρκους.

Αυγ.-Οκτ. 1919 - Στάθμευση του 5/42 σε Μαγνησία για οργάνωση και βελτίωση της άμυνας του.

Νοε. 1919 - Το Ανώτατο Διασυμμαχικό Συμβούλιο επιτρέπει την προέλαση του ελλ. Στρατού.

8 Ιαν. 1920 - Επίθεση σε τουρκικές δυνάμεις. Μέχρι τον Ιούνιο είχε περιορισμένη δραστηριότητα.

9 Ιουν. 1920 - Σφοδρή επίθεση με λόγχη ανατρέπει πολλές τουρκικές αντιστάσεις καταλαμβάνοντας την πόλη Αξάρι (κυριεύοντας όπλα και συλλαμβάνοντας αιχμάλωτους).

11-12 Ιουν. 1920 - Γρήγορη προέλαση προς Γκελεμπέ.

16 Ιουν. 1920 - Κατάληψη του Ομέρκιοϊ.

23 Ιουν. - 23 Αυγ. 1920 - Το Σύνταγμα στην περιοχή Σουζουρλού ' Κεψούτ.

24 Αυγ. - 5 Νοε. 1920 - Μετακίνηση του 5/42 σε Ελβαντάρ Φιλαδέλφειας.

10 Οκτ. 1920 - Στο Ουσάκ.

15 Οκτ. 1920 - Προώθηση προς Τσεντίζ. Τουρκική επίθεση αποτυγχάνει.

3 Νοε. 1920 - Σε βάθος 7-10χλμ. διασκορπίζει δύο εχθρικές ομάδες των 100 ανδρών.

6 Νοε. - 9 Μαρ. 1920 - Το 5/42 σε αμυντική θέση δυτικά της Προύσας (γραμμή Σελά Ογλού ' Καντά).

11 - 13 Μαρ. 1921 - Προέλαση του 5/42 επικεφαλής της XIII Μεραρχίας. Κατάληψη διαβάσεων. Διέλευση χιονισμένου όρους Ακάρ Νταγ.

14 Μαρ. 1921 - Επίθεση με 2 τάγματα κατά μέτωπο. Οι Τούρκοι υποχωρούν. Ακολουθεί γενική επίθεση του 5/42 με κατάληψη της τοποθεσίας Τσακισράζ. Την ίδια μέρα εισέρχεται στο Αφιόν Καραχισάρ.

20 Μαρ. 1921 - Καταλαμβάνει το Τσάι. Το Γ' Σώμα Στρατού συνάντησε ισχυρή αντίσταση, ώστε έγινε αναδίπλωση του Α' Σώματος Στρατού, από το Αφιόν Καραχισάρ προς το Τουμλού Μπουνάρ.

25 28 - 29 Μαρ. 1921 - Αποκρούεται τουρκική επίθεση. Με ελιγμό διαλύει εχθρικά τμήματα πεζικού και ιππικού προς το Αλή Βεράν.

1 Απρ. - 23 Ιουν. 1921 - Το Σύνταγμα βρίσκεται στην περιοχή Έλμα-Νταγ και μετά στο Ντερμπέντ. Προετοιμασία.

24 - 25 Ιουν. 1921 - Προώθηση στην περιοχή Αλαμπάγ. 29 Ιουν. 1921 - Προέλαση και κατάληψη εχθρικών θέσεων Β και ΒΑ του Αλτουντάς.

2 - 3 Ιουλ. 1921 - Παραμονή στην τοποθεσία Ανιτσάλ-Ντα. Η επίθεση του Β' Σώματος Στρατού αναγκάζει τους Τούρκους σε φυγή. Το 5/42 καταλαμβάνει τα υψώματα ΝΑ του Σεϊντή-Γαζή.

8 Ιουλ. 1921 - Μετά από σκληρό αγώνα καταλαμβάνεται το Ντουζ-Τεπέ.

8 - 9 Ιουλ. 1921 - Απόκρουση λυσσωδών τουρκικών αντεπιθέσεων. Το Σύνταγμα παρέμεινε εκεί μέχρι 31 Ιουλίου.

1 - 10 Αυγ. 1921 - Προέλαση προς ανατολάς (επιχειρήσεις προς Άγκυρα), νότια του Σαγγάριου ποταμού. Διασχίζει τα βόρεια κράσπεδα της Αλμυρής Ερήμου.

12 Αυγ. 1921 - Επίθεση προς Μαγκάλ-Νταγ (στα πλευρά της Ιης τουρκικής Ομάδας μεραρχιών).

13 Αυγ. 1921 - Επίθεση προς Καρά-Τεπέ και κατάληψη του οροπεδίου Καλτακλί (δυτικό τμήμα).

14 - 15 Αυγ. 1921 - Καταλαμβάνεται η περιοχή νότια του χωριού Καρασουλέμανι.

24 - 25 Αυγ. 1921 - Απόκρουση ισχυρής τουρκικής επίθεσης.

28 - 29 Αυγ. 1921 - Το 5/42 κινείται στο αριστερό της διάταξης της Στρατιάς Μικράς Ασίας.

30 Αυγ. 1921 - Το 5/42 διαβαίνει τον ποταμό Σαγγάριο. Εγκαθίσταται αμυντικά στα βόρεια του Τσαντάκογλου Ντερέ (υποτομέας της XIIIης Μεραρχίας).

1 - 26 Σεπτ. 1921 - Παραμένει στον ίδιο υποτομέα. Ενισχύει την XII Μεραρχία (με 1 τάγμα).

27 - 28 Σεπτ. 1921 - Αμυντική εγκατάσταση στο υποτομέα Αγιάζ-Ιν (βορείως Χαϊρέν Μπαμπά).

1 - 19 Μαρ. 1922 - Παραδίδει τον υποτομέα Αγιάζ-Ιν στην Vη (5η) Μεραρχία. Έρχεται στην περιοχή Αγιάζ-Ιν-Σαντζάκ (εφεδρεία).

30 Μαρ.-12 Ιουν. 1922 - Παραμένει ως εφεδρεία στην ίδια περιοχή.

13 Ιουν.-31 Ιουλ. 1922 - Το 5/42 μετακινείται στο Τσακίρσάζ, ως εφεδρεία του Α' Σώματος Στρατού (με 1 τάγμα στο Αφιόν).

1-12 Αυγ. 1922 - όπως πριν.

13 Αυγ. 1922 - Με την εκδήλωση της μεγάλης τουρκικής επίθεσης, το 5/42 διατέθηκε εσπευσμένα στην IV Μεραρχία για εξασφάλιση του δεξιού πλευρού και κάλυψη του κενού (μεταξύ IV και I Μεραρχιών). Το 5/42 κατέλαβε τον υποτομέα Καλεντζίκ. Το απόγευμα και βράδυ ανακατέλαβαν θέσεις (στήριγμα Κατσίμπαλη) και εγκατέστησαν προφυλακές.

14 Αυγ. 1922 - Το III/42 Τάγμα μετά ολονύκτια πορεία έφτασε στο Καλεντζίκ. Στη διάρκεια της ημέρας απέκρουσε σφοδρές τουρκικές επιθέσεις που υποστηρίζονταν με πυροβολικό. Οι αντεπιθέσεις του 5/42 είχαν σοβαρές απώλειες, που ανάγκασαν σε υποχώρηση. Το II/42 Τάγμα κράτησε τις θέσεις του, βοηθώντας την υποχώρηση του Συντάγματος. Οι απώλειες ήταν τρομερές (πλέον των 600 νεκρών). Αναδιέταξε τις δυνάμεις του στα υψώματα Μπελ-Τεπέ. Στις 6.30 μ.μ. έλαβε διαταγή σύμπτυξης και τη νύχτα, από δύσβατη οδό, έφτασε στα υψώματα νότια του Κιουπρουλού (όπου βρισκόταν το 23 Σύνταγμα Πεζικού). Το 5/42 στάθμευσε 3χλμ. δυτικά του σιδηρ. σταθμού Μπαλ Μαχμούτ.

15 Αυγ. 1922 - Συνέχισε την σύμπτυξη, με τάξη, προς Τουμλού Μπουνάρ. Το εσπέρας εγκαταστάθηκε αμυντικά στην τοποθεσία Χασάν Ντεντέ Τεπέ.

16 Αυγ. 1922 - Απέκρουσε ισχυρή επίθεση τουρκικού συντάγματος.

17 Αυγ. 1922 - Ενώθηκαν στο 5/42 οι ημι-ιλαρχίες V-XII και το έφιππο απόσπασμα του 5/42 (που διήλθαν μέσω τουρκικών δυνάμεων). Την υπόλοιπη ημέρα συμπύχθηκε, αποφεύγοντας τον κίνδυνο αποκοπής του (από διείσδυση μεγάλων τουρκικών δυνάμεων στα πλευρά του). Μέσω ορεινών, δασωμένων και δύσβατων ορέων και αφού αντιμετώπισε επιτυχώς την επίθεση τουρκικού συντάγματος, ανασυντάχθηκε και υποχώρησε, φτάνοντας τα μεσάνυχτα στις υπώρειες του όρους Ελμά Νταγ.

19 Αυγ. 1922 - Αποκομμένο το 5/42 έφτασε στις 11 π.μ. στις γραμμές της Ιης Μεραρχίας και μαζί συνέχισαν την υποχώρηση από τις 4 μ.μ.

20 Αυγ. 1922 - Το εσπέρας το Σύνταγμα έφτασε στο Τακμάκ, μαζί με υπολείμματα των 2ου και 3ου Συνταγμάτων πεζικού της XIII Μεραρχίας.

21 Αυγ. 1922 - Το πρωί της ημέρας, το μόνο συγκροτημένο τμήμα του Β' Σώματος Στρατού ήταν το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων. Με πρωτοβουλία του διοικητή του συνταγματάρχη Νικ. Πλαστήρα δεν ακολούθησε την κίνηση των υπόλοιπων δυνάμεων του Σώματος Στρατού. Παρέμεινε με την VIIη Μεραρχία, ως εφεδρεία της στα ΒΑ του Κιράνκιϊ. Για κάλυψη του αριστερού της VIIης μεραρχίας, κατέλαβε τα υψώματα Μπες Καγιά Νταγ (βόρεια του Τσεσμέ Κιοϊ). Το απόγευμα, τουρκική φάλαγγα πεζικού συγκρούστηκε με το 5/42 (με επιπλέον πυρά πεζικού και ουλαμού πυροβολικού) ώστε διαλύθηκε.

22 Αυγ. 1922 - Το Απόσπασμα Πλαστήρα (5/42) υποχωρώντας προς τη Φιλαδέλφεια ως οπισθοφυλακή της VIIης Μεραρχίας, έφτασε το εσπέρας κοντά στο χωριό Πακλατζίκ και προωθήθηκε ως το σιδηρ. σταθμό Φιλαδέλφειας. Κατόπιν διαταγής, με διαδοχικούς συρμούς έφτασε στο Σαλιχλή, περί το μεσονύκτιο.

23 Αυγ. 1922 - Το πρωί διαπιστώθηκε ότι το Σαλιχλή ήταν περικυκλωμένο από ισχυρές τουρκικές δυνάμεις πεζικού και ιππικού. Το 5/42 σε συνεργασία με τη Μεραρχία Ιππικού επιτέθηκε κατά των Τούρκων και μετά 3ωρη σκληρή μάχη τους απώθησε σε διάφορες κατευθύνσεις. Το 5/42 παρέμεινε στα γύρω υψώματα μέχρι το πρωί της 24ης Αυγούστου.

24 Αυγ. 1922 - Στις 5 το πρωί, αναχώρησε σε πορεία από το Σαλιχλή, ως μέρος της XIIIης Μεραρχίας και έφτασε μετά τα μεσάνυχτα (στις 2 τη νύχτα) στον Κασαμπά.

25 Αυγ. 1922 - Η πορεία του ήταν προς το όρος Νυμφαίο (τις ΝΑ πλαγιές του) αλλά διατάχθηκε να κινηθεί προς το Μπουρνάμπαςι, όπου έφτασε στις 9 μ.μ. Παρέμεινε και την επόμενη μέρα.

27 Αυγ. 1922 - Στις 1 μετά τα μεσάνυχτα, το Σύνταγμα έφυγε για το Κοζ Αγατς, όπου έφτασε το πρωί στις 7. Ως πλαγιοφυλακή του Νοτίου Συγκροτήματος εξασφάλισε τη διαρροή της κύριας φάλαγγας και απέκρουσε μικρό τμήμα Τούρκων ατάκτων. Από τις 2 μ.μ. νέα πορεία προς το Ακτσέ Καγιά, όπου έφτασε στις 8 μ.μ., εγκαθι-

στώντας προφυλακές.

28 Αυγ. 1922 - Από το πρωί, το 5/42 ως κύρια μονάδα της XIIIης Μεραρχίας και οπισθοφυλακή των ελληνικών δυνάμεων που υποχωρούσαν, κινήθηκε διαδοχικά προς Βρύουλα (Βουρλά).

29 Αυγ. 1922 - Διέλευση από Γκιούλ Μπαξέ, Γκούνελι και Λεστρέν Νταγ, όπου έφτασε το μεσημέρι, όπου παρέμεινε 2 μέρες.

31 Αυγ. 1922 - Τα μεσάνυχτα έφυγε το Σύνταγμα προς Αλάτσατα.

1 Σεπτ. 1922 - Το Σύνταγμα κατείχε στενωπό, δυτικά του Ζεϊντιλί, καλύπτοντας την επιβίβαση του ελληνικού στρατού.

2 Σεπτ. 1922 - Στις 11 π.μ. τα Σύνταγμα κινήθηκε προς τον Τσεσμέ. Αυθημερόν επιβιβάσθηκε σε πλοία για τη Χίο.

Πηγή: Μπαλωμένος Κων/νος, καθηγητής Φυσικής, «Σύντομη ιστορία του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων της Λαμίας», έκδοση «Λαμιακός Τύπος αε» Λαμία 2012. Επιμέλεια παρουσίασης Παναγιώτης Νάννος.

...ΑΠΟ ΤΙΣ «ΑΘΕΑΤΕΣ» ΝΙΚΕΣ ΤΟΥ 5/42.

Ο αθλητισμός ήταν το δημοφιλέστερο, εύκολο και αδάπανο θέαμα για τους Έλληνες φαντάρους της Μικρασίας. Οι αγώνες δινόταν στα διαλείμματα των πολεμικών μαχών και είχαν την δική τους αξία αλλά και σημασία για την ψυχολογία τους. Το περιοδικό «Η Νίκη», αφιερώνει στο 2^ο τεύχος, 1922, το πρωτοσέλιδο στην ομάδα των τσολιάδων του Πλαστήρα, οι οποίοι αναδεικνύονται νικητές... και στον αθλητικό χώρο. Το περιοδικό μάλιστα τους χαρακτηρίζει «πρωταθλητές της Ελληνικής Ελευθερίας»!

Για να πάρουμε κλίμα των αγώνων, θα μεταφερθούμε νοερά στις κερκίδες του γηπέδου και με σχετική απόσταση ασφαλείας από το «αγωνιστικό μέτωπο». Για την ποδοσφαιρική ποιότητα των ευγενών και γεμάτων άμιλλα αγώνων, η περιγραφή από απόσπασμα βιβλίου (του Κ. Ντούλα): "[...] *Καιρός είναι τώρα να παρακολουθήσουμε κι' έναν ενδιαφέροντα ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ του συντάγματος ευζώνων και της πρώτης μεραρχίας.*

Παρωδία ποδοσφαίρου, που προκαλούσε δέος στην αντίπαλο ομάδα των ευζώνων και γέλια στους θεατές. Οι εύζωνοι κυνηγούσαν τη μπάλλα ορμητικά σα σμήνη καμικάζι! Έντρομος ο διαιτητής έπιασε τη μια πλευρά του γηπέδου και σφύριζε χωρίς κανείς να τον ακούη." Οι αντίπαλοι των ευζώνων ποδοσφαιριστές της μεραρχίας έτρεχαν κι αυτοί ν' αποφύγουν τη μάχη σώμα προς σώμα.

Κι' έτσι "αντιστάσεως μη ούσης" νίκησαν οι εύζωνες χειροκροτηθέντες θερμά από τους θεατές."

Πηγή: Κ. Ντούλας, "Ένας φαντάρος θυμάται τον Μικρασιατικό πόλεμο, Αθήνα 1976":

Η ΝΙΚΗ

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

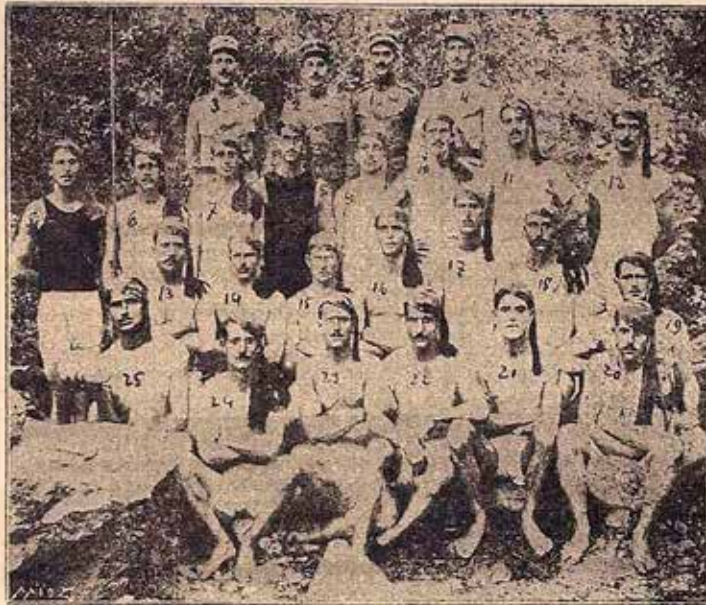
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ—ΑΘΛΗΤΙΚΗ—ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ—ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΣΡΟΤΩΣ ΞΗΡΑΣ, ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΚΑΙ ΑΕΡΟΣ

Εκδίδεται κατά μήνα ἐν Ἀθήναις συνεργασία τῶν εὐκρινέστερων λόγιων, φιλόθλων, γυμναστικῶν καὶ πρωταθλητῶν

ΙΔΡΥΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΕΤΣΗΣ

Καθηγητὴς τῆς Γυμναστικῆς

ΕΤΟΣ Γ'—ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'—ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1922—ΤΕΥΧΟΣ 2.

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

Ὁ Πανελλήνιος, ὁ Ἑθνικός, ὁ Πανιώνιος καὶ ὁ Πειραιεύς εἰς τὴν ἀριετὴν γραμμὴν τοῦ Μικρασιατικοῦ Μετώπου. Οἱ θρυλικοὶ Τσολιάδες μας τοῦ 5—42 Συντάγματος τοῦ ΠΛΑΣΤΗΡΑ. Ἐκεῖνα ἀπὸ ἀγόνους ἀθλητικούς καὶ ἐπίθλους ἢ 13 Μερωνίας, μετὰ τὸ σῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὴν α' σειρὰν ἵστανται οἱ ὑπερυψηλοὶ τοῦ Στρατοῦ μας. Ἀρ. 2 ὁ Μέρωνος κ. Κ. Μανιτάς, ἀριθ. 1 ὁ Συνταγματάρχης κ. Πλωστήρας, ἀρ. 3 ὁ Ἀρχίατρος κ. Χ. Χριστόπουλος (πρωταθλητὴς τοῦ Πανελληνίου, ἀρ. 4 ὁ ἐφ. Ὑπολοχιστὴς Λουκῆς Μανιῶς (πρωταθλητὴς τοῦ Ἑθνικοῦ).

6. Γ. Μπαλατσόγης, 6. Δ. Κουκουριανός, 7. Π. Ρετζίλας, 8. Β. Καρμαυρόπουλος, τοῦ Πανιωνίου — 9. Α. Μπούτοκος, 10. Γ. Παπαγγελιοῦ, 11. Ν. Κούρας, 12. Ν. Παπαδοπούλου, 13. Ἀγγ. Ντάνος, 14. Κ. Παπαδόπουλος, 15. Ι. Παπαλοῦκος, 16. Κωνσ. Εὐδ. 17. Χ. Τετάρης, 18. Γ. Καπαρδίνης, 19. Γεώργιος Ζαχαρόπουλος, 20. Ι. Καρβόναρος, 21. Μ. Κουτουμπῆς τοῦ Ἑθνικοῦ, 22. Χ. Μανράκης τοῦ Πειραιεύς, 23. Ἀθ. Μυστακοσταύπουλος, 24. Θ. Ρίτσος τοῦ Πανιωνίου καὶ 26. Γεώργιος Κότσιος τοῦ Πανελληνίου.

Σημ. Ὁ πρωταθλητὴς τοῦ κόσμου παραθερεῖ τὴν σελίδα του ταπεινὴν τὴν ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ καλωσομιέται καὶ αὐτὸν, χάρην τῶν πρωταθλητῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κλεισθραίας.

Α' σελίδα του περιοδικού "Νίκη" με αφιέρωμα στο 5/42 του Πλαστήρα

Τ' ανδραγαθήματα της στρατιωτικής και πολιτικής ζωής του Νικολάου Πλαστήρα και η πολεμική του σημαία.

Δημήτρης Κ. Αγγελής, Συγγραφέας. Αντιστράτηγος (ε.α.) ΕΛ.ΑΣ.

Τι να πει κανείς για τον, απ' το Μορφοβούνι (Βουνέσι) των Αγράφων Καρδίττας καταγόμενο, Μαύρο Καβαλάρη (1883-1953).¹

Εθελοντής κατατάγηκε στο στρατό, πολεμώντας και πάλι ως εθελοντής στο Μακεδονικό Αγώνα, στον Α' και στον Β' Βαλκανικό πόλεμο, στον Α' Παγκόσμιο (μάχες Ελασσόνας, Γιαννιτσών, Λαχανά, Σκρα κ.α.), στην Ουκρανία, στη Μικρά Ασία (με επ' ανδραγαθία προαγωγές) εκεί, επικεφαλής του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων {ονομαζόμενος Καρά — Πιπέρ (μαύρο πιπέρι) απ' τους Τούρκους και το Σύνταγμα του Σεϊτάν Ασκέρ (στρατός του διαβόλου)} με πάμπολλες νικηφόρες μάχες διέπρεψε στην Μαγνησία, Σαγγάριο, Αφιόν Καραχισάρ, Καλτακλί-Καλέ Γκρότο, Σαλιχλή, Τομπλού Μπουνάρ, Αζάρι κ.α. και ήταν ο τελευταίος που έφυγε απ' τη Σύμρνη, σώζοντας απ' τον θάνατο χιλιάδες - χιλιάδων Έλληνες στρατιώτες και πρόσφυγες.

Συμμετείχε στον «Σύνδεσμο Υπαξιωματικών» με στόχο την αξιοκρατία και την εξυγίανση του στρατεύματος, πρωτοστάτησε στον «Στρατιωτικό Σύνδεσμο» που προχώρησε στο κίνημα στο Γουδί το 1909, πήρε μέρος σε δράσεις στήριξης του Βορειοηπειρωτικού αγώνα, προσχώρησε στο κίνημα της «Εθνικής Αμύνης» στη Θεσσαλονίκη με τον Βενιζέλο, συμμετείχε στην επανάσταση του 1922 και στην δημιουργία της «Επαναστατικής Επιτροπής» υπό τον ίδιο (τον Γονατά και τον Φωκά) που ανάγκασε σε παραίτηση τον βασιλιά, σχημάτισε «επαναστατική κυβέρνηση», ενώ αυτοβούλως δεν συμμετείχε σ' αυτή, προσήγαγε σε δίκη τους έξι πολιτικούς και στρατιωτικούς υπαίτιους της Μικρασιατικής ήττας και καταστροφής, αναδιοργάνωσε το στρατό και ανασύνταξε ταχύτατα τη Στρατιά του Έβρου προς αντιμετώπιση της πιθανότατης τουρκικής επίθεσης και στη Θράκη (πέραν της Μικρασίας), κάλεσε απ' την εξορία τον Βενιζέλο και του ανέθεσε την ηγεσία της ελληνικής αντιπροσωπείας κατά τις διαπραγματεύσεις με την Τουρκία που οδήγησαν στην υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης (1923), περιέσωσε και περιέθαλψε τους χιλιάδες Έλληνες πρόσφυγες της Μικράς Ασίας κ. α. περιοχών, αντιμετώπισε επιτυχώς το φιλοβασιλικό στρατιωτικό πραξικόπημα του Οκτώμρη 1923, οδήγησε τη χώρα στις δημο-

1. -Για την ιστορία - βιογραφία του Πλαστήρα ενδεικτικά βλέπε: -Πεπονής Αν. Ιωάννης. Νικόλαος Πλαστήρας ο μαύρος καβαλάρης. Εκδόσεις Συλλόγου Μεσσηνολιτών. Αθήνα 1980. -Πεπονής Αν. Ιωάννης. Νικόλαος Πλαστήρας στα γεγονότα 1909-1945. Εκδόσεις Γαλατιανός, Θεσσαλονίκη 1947. -Αναστασάκος Σέφης. Ο Πλαστήρας και η εποχή του. Επικαιρότητα. Αθήνα 2007 (τρίτο έργο) -Χατζηαντωνίου Κώστας. Νικόλαος Πλαστήρας. Ιστορική βιογραφία, ο επαναστάτης, ο πολιτικός. Παρουσία. Αθήνα 1999. -Σπανδώνης Γιάννης. Νικόλαος Πλαστήρας. Η χαμένη ευκαιρία της Ελλάδας. Πατάκης. Αθήνα 2000. -Δέλτα Σ. Πηνελόπη. Νικόλαος Πλαστήρας. Εκστρατεία Ουκρανίας 1919 — Κίνημα 6^{ης} Μαρτίου 1933 — Αλληλογραφία. Αρχείο της Π. Σ. Δέλτα. Επιμέλεια Ζάννας Α. Παύλος. Εκδόσεις Ερμής. Αθήνα 2007. -Παπαδοπούλου Άννα. Ο Πλαστήρας. Εκδόσεις της Μάννας. Αθήνα 1924.

κρατικές εκλογές του Δεκέμβρη 1923 ανοίγοντας τον δρόμο για την Β' «Ελληνική Δημοκρατία», παρέδωσε την πολιτική εξουσία στη δημοκρατικά εκλεγμένη «Συντακτική Βουλή» και την ίδια ημέρα (2-1-1924) παραιτήθηκε του στρατεύματος και αποστρατεύθηκε με τον βαθμό του Αντιστρατήγου, απέχοντας πλέον απ' την πολιτική και τα στρατιωτικά απ' τον Γενάρη του 1924 μέχρι το 1933, πρωτοστάτησε τον Σεπτέμβρη 1937 κ. ε. στη δημιουργία του αντιδικτατορικού αγώνα κατά του καθεστώτος του Μεταξά, έγινε Πρόεδρος της Αντιδικτατορικής Επιτροπής» κ. π. α.

Κρίθηκε και ανακηρύχθηκε απ' την Δ' Εθνοσυνέλευση «άξιος της Πατρίδας» και είπε τα ιστορικά τούτα λόγια:

«-Τόλημ και θέλησις φέρνουν νίκην.»

«-Το πλανάσθαι ανθρώπινον, αλλά το ομολογήν την πλάνην είναι ανώτερος πολιτισμός και ευγενέστερος ανδρισμός. Ένας λαός ούτω μόνον σκεπτόμενος αποτρέπει τας εκ της πλάνης συμφοράς και ευημερεί.»

«-Όποιος βλέπει την πατρίδα του να καταστρέφεται και κάθεται αδρανής, είναι το ίδιο σαν να την καταστρέφει ο ίδιος.»

Τρεις φορές Πρωθυπουργός (1945, 1950, 1952), προέβη στην αναγκαστική απαλλοτρίωση και διανομή των τσιφλικιών των «ελλήνων αγάδων» για την αποκατάσταση των ακτημόνων караγκούνδων (και όχι μόνον) «ραγιάδων» κολίγων – τιμαριούχων γεωργών, κτηνοτρόφων, αλλά και των προσφύγων, δική του η έμπνευση και το όραμα δημιουργίας της υδροηλεκτρικής τεχνητής λίμνης Πλαστήρα στ' οροπέδιο της Νευρόπολης στ' Άγραφα Καρδίτσας και του εξηλεκτρισμού της χώρας, αρνήθηκε να «βολέψει» επαγγελματικά τον αδελφό του, υιοθέτησε τέσσερα ορφανά κορίτσια προσφυγόπουλα, τον μισθό του όλον τον παραχωρούσε σε φτωχούς και απόρους, ενώ αρνήθηκε τη λήψη της σύνταξής του.

Χωρίς καν ιδιόκτητο σπίτι ούτε τηλέφωνο, πέθανε στην «ψάθα», πάμφτωχος – απένταρος όπως ακριβώς και ο Καραϊσκάκης. Η κληρονομιά του: Μόνον 216 δραχμές και ένα δεκαδόλαρο, άφησε επίσης 8 δραχμές με τη σημείωση να δοθούν στο Δημόσιο, για την αξία ενός κρεβατιού-ράντζου που έχασε στην Μικρά Ασία, ώστε να μην χρωστά τίποτα στην πατρίδα. Φίλος του τού αγόρασε το νεκρικό κουτούμι. Στη διαθήκη του έγραψε: «Όλα για την Ελλάδα.»

Ο γιατρός που εξέτασε το σκήνωμά του μέτρησε τριάντα έξι (36) πολεμικά τραύματα: 27 σπαθιές και 9 από βλήματα πυροβόλων όπλων.

Σημαία: Πολεμική σημαία (γαλανόλευκη με λευκό σταυρό στην μέση «..των κατά γην δυνάμεων..»), με παράσταση του έφιππου Αγίου Γεωργίου φονεύοντα τον πράσινο δράκοντα, φέρουσα χρυσά κρόσσια, φιλοτεχνημένη στη Σμύρνη το 1922 απ' τον, εκ του Μπουρνόβα της Σμύρνης καταγόμενο, πολεμικό ζωγράφο Γεώργιο Προκοπίου για το 5/42 Σύνταγμα του Πλαστήρα, (διαστ. 1,03 X 1,12 μ), με αριθμ. εισ. 9960, που εκτίθεται στη συλλογή τού Εθνικού Ιστορικού Μουσείου.²

2. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. *Ελληνική Σημαία (480 π. Χ. - 2000 μ. Χ.)*. Εκδόσεις Προσκήνιο. 2η έκδοση. Αθήνα 2001, σ. 148.

Σημαία Νικολάου Πλαστήρα³ (συλλογή τού Εθνικού Ιστορικού Μουσείου).

Σημαία Νικολάου Πλαστήρα (λεπτομέρεια).

-Μαζαράκης - Αινιάν Κ. Ι. Σημαίες ελευθερίας. Συλλογή Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος. Αθήναι 1996, σ. 125

3. -Μαζαράκης - Αινιάν Κ.Ι. Σημαίες ελευθερίας, ό.π., σ. 125. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. Ελληνική Σημαία, ό.π., σ. 148.

Η Μικρασιατική Εκστρατεία μέσα από 3 άγνωστα δημοτικοφανή τραγούδια της εποχής 1919 – 1922 στο Βουνέσι Αγράφων

Παναγιώτης Νάννος, συγγραφέας – ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Το δημοτικό τραγούδι είναι η έκφραση της λαϊκής ψυχής, αλλά και ο καθρέφτης της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας των μικρών κοινωνιών της υπαίθρου. Μέσα από τους στίχους του διασώζονται όλα εκείνα τα γεγονότα και τα πρόσωπα που άγγιξαν τη λαϊκή ψυχή. Έγιναν στίχος και μελωδία από τον ανώνυμο δημιουργό, τραγουδήθηκαν και υιοθετήθηκαν από την κοινότητα και οι τοπικές κοινωνίες, ακριβώς διότι αποτελούσε την συλλογική ψυχική έκφραση και εξέφραζε το δημόσιο αίσθημα. Από άλλη έρευνα εντοπίσαμε τρία τραγούδια τα οποία έχουν σχέση με τη Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή. Προέρχονται από το Βουνέσι (σήμερα Μορφοβούνι) των Θεσσαλικών Αγράφων, ένα ιστορικό κεφαλοχώρι στο οποίο υπάρχει ισχυρή παράδοση στο Δημοτικό Τραγούδι, κεφάλαιο το οποίο αναδείξαμε μελετώντας την ιστορία της μικρής γενέθλιας πατρίδας, εκπληρώνοντας ένα άλλο χρέος στον τόπο που μας ανάστησε.

Χαρακτηρίζουμε «δημοτικοφανή» τα τραγούδια που θα παρουσιάσουμε, αν και έχουν όλα χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού, αλλά δεν έτυχαν της ευρύτερης αναγνώρισης, διάδοσης και αντοχής στο χρόνο, όπως συμβαίνει με τα γνήσια δημοτικά τραγούδια. Πόσο μάλλον όταν το «κλέφτικο» τραγούδι για τον Πλαστήρα είναι σύνθεση Βουνεσιώτη στρατιώτη που πιάστηκε αιχμάλωτος στη Μικρασία και το τραγουδούσε, για να παίρνει θάρρος ο ίδιος και να αισιοδοξεί για την απελευθέρωση. Υπό μία έννοια θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν δημοτικά, διότι εξέφραζαν το δημόσιο αίσθημα της κοινότητας, έγιναν τραγούδι και χορός. Προπαντός διότι αποτελούν βίωμα και πόνο, είτε των Ελλήνων στρατιωτών στη Μικρασία, είτε των οικογενειών, των γυναικών και των παιδιών που αισθάνονται την έλλειψη των αγαπημένων τους. Χαρακτηριστική είναι η αποστροφή του στίχου *«πανάθεμά σε Σμύρνη τη σκάλα που άνοιξες, πήρες τα παλικάρια και μας ορφάνεψες»* είναι μια σπάνια και άγνωστη κραυγή που αποτυπώθηκε στο τραγούδι «σαν πας στην Καλαμάτα», αποσιωπήθηκε και χάθηκε κάτω από το βάρος και το άγος της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Α. «Σαν πας στην Καλαμάτα»

Σαν πας στην Καλαμάτα και ρθεις με το καλό,
φέρε με ένα μαντήλι να δέσω στο λαιμό
Σαν πας στην Καλαμάτα και ρθεις με το καλό,
φέρε με κι άλλο ένα στα χέρια να βαστώ.

Ν' αυτό το μπαλκονάκι ν' ανάψει να καεί,
να γκρεμιστεί να πέσει με την κυρά μαζί.

**Πανάθεμά σε Σμύρνη τη σκάλα που άνοιξες,
πήρες τα παλικάρια και μας ορφάνεψες.**

Τοπικό συρτό εντοπίστηκε και καταγράφηκε στο Βουνέσι Αγράφων, κατά τη διάρκεια έρευνας για τα τραγούδια του Διπλού Χορού Αγράφων, και ειδικότερα του Πασχαλιάτικου χορού των κοριτσιών που τραγουδούσαν και χόρευαν τα κορίτσια της εφηβείας σε ρούγες και πλατώματα στις γειτονιές του χωριού. Από προφορικές μαρτυρίες, το τραγούδι άρχισε να τραγουδιέται στη μορφή που το παραθέσαμε την εποχή της Μικρασιατικής Εκστρατείας την άνοιξη του 1921 που η επιστράτευση έγινε πιο έντονη και έφτασε να τραγουδιέται μέχρι και του 1970. Το καταγράψαμε με πληροφορητή την Ροδάνθη Νάνου και το 2006 ηχογραφήθηκε για πρώτη φορά με ερμηνεύτριες τις γυναίκες του Βουνεσίου που συμμετείχαν στην αυτοσχέδια χορωδία που συγκρότησα ο ίδιος για τις ανάγκες καταγραφής των τραγουδιών της Πασχαλιάς (βλ. Νάνος Π — Διπλός Χορός Αγράφων). Η επόμενη ηχογράφιση του τραγουδιού έγινε με ερμηνεύτρια την Στυλιανή Καλαντζή και δημοτική ορχήστρα, συμπεριλαμβάνεται στο 3πλό ψηφιακό δίσκο με τίτλο «Οι Βουνεσιώτες Τραγουδούν». (βλ. σχετ.).

Πρόκειται για «γυναικείο» τραγούδι που αντανακλά προσδοκίες, αλλά και φόβους για την εξέλιξη της πορείας των αντρών που κατατάσσονται στον Ελληνικό Στρατό, εν προκειμένω στην Καλαμάτα όπου ήταν το Κέντρο Παρουσίασεως Νεοσυλλέκτων. Η κατάταξη στο Στρατό ήταν κομβικής σημασίας και σταθμός ζωής, διότι σήμανε την ενηλικίωση των νέων αντρών, μεταξύ των άλλων και της ερωτικής ζωής διότι υπήρχαν ευκαιρίες σύναψης περιστασιακών ή στιγμιαίων σχέσεων αγοραίου έρωτα. Το απολυτήριο στρατού σηματοδοτούσε την επιστροφή στο χωριό, μετά από λίγο καιρό άρχιζαν τα προξενιά και ο γάμος ήταν προδιαγεγραμμένος. Οι κοπέλες περίμεναν τους νέους που κρυφά αγαπούσαν, οι μητέρες αγοριών και κοριτσιών ύφαιναν προξενιά καλλιεργώντας προσδοκίες. Το συγκεκριμένο τραγούδι αρχικά «πατάει» επάνω σε παλαιότερους στίχους, μία από τις παραλλαγές των τραγουδιών για την Καλαμάτα και το μαντίλι καλαματιανό. Εδώ η λέξη «μαντίλι» ταυτίζεται με χαιρετίσματα που έστελναν οι ξενιτεμένοι μαζί με τις ευχές και τα νέα, δώρο συμβολικό, χωρίς βάρος αλλά σπουδαίο συναισθηματικό φορτίο, το οποίο έστελναν οι ξενιτεμένοι στα αγαπημένα πρόσωπα. Η έκφραση του «έστειλε τα μαντήλια» ή και «ήρθαν τα μαντήλια», μεταφορικά εμπεριέχει και αρνητικές ειδήσεις, όπως λ.χ ότι δεν θα επιστρέψει ο ξενιτεμένος, ή ότι παντρεύτηκε κ.α, γεγονός που δημιουργούσε νέα δεδομένα είτε για την επιστροφή, είτε για τη διάψευση ερωτικών προσδοκιών.

Το τραγούδι ξεκινά με θετική αναφορά *«σαν πας στην Καλαμάτα και ρθεις με το καλό, φέρε με ένα μαντήλι να δέσω στο λαιμό»*, ήτοι δώρο με θετικό πρόσημο το οποίο υποδήλωνε υπόσχεση γάμου. Η χαρά εδώ φανερώνεται και από την παραγγελία *«φέρε με κι άλλο ένα στα χέρια να βαστώ»*, δείγμα χαράς και παιγνιώδους διάθεσης των κοριτσιών, που προέκυπτε από την βάσιμη προσδοκία της ένωσης των νέων.

Από τη δεύτερη όμως στροφή το τραγούδι αρχίζει να μεταβάλλει περιεχόμενο και οι σίχοι γίνονται πικροί, αφού οι γυναίκες τραγουδούν *«Ν' αυτό το μπαλκονάκι ν' ανάψει να καεί, να γκρεμιστεί να πέσει με την κυρά μαζί»*. Εδώ το μπαλκονάκι είναι η «βιτρίνα» όπου στέκονταν τα «κορίτσια» του πορνείου, όπου ως άλλες σειρήνες τραβούσαν το ερωτικό ενδιαφέρον των στρατευμένων. Γι' αυτό και οι γυναίκες στο χωριό νοιώθουν απειλή και αντιδρούν ως άλλες απατημένες σύζυγοι.

Ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον όμως έχει η επόμενη στροφή, όπου οι γυναίκες μιλούν αρνητικά για τη Σμύρνη, αναθεματίζοντάς την, διότι η σκάλα στο λιμάνι που άνοιξε, πήρε χιλιάδες παλικάρια, με αποτέλεσμα να ορφανέψει η κοινότητα: *«Πανάθεμά σε Σμύρνη, τη σκάλα που άνοιξε/ πήρες τα παλικάρια και μας ορφάνεψες»*. Το ανάθεμα της αρχόντισσας της Ιωνίας δεν γνωρίζουμε να απαντάται σε άλλο τραγούδι, αλλά και να υπήρχε έσβησε κάτω από το βάρος της Μικρασιατικής Καταστροφής και το κάψιμο της Σμύρνης. Εικάζουμε ότι οι σίχοι ειπώθηκαν πριν την καταστροφή και πέρασαν στο τραγούδι το διάστημα 1920 – 1921. Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι χιλιάδες άντρες που κατατάχθηκαν στο Στρατό το 1912 – 1913, συμπλήρωσαν μια δεκαετία της φωτιάς, αφού πήραν μέρος στους Βαλκανικούς, συνέχισαν στον Α Παγκόσμιο, (1914-1918), ενώ από το Μάιο του 1919 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1922 με την εθνική τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής. Οι Έλληνες φαντάροι πολεμούσαν για μια δεκαετία συνεχώς, με αποτέλεσμα πολλές απώλειες αλλά και ψυχική κόπωση για τους ίδιους, τις οικογένειές τους και την Κοινότητα. Ειδικότερα το Βουνέσι (σήμερα Μορφοβούνι) είχε στείλει 98 παλικάρια, εξ αυτών 19 χάθηκαν στην αντάρα του πολέμου, γι' αυτό και ο σίχος *«πήρες τα παλικάρια και μας ορφάνεψες»*.

Β. Μάνα μ' δεν θέλω κλάματα

Μάνα μ' δεν θέλω κλάματα, δεν θέλω μοιριολόια
αχ εμένα με κλαίνει τα πουλιά, της άνοιξης τ' αηδόνια
αϊ με κλαίει και μια νιούτσικη, μάνα – μανούλα μου
μια μικροπαντρεμένη που περπατάει - μάνα μ' - στις εκκλησιές
που περπατάει στις εκκλησιές με το παιδί ζαλικά
έκαψε τα μαντίλια της για φ'τίλια στα καντήλια.
Μάνα μ' δεν θέλω να με κλαις και να στεναχωριέσαι.

Το τραγούδι είναι άγνωστο και το έφερε από το μέτωπο ο Σεραφείμ Μανώλης, κτίστης στο επάγγελμα, ο οποίος υπηρέτησε 3 χρόνια στη Μικρασία, από το 1919 μέχρι το 1922. Έφυγε το καλοκαίρι του 1919, νιόπαντρος ολίγων εβδομάδων, και επέστρεψε το φθινόπωρο του 1922 άρρωστος μετά την Καταστροφή, κάτω από μυθιστορηματικές συνθήκες, μέρος αυτών συμπεριλάβαμε στο μυθιστόρημα «Σκιές Οδοιπόρων». Όταν επέστρεψε φορούσε μια χλαίνη γεμάτη τρύπες από σφαίρες στα πεδία των μαχών, αλλά στάθηκε τυχερός και δεν σκοτώθηκε. Η τύχη και προστασία αποδόθηκε στο φυλαχτό με τίμιο ξύλο που έφερε επάνω του. Το τραγούδι το έφερε μαζί του όπως το τραγουδούσαν οι φαντάροι στα έμπεδα της Μικρασίας. Ο Μανώλης το τραγούδησε στο σπίτι του, ενώ νοσούσε, από αυτόν το άκουσε η γυναίκα του Ευδοκία Μανώλη και το τραγουδούσε η ίδια αργότερα στα παιδιά της, μιλώντας για τις περιπέτειες του πατέρα τους στη Μικρασία. Το διέσωσε η Ροδάνθη Νάνου, κόρη του Σεραφείμ και της Ευδοκίας, τόσο ως προς τον στίχο όσο και ως προς την μελωδία, σε καταγραφή που κάναμε το 2007.

Το τραγούδι αντανakλά την ανθρώπινη πλευρά των φαντάρων, την ψυχική διάθεση του στρατευμένου άντρα, ο οποίος έχει χαθεί στον πόλεμο. Απευθυνόμενος στη μάνα του ζητά να μην τον κλαίει, ούτε να τον μοιρολογεί. Για να δώσει έμφαση λέει ότι τον κλαίνει τα πουλιά και τα αηδόνια της άνοιξης, σημάδι ότι δεν γνωρίζει κανείς που βρίσκονταν και πήγε άκλαυτος. Η συγκίνηση κλιμακώνεται με αναφορά στη νέα μικροπαντρεμένη γυναίκα του, η οποία περπατάει από εκκλησία σε εκκλησία με το παιδί στην πλάτη, ανάβοντας τα καντήλια των αγίων και για φυτίλι κόβει τα μαντήλια της, προσευχόμενη για την επιστροφή του. Το τραγούδι παραπέμπει στους χιλιάδες νεκρούς και αγνοούμενους, οι οποίοι έπεσαν θύματα των άτακτων σωμάτων (τσετών), χωρίς ποτέ να μάθει κανείς τις συνθήκες και τον τόπο της απώλειας. Με την κατάρρευση του μετώπου χιλιάδες άντρες του Ελληνικού Στρατού εγκλωβίστηκαν και αιχμαλωτίστηκαν, οι περισσότεροι εξ αυτών βρήκαν μαρτυρικό θάνατο. Κάποιοι επέστρεψαν σε άθλια κατάσταση, νοσηλεύτηκαν στα Νοσοκομεία ή το σπίτι τους, ενώ πολλοί πέθαναν. Ένας εξ αυτών ήταν ο Σεραφείμ Μανώλης επέστρεψε βαριά άρρωστος και για έξη (6) μήνες ήταν στο κρεβάτι, σε μεταίχμιο ζωής και θανάτου, αλλά τελικά κατάφερε να επιζήσει. Το διάστημα της νοσηλείας στο σπίτι του, τραγουδούσε το παραπάνω τραγούδι που έφερε από τη Μικρασία, ακριβώς διότι περιέγραφε δικά του βιώματα.

Γ. Σε «κλέφτικο» σκοπό ένα τραγούδι για τον Πλαστήρα

Στης Σμύρνης τα ψηλά βουνά — γενναίε στρατηγέ,
πέφτουν πολλά ντουφέκια, λαμποκοπούνε τα σπαθιά
λαμποκοπούνε τα σπαθιά — γενναίε στρατηγέ,
πέφτουν κανόνια ανάρια, Νίκος Πλαστήρας πολεμά.

Νίκος Πλαστήρας πολεμά — γενναίε στρατηγέ,
με χίλια παλικάρια, έβγα βρε Μουσταφά Κεμάλ
έβγα βρε Μουσταφά Κεμάλ — γενναίε στρατηγέ
και κοίτα με τα κιάλια να δεις τα Ελληνόπουλα,
Να δεις τα Ελληνόπουλα μες στο Εσκή Σεχήρ.
Ανάψαν τα ντουφέκια μας, άντε τα ντουφέκια μας,
κοκκίνησαν οι κάνες, κι ο Πλαστήρας πάνω στ' άλογο
μωρ' τις διαταγές του δίνει, παιδιά μ' βαράτε την Τουρκιά.

(Σε πιο γρήγορο ρυθμό, γύρισμα)

Τσολιάδες παλικάρια, ηρωϊκά παιδιά
που σώσατε απ' τους Τούρκους στρατό και προσφυγιά

Το παραπάνω «κλέφτικο» έγραψε και τραγουδούσε ο Σεραφείμ Κατοίκος, Βουνεσιώτης φαντάρος ο οποίος υπηρετούσε στη Μικρασιατική εκστρατεία και συνελήφθη αιχμάλωτος από του Τούρκους. Το τραγουδούσε κάθε μέρα, προκειμένου να παίρνει θάρρος και να επιβιώσει, πρώτα ψυχικά, κάτω από τις αντίξοες συνθήκες της αιχμαλωσίας. Το τραγούδι συνέχισε να το τραγουδά ο ίδιος στο Βουνέσι και το διέσωσε ο γιός του Αριστοτέλης Κατοίκος. Το ηχογραφήσαμε για πρώτη φορά το 2006 με ορχήστρα και τραγουδιστή τον Γιάννη Κατοίκο, γιος του Σεραφείμ, στον 3πλό ψηφιακό δίσκο «Οι Βουνεσιώτες Τραγουδούν». Επίσης, το τραγούδησε ο Βουνεσιώτης Κατσακιώρης Στέφανος και καταγράφηκε και προβλήθηκε στην εκπομπή το «Αλάτι της Γης» το 2018 με τον Λάμπρο Λιάβα.

Πρόκειται για έναν ύμνο στον Πλαστήρα με το ηρωϊκό 5/42, έναν αξιωματικό που διέσωσε χιλιάδες πρόσφυγες και Έλληνες στρατιώτες διαλυμένων μονάδων, μαζί και την αξιοπρέπεια του Ελληνικού Στρατού αφού ο Πλαστήρας ήταν αήττητος και με συντεταγμένη υποχώρηση αποδείχθηκε η σωτηρία για χιλιάδες πρόσφυγες.

Πηγές – Βιβλιογραφία:

- Νάνος Παναγιώτης, «Αναβίωση εθίμου Διπλού Χορού Αγράφων», 2006, παραγωγή Παναγιώτης Νάνος - Σύλλογος Μορφοβουνιωτών Καρδίτσας.
- Νάννος Παναγιώτης, «Σκιές Οδοιπόρων», σελ. εκδόσεις «Μεταίχμιο» 2010
- Νάνος Παναγιώτης, «Οι Βουνεσιώτες Τραγουδούν», cd 3, τραγούδι 1^ο, τραγουδά ο Γιάννης Κατοίκος, έκδοση 2006, παραγωγή Σύλλογος Μορφοβουνιωτών Καρδίτσας - Παναγιώτης Νάνος

Πεσόντες Βουνεσιώτες στους Εθνικούς Αγώνες στον 20ό αιώνα

Παναγιώτης Νάννος, συγγραφέας – ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Το Βουνέσι Αγράφων (Μορφοβούνι), - Χωριό Ηρώων και Θυσιών όπως το χαρακτήρισε η γενιά της Εθνικής Αντίστασης -, έδωσε δυναμικό παρών σε όλους τους εθνικούς αγώνες. Πολλά τέκνα του θυσιάστηκαν για την Πατρίδα, τα ονόματα των οποίων παραμένουν άγνωστα, διότι απουσιάζει, ακόμα και σήμερα, ένα μνημείο με τα ονόματα των πεσόντων. Απουσιάζει ακόμα και η απλή αναφορά με τη δημοσίευση των ονομάτων. Τούτο συμβαίνει διότι εξέλιπταν οι πηγές, προπάντων οι προφορικές μαρτυρίες, ειδικά για τους νεκρούς μέχρι και το 1919. Πολλά ονόματα χάθηκαν στη λήθη του χρόνου, διότι στο παρελθόν δεν έγινε καταγραφή. Αν και από το ιστορικό κεφαλοχώρι πολλοί ήταν αυτοί που έλαβαν μέρος ως εθελοντές αντάρτες στον Μακεδονικό Αγώνα (1904), αμέσως μετά στους Βαλκανικούς Πολέμους, (1912-13), τον Α' Παγκόσμιο, τη Μικρασιατική Καταστροφή (1919-1922), δυστυχώς ελάχιστα ονόματα διασώθηκαν στους καταλόγους της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού (Δ.Ι.Σ.). Με βάση δική μας πρωτογενή έρευνα, τις πηγές της ΔΙΣ, αλλά και προφορικές μαρτυρίες, προκύπτουν οι πεσόντες για κάθε περίοδο. Πιο εύκολη ήταν η έρευνα για τους πεσόντες στο Έπος του 1940, την Εθνική Αντίσταση (1941-44), αλλά και τον τραγικό Εμφύλιο ο οποίος ξεκινά στο Βουνέσι το 1943 με τον αφοπλισμό Κωστόπουλου μέχρι το 1949 που λήγει ο Εμφύλιος, αλλά και μέχρι το 1967 με τελευταίο νεκρό του Εμφυλίου από το καθεστώς της Χούντας.

Η βαθύτερη αιτία που δεν διασώθηκαν ονόματα και γεγονότα ήταν ο πόνος,

Μερική άποψη από το «Στρατόπεδο των Αετών», του 5/42 Ευζωνικού Συντάγματος με τον Νικόλαο Πλαστήρα στο κέντρο, Καρκίν, 16 Απριλίου 1920. Η φωτογραφία από το βιβλίο του πολεμικού ανταποκριτή Κώστα Μισαηλίδη «Πολεμικά φύλλα από την Μικρασιατικήν Εκστρατεία», τυπ. Απ. Ι. Μουστόπουλου, Αθήναι, Μάιος 1923.

αλλά και ο Διχασμός, βαθύς και έντονος ιδιαίτερα μετά τον Εμφύλιο. Αν και χωριό του Πλαστήρα, το Βουνέσι ανήκε στα Βασιλικά χωριά, στα χρόνια του Εθνικού Διχασμού έγινε ανάθεμα του Βενιζέλου, ακόμα σήμερα διασώζεται σχετικό τοπωνύμιο. Έτσι, οι παλαιότεροι απέφυγαν να αναφερθούν σε αυτά τα γεγονότα, διότι οι πρωταγωνιστές ήταν εν ζωή και δεν ήθελαν συνέχεια στη βία. Ο δάσκαλος Θωμάς Κυρίτσης στη Λαογραφική Μελέτη (1962) με ιστορικά και λαογραφικά του χωριού, αποφεύγει επιμελώς κάθε αναφορά στους εθνικούς αγώνες και τους νεκρούς, σαν να μην υπήρξαν ποτέ.

Μόλις στη δεκαετία του 1990 άρχισαν να αποτυπώνονται στην εφημερίδα του χωριού «Βουνεσιώτικη Φωνή» μνήμες από τα δύσκολα χρόνια, ονόματα και γεγονότα, στα οποία αργότερα έγιναν αναφορές στα βιβλία που έγραψαν για το Βουνέσι, οι Η. Γιαννάκος (1986), Ηλίας Νασιάκος (2006), Δ. Αγαπητός — Κυρίτσης (2020), και Γ. Βασιλούλης (2020). Για τους Βαλκανικούς Πολέμους και την Μικρασιατική καταστροφή δεν είχε γραφεί ποτέ κάτι, αν και η συμμετοχή ήταν σημαντική.

Από τους Βουνεσιώτες που πρωταγωνίστησαν στα ταραγμένα αυτά χρόνια είναι αναμφίβολα ο **Νικόλαος Πλαστήρας**, μορφή εμβληματική, ο οποίος όταν κατέρρευσε το μέτωπο και διαλύθηκαν τα δύο σώματα στρατού, ήταν ο μόνος που αήττητος υποχώρησε συντεταγμένα, σώζοντας χιλιάδες πρόσφυγες, φαντάρους μαζί και την αξιοπρέπεια του Ελληνικού Στρατού που μέτρησε χιλιάδες νεκρούς αλλά και αγνοούμενους που χάθηκαν εκεί. Ο Πλαστήρας στη Μικρασία μεσουράνησε και πέρασε στο πάνθεο της Ιστορίας, για την αξία και την εθνική προσφορά του ανδρός, αναφέρουμε σε ξεχωριστό άρθρο στην παρούσα έκδοση.

Ο **Θωμάς Πεντζόπουλος** του Δημητρίου, γεννημένος το 1894 στο Βουνέσι, έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς πολέμους ως εθελοντής και το 1917 — 1923 ως επιστρατεύσιμος. Στον Εμφύλιο συνέχισε να υπηρετεί στον κρατικό στρατό, έγινε ταγματάρχης πεζικού. Στα σκληρά χρόνια του Εμφυλίου του ανατέθηκε η καταστολή των αντάρτικων δράσεων στην Πελοπόννησο, όπου έδρασε αποτελεσματικά και με ταχύτητα, γεγονός που τον έφερε πιο κοντά στον βασιλιά και το παλάτι, με αναβαθμισμένο ρόλο και ενεργό πολεμική δράση.

Βουνεσιώτης στην καταγωγή αλλά γεννημένος στην Καρδίτσα ήταν ο **Σαμαράκης Μιλτιάδης** του Ματθαίου. Μέλος της γνωστής οικογένειας των Σαμαράκηδων, η οποία έφυγε σταδιακά από το Βουνέσι και κατέβηκε στην Καρδίτσα στα χρόνια της απελευθέρωσης (1881). Έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13), αλλά και στους πολέμους συνεχόμενα 1917 — 1923. Αποστρατεύτηκε ως ανθυπολοχαγός Πεζικού 17/2/1925.

Ο **Θεοδόσης Κυριαζής** του Κων/νου, υπολοχαγός Πεζικού, γεννήθηκε στο Βουνέσι το 1889 και έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13), αλλά και στους πολέμους συνεχόμενα 1917 — 1923. Ο Κυριαζής είναι ιδιαίτερη περίπτωση,

διότι το 1943 έπεσε θύμα της στρατιωτικής του τιμής, ήταν από αυτούς που πίστευαν ότι το 1943 δεν είχαν λόγους να φοβηθούν τους Ιταλούς, έμεινε στο χωριό και παρέσυρε και κάποιους άλλους να μείνουν. Ωστόσο, όταν οι Ιταλοί μπήκαν στο Βουνέσι, έκαψαν το χωριό, σκότωσαν πολλούς από όσους βρήκαν. Ο ίδιος και η γερμανίδα γυναίκα του κακοποιήθηκε, ενώ η νεαρή κόρη του γνώρισε την φρικαλεότητα του πολέμου (υπέστη αλλεπάλληλους βιασμούς), η οποία είχε επιπτώσεις στην ψυχική της υγεία. Το περίεργο είναι ότι αργότερα ο Κυριαζής συνεργάστηκε με τους Γερμανούς και ανέλαβε την οργάνωση των ΕΑΣΑΔ στην Καρδίτσα.

Ο Βασίλης Τσούλας του Μάρκου, υπομοίραρχος, γεννημένος στο Βουνέσι το 1894, πήρε μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία το 1919 μέχρι το 1923, οπότε και αποτάχθηκε στις 22/12/1923.

Στη Μικρασιατική Εκστρατεία 1919 -1922 οι Βουνεσιώτες συμμετέχουν δυναμικά, με πρωταγωνιστή το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων Καρδίτσας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και άλλοι σε άλλο σύνταγμα. Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία

Ο Φώτης Κοτοπούλης, Βουνεσιώτης ισολιάς του θρυλικού 5/42 Συντάγματος του Πλαστήρα, κλάση 1921 αλλά επιστρατεύτηκε το 1920. Πήρε μέρος σε όλες τις μάχες στη Μικρασία, επέζησε και επέστρεψε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Την φωτογραφία μας παραχώρησε ο γιός του Σωτήρης Κοτοπούλης

του αιωνόβιου Βασίλη Κατσακιώρη ο οποίος υπηρέτησε Μικρασία, πήραν μέρος 98 Βουνεσιώτες, μοιρασμένοι περίπου ίσα στα δύο Σώματα Στρατού. Από αυτούς οι δέκα εννιά (19) χάθηκαν στα πεδία των μαχών ή εξαφανίστηκαν στην αντάρα του πολέμου, χωρίς ποτέ κανείς να μάθει τι απέγιναν. Ο ίδιος (ΒΚ) μου απαρίθμησε ονόματα, τα οποία κάποια επιβεβαιώθηκαν και από τον κατάλογο των πεσόντων στους εθνικούς αγώνες που συνέταξε το ΓΕΣ και κυκλοφόρησε σε τόμο η ΔΙΣ. Τα υπόλοιπα ονόματα των νεκρών επιβεβαιώθηκαν από το συγγενικό τους περιβάλλον. Αρκετοί Βουνεσιώτες υπηρέτησαν στο θρυλικό 5/42 συντάγματος του Πλαστήρα, εμβληματική προσωπικότητα η οποία ταυτίστηκε με στρατιωτικές αρετές, χάρη στις οποίες σώθηκαν χιλιάδες πρόσφυγες, αλλά και η ίδια η τιμή και η αξιοπρέπεια του Ελληνικού Στρατού.

Από τους απλούς και ανώνυμους στρατιώτες, ο οποίος εξελίχθηκε σε ικανότατο λοχία ήταν ο **Κώστας Ραχωβίτσας**. Όταν ξεκίνησε ο στρατός για τη Μικρασία, ο ίδιος ήταν νεαρός εμποροϋπάλληλος στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Έφυγε για να καταταχθεί εθελοντής στον Ελληνικό Στρατό και από την εμπορική ζωή πέρασε στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Μικρασία.

Κατατάχθηκε απλός στρατιώτης, αλλά η αναγνώριση των ικανοτήτων του τον έκανε λοχία και αν και χαμηλόβαθμος, τον καλούσαν σε όλες τις στρατιωτικές συσκέψεις. Επέστρεψε με τη Μικρασιατική Καταστροφή. Διακρίνονταν για το ήθος του, την ευθυκρισία και το θάρρος της γνώμης του. Με την εγκατάσταση στο Βουνέσι πάντα ζητούσαν τη γνώμη του, η οποία ήταν βαρύνουσα.

Ο Γ. Βασιλούλης διασώζει ορισμένα ονόματα Βουνεσιωτών που συμμετείχαν, ως εξής: Κώστας Β. Βασιλούλης, Ηλίας Στεργ. Γκανούρης Απόστολος Κατσακιώρης, Σεραφείμ Κασιόκας, Θανασούλας Καφετζής, Γιώργος Κοντοστεργίος (Κωστούλας), Σεραφείμ Μανώλης, Νίκος Μπαλτάς, Οι αδελφοί Βαγγέλης και Θωμάς Νασιάκος, Γιώργος Χρ. Νασιάκος, Θωμάς Γ. Πανταζής, Θωμάς και Κώστας Σακελαρίου, Δημητράκης Σανιδάς, Λεωνίδας Τουλιάς και Πausανίας Τσούλας.

Επίσης στον κατάλογο των συμμετεχόντων πρέπει να προστεθούν ο Θώμος Σκούφης, ο Μήτρος Καλαντζής, ο οποίος ήταν χωροφύλακας, ο Νίκος Χρ. Νάνος, ο Βασίλης Παππάς, ο Σπύρος Καφετζής, ο Σ.Χρ. Μαστραπάς, ενώ υπάρχουν άλλοι περίπου 50 που η συλλογική μνήμη αγνοεί. Είναι οι γεννηθέντες από το 1892 μέχρι το 1902 οι οποίοι ανήκουν στην κατηγορία των στρατεύσιμων και είναι καταχωρημένοι στα Μητρώα Αρρένων της Κοινότητας. Επίσης, δεν διασώθηκαν τα ονόματα τραυματιών, πλην ελαχίστων περιπτώσεων, όπως ο Σεραφείμ Μανώλης ο οποίος επέστρεψε άρρωστος στο χωριό μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, κάτω από μισοτορηματικές συνθήκες και για 8 μήνες ήταν στο κρεβάτι μεταξύ ζωής και θανάτου. Επίσης, στους 400 βαριά τραυματίες που διακομίζονται το καλοκαίρι του 1921 (Εφημερίδα «Εμπρός» 17/7/1921) από τη Μικρασία με το πλοίο «Αμφιτρήτη» το

Ο Κώστας Ραχωβίτσας στη Μικρασία, την φωτ. μας παραχώρησε ο εγγονός του δημοσιογράφος Βασίλης Ραχωβίτσας

οποίο μετατράπηκε σε πλωτό Νοσοκομείο σε Νοσοκομεία των Αθηνών, είναι και ο Σ.Χ. Μαστραπός από το Βουνέσι, ο οποίος εισάγεται για Νοσηλεία στο «Ζάππειο» Νοσοκομείο Αθηνών. Προφανώς υπάρχουν και άλλοι πολλοί σοβαρά ή ελαφρότε-

Ο ελληνικός στρατός περνάει τον ποταμό Σαγγάριο

ρα τραυματίες τα ονόματα των οποίων δεν γνωρίζουμε. Επίσης δεν διασώθηκαν τα ονόματα των αιχμαλώτων πλην του Σεραφείμ Κατοίκου του Στ., γεν. 1899, για τον οποίο έγινε αναφορά σε προηγούμενη εργασία (σελ. 51 παρόντος τεύχους).

Για τους πεσόντες Βουνεσιώτες στους εθνικούς αγώνες, απαιτήθηκε πολύχρονη έρευνα και τεκμηρίωση που ο ίδιος έκαμα ως ερευνητής Τοπικής Ιστορίας. Πεσόντες είναι όλοι όσοι υπηρέτησαν στον Ελληνικό Στρατό και χάθηκαν με την ιδιότητα του στρατευμένου, είτε στα πεδία των μαχών, είτε απεβίωσαν σε στρατιωτικά νοσοκομεία από τραύματα ή αρρώστιες, όπως λ.χ. η φυματίωση η οποία θέριζε το στρατό. Το ίδιο είναι όσοι έπεσαν μαχόμενοι στην Εθνική Αντίσταση, αλλά και όσοι εκτελέστηκαν από τους κατακτητές. Ευτυχώς, για την περίοδο 1940 – 1949 και τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, ονόματα και γεγονότα διασώθηκαν σε εκδόσεις τριών βιβλίων για το Βουνέσι, που έγραψαν οι κ.κ. Νασιάκος Η. – Κυρίτσης Δ. – Βασιλούλης Γ.

Με πολύ κόπο εντοπίσαμε λιγοστά ονόματα πεσόντων της περιόδου 1912 - 1919, ενώ εκτιμούμε βάσιμα ότι ξεπερνούν τους 15 οι νεκροί μόνο στους Βαλκανικούς και τον Α' Παγκόσμιο. Παραθέτουμε όσα ονόματα βρέθηκαν μέχρι σήμερα:

Βαλκανικοί Πόλεμοι - Α Παγκόσμιος (1912 – 1919)

Νάκος Μιχάλης, πατέρας του τραγουδιστή Γιώργου Νάκου, ο οποίος γεννήθηκε το 1880, πολέμησε στους Βαλκανικούς, αρρώστησε στο στρατό από φυματίωση και πέθανε το 1913.

Φόλας Στέφανος, ο οποίος φέρεται ότι γεννήθηκε στην Καρδίτσα και πέθανε 5/6/1913 από χολέρα στο στρατιωτικό νοσοκομείο Τζάγεζι. Ο Στέφανος είναι τέκνο της Βουνεσιώτικης οικογένειας Φόλα η οποία εξέλιπε από το χωριό. Μετανάστευσε

στην Καρδίτσα στις αρχές του 20ού αιώνα, διατηρούσαν ταβέρνα μέχρι και τα προπολεμικά χρόνια (1940), στη διασταύρωση Βασιαρδάνη και Καραϊσκάκη, εκεί όπου μέχρι πρόσφατα ήταν η ταβέρνα «Έλατος» του Στ. Θεολόγη.

Τσούλας Κ. Βασίλειος, γεννήθηκε στο Βουνέσι το 1893, στην εφηβεία έφυγε για την Αμερική, χάθηκε στον Α Παγκόσμιο, κατατάχθηκε εθελοντής στον Αμερικανικό Στρατό και έγινε αξιωματικός. Μεταφέρθηκε στο μέτωπο της Ευρώπης όπου καταστράφηκαν τα πνευμόνια του από τα αέρια, συνταξιοδοτήθηκε ως ανάπηρος, αλλά λίγο καιρό μετά πέθανε.

Μανώλης Γιώργος του Κωνσταντίνου, απεβίωσε την 11/10/1918 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Λάρισας.

Σταμογιώργος Κων/νος του Χαράλαμπου, απεβίωσε 31/3/1919 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Λάρισας. Ήταν αδελφός του Γιάννη Σταμογιώργου, τον οποίο εκτέλεσαν οι Ιταλοί το 1943.

Γόρδιος Θωμάς του Ιωάννη, (γεν. 1896) του Γιανναρή, όπως ήταν γνωστός, αδελφός του Κώστα, ο οποίος έχασε 3 αγόρια στα χρόνια της Κατοχής, σύμφωνα με μαρτυρία του Ηλία Νασιάκου. Απεβίωσε την 10/11/1919 σε Νοσοκομείο Εκπαιδεύσεως από τυφοειδή πυρετό.

Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή (1919-1922)

Στη Μικρασιατική Εκστρατεία 1919 -1922 οι Βουνεσιώτες συμμετέχουν δυναμικά, με πρωταγωνιστή το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και άλλοι σε άλλο σύνταγμα. Από τους συμμετέχοντες, ξεχωρίζει, και πάλι, η επιβλητική μορφή του Νικόλαου Πλαστήρα, η προσωπικότητα και οι στρατιωτικές αρετές του οποίου, εκτός από τους χιλιάδες πρόσφυγες, σώζει και την αξιοπρέπεια του Ελληνικού Στρατού. Στη φωτογραφία είναι οι τσολιάδες του Πλαστήρα, μέσα σε αυτούς και αρκετοί Βουνεσιώτες. Δέκα εννιά (19) από αυτούς έμειναν για πάντα εκεί, ή πέθαναν σε νοσοκομεία, αναλυτικά ως εξής:

Μέρος των τσολιάδων του Πλαστήρα στη Μικρασία, η φωτογραφία από ημερολόγιο των Φίλων Ιστορίας Ν. Καρδίτσας.

Γόρδιος Βασίλειος του Δημητρίου (Μητράνα) εφονεύθη 10/11/1919 εις Τσερκέ Κιόϊ.

Ευαγγέλου Γιώργος του Αντωνίου, αδελφός του Χριστάκη Ευαγγέλου (Πουρνάρα), ο άλλος αδελφός του Θωμάς που συνυπηρετούσαν επέστρεψε.

Ζαχαρής Ηλίας του Αποστόλου, αδελφός του Θωμά, (του «Κούκου»), γεννήθηκε το 1898 και χάθηκε στη Μικρασία, δεν υπάρχουν άλλες πληροφορίες, ούτε αναφέρεται στους καταλόγους της ΔΙΣ. Το βέβαιο είναι ότι η μητέρα του έπαιρνε σύνταξη από το Κράτος, πληροφορία Θωμά Χρ. Νάνου (δάσκαλου) ο οποίος την είχε προγιαγιά.

Καλαντζής Αθανάσιος (Θανασούλας) του Γρηγόρη (γεν. 1894), έπεσε μαχόμενος καλπάζοντας στο άλογο. Υπηρετούσε κοντά στον Πλαστήρα και ήταν από τους πιο ψυχωμένους οπλίτες, αλλά συνάμα και παράτολμος διότι έσπαγε τις γραμμές των εχθρών για να μεταφέρει μηνύματα όταν κατέρρεε το μέτωπο.

Καλαντζής Κώστας του Γρηγόρη, (αδελφός του Θανασούλα) (γεν. 1897) απεβίωσε στο στρατιωτικό Νοσοκομείο του Αϊδινίου στις 15/12/1920.

Κοντοστεργίος Στέφανος (Κωστούλας) του Νικολάου, γεννηθείς το 1901 στο Βουνέσι, απεβίωσε στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αϊδινίου.

Αναμνηστική φωτογραφία Ελλήνων φαντάρων στη Μικρασία, όρθιος αριστερά ο νεαρός Βασίλης Μπακαλάκος από το Βουνέσι, Μάρτιος του 1921. Η φωτογραφία δόθηκε από τον ανεψιό του Θωμά Μπακαλάκο.

Λατίνος Κων/νος του Δημ, γεννήθηκε το 1882 και απεβίωσε 1/7/1921 στο Δ Στρατιωτικό Νοσοκομείο Διακομιδής.

Μαυραντζάς Θωμάς του Χρήστου, γεννήθηκε το 1901 και χάθηκε το 1922 στη Μικρασία, χωρίς να υπάρχουν άλλες πληροφορίες, ούτε αναφέρεται στους καταλόγους της ΔΙΣ.

Μανώλης Χρήστος του Φ., δεκανεύς, σκοτώθηκε στη Μικρασία 5/8/1920.

Μπακαλάκος Βασίλειος του Γεωργίου, γεννήθηκε το 1901 στο Βουνέσι και χάθηκε φθινόπωρο του 1921 στη Μικρασία. Διασώθηκε μόνο μία φωτογραφία την οποία δημοσιεύουμε, ο Βασίλης Μπακαλάκος, 20άχρονος νέος, όρθιος από

αριστερά, σε αναμνηστική φωτογραφία, άνοιξη του 1921, κάπου στο μέτωπο της Μικρασίας. Χάθηκε λίγους μήνες μετά.

Παΐσης Αναστάσιος του Δημητρίου, γεννήθηκε το 1900, χάθηκε στην οπισθοχώρηση του 1922, επισήμως αναφέρεται ως οπλίτης αγνοούμενος.

Παναγιώτου Παναγιώτης, ή Γιώτας όπως τον ανέφερε ο Β. Κατσακιώρης. Στον κατάλογο της ΔΙΣ αναφέρεται ως Παναγιώτου Παναγιώτης «δεκαετής γεν. εις Άγραφα εφονεύθη 1921 Αυγούστου 29». Η οικογένεια Παναγιώτου — ή Γιώτα, ήταν από παλαιά στο Βουνέσι, την συναντάμε από το 1849 με τον Αναγνώστη Παναγιώτου ως συνδρομητή έκδοσης της Ακολουθίας του Αγίου Σεραφείμ, ωστόσο χάθηκε το επώνυμο, μετανάστευσαν αρχές του 20ού αι., άγνωστο πότε.

Πιντζόπουλος Απόστολος του Γεωργίου, γεννήθηκε το 1892. Χάθηκε στη Μικρασιατική καταστροφή.

Πουρδαλής Δημήτρης του Θωμά, (γεν. 1900) αδελφός του Κώστα Πουρδαλή, χάθηκε στη Μικρασία, άγνωστο πότε. Σε άλλη πηγή (Λιαππής Χρ.) αναφέρεται ως Παρδάλης ή Πορδαλής ή Πουρδαλής Θωμάς του Χρήστου, «οπλίτης γενν. Εις Βουνέσι. Απεβίωσε εις Α' Στρατιωτικό Νοσοκομείο Σμύρνης την 2/2/1921». Από την οικογένεια δεν επιβεβαιώθηκε δεύτερη απώλεια φαντάρου στη Μικρασία και πρέπει να θεωρηθεί ότι τα στοιχεία αυτά πρέπει να αφορούν τον νεκρό Δημήτρη Πουρδαλή.

Σακελλαρίου Δημήτριος του Αποστόλου, γεννήθηκε το 1893 και ήταν λοχίας όταν σκοτώθηκε 18/8/1921 στο Καρακουγιού. Επίσης στους καταλόγους των νεκρών της ΔΙΣ αναφέρεται και ένας Παπασακελλαρίου Δημήτριος του Αποστόλου, λοχίας, φονεύθηκε 18/8/1921 εις Γιλδίζ Νταγ, όμως πρόκειται για τον ίδιο. Η οικογένεια Σακελλαρίου λόγω της μακράς παράδοσης που είχαν με τους ιερείς τους έλεγαν και Παπα-Σακελλαρίου.

Σακελλαρίου Φώτιος του Αποστόλου, γεννήθηκε το 1897, ήταν δεκανέας, σκοτώθηκε 19/8/1921. (ΚΧ τ.10, σ.170). Σύμφωνα με άλλη πηγή (Χρηστ. Αλεξάκης, σελ. 705) *απεβίωσεν εις Νοσοκομείον Αργολίδος*, προφανώς τραυματισμένος ή ασθενής που μεταφέρθηκε εκεί. Δύο αδέρφια της οικογένειας Σακελλαρίου, τα οποία χάθηκαν στη Μικρασία με μία μέρα διαφορά, η αδελφή τους Ελένη, σύζυγος του Αντώνια Κυριαζή, δεν μπόρεσε να ξεπεράσει ποτέ την απώλεια και υπόφερε ψυχικά από τον καημό της απώλειας των αδελφών της.

Σκούφης Αναστάσιος του Κώστα *(του Πράσσου, όπως ήταν το παρατσούκλι, για να ξεχωρίζει από τους άλλους Σκουφαίους)* γεννήθηκε το 1897, αδελφός του Ηλία Σκούφη *(Καραποτσιόλη)* και θείος του αστυνομικού Τάσου Σκούφη, το όνομα του οποίου πήρε. Χάθηκε το 1922, τον σκότωσαν οι τσέτες σε ένα χωριό κατά την οπισθοχώρηση πυροβολώντας μέσα από σπίτι, σύμφωνα με μαρτυρία του Φώτη Κοτοπούλη που ήταν μαζί και γλίτωσε από την επίθεση.

Τσάβαλος Νίκος του Ηλία, γεννήθηκε στο Βουνέσι το 1892, χάθηκε στη Μικρασία μάλλον το 1922, προφορικές μαρτυρίες λένε ότι τον έκαψαν οι τούρκοι μαζί με άλλους Έλληνες φαντάρους μέσα σε ένα σχολείο όπου είχαν καταφύγει αμυνόμενοι.

Χούτας Απόστολος του Θωμά, σκοτώθηκε 18/8/1922 στη Μικρά Ασία, κατά άλλη πηγή *"εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία"*.

Έπος του '40, Εθνική Αντίσταση 1941 -44, Εμφύλιος 1943 – 1949

Παλαιά ήταν η συμμετοχή των Βουνεσιωτών στο Αλβανικό Έπος και την Εθνική Αντίσταση, μάλιστα να έχουμε αρκετές ένοπλες γυναίκες στον ΕΛΑΣ. Πολλά από τα παλικάρια έδρασαν υπερβάλλοντας εαυτόν στις μάχες, γεγονός που οδήγησε στον τιμητικό χαρακτηρισμό για το Βουνέσι ως Χωριό Ηρώων και Θυσιών, έτσι το χαρακτήρισε η γενιά της Εθνικής Αντίστασης. Δυστυχώς τα περισσότερα από εκείνα τα παλικάρια που πολέμησαν με ηρωισμό τους κατακτητές, σκοτώθηκαν στα χρόνια του Εμφυλίου. Δεν έχει νόημα να αναφερθούμε αναλυτικά, διότι ο Δημήτρης Αγαπητός – Κυρίτης έχει εκδώσει βιβλίο – μονογραφία, το οποίο καλύπτει την τελευταία ταραγμένη δεκαετία 1940 – 1949, από τον αφοπλισμό Κωστόπουλου – Σαράφη στο Βουνέσι, την πρώτη εμφύλια πράξη μέχρι το μετεμφυλιοπολεμικό κλίμα. Έτσι, περιοριζόμαστε στην παράθεση των ονομάτων.

Γιάννης Τσιαντούλας (1940)

Πεσόντες στο Έπος του 1940

Πλιάκος Γιώργος (γαμπρός στο Βουνέσι)
Τσιαντούλας Γιάννης, έπεσε στην Κόνιτσα το 1940

**1941 – 1944, ΠΕΣΟΝΤΕΣ ΜΑΧΗΤΕΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ:**

Αλεξανδρής Βασίλης,
Ζαρκάδας Απόστολος,
Κατσακιώρης Θωμάς,
Πλαστήρας Σωτήρης,
Μανώλης Ευθύμιος
Τσιμογιάννης Δημήτρης.

Οι φωτογραφίες Τσιαντούλα, Τσιμογιάννη και Πίτσαβου, είναι από το βιβλίο του Δ. Αγαπητού Κυρίτη.

Ζαρκάδας Απόστολος του Γεωργίου

Πεσόντες Χωροφύλακες στη Μακεδονία 1941-1944

Κωσταρέλος Λάμπρος, Πίντζιος Αθανάσιος, Ρεφενές Ανδρέας.

ΑΜΑΧΟΙ (1941 – 1944)

εκτελέστηκαν από Ιταλούς: Γιαννάκου Ελένη, Καφετζής Αντώνης, Κοντοστέργιος Γιάννης, Κυρίτσης Γιώργος, Κωσταρέλος Νίκος, Νταλαγιώργος Σωτ., (γαμπρός επ' αδελφή του Νικηταρά) Πεντζοπούλου Αγορίτσα, Ρεφενέ Παναγιώτα, Ρεφενές Γιώργος, Σταμογιώργος Γιάννης, Σταμογιώργος Θωμάς Σταμογιώργος Γιώργος.

εκτελέστηκαν από Γερμανούς: Βασιλούλης Ευάγγελος, Βησσαρίου Βασίλης, Γαλανούλης Βασίλης, Κατσακιώρης Θεόδωρος, Καφαντάρης Κώστας (όχι ο Νικηταράς), Καφεντζή Παρασκευή (Τσέβω), Μπακαλάκος Χριστόφορος, Πίντζιος Απόστολος.

Λοιποί άμαχοι (1941 – 1944): Καρανίκας Ηλίας, Μανώλης Χρήστος, Σταύρου Βασίλειος, Τσιμογιάννης Ευάγγελος (*μαθητής σκοτώθηκε από χειροβομβίδα*).

Στον κατάλογο των πεσόντων για την Πατρίδα δυστυχώς έμελλε να προστεθεί και άλλος ένας. Τον Απρίλιο του 2018 ο σημαγός (Ι) Γιώργος Μπαλταδώρος, έπεσε σε διατεταγμένη αποστολή ανοιχτά της Σκύρου.

Για τον πιλότο δημιουργήθηκε η πλατεία αντιπτεράρχου Γ.Μπαλταδώρου στην είσοδο του χωριού, εκδόθηκε ειδικό λεύκωμα (2021) και ετοιμάζεται ειδική γωνιά με τα προσωπικά αντικείμενα στο Δημοτικό Μουσείο Ιστορίας «Ν. Πλαστήρας».

Τέλος, υπάρχει ένα άλλο θλιβερό κεφάλαιο των νεκρών του Εμφυλίου, ο οποίος ξεκινά από το Βουνέσι το 1943 με τον αφοπλισμό Κωστόπουλου και κλείνει το 1967 με την δολοφονία του Χρ. Καλαντζή από το καθεστώς της Χούντας. Υπάρχουν περίπου 60 νεκροί και από τα δύο μέτωπα. Το αδελφοκτόνο αυτό κεφάλαιο θα αναδειχθεί το 2023, με αφορμή τα 80 χρόνια από την έναρξη των εμφυλιοπολεμικών πράξεων και των πρώτων νεκρών το 1943, εν μέσω μάλιστα Κατοχής. Ομοίως θα αναδειχθεί και το διπλό κάψιμο των χωριών του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα από τους Ιταλούς και Γερμανούς το 1943. Το 2023 θα είναι έτος αφιέρωμα στο κάψιμο των χωριών μας από τους κατακτητές, καθώς και έτος μνήμης έναρξης του Εμφυλίου.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

Αγαπητός — Κυρίτης Δημήτρης «Το Μορφοβούνι (Βουνέσι) στην Αντίσταση και τον Εμφύλιο — Ο αφοπλισμός Κωστόπουλου». Εκδόσεις «Βεργίνα» 2020.

Βασιλούλης Γιώργος, «Το Βουνέσι — Γλωσσικός Θησαυρός», εκδόσεις «εντός», 2020

Γιαννάκος Ηλίας, «Σελίδες μιας μικρής Ιστορίας για ένα μεγάλο σκοπό», ένα ιδιαίτερο βιβλίο το οποίο γράφηκε κάτω από την πίεση να προλάβει τον θάνατο από καρκίνο, εκδόθηκε από τα παιδιά του, Αθήνα 1986.

Νασιάκος Ηλίας «Τοπικά και ευρύτερα ιστορικά συμβάντα και προσωπικά βιώματα», αυτοέκδοση 2006.

Νάννος Παναγιώτης, «Ιστορικά Βουνεσίου» τόμ. Α, Ο Τόπος (βιβλίο υπό έκδοση).

Παλάντζας Νίκος, «Αφιέρωμα στους εκ του Νομού Καρδίτσας νεκρούς μας κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία σε.135, «Καρδισιώτικα Χρονικά», том 10^{ος}/2010

Στάθης Δημήτρης, Έλληνες Αξιωματικοί Όλων των Όπλων (1821 — 1922), σε.115, «Καρδισιώτικα Χρονικά», том 10^{ος}/2010

Σύντομη εξιστόρηση των παραμέτρων της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922 και της συνεισφοράς των κατοίκων της Φυλακτής σε αίμα στον αγώνα για το όραμα της Μεγάλης Ελλάδος

Αθανάσιος Τσιαμαντάς, Αξιωματικού ε.α.

Εικόνα 1. Σάλπισμα πολεμιστήριο Ευζώνου, του 5/42ου Σ. (ΧΙΙη Μεραρχία) (Αρχείο Π.Μ.)

1. Γενικά

Ο Σάλπιγχτής

.....

.....

*Μην αποκάμεις, Σάλπιγχτή,
και μη λιγοπιστήσεις!
Χιλιάδες νύχτες θα διαβούν,
νύχτες σιγής και φρίκης.
Μά θαρθει, θαρθει ένα πρωί
που εσύ θα τους χτυπήσεις
με την παλιά σου σάλπιγγα τους
νέους σκοπούς της Νίκης!*

Γ. Αθάνας

Ζωτικός χώρος του Ελληνισμού ήταν πάντα το Αιγαίο. Στις δύο «όχθες» του έζησε κι έδρασε, κυρίως, ο ελληνικός κόσμος. Μέχρι της

Μικρασιατικής Καταστροφής ο κόσμος αυτός ήταν δισκελής: ασιατικός και ευρωπαϊκός. Το Αιγαίο δεν χώριζε, ένωνε! Ήταν ένας λαός χωρίς σύνορα, απλωμένος σε Δύση και Ανατολή, σε Βορρά και Νότο. Μετά την Καταστροφή, ο Ελληνισμός υποχρεώνεται να συρρικνωθεί και να συμπυκνωθεί στο ένα σκέλος του, το ευρωπαϊκό. Ο ασιατικός Ελληνισμός ξεριζώνεται. Ταυτόχρονα ξεριζώνεται και η Ευρώπη από την Ασία. Γιατί οι Έλληνες ήταν οι φορείς του ευρωπαϊκού πολιτισμού στην αχανή έως τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αργότερα ο νικητής Κεμάλ θέλησε να εξευρωπαϊστεί την Τουρκία με τη βία. Όμως, με το διώξιμο των Ελλήνων ύψωσε ένα Σινικό Τείχος ανάμεσα στην Ευρώπη και στην Ασία. Κι αυτό μελλοντικά θα φέρει το κίνημα του Ισλαμισμού έως της ακτές της Ιωνίας και, χωρίς ισχυρή Ελλάδα, ακόμη δυτικότερα.

Οι Έλληνες που αποτελούσαν το ένζυμο του Ευρωπαϊσμού στην Ασία, μετά τον ξεριζωμό αναζήτησαν νέες πατρίδες είτε στην παλιά Ελλάδα (κυρίως Μακεδονία και Θράκη), είτε σε υπερπόντιες χώρες. Έτσι, ο Ελληνισμός μπόρεσε να ξεπεράσει γρήγορα την κρίση της συρρικνώσεως, το δε προσφυγικό στοιχείο με εκπληκτική ταχύτητα -παρά τις δυσχερείς συνθήκες- μπόρεσε και ξεπέρασε την κρίση της προσαρμογής και σε μερικές ελλαδικές περιοχές αποτέλεσε το κυρίαρχο πληθυσμιακό στοιχείο που, αντί να αφομοιωθεί, αφομοίωσε. Έτσι σήμερα δεν μιλάμε για χαμένες πατρίδες, μιλάμε για αλησμόνητες πατρίδες. «Μία είναι η πατρίδα και των αιμάτων και των δραμάτων», έγραφε ο Παλαμάς. Πατρίδες είναι οι άνθρωποι. Μόνο οι χαμένοι μιλάνε για χαμένες πατρίδες.

Ωστόσο, δεν παύει η Μικρασιατική Καταστροφή να αποτελεί την πιο τραγική μετά την Άλωση σελίδα της ελληνικής ιστορίας. Έως τότε είμαστε ένας λαός «εν διαστολή». Έκτοτε υποχρεωθήκαμε να ζήσουμε «εν συστολή και υποστολή» όχι μόνο εδαφική, αλλά και πολιτική, θρυμματίστηκε - τουλάχιστον μέχρι τα τωρινά δεδομένα - το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας. Έκτοτε το όραμα αυτό έγινε απόπειρα να πάρει άλλη σημασιοδότηση. Όχι εξωτερική επέκταση αλλά εσωτερική ανάπτυξη. Τους εθνικούς αγώνες αντικατέστησαν οι κοινωνικοί. Δεν παραγνωρίζουμε τη σημασία τους. Αλλά η πολιτική καχεξία της Ελλάδος, 100 χρόνια μετά την καταστροφή, έγκειται στο ότι δεν έχει ένα μεγάλο εθνικό όραμα, που να της επιτρέπει να σφυρηλατήσει μια πολιτική εθνικής συνοχής που απαιτεί πολιτική εθνικής περισυλλογής. Ο κομματισμός, όπως και τότε, τοποθετείται πιο πάνω από τον πατριωτισμό. Αυτό ήταν η κύρια αιτία της απώλειας των πατρίδων της Μ. Ασίας και του Πόντου.

Κι όμως τα παθήματα δεν μας έγιναν μαθήματα. Κι ενώ σε ατομικό επίπεδο ασκούμε πολιτική με βάση το προσωπικό συμφέρον, στην εξωτερική πολιτική ενεργούμε συναισθηματικά, ενώ ξέρουμε καλά πως η εξωτερική πολιτική δεν καθορίζεται από συναισθήματα αλλά από συμφέροντα. Οι προδοσίες είναι θέμα ημερομηνιών. Έτσι - παρά τη σημαντική συμβολή μας στη συμμαχική νίκη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου - δεν διεκδικήσαμε ευτόλμως και εντόνως όποια, αλλά και όταν ακαίρως διεκδικήσαμε (όταν πια κανένας δεν είχε την ανάγκη μας), χάσαμε περισσότερα (Κύπρος).

Η σημερινή ηττοπάθεια των πολιτικών μας, που αναπαράγει αενάως πολιτικές κρίσεις, είναι απότοκο της Μικρασιατικής Καταστροφής. Δεν έχουμε απαλλαγεί από το σύνδρομο της ήττας. Εκατό χρόνια μετά τον ξεριζωμό. Μας κυνηγάει η κατάρα της Μικράς Ασίας.

Αυτό που άφησε πίσω του ο πόλεμος, δεν ήταν μόνο υλικά, αλλά και ψυχικά ερείπια. Άφησε μια γεύση πικρίας στα χείλη εκείνων που τον υπηρέτησαν σαν σταυροφόροι ενός ιδανικού, και κάποια στιγμή ένιωσαν πως το ιδανικό ήταν η πρό-

φραση, και αυτοί θύματα απάτης, συμπτωματικές επιβιώσεις του πολέμου, ο οποίος, δεν έφερε το τέλος των πολέμων, αλλά αποτελούσε το «πρελούντιο» ενός ακόμη μεγαλύτερου.

Η δημοκρατία είναι καλή για ειρήνη, αλλά όχι για πόλεμο. (βλ. περίπτωση Αθηναίων και Σπαρτιατών στον Πελοποννησιακό Πόλεμο). Η δημοκρατία νικά, όταν λειτουργεί δημοκρατικά, όταν δηλαδή πρόθυμα όλοι οι πολίτες επωμίζονται το στρατιωτικό τους καθήκον κι όταν το καθήκον αυτό ομοψυχοποιεί όλα τα μέλη της εθνότητας. Το ομόψυχον χάρισε στην Ελλάδα τους θριάμβους των Βαλκανικών. Η έλλειψη ομοψυχίας προκάλεσε την τραγωδία της Μικράς Ασίας. Ο Βενιζέλος, ιδίως μετά την εμφάνιση του Κεμάλ, έπρεπε να συνεχίσει τον πόλεμο, όπως άρχισε: με δικτατορικές εξουσίες υπό κοινοβουλευτικό μανδύα. Διεξαγωγή εκλογών εν μέσω πολέμου είναι πολιτική ανοησία που καταλήγει σε εθνική αυτοχειρία.

Ο Κεμάλ επέβαλε την ομοψυχία διά της πυγμής. Εμείς αντιπαράταξαμε μια ημι-πληγική δημοκρατία. Ουσιαστικά, εναντίου του Κεμάλ δεν πολέμησε όλη η Ελλάς, αλλά η μισή Ελλάς. Η άλλη μισή πολέμουσε εναντίον της μισής Ελλάδας, που πολέμουσε εναντίον του Κεμάλ. Πιο συγκεκριμένα: κατά την πρώτη φάση (απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη - Εκλογές Νοεμβρίου 1920), εναντίον του Κεμάλ, πολέμουσε η «Βενιζελική» Ελλάς, ενώ η «βασιλική» πολέμουσε κατά της «βενιζελικής». Κατά τη δεύτερη φάση (μετά την άνοδο των «βασιλικών» στην εξουσία), τον πόλεμο κατά του Κεμάλ αναλαμβάνει η «βασιλική» Ελλάς, ενώ η «βενιζελική» απέχει ή στρέφεται κατά της «βασιλικής». Είχαμε φθάσει στο σημείο, λόγω κομματικού φανατισμού, ώστε και στις δύο φάσεις Έλληνες να εύχονται την ήττα των Ελλήνων. Αντίπαλος δεν ήταν ο Κεμάλ αλλά ο πολιτικός αντίπαλος! Συμπέρασμα: η εσωτερική κρίση της Ελλάδος είναι η κύρια αιτία της στρατιωτικής ήττας της. Δεν είναι οι Τούρκοι που νίκησαν τους Έλληνες, αλλά οι... Έλληνες. Όπως είπε κάποτε ο Κεμάλ ο ελληνικός στρατός αυτοηττήθηκε.

Βλέποντας κανείς τα πολύ παλαιά, αλλά και τα τωρινά μεγέθη της Τουρκίας, θα μπορούσε να χαρακτηρίσει τη Μικρασιατική Εκστρατεία -έχει ήδη χαρακτηριστεί - σαν μια καθαρά τυχοδιωκτική επιχείρηση. Σαν ένα μεγάλο άλμα με κοντά πόδια. Ότι μας έλειψε ο ρεαλισμός, ότι υπερτιμήσαμε τις δυνάμεις μας, υποτιμήσαμε τον αντίπαλο, και δώσαμε πίστη σε άπιστους συμμάχους.

Πρώτον, τα αριθμητικά δεδομένα δεν ήταν άνισα (8 εκ. Έλληνες εναντίον 10 εκ. Τούρκων της Ανατολίας). Δεύτερον, ο στρατός μας ήταν άρτια οργανωμένος, εξοπλισμένος και προσαρμοσμένος στις νέες συνθήκες πολέμου. Επιπλέον, είχε τον αέρα του νικητή. Αντίθετα, ο τουρκικός ήταν διαλυμένος και διχασμένος (κεμαλικόι - σουλτανικοί), με βαριές απώλειες και το πλέγμα της ήττας. Τρίτον, διαθέταμε αξιόλογο ναυτικό, ενώ ο Κεμάλ δεν είχε ούτε... φελούκα! Τέταρτον, στη Μ. Ασία πήγαμε με τους «συμμάχους» μας. Αν δεν πηγαίναμε, αυτό που ήταν διεκδίκηση

δική μας, θα ήταν διεκδίκηση των «συμμάχων», ιδίως των Ιταλών. Και πέμπτον, το ότι πήγαμε δεν ήταν τόσο επιθυμία του ελλαδικού αλλά του μικρασιατικού Ελληνισμού, που στη διάρκεια των Βαλκανικών και του Παγκοσμίου πολέμου είχε υποστεί τα πάνδεινα από την τουρκική θηριωδία, τεχνοκρατικά σχεδιασμένη από τον Γερμανό Λίμαν φον Σάνιερς.

Το πρόβλημα αν έπρεπε να πάμε ή να μην πάμε ήταν ψευδοπρόβλημα. Το πρόβλημα ήταν πώς να πάμε, τι να διεκδικήσουμε και τι εγγυήσεις συμμαχικής βοήθειας να εξασφαλίσουμε. Έπρεπε να πάμε ενωμένοι- πήγαμε διχασμένοι. Οι «σύμμαχοι» μας έμπλεξαν στο δικό τους πόλεμο- έπρεπε κι εμείς να τους μπλέξουμε στον δικό μας πόλεμο- έπρεπε να βρούμε αμέσως δίαυλο επικοινωνίας (προτού ισχυροποιηθεί) με τον Κεμάλ- κόψαμε κάθε «γέφυρα» επαφής (κι είχαμε πολλές). Προτού τον προσεταιρισθούν οι μπολσεβίκοι, έπρεπε να τον προσεταιρισθούμε εμείς (και υπήρχαν τρόποι). Ομοίως έπρεπε να βρούμε τρόπους μυστικής επαφής με τους Μπολσεβίκους. Επιφανείς Έλληνες συμμετείχαν στα Σοβιέτ των αντιπροσώπων και κατείχαν - ιδίως στις περιοχές του Ευξείνου - σημαίνουσες θέσεις στο νέο καθεστώς που δεν είχε στερεωθεί και ζητούσε απεγνωσμένα διεθνή στηρίγματα. Άλλωστε οι Μπολσεβίκοι - κατά τη μαρτυρία του Γ. Κορδάτου - έστειλαν στην Αθήνα σημαντικό εκπρόσωπό τους αλλά κανείς σημαντικός πολιτικός μας δεν καταδέχτηκε να τον συναντήσει, θέμα ιδεολογικών αρχών. Αλλ' όταν κάνεις πόλεμο, δεν διαλέγεις φίλους. Συμμαχείς και με τον διάβολο. Αυτό τουλάχιστον μας δίδαξε η «συμμαχία» Τσώρτσιλ - Στάλιν.

2. Η προσφορά της Φυλακής (Σερμενίκου) στον αγώνα της Μικρασιατικής εκστρατείας

Η συγκρότηση του εκστρατευτικού σώματος στο οποίο ανετέθη η κατάληψη της Σμύρνης έγινε στις αρχές Απριλίου 1919 στην περιοχή Ελευθερών (Πράβι) Καβάλας. Το εκστρατευτικό σώμα αποτελείτο από την Ι Μεραρχία (Λαρίσης) με Διοικητή τον Συνταγματάρχη Ζαφειρίου Νικόλαον και περιελάμβανε το 4ον Σύνταγμα (Λαρίσης), το 5ον Σύνταγμα (Τρικάλων) και το Ι/38 Σύνταγμα Ευζώνων (Καρδίτσας) με Διοικητή τον Αντισυνταγματάρχη Σταυριανόπουλο Διονύσιο. Οι Συρμιγκιότες επίστρατοι στο σύνολο κατετάγησαν στο ηρωικό Ι/38 Σύνταγμα Ευζώνων. Εκλήθησαν οκτώ κλάσεις οπλιτών, οι γεννηθέντες από το 1892 μέχρι 1900. Συνολικά κατετάγησαν 80 επίστρατοι, των οποίων τα ονόματα δεν κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν αλλά από τις αφηγήσεις των, κάθε ένας είχε και τη δική του περιπέτεια.

Άλλοι γύρισαν στο χωριό χωρίς χέρια και πόδια και άλλοι δεν γύρισαν καθόλου και άφησαν τα κορμιά τους στις μάχες του Εσκι Σεχίρ, του Αφιόν Καραχισάρ και του Καλέ Γκρότο. Στις παρακάτω φωτογραφίες των Ευζώνων της Φυλακής φαίνεται το ψυχικό σθένος που δεν τους εγκατέλειψε ποτέ.

Μέσα στο χάος των αμφιβολιών και των στερήσεων θεωρούσαν τον εαυτό τους

"Νικητή". Στα κατάβαθα της Μικράς Ασίας (όπως φαίνεται στο χάρτη), απομονωμένοι δεν απώλεσαν καθόλου το θάρρος τους και κάποιος χωριανός Εύζωνας μου είχε πει: «Είμαστε αποφασισμένοι να πολεμήσουμε μέχρι εσχάτων για να ξεμπερδέψουμε μια για πάντα απ' αυτή την περιπέτεια. Μόνο στη θύμηση των τόσων πολλών πεσόντων συναδέλφων και Αξιωματικών πονούσε η ψυχή μας πολύ βαθιά.

Όμως δεν λυγίσαμε και αναμέναμε με υπομονή εν μέσω τόσο στερήσεων την διενέργεια των περαιτέρω επιχειρήσεων μας, έχοντας την πεποίθηση ότι τελικώς θα τα βγάλουμε πέρα». Να γιατί η Ι Μεραρχία με τους Θεσσαλούς και ειδικά το Ι/38 Σύνταγμα Ευζώνων ονομάστηκε «Σιδηρά Μεραρχία» οι δε Τούρκοι την αποκαλούσαν «Τσοκ φενά φιρκά» δηλαδή «Ζημιέρα Μεραρχία».

Φονευθέντες στην εκστρατεία:

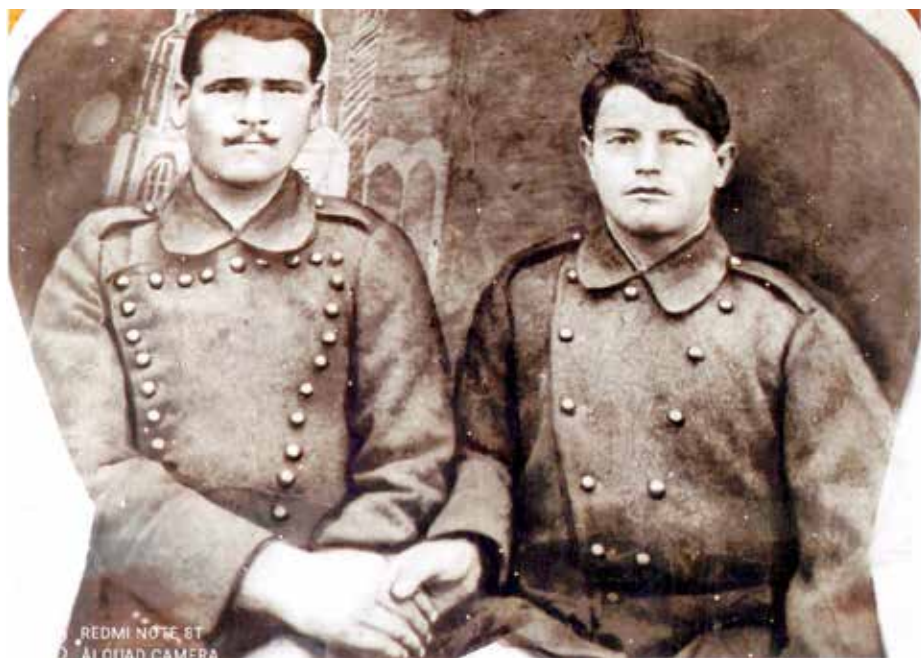
Λάμπρος Γούλας του Βαΐου
Ιωάννης Νικολής του Νικολάου
Κων/νος Πρίτσας του Νικολάου

Τραυματίες

Γεώργιος Παπαδούλης του Παναγιώτη
Δημήτριος Σκρέτας του Αναστασίου
Αναστάσιος Τσιαμαντάς του Κων/νου
Φωτογραφίες από εύζωνες της Φυλακτικής και επιστολή του Βασιλείου Πρίτσα προς τους γονείς του (Από τη συλλογή του Ηλία Κορκοτάρα).

Εικόνα 2. Αριστερά Γεώργιος Τσιαμαντάς (Στεριάς), Δεξιά Γεώργιος Σιάντος

Εικόνα 3. Αριστερά: Αναστάσιος Πασχάλης, Δεξιά: Κων/νος Κορκοτάρας

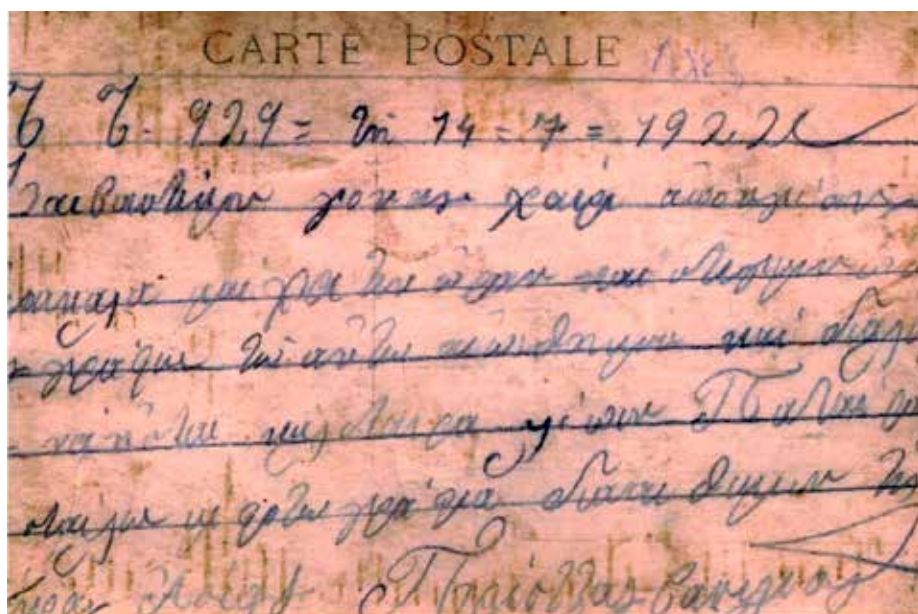
Εικόνα 4. Δημήτριος Παπλής

Εικόνα 5. Αλεξίου Τάσος

Εικόνα 6. Αριστερά: Βασίλειος Πρίτσας,
Δεξιά: άγνωστος συμπολεμιστής

Εικόνα 7. Επιστολή Ευζώνου Βασ. Πρίτσα

Τελειώνοντας έχω τη γνώμη ότι η Μικρασιατική καταστροφή πρέπει να διδάσκεται στα σχολεία διότι από την καταστροφή τα παιδιά θα διδαχθούν πολλά.

Καρυτσίωτες μαχητές και πεσόντες κατά τους Ελληνοτουρκικούς πολέμους

Κώστας Αθ. Παΐσης

Δικηγόρος, Ιστορικός Ερευνητής, Μέλος της Επιτροπής Ιστορίας Δήμου Λίμνης Πλαστήρα

Η Καρύτσα Δολόπων, που βρίσκεται στην καρδιά των Αγράφων, βίωσε όλους τους αγώνες για την απελευθέρωση αυτού του τόπου απ' τον βαρύ οθωμανικό ζυγό. Απ' τον Κατσαντώνη ως τον Καραϊσκάκη τα παλικάρια της συμμετείχαν στις ομάδες των κλεφταρματολών και δεν σταμάτησαν τον αγώνα τους παρά μόνο όταν χρειάστηκε να ελευθερώσουν το χωριό τους ακόμα και κόντρα στις Διεθνείς και ελληνοτουρκικές συμφωνίες για την χάραξη των πρώτων συνόρων. Τη συμμετοχή της αυτή στους αγώνες του γένους η Καρύτσα την πλήρωσε με βαρύ φόρο αίματος ανά τους αιώνες.

Πολλοί Καρυτσίωτες αγωνιστές έλαβαν –αποδειγμένα- μέρος στα προεπαναστατικά κινήματα, στον αγώνα της Ανεξαρτησίας, στις μετεπαναστατικές εξεγέρσεις στα Άγραφα, σε σημαντικές μάχες σε Ρούμελη και Μωριά με καπετάνιους τον Κατσαντώνη, τον Καραϊσκάκη, τον Γιαννάκη Ράγκο, τον Χρ. Χατζηπέτρο, τον Ι. Φραγγίστα, τον Θ. Γρίβα, τον Π. Νοταρά, τον Γ.Κ. Βελή κ.ά. και ειδικότερα στα Άγραφα, στους Λεπενούς, στην Καλιακούδα, στο Νιόκαστρο, στο Δίστομο, στην Αράχωβα, στην Αθήνα, στη Θήβα, στα Τρίκορφα Τριπολιτσάς, στο Κρεμμύδι, στο Μεσολόγγι και αλλού και έχυσαν το αίμα τους, τότε που η ζωή δεν είχε αξία μπροστά στην ελευθερία γι' αυτό και τα ονόματα των νεκρών δεν καταγράφονταν. Δεν περίμενε κανείς απ' τους αγωνιστές αυτούς τιμές, αξιώματα ή αμοιβές, μόνη προσδοκία και απαντοχή τους η απελευθέρωση της πατρίδας τους. Οι πολυάριθμοι νεκροί ήταν απλώς το λίπασμα για να ανθίσει το δέντρο της Ελευθερίας. Ωστόσο από έγγραφα έφτασαν ως τις μέρες μας τα ονόματα κάποιων αγωνιστών κατά την περίοδο του αγώνα της ανεξαρτησίας (1821) επειδή διασώθηκαν σε κρατικά αρχεία οι αιτήσεις τους για αναγνώριση της προσφοράς τους και κάποια άλλα επειδή διασώθηκαν σε καταστάσεις αγωνιστών που μεταγενέστερα έλαβαν σιδερένια ή χάλκινα αριστεία (μετάλλια) τιμής για τη συμμετοχή τους στον αγώνα. Ανάμεσά τους ο Ιωάννης Δημ. Καρύτσας, ο Δημήτριος (Μήτρος) Αρτίκος, ο Μήτρος Νταΐρης, ο Γ.Νάσιου (Αθανασίου) Καρυτσίωτης, ο Γάκης (Γεωργάκης) Βλαχάκης, ο Θωμάς Τσιτσιμπίκος, ο Μίχος (Μιχάλης) Κολουβός, ο Βασίλης Κολοβός, ο Βαγγέλης Κολοβός, ο Δημ. Β. Μίσσας¹ κ. α. Αυτές, όμως, οι τιμητικές διακρίσεις αφορούσαν μόνο όσους επέζη-

1. Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ), Φ.192 «Μοναστηριακά», υποφάκελος «Μοναστήρι της Πελεκητής», Αριστεία αγωνιστών: GRGSA-CSA_PAO007.00.01.F000292 (έγγραφα υπ' αριθμ. 135,136,137,139), Ν. Καλογήρου: «Ο Ιωάννης Δ. Καρίτσας απ' την Καρίτσα Δολόπων», Θ.Η. τόμος 22, Λάρισα 1992, σελ. 258-260, Κων. Παΐσης: «Οι συνοριακές διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας κατά τη χάραξη των πρώτων διακρατικών συνόρων στα Άγραφα», "Ιστορία" Επιθεώρηση Δή-

σαν και όσους ενδιαφέρθηκαν να τις αποκτήσουν. Στην πλειονότητά τους οι νεκροί Καρυτσιώτες του Αγώνα παρέμειναν αφανείς ήρωες, που δυστυχώς δεν αξιώθηκαν της παραμικρής τιμής και δόξας.

Σημειωτέον εδώ, ότι υπήρξαν δύο σημαντικά γεγονότα που σφράγισαν την ιστορική πορεία της Καρύτσας στους αγώνες για την απελευθέρωση αυτού του τόπου: **A)** Το ένα ήταν το **ολοκαύτωμα της Καρύτσας απ' τις ορδές του Σκόδρα-πασά στα τέλη Ιουλίου του 1823**, όταν το χωριό λεηλατήθηκε και έγινε στάχτη απ' τη μανία του εχθρού πληρώνοντας έτσι βαρύ τίμημα για την συμμετοχή του στον αγώνα και τη στήριξη κλεφτών και αρματολών και **B)** Το δεύτερο ήταν η ηρωϊκή απόφαση των κατοίκων Καρύτσας και Μπελοκομύτη, που μαζί με τους καλογήρους της Μονής Πελεκητής μετατόπισαν το **1832** την επίσημη συννοριακή γραμμή και απελευθέρωσαν de facto την περιοχή τους απ' το Οθωμανικό κράτος.

Κατά τη διάρκεια των παραπάνω αιώνων και αγώνων υπήρξαν, άγνωστοι δυστυχώς, Καρυτσιώτες πεσόντες και αφανείς ήρωες και μάρτυρες, τόσο ανάμεσα στα ένοπλα σώματα, όσο και ανάμεσα στους ιερωμένους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του ηγουμένου της Πελεκητής ιερομονάχου **Θεοφάνη Β'**, που στα **1712** βρήκε βίαιο και μαρτυρικό θάνατο στα χέρια αλλοθρήσκων και αλλοεθνών ληστοςυμμοριτών, που δρούσαν στην Πίνδο². Κορυφαίος νεκρός αυτής της προεπαναστατικής περιόδου για την Καρύτσα ήταν, λοιπόν, **ο ηγούμενος της Παναγίας της Πελεκητής, ο γέροντας ΘΕΟΦΑΝΗΣ**, ένας άγιος της αγραφιώτικης γης, ο αγαθός και ενάρτεος μαθητής του οσίου Ευγένιου Γιαννούλη στο Ελληνομουσείο Αγράφων της Γούβας Βραγγιανών και φίλος του οσίου Αναστάσιου Γόρδιου. Ο ηγούμενος συνελήφθη και βασανίστηκε άγρια μέχρι θανάτου από τουρκαρβανίτικη ληστρική ομάδα δολοφόνων. Ο ιερομόναχος Θεοφάνης είναι ένας επώνυμος μάρτυρας της τοπικής εκκλησίας που περιμένει επί αιώνες τη δικαίωσή του κι αυτό το ιερό χρέος μας απέναντί του πρέπει στις μέρες μας να εκπληρωθεί.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1897

ΠΑΡΑΘΥΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ: (17-4-1897, έπεσε μαχόμενος στο Ανώγι Καρδίτσας).

Ο στρατιώτης Ιωάννης Παραθύρας απ' την Καρύτσα έπεσε μαχόμενος στις 17 Απριλίου 1897 σε μάχη κοντά στο χωριό Ανώγι Καρδίτσας³. Σκοτώθηκε υπερασπιζόμενος τη γραμμή άμυνας Καρδίτσας-Φαρσάλων κατά τη μεγάλη αντεπίθεση τουρκικού πεζικού

μου Λίμνης Πλαστήρα με θέματα Τοπικής Ιστορίας, Έτος 1^ο, τεύχος 1ο, Καρδίτσα Δεκέμβριος 2021, σελ. 68-89. **Χαρ. Τσιτσιμπίκας:** «Αγραφιώτες Αγωνιστές του 1821», περιοδικό «Ιστορήση», 1^ο τεύχος, σελ. 63-67, **Κώστα Ζήση:** «Αγραφιώτες και Καρπενησιώτες αγωνιστές στην Επανάσταση του 1821», Ιστορικές Εκδόσεις Στεφ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1983.

2. **ΚΩΝ. ΠΑΪΣΗ:** «Το ιστορικό Μοναστήρι της Παναγίας της Πελεκητής και ο Άγιος Δαμιανός ο νέος οσιομάρτυρας «ο κτήτωρ της μονής ταύτης», (βιβλίο υπό έκδοση), Αθήνα, σελ. 209-215, όπου υπάρχει εκτενής αναφορά στο βίο, στην προσωπικότητα και στο μαρτύριο του ονομαστού ηγουμένου της Πελεκητής Θεοφάνη (Β').

3. Τα στοιχεία προέρχονται απ' τα επίσημα στρατιωτικά αρχεία. Δυστυχώς τα Μητρώα της Κοινότητας Καρύτσας δεν τον αναφέρουν (συνήθως διέγραφαν τους νεκρούς) ώστε να εντοπίσουμε το έτος γέννησής του και το πατρώνυμό του.

και ιππικού, που άρχισε στις 14-4-1897 με αποτέλεσμα ο ελληνικός στρατός να υποχωρήσει προς το Δομοκό και να σπάσει το μέτωπο. Έτσι στις 23-4-1897 η Καρδίτσα και τα Φάρσαλα έπεσαν στα χέρια των Τούρκων. Ο Ιωάννης Παραθύρας ήταν ένας απ' τους 640 νεκρούς στρατιώτες σ' αυτό τον «Ατυχή Ελληνικό Πόλεμο» εναντίον των Τούρκων, που είχε τότε δραματικές συνέπειες για την ηττημένη Ελλάδα⁴.

**ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ (1912-1913) -ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ
ΚΑΙ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1914-1919).**

ΠΕΣΟΝΤΕΣ:

1. ΝΤΑΪΡΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ του ΙΩΑΝΝΟΥ (1-1-1913, Στρ. Νοσ. Νιγρίτας)
2. ΚΟΛΟΒΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ του ΑΝΤΩΝΙΟΥ (1-12-1914, Στρ. Νοσ. Τρικάλων)
3. ΠΑΡΑΘΥΡΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΚΩΝ/ΝΟΥ (13-6-1916, σε άγνωστο τόπο)
4. ΠΑΡΑΘΥΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ (31-10-1918, Σ.Ν. Δράμας)
5. ΚΟΛΟΒΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΠΕΤΡΟΥ (26-9-1918, Στρ. Νοσοκ. Βόλου).
6. ΜΑΝΩΛΗΣ ΗΛΙΑΣ του ΑΝΔΡΕΑ (ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ).
7. ΝΤΟΒΟΛΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ του ΛΕΩΝΙΔΑ (Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ).

Οι παραπάνω Καρυσιώτες έπεσαν υπέρ πατρίδος σε μια περίοδο επτά περίπου ετών, που κράτησαν τα πιο πάνω πολεμικά γεγονότα. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881 αναπτύχθηκε ένα αντάρτικο κίνημα στα εδάφη της Μακεδονίας από Έλληνες εθελοντές, στρατιώτες και μη, με σκοπό της απελευθέρωσης της Μακεδονίας απ' τους Τούρκους. Στον αγώνα αυτό έπεσε ηρωικά ο Παύλος Μελάς. Στις αντάρτικες μυστικές αυτές ομάδες συμμετείχαν και Καρυσιώτες, όπως ο Γεώργιος Κων Κολοβός απ' το Χόλιανο Καρύτσας ως εθελοντής αντάρτης για 7 χρόνια σε Μακεδονία και Ήπειρο, αργότερα ο Βασίλειος Τσιτσιμπίκος του Γεωργίου (γεν. το 1893 στην Καρύτσα, ο οποίος με το τέλος των πολέμων εγκαταστάθηκε στο Φουρνά) κ. ά. που συνέχισαν μετά τον αγώνα τους στη Μακεδονία τις πολεμικές επιχειρήσεις και με τον τακτικό στρατό σ' όλα τα μέτωπα.

Στο Μακεδονικό αγώνα, στους Βαλκανικούς πολέμους και στον Α΄ Παγκ. Πόλεμο, που αποτελούσαν μια συνεχόμενη κατάσταση εθνικών συγκρούσεων, πήραν μέρος απ' την Καρύτσα Δολόπων και τους οικισμούς της και οι στρατιώτες: Χρήστος Κων. Τσιλίκας (γεν. το 1883, πατέρας του παπα-Κώστα, που πήρε μέρος σε μάχες στη Νιγρίτα), Κωστής Ιωαν. Καραπατής (γεν. το 1892), Χαράλαμπος Κων. Τσιτσιμπίκος (γεν. 1886), Δημ. Κων. Ντζιός (1885), Σεραφείμ Πέτρου Κερασιώτης (1893), Ηλίας Αντωνίου Κολοβός (1892), Βασίλειος Αντωνίου Κολοβός (1884), Ανδρέας Γεωργ. Κερασιώτης (1891), Δημήτριος Μάρκου Καραπατής (1890), Νέ-

4. Η παρούσα δημοσίευση στο περιοδικό « ΙΣΤΟΡΗΣΗ» αποτελεί μέρος γενικότερης ιστορικής έρευνάς μου που αναφέρεται στο χωριό μου, την Καρύτσα Δολόπων, και είναι υπό συγγραφή. Η συγκέντρωση στοιχείων για γεγονότα και πρόσωπα αυτής της περιόδου συνεχίζεται.

στωρ Λαζ. Κερασιώτης (1888), Σπύρος Κων. Ντόβολος (1886), Ανδρέας Πέτρου Κερασιώτης (1882), Γεώργιος Αναστ. Λιάκος (1882), Ευαγ. Κων. Ντζιός (1892), Απόστολος Ηλία Παραθύρας (1888), Αχιλλέας Παραθύρας του Ντούλα (γεν. 1881), Κων. Δημ. Καραβίδας (1890), Κων/νος Γεωργ. Κολοβός (1882), Χρήστος Δημ. Κωνσταντίνου (γεν. 1882), Βασίλειος Ηλία Παϊσης (1893), Χρήστος Ηλία Κερασιώτης (1885), Νικολ. Κων. Παραθύρας (1889), Βάϊος Γεωργ. Τσιλίκας (1890), Χαράλαμπος Παναγ. Ντζιός (1890), Ευαγγελος Κων. Ντζιός (1892), Γεώργιος Περικλή Κερασιώτης (1890), Δημήτριος Λεωνίδα Μίσσας (1887), Δημήτριος Γεωργ. Μίσσας (γεν. 1893), Αλέξανδρος Περικλή Κερασιώτης (1893), Λάμπρος Ευαγ. Στεργίου (1892), Χρήστος Χαρ. Κοντοχρήστος (1889), Μιλτιάδης Κων. Μανώλης (1888), Παντελής Κων. Μανώλης (1883), Γεώργιος Αθαν. Μανώλης (1897) και πολλοί άλλοι⁵.

Οι μάχες στη Μακεδονία (1912-1913), αλλά και κατά τον Α΄ Παγκ. Πόλεμο (1914-1919) ήταν ιδιαίτερα σκληρές και φονικές, χαρακτηριστικό δε αυτού είναι το γεγονός ότι τέσσερεις απ΄ τους επτά νεκρούς Καρυσιώτες της περιόδου αυτής εξέπνευσαν στα στρατιωτικά νοσοκομεία (Νιγρίτας Σερρών, Δράμας, Τρικάλων και Βόλου), όπου είχαν μεταφερθεί τραυματισμένοι σοβαρά.

Σχετικά με τους πεσόντες:

α) ο **Στέφανος Νταϊρης του Ιωάννου** απ΄ τον οικισμό Χόλιανο της Καρύτσας, που τραυματίστηκε μαχόμενος για την απελευθέρωση της Μακεδονίας στη Νιγρίτα Σερρών, πολεμώντας εναντίον των Βουλγάρων, εξέπνευσε την 1-1-1913 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Νιγρίτας. Άφησε τη σύζυγό του Παρασκευή θυγ. Κων. Ντόβολου έγκυο στο γιό τους Μιλτιάδη (Μελέτη) κι ένα παιδάκι, τον Κώστα, μόλις δύο ετών. Αδέλφια του ήταν ο Γιώργος, η Δέσπω και η Βασίλω.⁶

β) ο **Αριστείδης Κολοβός του Αντωνίου**, γεννημένος το 1894 απ΄ το Χόλιανο Καρύτσας είχε αδέλφια τον Μήτρο, το Βασίλη, τον Ηλία, την Αγαπούλα και τη Ρήνω.⁷ Πολέμησε στο Μακεδονικό μέτωπο, τραυματίστηκε κατά τους Βαλκανικούς πολέμους και πέθανε στις 1-12-1914 στο Στρατ. Νοσοκ. Τρικάλων.

γ) ο **Γεώργιος Παραθύρας του Κων/νου** (ήταν γιος του Κωνσταντούλα Παραθύρα) και είχε κόρη του τη Βασιλική (μετέπειτα νεωκόρο στο χωριό), πολέμησε στη Μακεδονία και στους Βαλκανικούς και έπεσε τελικά πολεμώντας στις 13-6-1916 σε άγνωστο τόπο κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο⁸.

5. Οι πληροφορίες προέρχονται κυρίως από Καρυσιώτες συγγενείς τους και υπερήλικες, αλλά δεν είναι πάντα ασφαλείς καθώς υπήρχε σύγχυση ως προς τις περιόδους που πολέμησαν οι στρατιώτες αυτοί καθώς πολλοί απ΄ αυτούς βρέθηκαν για αρκετά χρόνια επιστρατευμένοι και πολέμησαν σε όλα τα μέτωπα.

6. Ηλίας Κολοβός «Καρύτσα Δολόπων, Μια προσωπική μαρτυρία», Αθήνα 2000, σελ. 51-57

7. Ηλίας Κολοβός, ό.π. σελ. 51-57.

8. Στα Μητρώα Αρρένων της Καρύτσας ο Γεώργιος Κων. Παραθύρας εμφανίζεται να έχει γεννηθεί το 1872, αλλά αυτό δεν είναι βέβαιο και ασφαλές, εκτός κι αν αφορά κάποιον συνώνυμό του στο χωριό. Το ίδιο ισχύει και για τον Αριστείδη Ντό-

δ) ο **Δημήτριος Παραθύρας του Αλέξιου** (και όχι του Αλέξανδρου, όπως επισήμως αναφέρεται στα στρατολογικά αρχεία) ήταν γεν. το 1894, τραυματίστηκε σε μάχη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και απεβίωσε στις 31-10-1918 στο Στρ. Νοσοκ. Δράμας.

ε) ο **Γεώργιος Κολοβός του Πέτρου**, γεν. το 1897, ήταν μόλις 21 ετών, όταν τραυματίστηκε σε μάχη κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και απεβίωσε στις 26-9-1918 στο Στρ. Νοσοκ. Βόλου.

στ) ο **Ηλίας Μανώλης του Ανδρέα**, γεν. το 1892, Μακεδονομάχος και πολεμστής των Βαλκανικών, τραυματίστηκε στον πόλεμο και πέθανε λίγο αργότερα απ' τα τραύματά του και

ζ) ο **Αριστείδης Ντόβολος του Λεωνίδα**⁹ έχασε τη ζωή του σε άγνωστο τόπο και χρόνο περί τα τέλη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1919).

Πολλοί απ' τους στρατιώτες που πήραν μέρος στον αγώνα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας συνέχισαν να πολεμούν και για χρόνια αργότερα στα μέτωπα των Βαλκανικών, του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της Μικράς Ασίας επιστρατευμένοι συνεχώς για δέκα και πλέον έτη. Για τον λόγο αυτό παρουσιάζονται κι' αυτοί εδώ μαζί με τους πολεμιστές της Μικράς Ασίας, οι οποίοι αποτελούν εν προκειμένω το κύριο θέμα μας.

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα γαλλικά στρατεύματα του Γάλλου στρατηγού Σαράϊν, αρχιστρατήγου των συμμαχικών αγγλο-γαλλικών δυνάμεων, κατέλαβαν τον Ιούνιο του 1917 την Καρδίτσα. Ένα στρατιωτικό απόσπασμα έφθασε μέχρι την Καρύτσα Δολόπων. Αποτελούνταν κυρίως από έγχρωμους Αφρικανούς στρατιώτες των Γαλλικών αποικιών. Οι γεροντότεροι βγήκαν στην είσοδο του χωριού στη θέση «**Σταυρός**» και ζήτησαν (για λόγους τιμής και υπερηφάνειας) απ' τον επικεφαλής τους να μην μπουν οι στρατιώτες μέσα στο χωριό, πράγμα που αυτός αποδέχτηκε. Οι Γάλλοι κατασκήνωσαν 2-3 μέρες έξω απ' το χωριό κι' έδωσαν σταφίδες στους κατοίκους με αντάλλαγμα φρέσκα τρόφιμα. Οι Καρυτσιώτες και κυρίως τα παιδιά που για πρώτη φορά έβλεπαν έγχρωμους απ' την Αφρική δίσταζαν και επιφυλάσσονταν να πάρουν οτιδήποτε απ' αυτούς! Μάλιστα τα μικρά παιδιά παρέμεναν εκεί να τους παρατηρούν για να δουν... αν ξεβάφουν τα χέρια τους στο πλύσιμο...!!!¹⁰

βολο του Λεωνίδα που φέρεται εσφαλμένα να έχει γεννηθεί το 1907. Δυστυχώς στα υπάρχοντα Μητρώα έχουν ήδη γίνει παλαιότερα διαγραφές θανάτων και έχουν χαθεί σημαντικά ληξιαρχικά στοιχεία.

9. Τα τυπικά στοιχεία προέρχονται απ' τα αρχεία πεσόντων του Ελληνικού Στρατού (ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ, Δ/ση Ιστορίας Στρατού), απ' την τοπική παράδοση της Καρύτσας, απ' τα Μητρώα Αρρένων της Κοινότητας Καρύτσας Δολόπων, απ' τον πατέρα μου Θανάση Κων. Παΐση (1926-2004), τον δάσκαλο Γεώργιο Ευαγ. Θεοδωρόπουλο (1918-2017) και προπάντων απ' τον εφημέριο της Καρύτσας παπα-Κώστα Τσιλικά (1906-1994) καθώς και από άλλους ηλικιωμένους Καρυτσιώτες.

10. Η διήγηση του περιστατικού αυτού έγινε παλιότερα σε μένα απ' τον μακαρίτη ιερέα της Καρύτσας παπα-Κώστα Τσιλικά (1906-1994), που το είχε ζήσει ο ίδιος.

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ (1919-1922).

Η Μικρασιατική εκστρατεία, που ξεκίνησε τον Μάιο του 1919, είναι ένα μεγάλο ηρωϊκό και δραματικό συνάμα κεφάλαιο της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Οι στρατιώτες το 1919 ήταν ήδη σωματικά και ψυχικά κουρασμένοι απ' τους πολυετείς αιματηρούς πολέμους στα μέτωπα της Μακεδονίας και των Βαλκανίων. Οι αντοχές τους και η υπομονή τους, τόσα χρόνια μακριά απ' τα σπίτια τους, είχαν πλέον εξαντληθεί. Επόμενο ήταν να παρουσιαστούν λιποταξίες στρατιωτών από ένα πόλεμο που δεν φαινόταν να έχει τέλος. Στην Καρύτσα υπήρξαν τουλάχιστον τρεις λιποτάκτες στρατιώτες.¹¹ Μάλιστα κάποια στιγμή έφτασε στο χωριό ένας Ενωμοτάρχης της Χωροφυλακής για να αναζητήσει τυχόν λιποτάκτες. Κάλεσε τότε τον Πρόεδρο της Κοινότητας **Κων/νο Κερασιώτη** (1851-1927)¹² και έκαναν μια σχετική θεωρητική συζήτηση για το θέμα αναγνωρίζοντας και οι δύο τη σοβαρότητα της κατάστασης.

Ο Νικόλαος Πλαστήρας στη βρύση της Αγίας Παρασκευής στην Καρύτσα το 1930 με τη συνοδεία του και με Καρυσιώτες φίλους του. (φωτογρ. αρχείου Κώστα Παΐση).

11. Τα ονόματα των αναφερομένων λιποτακτών είναι γνωστά. Δεν συντρέχει, όμως, λόγος δημοσιοποίησής τους σήμερα εδώ. Εξ αυτών ο ένας συνελήφθη και υπηρέτησε κανονικά, ο άλλος κρύφτηκε ως το τέλος του πολέμου, ο τρίτος, λέγεται, μάλιστα ότι μεταμφιέστηκε σε... γυναίκα για να ξεφύγει απ' τα αποσπάσματα των χωροφυλάκων που παρακολουθούσαν το σπίτι του. Πάντως οι δύο τελευταίοι πήγαν μετά τη λήξη του πολέμου - μέσα στο χάος που επικράτησε - και πήραν κανονικά Απολυτήριο Στρατού ως ... «υπηρετήσαντες»! Κάποιοι άλλοι απέφυγαν στην αρχή την επιστράτευση και κρύφτηκαν στο δάσος για καιρό, αλλά τελικά εντάχθηκαν κι αυτοί στο στρατό.

12. Ο **Κωνσταντίνος ΚΕΡΑΣΙΩΤΗΣ** του Ανδρέα (1851-1927), πιο γνωστός ως "Κωσταρέλος", υπήρξε ο πρώτος Πρόεδρος (προηγούμενα ήταν Πάρεδρος) της νεοσυσταθείσας το 1914 Κοινότητας Καρύτσας Δολόπων και θήτευσε κατά την περίοδο των πολεμικών γεγονότων Α' Παγκ. Πολέμου και Μικράς Ασίας. Ο μικρόσωμος κοινοτάρχης ήταν εύστροφος, ευέλικτος και διπλωματικός και έτρεφε μια ιδιαίτερη συμπάθεια στο ωραίο φύλο, η οποία κάποια φορά του κόστισε ακριβά... (Ευχαριστώ, πλην των άλλων, τον δάσκαλο Χρήστο Παναγ. Κερασιώτη, δισέγγονό του απ' το Πλακωτό Καρύτσας, για τις σχετικές πληροφορίες).

Αμέσως μετά ο αξιωματούχος της Χωροφυλακής έβγαλε το "δεφτέρι" του και είπε: «*Λοιπόν, τώρα ακούω ονόματα...*». Τότε ο εύστροφος Κοινοτάρχης του απάντησε ευθέως και με στόμφο: «*Γράψε. Καρύτσα, λιποτάκτης ΟΥΔΕΙΣ!*». Έκπληκτος ο Ενωμοτάρχης του απάντησε: «*Μα τόσο ώρα τι λέγαμε κύριε Πρόεδρε;*» κι' ο Πρόεδρος τότε του ανταπάντησε ορθά-κοφτά: «*Α! Κύριε Ενωματάρχα, άλλο τι λέμε και άλλο τι γράφουμε!*». Η φράση αυτή του Προέδρου έμεινε ιστορική στην Καρύτσα και χρησιμοποιούνταν πολύ συχνά απ' τους παλιούς χωριανούς.¹³

Προβλήματα επίσης υπήρχαν και με νεοσύλλεκτους στρατιώτες που ήταν άρρωστοι (ή παρίσταναν τους αρρώστους). Μια φορά ο Μήτσος Ιωαν. Τσιτσιμπίκος στον οικισμό Πλακωτό της Καρύτσας ήταν άρρωστος και δεν παρουσιάστηκε στο στρατό ισχυριζόμενος ότι πάσχει από φυματίωση. Τότε ήρθε ένα απόσπασμα χωροφυλακής για να τον συλλάβει. Ο επικεφαλής δεν δέχτηκε τις εξηγήσεις του και τον φόρτωσαν σ' ένα μουλάρι για να τον πάρουν. Αμέσως τότε μπήκε στη μέση ο Πρόεδρος Κων. Κερασιώτης και είπε στον αξιωματικό: «*Σας δηλώνω ότι παίρνετε με το ζόρι άρρωστο άνθρωπο και οτιδήποτε πάθει αυτός από δω και πέρα θα είστε προσωπικά υπεύθυνοι. Υπογράψτε, ότι τον παραλαμβάνετε με ευθύνη σας!*». Ο Διοικητής του αποσπάσματος της Χωροφυλακής δίστασε, δείλιασε, φοβήθηκε τις τυχόν συνέπειες, το ξανασκέφτηκε και διέταξε οργισμένος να τον «*πετάξουν κάτω απ' το μουλάρι*» κι' έφυγε άπρακτος χάρη στην επέμβαση του έξυπνου Κοινοτάρχη.¹⁴

ΟΙ ΠΕΣΟΝΤΕΣ στη Μικρά Ασία¹⁵:

1. ΚΟΛΟΒΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ Λοχίας, (7-8-1920, ΚΔ' 2^ο Ορ. Χειρουργείο).
2. ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ του ΛΕΩΝΙΔΑ (19-8-1920, ΙΒ' Χειρουργείο).
3. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ (6-8-1921, Σ.Ν. Προύσης)
4. ΚΟΛΟΒΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Μ. Ασία, 1922).
5. ΤΣΙΤΣΙΜΠΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ του Βασιλείου (Μ. Ασία, 1922),
6. ΛΙΑΚΟΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ του ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (Μ. Ασία, 1922),
7. ΚΕΡΑΣΙΩΤΗΣ ΗΛΙΑΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Μ. Ασία, 1922).¹⁶

Σχετικά με τους πεσόντες στη Μ. Ασία:

13. Το περιστατικό αυτό μου το διηγήθηκε ο πατέρας μου Αθανάσιος Κων. Παΐσης (1926-2004) που το είχε ακούσει πολλές φορές, γιατί στην εποχή του ήταν ευρέως γνωστό σ' όλους τους παλιούς Καρυσιώτες.

14. Το πιο πάνω περιστατικό μου το διηγήθηκε προ ημερών ο Χρήστος Ευαγ. Κοσμάς (95 ετών, γεν. το 1927) και μου το επιβεβαίωσε και ο Ηλίας Ακρίβος (γεν. το 1925, 97 ετών).

15. Ο εφημέριος της Καρύτσας παπα-Κώστας Τσιλίκας (1906-1994) μου έλεγε ότι είχε ο ίδιος σαφή γνώση των νεκρών όλων των πολέμων απ' το 1912 ως το 1922 επειδή στα κατοπινά χρόνια που έγινε ο ίδιος ιερέας στο χωριό (το 1936) οι μητέρες και οι οικογένειες γενικά των νεκρών αυτών του έδιναν να διαβάσει τα «*ψυχοχάρτια*» με τα ονόματά τους για την ανάπαυση των ψυχών τους.

16. Καρυσιώτικης καταγωγής ήταν ένας ακόμα νεκρός στρατιώτης: ο **ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΝΤΟΒΟΛΟΣ του Οδυσσέα**, που είχε γεννηθεί στο Πετρίλο Αργιθέας από Καρυσιώτη πατέρα. Έχασε τη ζωή του τραυματίας στο Β' Προσκ. Νοσοκ. Δορυλαίου (Εσκή Σεχίρ) Μ. Ασίας στις 4-11-1921.

α) Ο **Παναγιώτης Κολοβός του Γεωργίου**, που ήταν Λοχίας, τραυματίστηκε μάλλον στις μάχες για την κατάληψη της Προύσας, της Φιλαδέλφειας, του Σαλιχλή, της Σόμας και του Αϊδινίου (Ιούνιο και Ιούλιο 1920) και εξέπνευσε στις 7-8-1920 στο ΚΔ΄ 2^ο Ορεινό Χειρουργείο. Δυστυχώς στα στρατιωτικά αρχεία δεν αναφέρεται ο τόπος γέννησής του και έτσι δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία για την ταυτοποίησή του, επιπλέον δεν φαίνεται εγγεγραμμένος στα Μητρώα Αρρένων της Καρύτσας (*πιθανόν ήταν Σαρακατσάνος Καρυσιώτης και δεν είχε γεννηθεί στο χωριό*), άλλωστε υπάρχουν πολλοί με το ίδιο ονοματεπώνυμο τόσο στην Καρύτσα, όσο και μεταξύ των νεκρών στρατιωτών, ωστόσο το όνομά του (ως Καρυσιώτη νεκρό του πολέμου) δόθηκε σε μένα απ' τον εφημέριο παπα-Κώστα Τσιλίκα. Επιπλέον, το όνομά του είχε ήδη επίσημα συμπεριληφθεί απ' την Κοινότητα Καρύτσας στους καταλόγους των Καρυσιωτών νεκρών (των πολέμων 1912-1922), όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 συντάχθηκαν οι κατάλογοι αυτοί και δόθηκαν τότε για την σχεδιαζόμενη ανέγερση Παναγραφιώτικου Μνημείου Πεσόντων. Συνεπώς, παρά τα ελλιπή στοιχεία πρέπει να θεωρηθεί βέβαιο ότι ο νεκρός λοχίας ήταν Καρυσιώτης.

β) Ο **Κωνσταντίνος Στεργίου του Λεωνίδα**, γεν. το 1898 στην Καρύτσα, τραυματίστηκε σε μάχη στη Μ.Ασία και πέθανε στις 19-8-1920 στο ΙΒ΄ Χειρουργείο. Το καλοκαίρι αυτό του 1920 είχε γίνει σειρά σκληρών, αλλά νικηφόρων μαχών για την κατάληψη των πόλεων Πανόρμου, Μουδανιών, Νικομήδειας, Προύσας, Αϊδίνιο και Ουσάκ.

γ) Ο **Δημήτριος Παπαδόπουλος του Γεωργίου**, γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1902. Ο μόλις 19χρονος στρατιώτης τραυματίστηκε αμυνόμενος να κρατηθεί ελεύθερη η Προύσα απ' την τουρκική αντεπίθεση και τελικά απεβίωσε στις 6-8-1921 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Προύσας, μόλις λίγες μέρες πριν οι Τούρκοι ανακαταλάβουν τελικά την Προύσα (στις 24-8-1921). Την ίδια περίοδο η πιο αιματηρή απ' όλες τις μάχες ήταν η μάχη για την κατάληψη του Εσκή Σεχίρ στις 20 Ιουλίου 1921. Τον Αύγουστο του 1921 ο στρατός είχε ξεκινήσει τη μοιραία επίθεσή του για τη διάβαση του Σαγγάριου ποταμού με στόχο την κατάληψη της Άγκυρας. Στις 8-8-21 ο ελληνικός στρατός πέρασε τον Σαγγάριο, αλλά αντιμετώπισε λυσσαλέα αντεπίθεση των Τούρκων, έγιναν φονικές μάχες και εκεί χάθηκαν χιλιάδες έλληνες στρατιώτες.

δ) Ο **Κωνσταντίνος Κολοβός του Γεωργίου** γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1901 (ή το 1897, είναι πιθανά διπλοεγγεγραμμένος) και έχασε άτυχα τη ζωή του στη Μικρά Ασία το 1922 από "συμμαχική" σφαίρα! Σκοτώθηκε σε συμπλοκή με **Γάλλους στρατιώτες**, που βοηθούσαν τους Τούρκους στην αντεπίθεσή τους εναντίον των Ελλήνων, κατά την οπισθοχώρηση του Ελληνικού στρατού το 1922. Οι Γάλλοι «σύμμαχοί» μας -πρώτοι τον Μάρτιο του 1921- υπέγραψαν μυστικά με τον Κεμάλ σύμφωνο αποχώρησής τους απ' τη Μ. Ασία και τον Οκτώβριο του 1921 έκαναν μαζί του μεγάλες εμπορικές συμφωνίες, ενώ ήδη απ' το καλοκαίρι του 1921 είχαν παραδώσει στον Κεμάλ το πλούσιο και σύγχρονο οπλοστάσιό τους. Την περίοδο αυτή τα πολιτι-

κά λάθη στην Ελλάδα, η οδυνηρή ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές, η επάνοδος του Γερμανόφιλου βασιλιά Κωνσταντίνου απ' την εξορία και τα στυγνά οικονομικά συμφέροντα των συμμάχων τους οδήγησαν στην πλήρη εγκατάλειψη των Ελλήνων και σε πολλαπλή στήριξη στον Κεμάλ, τον οποίο εφοδίασαν και με βαρύ σύγχρονο οπλισμό και πυρομαχικά. Το ίδιο έπραξαν όχι μόνο οι Γάλλοι, αλλά και οι Άγγλοι, οι Ιταλοί και οι Ρώσοι, που διαγκωνίζονταν πλέον όλοι μεταξύ τους ποιος θα γίνει ο καλύτερος φίλος του νέου ανερχόμενου Τούρκου ηγέτη. Κι' αυτό αποτελεί για μας ένα απ' τα πικρά διαχρονικά διδάγματα της Ιστορίας, που δυστυχώς πολύ γρήγορα ξεχνάμε.

ε) Ο **Παναγιώτης Τσιτσιμπίκος του Βασιλείου** (αδελφός του Μπαρμπα-Γιάννη Τσιτσιμπίκου) γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1897, πολέμησε με το σύνταγμα του Πλαστήρα κι' έχασε τη ζωή του στη Μ. Ασία μεταξύ 1919-1922 κάτω από άγνωστες συνθήκες. Δεν έγινε γνωστός ο ακριβής χρόνος και τρόπος θανάτου του, ούτε φυσικά και ο τόπος ταφής του μέσα σ' εκείνο τον όλεθρο.

στ) Ο **Χαρίλαος Λιάκος του Δημητρίου**, γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1900 και σκοτώθηκε στη Μ. Ασία μεταξύ 1919-1922 επίσης σε άγνωστο τόπο και χρόνο μέσα στο χαμό που επικράτησε.

ζ) Ο **Ηλίας Κερασιώτης του Γεωργίου**, γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1898 και ήταν αδελφός του Μπαρμπα-Σταύρου Κερασιώτη, του νεωκόρου στο χωριό. Θεωρήθηκε αρχικά αγνοούμενος στη Μ. Ασία και στη συνέχεια καταγράφηκε ως νεκρός αυτού του πολέμου το 1922. (*Ο θάνατός του σημειώθηκε μεταγενέστερα κάτω απ' το όνομά του στο παλιό Μητρώο Αρρένων με έτος θανάτου το "1922"*).

Για να αντιληφθεί κανείς το μέγεθος αυτής της συμφοράς του ελληνικού στρατού και του ελληνισμού γενικά στη Μ. Ασία θα παραθέσουμε τα επίσημα στοιχεία του Γενικού Επιτελείου Στρατού, σύμφωνα με τα οποία υπήρξαν: 19.363 νεκροί στρατιώτες στη μάχη, 4.878 νεκροί εκτός μάχης ή από τραύματα, 18.095 αγνοούμενοι, 10.000 αιχμάλωτοι, 48.880 τραυματίες. Οι αιχμάλωτοι ήταν αρχικά 20.826 και εξ αυτών επέστρεψαν στην Ελλάδα με την ανταλλαγή αιχμαλώτων (το 1823) μόνο 10.000, διότι οι λοιποί είχαν ήδη εξοντωθεί κατά την αιχμαλωσία. Επιπλέον υπήρξαν και 353.000 νεκροί Έλληνες άμαχοι, θύματα Γενοκτονίας κατά του Ελληνισμού της Μ. Ασίας και του Πόντου. Επειδή, λοιπόν, υπήρχαν πολλοί αγνοούμενοι, αιχμάλωτοι, τραυματίες που απεβίωσαν μετά κι' άλλοι που πέθαναν εκεί από αρρώστιες και κακουχίες κ.λπ. δεν κατέστη δυνατόν να συνταχθούν άμεσα πλήρεις καταστάσεις των νεκρών στρατιωτών γι' αυτό και μέχρι σήμερα οι κατάλογοι αυτοί περιέχουν ελλιπή, ασαφή και ατελή στοιχεία, που δυσκολεύουν την ιστορική έρευνα¹⁷.

17. Είναι χαρακτηριστικό ότι κάποιοι Καρυσιώτες, όπως και ο Ηλίας Γ. Κερασιώτης, δεν περιλαμβάνονται στα επίσημα κρατικά αρχεία των φονευθέντων στη Μ. Ασία και γενικά κατά την περίοδο 1912-1922, ενώ αυτό είναι βεβαιωμένο και γνωστό στην τοπική κοινωνία, επιπλέον δε οι οικογένειές τους έλαβαν και τη σχετική πολεμική σύνταξη.

ΚΑΡΥΤΣΙΩΤΕΣ ΜΑΧΗΤΕΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ.

- 1) Αντώνης Ντόβολος του Ιωαν. (γεν 1899),
- 2) Στέφανος Ντόβολος του Κων. (γεν. 1900),
- 3) Ηλίας Κων. Ντόβολος (γεν. 1898),
- 4) Χαράλαμπος Ιωαν. Ντόβολος (γεν. 1888),
- 5) Χρήστος Δημ. Καραβίδας (γεν. 1898),
- 6) Αποστόλης Λεων. Στεργίου (γεν. 1895),
- 7) Μιλτιάδης Κων. Μανώλης (γεν. 1888),
- 8) Παντελής Κων. Μανώλης (γεν. 1885),
- 9) Γεώργιος Αθαν. Μανώλης (γεν.1897),
- 10) Τσιτσιμπίκος Γιάννης του Βασιλείου (γεν.1899),
- 11) Ευάγγελος Θεοδ. Κολοβός (γεν. 1901),
- 12) Ευάγγελος Ιωάν. Κοσμάς (γεν. 1899),
- 13) Μήτσος Γεωργ. Μίσσας (γεν 1893),
- 14) Κωστής Ιωαν. Καραπατής (γεν 1892),
- 15) Ηλίας Μάρκου Καραπατής (γεν.1890),
- 16) Δημ. Τσιτσιμπίκος του Βαΐου (γεν 1892),
- 17) Ηλίας Δημ. Κολοβός (γεν. 1900),
- 18) Χρήστος Γιαταγάνας του Ιωάννη (γεν. 1901),
- 19) Γρηγόρης Νικ. Μίσσας (γεν. 1897),
- 20) Νίκος Μίσσας του Γεωργ. (γεν.1889)
- 21) Ανδρέας Γεωργ. Κερασιώτης (1891),
- 22) Ευάγ. Κων. Μίσσας (γεν. 1891),
- 23) Δημήτριος Ιωαν. Παΐσης (γεν 1895),
- 24) Σπύρος Νικ. Ανδρώνης (γεν. το 1893 στα 'Αγραφα),
- 25) Νίκος Ευαγ. Σάλτης (γεν.1898),
- 26) Γιώργος Κων. Ντζιός (γεν. 1895),
- 27) Βασίλης Νικ. Κερασιώτης (γεν 1899),
- 28) Βαγγέλης Δημ. Στεργίου (γεν. 1901),
- 29) Βαγγέλης Κων. Ντζιός (γεν. 1892),
- 30) Σεραφείμ Κερασιώτης Πέτρου (γεν. 1893),
- 31) Ζαχαρίας Στεφ. Κολοβός (γεν. 1896),
- 32) Λάμπρος Στεργίου του Ευαγγέλου (γεν. 1892),
- 33) Χαράλαμπος Ντζιός του Παναγ. (γεν. 1890),
- 34) Βασίλης Παΐσης του Ηλία (γεν. 1893),
- 35) Παΐσης Δημ. του Ιωάννη (γεν. 1895),
- 36) Παΐσης Ηλίας του Ιωάν. (γεν. 1896),
- 37) Παΐσης Παναγ. του Ηλία (γεν. 1896),

- 38) Παΐσης Νίκος του Ιωάν. (γεν. 1901),
- 39) Χρήστος Γ. Μίσσας (γεν. 1896),
- 40) Δημήτριος Λεων. Μίσσας (γεν. 1887)
- 41) Ηλίας Θεοδ. Κολοβός (γεν. 1895).¹⁸
- 42) Δημήτριος (Μήτρος) Ιωαν. Τσιτσιμπίκος (1896)

Οι Καρυσιώτες στρατιώτες πολέμησαν κυρίως με το Σύνταγμα του Πλαστήρα και μερικοί απ' αυτούς βρέθηκαν μαζί στον ίδιο τόπο και στις ίδιες μάχες. Οι σχετικά μικρές απώλειες των Καρυσιωτών στη Μ. Ασία οφείλονταν στην οργανωμένη οπισθοχώρηση μέρους του στρατεύματος που έγινε απ' τον Ν. Πλαστήρα. Απ' τα λιγοστά στοιχεία που διαθέτουμε για κάποιους απ' τους παραπάνω αυτούς στρατιώτες πολεμιστές στη Μ. Ασία¹⁹ (γίνεται ήδη αναζήτηση στοιχείων και για τους λουπούς) προκύπτουν τα εξής:

Ο **Βασίλειος Νικ. Κερασιώτης** (1899-1969) υπηρέτησε στον 6ο Λόχο του 1/38 Συντάγματος Ευζώνων της 1ης Μεραρχίας ("Σιδηράς Μεραρχίας"). Η 1η Μεραρχία αποτελούνταν από Θεσσαλούς με διοικητή τον συνταγματάρχη Πυροβολικού Νικ. Ζαφειρίου. Το ηρωϊκό 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, που είχε διακριθεί κατά την απελευθέρωση Ηπείρου και Μακεδονίας (Σαραντάπορο, Μπιζάνι, Κιλκίς, Λαχανά κλπ) αποτελούνταν κυρίως από Καρδισιώτες και Δυτικοθεσσαλούς στρατιώτες. Διοικητής του ο αντισυνταγματάρχης Διον. Σταυριανόπουλος και αργότερα ο Τζαβέλας. Το 1/38 αποβιβάστηκε στη Σμύρνη στις 2-5-1919 και την κατέλαβε και στη συνέχεια ανέλαβε επιθετικές αποστολές κατά των Τσετών και πήρε μέρος σε σκληρές μάχες (Βουρλά, Παπαζλί, Κασαμπά, Αϊδίνιο, Κιουτάχεια, Αφιόν Καραχισάρ, Εσκή Σεχέρ, Καλε-Γκρότο, Αλάτσατα, Τσεσμέ, Ομερλού, Οδεμήσιο, Θείρα, Βαϊνδήςιο και σε πολλές άλλες με κορυφαία τη μάχη στο Σαγγάριο ποταμό). Ο Βασίλης Κερασιώτης υπηρέτησε κυρίως στο υγειονομικό τμήμα του Συντάγματος. Με την κατάρρευση του μετώπου το αποδεκατισμένο 1/38 αποβιβάστηκε στις 1-9-1922 στη Χίο και από εκεί έφτασε με άλλο πλοίο στο Λαύριο. Στον οπλίτη Βασίλειο Κερασιώτη απονεμήθηκε στις 23-11-1921 το "ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ ΑΝΔΡΕΙΑΣ", διότι:

18. Σύμφωνα με πληροφορίες που μου δόθηκαν απ' τον παπα-Κώστα Τσιλικά, στη Μικρά Ασία πολέμησαν 40 Καρυσιώτες, ενώ άλλοι 20, που επίσης κλήθηκαν, απαλλάχτηκαν τελικά για διάφορους λόγους. Η καταγραφή των ονομάτων αυτών που πήραν μέρος στον πόλεμο έγινε από συνδυασμό πληροφοριών που έλαβα κυρίως απ' τον παπα-Κώστα Τσιλικά (1906-1994), τον πατέρα μου Θανάση Παΐση (1926-2004), την Αγορίτσα Ευαγ. Κολοβού (1901-2000), τον δάσκαλο Γεώργιο Θεοδωρόπουλο (1918-2017), τον επίτροπο Σωτήρη Σκαμπαρδώνη καθώς και απ' τους εν ζωή ευρισκόμενους σήμερα, ήτοι: τη μητέρα μου Θεοδώρα Παΐση (90 ετών), τον Χρήστο Κοσμά (95 ετών), την Παρασκευή Δημ. Μανώλη (94 ετών), τον Γιώργο Δημ. Παΐση (101 ετών) και άλλους που ήδη προανέφερα και τους οποίους και ευχαριστώ θερμά. Τα ονόματα των πολεμιστών στρατιωτών δημοσιεύονται εδώ με κάθε επιφύλαξη για τυχόν λάθη ή παραλείψεις από εσφαλμένες πληροφορίες ή συνωνυμίες καθώς και έρευνα αυτή συνεχίζεται και θα υπάρξουν διασταυρώσεις στοιχείων και συμπληρωματικές πληροφορίες. Δυστυχώς αφήσαμε όλους αυτούς τους ανθρώπους, που πολέμησαν στη Μ. Ασία, να φύγουν μέσα στη σιωπή και στην απαξία χωρίς να προλάβουμε να καταγράψουμε και να διασώσουμε την ιστορία καθενός ξεχωριστά.

19. Ευχαριστώ θερμά επίσης, όσους μου έδωσαν πληροφορίες, φωτογραφίες και στοιχεία για τους προγόνους τους που πολέμησαν στη Μικρά Ασία και συγκεκριμένα ευχαριστώ τους Χρήστο Ευαγ. Κοσμά, Βασ. Ιωάν. Τσιτσιμπικό, Παναγ. Βασ. Κερασιώτη, Γιώργο Χρ. Μίσσα, Δημ. Ευθ. Μίσσα, Αποστ. Ιωαν. Μίσσα, Ευαγ. Χρ. Κοσμά, Σωκράτη Ντζιό, Φώτη Κολοβό, Ευαγ. Στεργίου, Μαρία Ανδρώνη-Παναγιωτοπούλου, Κούλα Παΐση-Κουτσοπούλου, Αλεξάνδρα Απ. Κερασιώτη κ. ά.

"κατά τας επιχειρήσεις του Ιουλίου 1921 ως και τας τοιαύτας του Σαγγαρίου επέδειξε ψυχραιμίαν, γενναιότητα και αυτοθυσίαν, συντελέσαντος ούτω δια της επιτυχούς συμβολής του εις την επιτυχή έκβασιν του όλου αγώνος." Κωνσταντίνος Βασιλεύς, Ν. Θεοτόκης Υπουργός Στρατιωτικών. (Το σχετικό δίπλωμα απονομής του αργυρού μεταλλίου, που δημοσιεύεται εδώ, είναι ισχυρό αποδεικτικό της ανδραγαθίας του Βασ. Κερασιώτη στον πόλεμο της Μ. Ασίας).

Ο **Ευάγγελος Κοσμάς** του Ιωάννη ήταν λοχίας του πεζικού, πολέμησε στην Προύσα, στο Εσκή Σεχέρ και στο Σαγγάριο, συμμετείχε σε ριψοκίνδυνες αποστολές και κατάφερε απ' τους τελευταίους να επιστρέψει απ' το Τσεσμέ στη Χίο μ' ένα πλοίο που κράτησε ο Πλαστήρας.

Ο **Ευάγγελος Θεοδ. Κολοβός** υπήρξε νοσοκόμος, όπως και ο **Γεώργιος Κων. Ντζιός** (1895-1978) που επίσης ήταν νοσοκόμος στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Προύσας, όπου και αιχμαλωτίστηκε. Ο **Βαγγέλης Στεργίου** υπηρέτησε μάλλον στο ιππικό και πολέμησε στο Μαϊάνδρο και στο Σαγγάριο. Ο **Ζαχαρίας Στεφ. Κολοβός** πολέμησε για 8 συνεχή έτη, όπως και αρκετοί άλλοι Καρυσιώτες.

Ο **Μήτσος Γεωργ. Μίσσας** (1893-1982) κλήθηκε στο στρατό στις 1-6-1912 ως υπέας στο Μακεδονικό μέτωπο, πολέμησε τους Βουλγάρους για την κατάληψη της Θεσσαλονίκης και βρέθηκε πλάι στο βασιλιά Κωνσταντίνο κατά την θριαμβευτική είσοδο στην πόλη. Συμμετείχε στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και βρέθηκε στη Μικρά Ασία υπηρετώντας πλέον ως νοσοκόμος-τραυματιοφορέας. Συνυπηρέτησε με τον αδελφό του Χρήστο Μίσσα και πολέμησε κυρίως στο Εσκή Σεχέρ και τον Σαγγάριο.

Ο **Δημήτριος Μίσσας** του Λεωνίδα (παπα-Μήτσος) (1887-1965) πολέμησε στους Βαλκανικούς και στη Μ. Ασία (στο Αφιόν Καραχισάρ κλπ) και λίγα χρόνια αργότερα, το 1926, χειροτονήθηκε ιερέας.

Ο **Γιάννης Τσιτσιμπίκος** ήταν στο ιππικό με το Σύνταγμα του Πλαστήρα και υπήρξε ιπποκόμος ενός λοχαγού. Πολέμησε στο Εσκή Σεχέρ και, όπως πολλοί φαντάροι, έχασε το μυαλό του για μια ντόπια Ελληνίδα, τη Στέλλα, αλλά ο πόλεμος πήρε δραματική τροπή και οι

Ο Δημήτριος (Μήτσος) Μίσσας νοσοκόμος στη Μ. Ασία (φωτογρ. αρχείου Δημ. Ευθ. Μίσσα).

ανθρώπινες σχέσεις μοιραία διαλύθηκαν²⁰.

Ο **Σεραφείμ Κερασιώτης** του Πέτρου με διοικητή τον Ν. Πλαστήρα συμμετείχε με το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων στην αποτυχημένη συμμαχική εκστρατεία στην Κριμαία της Ουκρανίας κατά των....Ρώσων Μπολσεβίκων (!) απ' τον Ιανουάριο ως και τον Απρίλιο του 1919 και μετά το πέρας της αποστολής οι ελληνικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη και ξεκίνησαν νέες επιχειρήσεις στο μέτωπο της Μ. Ασίας, όπου ηρωικά πολέμησε και ο ίδιος.

Ο Ευάγγελος Κοσμάς (δεξιά) μαζί με άγνωστο φίλο του στη Μ. Ασία το 1921. (φωτ. αρχείου Χρήστου Κοσμά).

Ο **Παντελής Μανώλης** του Κων/νου, που γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1883 (ή το 1885) και απεβίωσε το 1953 στην Καλαμπάκα, ήταν ανθυπασπιστής της Χωροφυλακής. Έλαβε μέρος στο Μακεδονικό αγώνα και στους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913) και ακολούθως πολέμησε ξανά το 1917 στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και συνέχισε στη Μ. Ασία ως το 1922.²¹

Ο **Γεώργιος Μανώλης** του Αθανασίου και της Αλεξάνδρας γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1897 και πήρε μέρος στον Α' Παγκ. Πόλεμο και στη Μικρασιατική εκστρατεία, επιστρατευμένος επί 7 χρόνια συνεχώς. Ο ίδιος στην υπ' αριθμ. 3.190/20-8-1986 Ένορκη Βεβαίωση στο συμβολαιογράφο Καρδίτσας Θεο-

20. Τα άβγαλτα χωριάτοπαιδα των Αγράφων εντυπωσιάστηκαν απ' την ομορφιά και την παιδεία των γυναικών της Ιωνίας και σε πολλές περιπτώσεις δημιουργήθηκαν ερωτικοί δεσμοί που διακόπηκαν βίαια μετά τη συμφορά και το θανατικό που ακολούθησε.

21. Ο Παντελής Μανώλης αναφέρεται στους στρατιωτικούς καταλόγους ως «Παντολέων Μανώλης». Ήταν αδελφός του επίσης πολεμιστή στη Μ. Ασία Μιλιτιάδη Μανώλη, αδελφια αμφότεροι της γιαγιάς μου Γιαννούλας Κων. Μανώλη χήρας Κων. Παΐση. Ο Παντελής Μανώλης αργότερα υπήρξε δωρητής της δεσποτικής εικόνας του Χριστού στο τέμπλο του ιερού ναού της Ζωοδόχου Πηγής στην Καρύτσα το 1936. Για τη δράση του βλ. σχετ. Δημητρίου Β. Στάθη: «Έλληνες αξιωματικοί όλων των όπλων (ξηράς, θαλάσσης, χωροφυλακής) που πήραν μέρος στους πολέμους 1821-1922 καταγόμενοι απ' το Ν. Καρδίτσας», Καρδίτσιτικά Χρονικά, τόμος Χ, Καρδίτσα 2008, σελ. 126.

φάνη Βασίλογλου (και με την παρουσία μου),που δόθηκε για κάποιες κτηματικές διαφορές, αναφέρει αναπάντεχα και τα εξής: «Γεννήθηκα στην Καρύτσα Δολόπων Καρδίτσας το 1897 και μετά από ένα χρόνο έφυγα και πήγα στο Νεοχώρι. Το 1916 πήγα στο στρατό και απολύθηκα το 1923 χωρίς να γυρίσω καθόλου τα χρόνια αυτά. Τον Αύγουστο του 1918 ήμουν φαντάρος στις Σέρρες...». Μετά τον πόλεμο ο Γεώργιος Μανώλης εγκαταστάθηκε στο Μοσχάτο Καρδίτσας, όπου και απεβίωσε σε βαθύ γήρας.

Τρεις Καρυτσίωτες φαντάροι στη Μικρά Ασία.
Όρθιοι οι Χρήστος Μίσσας και Δημήτριος Μίσσας
(αδέλφια απ' τον οικισμό Λογγά της Καρύτσας) και καθήμενος
ο Γεώργιος Ντζιός. (φωτ. αρχείου Δημ. Ευθ. Μίσσα).

Ο Χρηστάκης Γεωργ.

Μίσσας (1896-1963) ήταν υπτέας, αλλά υπηρέτησε και ως μάγειρας στη Λέσχη Αξιωματικών και έφτασε ως το Εσκή Σεχήρ, τελικά επέστρεψε σώος στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του Πλαστήρα. Κάποια στιγμή αρραβωνιάστηκε στη Μ. Ασία με ντόπια Ελληνίδα που είχε αδέλφια στην Αμερική. Αμέσως μετά το γυρισμό του στο χωριό αποφάσισε να φύγει για την Αμερική με πλοίο μέσω Γαλλίας (Μασσαλία), αλλά τελικά εγκαταστάθηκε στη Λυόν, όπου άνοιξε εστιατόριο και έζησε εκεί 18 χρόνια. Όμως, μόλις μπήκαν οι Γερμανοί στη Γαλλία κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940) επέστρεψε στην Καρύτσα, όπου έμεινε τελικά

και δημιούργησε οικογένεια²².

Το 1922 κλήθηκαν στα όπλα ακόμα και οι γεννηθέντες το 1904 (ανάμεσά τους και ο παππούς μου Κων/νος Ιωαν. Παΐσης) και το 1905, ευτυχώς όμως γι' αυτούς ο πόλεμος τελείωσε (άδοξα) στις 7-10-1922 με την υπογραφή συνθήκης, δεν πρό-

22. Όταν κατάφερε να επιστρέψει στην Καρύτσα απ' τον πόλεμο, δεν είχε φύγει ακόμα ο τρόμος απ' τα μάτια του. Μάλιστα όταν τον ρωτούσαν έλεγε πάντα την ίδια φράση: «Δεν έμεινε ΚΑΝΕΙΣ», και κατά μία εκδοχή απ' αυτό του δόθηκε το σχετικό παρατσούκλι: «Κανείς», ενώ κατ' άλλη εκδοχή το έλαβε γιατί, όταν επέστρεψε απ' τη Γαλλία, χρησιμοποιούσε συχνά τις εκφράσεις: «Τι να κάνει κανείς, τι να πει κανείς»....

λαβαν να πάνε στη Μ. Ασία και χρησιμοποιήθηκαν στο εσωτερικό για την υποδοχή των προσφύγων.

Οι Καρυτσιώτες φαντάροι της Μικρασίας ήταν απ' αυτούς που έζησαν τα επόμενα χρόνια κοντά μας κουβαλώντας τις βαριές μνήμες της συμφοράς και κάποιους απ' αυτούς διηγούνταν πότε-πότε τις τρομακτικές και ανατριχιαστικές ιστορίες που έζησαν. Σε γενικές γραμμές ήταν τόσο δραματικές οι εμπειρίες των στρατιωτών που επέζησαν απ' τη φρίκη του πολέμου αυτού και τέτοιο το βάρος της ήττας και της τραγωδίας, που οι ίδιοι απέφευγαν να μιλούν για τα τραγικά αυτά γεγονότα, άλλωστε τα χρόνια που ακολούθησαν τους έφεραν κι' άλλες συμφορές (Κατοχή, εμφύλιος, δικτατορίες) που γέμισαν με νέα βάσανα τη ζωή τους.

ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ.

- 1) Σπύρος Νικ. Ανδρώνης
- 2) Νίκος Ευαγ. Σάλτης
- 3) Μιλτιάδης Κων. Μανώλης.

Δύο Καρυτσιώτες επέστρεψαν ως μόνιμοι ανάπηροι αυτών των πολέμων (Α' Παγκ. Πόλεμος και Μικρασιατική εκστρατεία) και συνταξιοδοτήθηκαν. Ήταν ο **Σπύρος Ανδρώνης** (1893-1975), που είχε σοβαρό τραύμα στο δεξί του χέρι από σφαίρα και έμεινε 14 μήνες στο νοσοκομείο (του αναγνωρίστηκε αναπηρία 65%) και ο **Νίκος Ευαγ. Σάλτης** (1898-1978), ο οποίος υπηρέτησε στον 8ο Λόχο του 1ου Συντάγματος της 1ης Μεραρχίας και είχε χάσει το αριστερό του χέρι στις 18-10-1918 κατά τη μεταφορά στρατιωτών με τραίνο που συγκρούστηκε. Και οι δύο έζησαν μετά στο χωριό και δημιούργησαν οικογένειες.

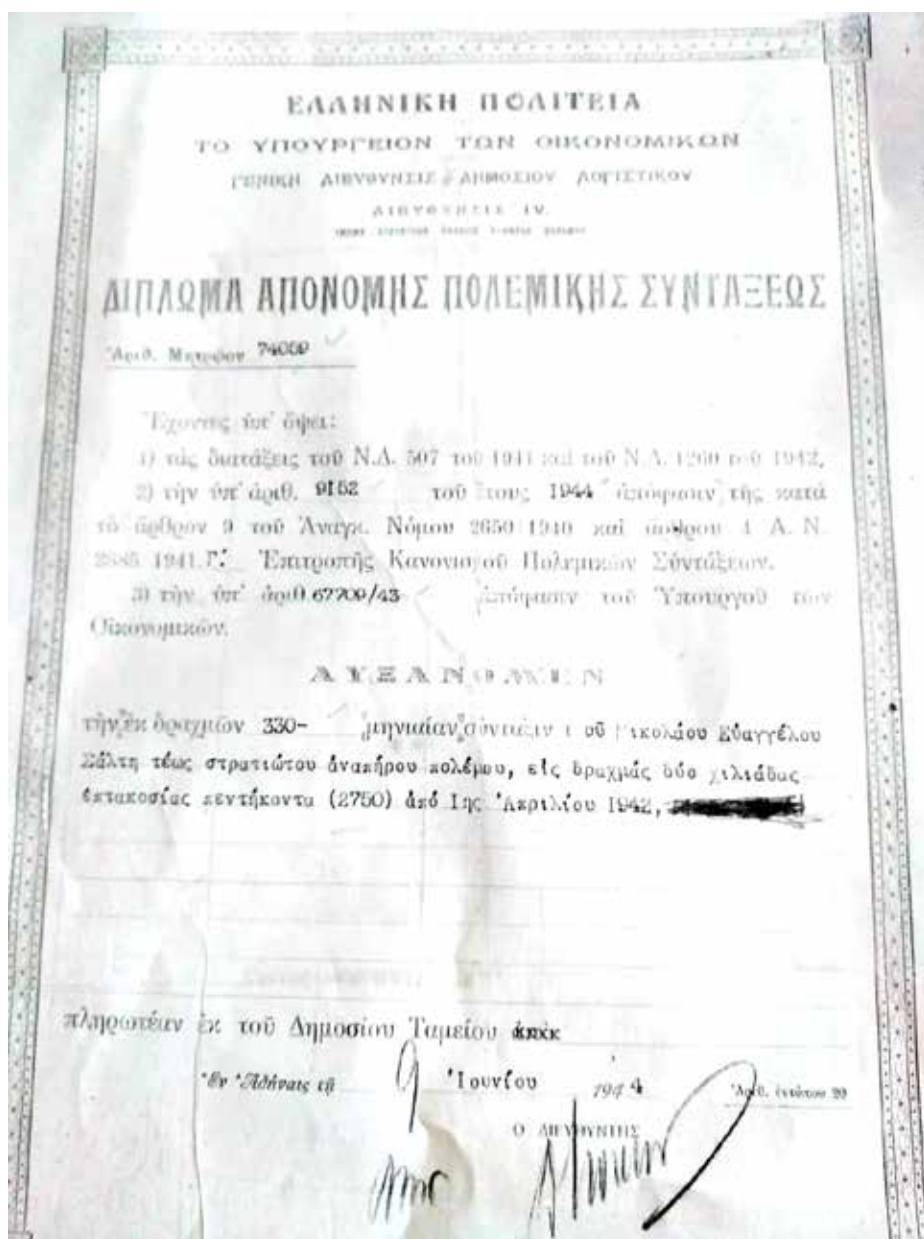
Ο ανάπηρος πολέμου Νικ. Σάλτης με το παράσημο στο πέτο. (Αρχείο οικογ. Αποστ. Κερασιώτη)

Ο Ηλίας Αντ. ΚΟΛΟΒΟΣ, Μακεδονομάχος και Βαλκανιομάχος. (Αρχείο Φώτη Κολοβού)

Ένας τρίτος, ο **Μιλτιάδης Κων. Μανώλης** που γεννήθηκε στην Καρύτσα το 1888, ήταν ενωμοτάρχης της Χωροφυλακής και αδελφός του Παντελή Μανώλη, ανθυπα-

σπιστή της Χωροφυλακής. Στη Μ. Ασία πιάστηκε αιχμάλωτος απ' τους Τούρκους, εταφέρθηκε σε τάγματα εργασίας (αμελέ ταμπόρ), χρησιμοποιήθηκε για καιρό σε σκληρά καταναγκαστικά έργα (σε νταμάρια), υπέφερε κακουχίες, ασθένησε από κρυολόγημα και φυματίωση, αλλά ελευθερώθηκε πάλι απ' τον ελληνικό στρατό.

Διπλώμα αύξησης της πολεμικής σύνταξης του ανασήρου πολέμου
στρ. Νικολάου Σάλτη. (Αρχείο οικογ. Αποστ. Κερασιώτη)

Στη συνέχεια, όμως, τραυματίστηκε κατά την οπισθοχώρηση και με την βοήθεια του συμπολεμιστή του Παντελή Καλούτσα απ'τη Πεζούλα, ο οποίος τον μετέφερε επί ώρες στην πλάτη του σε απόσταση 20 χλμ., κατάφεραν να προλάβουν τα πλοία της επιστροφής και να σωθούν. (*Αργότερα παντρεύτηκε την Ελένη Καλλινοπούλου στο Φανάρι Καρδίτσας, όπου και έζησε*²³).

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΝΩΛΗΣ. Ο γάμος του στο Φανάρι Καρδίτσας το 1934. (Αρχείο Κώστα Παΐση)

ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ

1) **Μιλτιάδης Κων. Μανώλης**, ο οποίος ως αιχμάλωτος χρησιμοποιήθηκε για καιρό σε βαριά καταναγκαστικά έργα και ελευθερώθηκε ξανά απ' τους Έλληνες.

2) **Γεώργιος Κων. Ντζιός** (1895-1978), που ήταν νοσοκόμος στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Προύσας, συνελήφθη απ' τους Τούρκους που ανακατέλαβαν την πόλη στις 24-8-1921 και απελευθερώθηκε μάλλον κατά την ανταλλαγή αιχμαλώτων το 1923.²⁴

Κατά τη διάρκεια του Μικρασιατικού πολέμου δημιουργήθηκε στην Καρύτσα μια **ΕΠΙ-**

23. Πληροφορίες για τη δράση του μου έδωσε πρόσφατα η ανειψιά του Παρασκευή Μανώλη, δασκάλα, 94 ετών, που είναι κόρη του δασκαλού Μητράκου Μανώλη. (Ο Μητράκος Μανώλης ήταν αδελφός του Μιλτιάδη, του Παντελή καθώς και της γιαγιάς μου Γιαννούλας χήρας Κων. Παΐση το γένος Κων. Μανώλη).

24. Εκτός απ' τους τραυματίες και τους αιχμαλώτους, πολλοί στρατιώτες έχαναν την περίοδο εκείνη τη ζωή τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους, άδικα και άδοξα, από αρρώστιες και κακουχίες που δεν ήταν εύκολο να αντιμετωπιστούν όχι μόνο στην ξένη γη, αλλά ούτε και στο εσωτερικό της χώρας, όπου επίσης θέριζαν ασθένειες όπως η φυματίωση κ.ά. Χιλιάδες φαντάροι χάθηκαν έτσι εντελώς άδικα κι από τέτοιες αιτίες, όπως ο Γεώργιος Ντόβολος του Χαραλάμπους απ' τη Ράφηνα της Καρύτσας. Ο λαός για την περίπτωση αυτή έφτιαχνε διάφορα πονεμένα στιχάκια, όπως κι' αυτό, που μου απαγγείλε η γιαγιά μου Ελένη χήρα Ταξιάρχη Σκαμπαρδώνη (1903-1985), που είχε χάσει τότε από φυματίωση στο στρατό τον αδελφό της Δημήτριο Χρήστου Μίσα (γεννημένο το 1906):

"Το Ταχτικό είναι χτικιό, χτικιάζουν παλικάρια,
χτίκιασε ένας λοχαγός κι ένας επιλοχίας,
μέρα και νύχτα στη γραμμή το σάκο φορτωμένος..."

ΤΡΟΠΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ για τους στρατιώτες που μάχονταν στη Μικρά Ασία με σκοπό τη συγκέντρωση διαφόρων αναγκαίων ειδών (ρούχα, φάρμακα κλπ) και την αποστολή τους στο μέτωπο. Πρόεδρος της Επιτροπής αυτής ήταν ο **Γιώργος Αναστ. Λιάκος** (γεν. το 1882) με βασικό συνεργάτη του τον **Ανδρέα Πέτρου Κερασιώτη** (γεν. επίσης το 1882), που ήταν και οι δύο παλαίμαχοι του Μακεδονικού και των Βαλκανικών πολέμων²⁵.

Η επιστροφή των ηττημένων...

Η ολοκληρωτική Μικρασιατική καταστροφή και το δραματικό τέλος της πολεμικής αυτής τραγωδίας έφερε δεινά, απογοήτευση, όξυνση των πολιτικών παθών, διχόνοια και εθνικό διχασμό. Το κλίμα ήταν βαρύ. Κατά τα τέλη Οκτωβρίου του 1922 οι Καρυσιώτες μαζεύτηκαν στην είσοδο του χωριού, κάτω απ' την πλατεία του Αη-Γιάννη, για να υποδεχτούν την πρώτη ομάδα των στρατιωτών που επέστρεφε. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ο Λάμπρος Ευαγ. Στεργίου και ο Σεραφείμ Πέτρου Κερασιώτης. Μόλις έφτασαν οι πρώτοι καταρρακωμένοι στρατιώτες και το πλήθος τους αγκάλιασε και τους καλωσόρισε, τότε πετάχτηκαν κάποιοι θερμόαιμοι "υπερπατριώτες" και ανενδοίαστα φώναξαν: «*Μην καλωσορίζετε τους προδότες!*» Απειλήθηκε μεγάλο επεισόδιο, αλλά ευτυχώς επενέβησαν οι γεροντότεροι και ψυχραιμότεροι και τα πνεύματα ηρέμησαν²⁶. Αυτό ήταν ένα μικρό δείγμα της αρχικής μικρόψυχης αντιμετώπισης που είχαν οι ηττημένοι στρατιώτες ακόμα και στις μικρές τους πατρίδες.

Το Δίπλωμα απονομής ΑΡΓΥΡΟΥ ΜΕΤΑΛΛΕΙΟΥ ΑΝΔΡΕΙΑΣ στον Βασίλειο Κερασιώτη το 1921. (φωτ. αρχείου Παναγιώτη Κερασιώτη).

25. Η πληροφορία αυτή προέρχεται απ' την Αγορίτσα Ευαγ. Κολοβού (1901-2000) απ' τον οικισμό Ράφνηνα της Καρύτσας Δολόπων.

26. Το περιστατικό είναι από διήγηση του πατέρα μου Θανάση Παίση, επιβεβαιωμένο ωστόσο και απ' τον ιερέα του χωριού παπα-Κώστα Τσιλικά.

Επίλογος

Η Μικρασιατική καταστροφή ήταν η μεγαλύτερη εθνική συμφορά του ελληνισμού μετά την άλωση της Πόλης. Η τραγωδία αυτή, βέβαια, δεν είναι μια μακρινή, ξεχασμένη υπόθεση, πέρασε μέσα απ' τα χωριά μας, απ' τα σπίτια μας, απ' τους παππούδες μας, απ' τις ζωές μας. Η Ιστορία, λοιπόν, δεν είναι κάτι απόμακρο, δεν είναι ένα απολίθωμα του παρελθόντος, η Ιστορία είναι κάτι ζωντανό, μια κατάσταση που καθημερινά βιώνουμε και εξελίσσεται συνεχώς, είμαστε όλοι ένα κομμάτι της κι' είναι η ίδια η ζωή μας. Η Ιστορία δεν πρέπει να μας τρομάζει, πρέπει να συμφιλιωθούμε μαζί της κι αυτό μπορεί να συμβεί μόνο όταν τη γνωρίσουμε καλά. Ακόμα και στις συμφορές δεν πρέπει να κλείνουμε τα μάτια, ούτε να τις προσπερνάμε σιωπηλοί. Έτσι ο χρόνος που κύλησε απ' τη μικρασιατική καταστροφή μέχρι σήμερα μας δίνει τη δυνατότητα να δούμε καθαρά πλέον τη στάση, τη συμπεριφορά και τις ευθύνες της τότε πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, προπάντων δε των Ανακτόρων και των "**συμμάχων**" μας. Αν, ίσως, ο Βενιζέλος ήταν παρών σ' εκείνη την κρίσιμη φάση, τότε τα πράγματα σίγουρα δεν θα έφταναν εκεί, γιατί ήταν ο μόνος που είχε τη διπλωματική ικανότητα και δυνατότητα, αν όχι να αποτρέψει, τουλάχιστον να περιορίσει την έκταση της επελθούσας συμφοράς. Επειδή, όμως, η Ιστορία δεν γράφεται με υποθέσεις, δεν θα επεκταθούμε σήμερα εδώ σε ετεροχρονισμένες γενικές πολιτικές θεωρίες και αναλύσεις εκ του ασφαλούς.

Εν κατακλείδι, ας αναρωτηθούμε: Γιατί άραγε να μην αξίζουν ένα μικρό κοινό απέριττο ΜΝΗΜΕΙΟ ΠΕΣΟΝΤΩΝ στο χωριό τους οι δεκαπέντε νεκροί Καρυσιώτες στρατιώτες των πολέμων 1912-1922 (μαζί με τον ένα του 1897), πώς μια τέτοια παράλειψη μας αφήνει εκατό και πλέον χρόνια να ησυχάζουμε ατάραχοι, πώς μας αφήνει αδιάφορους, ποιος θέλησε ίσως να τιμωρήσει τους ηττημένους ; Ας μην μένουμε σήμερα, πάντως, εκεί, ίσως τώρα να έφτασε το πλήρωμα του χρόνου ή έστω το βίαιο "**σκούντημα**" του χρόνου εξ αιτίας αυτής της μαύρης επετείου. Ας μην καταλήξουμε, λοιπόν, εδώ ούτε με ηρωικές κορώνες, ούτε με αδιέξοδη θλίψη, ας μνημονεύσουμε τους νεκρούς μας κι ας κρατήσουμε τουλάχιστον ως δέσμευση το απλό κι αυτονόητο ανθρώπινο χρέος μας: Να στήσουμε άμεσα ένα μνημείο για τους νεαρούς συγχωριανούς μας που έσπευσαν στο κάλεσμα της πατρίδας τους και έπεσαν στα χώματα της Μακεδονίας και της Μ. Ασίας, κάποιοι μάλιστα χωρίς καν ένα τάφο...

Ηρωες και ταυτόχρονα μάρτυρες οι πεσόντες στρατιώτες μας δικαιούνται ένα χώρο στην ιστορία του χωριού και στη μνήμη μας. Ένα κοινό μνημείο, ένα κενοτάφιο, που αργήσαμε να έχουμε, για την επιβαλλόμενη απόδοση τιμών. Ας εξασφαλίσουμε, λοιπόν, εδώ και από τώρα την υπόσχεση του Δήμου μας ότι σύντομα θα ανεγερθεί στην Καρύτσα Δολόπων ένα ΜΝΗΜΕΙΟ ΠΕΣΟΝΤΩΝ για τους πεσόντες των πολέμων 1912-1922, για να κλείσει έτσι τιμητικά και με αξιοπρέπεια αυτός ο κύκλος της ιστορικής μας μνήμης.

Οι συμμετέχοντες Καταφυγιώτες στον πόλεμο της Μικράς Ασίας και δυο ιστορίες του παραπάνω μετώπου

Γεώργιος Αθ. Κλήμος, Συγγραφέας, Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Οι συμμετέχοντες στον πόλεμο της Μικράς Ασίας, για την ενίσχυση του μεγάλου μετώπου που έλαβε, ανήκαν σε πάρα πολλές κλάσεις (γεννηθέντες από 1893 έως 1903). Εμείς στον παραπάνω πόλεμο για την καταγραφή των συμμετασχόντων χωριανών μου ως και των φονευθέντων δεν συναντήσαμε μεγάλη δυσκολία, καθώς στην παραπάνω καταγραφή μεγάλη και ουσιαστική ήταν η συμβολή του αειμνήστου χωριανού μου Γεωργίου Μ. Παππά (1927-1989), αξιωματικού της Στρατολογίας Ν. Καρδίτσας. Κατά την υπηρεσία του αυτή μελετώντας τα αρχεία τού Στρατολογικού Γραφείου δημοσίευσε με λεπτομέρειες στοιχεία της στρατιωτικής των ζωής, χρήσιμα στον σημερινό ερευνητή.

Ωστόσο, έκπληξη προκάλεσε και η ανεύρεση δύο άλλων συμμετασχόντων χωριανών μου, που η μνήμη Καταφυγιωτών τους έχει ξεχάσει, καθώς ανήκαν στις ομάδες σκηνιτών κτηνοτρόφων που από πολύ ενωρίς κατέφυγαν προς Αλμυρό και Βελεστίνο. Στην παρούσα εργασία δεν μπορώ να μην αναφερθώ και στην προσπάθεια του συμπολίτη μας δικηγόρου και στενού μου φίλου Χρήστου Λιαπή να θέσει υπόψη μου στοιχεία πολλών αγωνιστών τού ορεινού όγκου των Αγράφων. Σημαντική επίσης ήταν η συνεισφορά τού χωριανού μου Θόδωρου Πρ. Ρίζου για την πληρέστερη συγκέντρωση του φωτογραφικού υλικού που συνοδεύει την παρούσα μου εργασία. Τους ευχαριστούμε θερμά.

Η παραπάνω καταγραφή¹ είχε και μια δυσκολία καθώς στα επίσημα αρχεία του Στρατού πολλές φορές δεν ξεχωρίζει επακριβώς η γενέτειρα του κάθε αγωνιστή, πολύ περισσότερο, όταν οι οικισμοί αυτοί π.χ. Καταφύγι, Καστανιά κλπ., ανήκαν παλαιότερα στο νομό Τρικάλων, ενώ η Καρδίτσα ήταν περιφέρειά του.

Το Καταφύγι συμμετείχε με την παρουσία πολλών αξιωματικών, αφού και σήμερα είναι γνωστό ως το χωριό των στρατιωτικών. Στην καταγραφή μας αυτή ση-

1. Γεώργιος Μ. Παππάς, «Το αίμα Καταφυγιωτών για την Ελλάδα» εφ. *Καταφυγιώτικα Νέα*, φ. 35 (1987).

Γεώργιος Αθ. Κλήμος, *Βιογραφικό Καταφυγιωτών Καρδίτσας (γεννηθέντων) 1820-1920. Δέλτος Μνήμης και Τιμής*, Καρδίτσα 2016.

Νικ. Παλάντζα, «Αφιέρωμα στους εκ του Νομού Καρδίτσας νεκρούς μας κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία», *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*, τ. 10 (2008) σ. 135-181. Τα ονόματα ο συγγραφέας αντλεί από τον Β' τόμο της ιστορικής έκδοσης Δ.Ι.Σ/Γ.Ε.Σ με τίτλο "Αγώνες και νεκροί 1830-1930" με υπάρχουσες ασάφειες κυρίως ως προς την καταγωγή των νεκρών και τα ακριβή των στοιχεία.

Δημ. Στάθης, «Έλληνες αξιωματικοί όλων των όπλων (ξηράς, θαλάσσης και χωροφυλακής) που πήραν μέρος στους πολέμους 1821-1922 καταγόμενοι από το Νομό της Καρδίτσας», *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*, τ. 10 (2008) σ. 115-134. Τα ονόματα ο συγγραφέας αντλεί από τη *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. Α' - Στ', που κυκλοφόρησε σταδιακά τα έτη 1927-1930.

Ιω. Φιοράκης και Εμμ. Πιτυκάκης, *Ηρώων Χωροφυλακής*, έκδοσις Α', εν Χανίοις Κρήτης, 1927.

μειώσαμε, για να ξεχωρίζουν στη μνήμη των χωριανών μας, τις συζύγους αυτών που επέστρεψαν, αφού πολλοί εξ αυτών φρόντιζαν οι γονείς των να τους παντρέψουν και να αποκτήσουν παιδιά για μη τυχόν νέα στρατολόγησή τους μια και τα πράγματα και μετά το 1923 ήταν ρευστά. Τέλος, να σημειώσουμε την εθελούσια επιστροφή πολλών μεταναστών από Αμερική.

Εμείς ως ένα είδος μνημοσύνου και ευγνωμοσύνης στο μεγάλο αυτό όραμα του Ελληνισμού καταθέτουμε τον παρακάτω ονομαστικό κατάλογο χωρισμένο σε νεκρούς και επιζήσαντες του Μετώπου καθώς και δύο σχετικές μαρτυρίες:

Α΄. ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. **Αναστασίου [Παπαπολύζος] Θωμάς** (...-1921), οπλίτης. Αν και στο Καταφύγι υπήρχε το επώνυμο Αναστασίου, το όνομα αυτό, Θωμάς, δεν διασώθηκε από την παράδοση. Το όνομά του, πρέπει να αναζητηθεί, στους μετακινούμενους κτηνοτρόφους (σκηνίτες ποιμένες) που μετακινήθηκαν νωρίς προς το Βόλο. Σκοτώθηκε στο Αρντίζ-Νταγ την 19^η Αυγ. 1921.

2. **Γερούκης Γεώργιος του Βασ.** (1901-1921), οπλίτης. Υπηρέτησε στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων από Ιούλιο του 1920 ως Φεβρ. του 1921. Απεβίωσε στο Ιβ΄ ορεινό χειρουργείο Εορτάντσας (Μ. Ασίας) τις 24-2-1921.

3. **Γιαγκλίσης Νικόλαος του Γεωρ.** (1899-1921), λοχίας. Σκοτώθηκε στο Αρντίζ-Νταγ, κοντά στο Σαγγάριο ποταμό την 19^η Αυγ. του 1921. Μετά το θάνατό του προήχθη σε επιλοχία.

4. **Κρικέλης Σεραφεΐμ του Δημ.** (1896-1921), οπλίτης. Υπηρέτησε από Αύγ. 1917 ως Ιούν. του 1921 στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων (1^η Ορεινή Εφοδιοπομπή) και από Ιούν. ως Αύγ. του 1921 στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων, οπότε σκοτώθηκε κατά τη μεγάλη μάχη των υψωμάτων της Άγκυρας.

5. **Παππάς Λάμπρος του Απ.** (1894-1923), οπλίτης. Οι πληροφορίες για τις συνθήκες θανάτου του δίδονται. Σύμφωνα με τα αρχεία του Στρατού, πέθανε στις 25-10-1923. Πιάσθηκε αιχμάλωτος στη Μικρά Ασία και εκεί χάθηκε. Ο χωριανός μας Στρατολόγος Γ. Παππάς, μας δίνει άλλες πληροφορίες. Υπηρέτησε από Σεπτ. 1914 ως τον Δεκ. 1919 στο 1^ο Σύνταγμα Ευζώνων και από Μάρτιο 1921 μέχρι Ιαν. του 1923 στη Β΄ Μ. Πεδινού Πυροβολικού. Την 1-1-1923 πέθανε μαχόμενος ως ήρωας, χωρίς να χαρεί (ή γνωρίσει) το άγγελμα της νεογέννητης κορούλας του Μαρίας. Στη χήρα σύζυγό του Ανθίτσα (1898-1985) το γένος Δ. Μπάτσαρη χορηγήθηκε σύνταξη.

6. **Παππάς Μενέλαος (ή Μηνάς) του Γεωρ.** (1899-1921), οπλίτης. Κατετάχθη το Μάρτ. 1919 ως τον Αύγ. 1921 στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων και απεβίωσε στις 10 Αυγ. 1921 στο Ιγ΄ ορεινό χειρουργείο συνεπεία πολεμικού τραύματος. Πέθανε στα χέρια του χωριανού μου Ρίζου Πέτρου τραυματιοφορέα του Μετώπου από διαμπερές τραύμα.

7. **Ρίζος ή Ριζόπουλος Τρύφων του Βασ.** (1902-1922), στρατοχωροφύλακας. Εξαφανίστηκε στον Μαϊάνδρο της Μ. Ασίας τον Αύγ. του 1922. Επακριβώς φέρεται αγνοούμενος από 10-8-1922. Προς τιμήν του στους γονείς του απονεμήθηκε Μετάλλιο Ανδρείας και τιμητική σύνταξη την οποία έπαιρνε ο πατέρας του Βασίλειος μέχρι το θάνατό του (1862-1938).

8. **Σεκλιζιώτης Αλέξιος του Βαΐου** (1902-1922), οπλίτης (το 1904 παρουσιάζεται να είναι εγγεγραμμένος στα Μητρώα Καρδίτσας). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων. Στην οπισθοχώρηση (1922) πιάστηκε αιχμάλωτος, όπως και πολλοί άλλοι του τάγματος ή του λόχου τους, από Τούρκο που τους υπέδειξε λάθος δρόμο διαφυγής και τους έστειλε σε τουρκικό στρατόπεδο. Στις 18 Μαρτίου 1923 πέθανε στην αιχμαλωσία συνεπεία υπερβολικής αιμορραγίας.

Υ.Γ.: Μια αναφορά περί των παρακάτω νεκρών του Μικρασιατικού Μετώπου: Κασούμη Θεόδ., Κουτσούκη Χαρίλαου, Πιτσάβα Ιωάννη και Στεργιούλα Αστερίου, γεννηθέντων στο Καταφύγιο, δεν αφορά το Καταφύγι Καρδίτσας.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΝΤΕΣ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΟΥΣ

1. **Ακρίβος Ανδρέας του Ακρ.** (1901-1975). Υπηρέτησε από Ιαν. 1920 ως τον Οκτ. 1923 στη Χωροφυλακή. Παντρεύτηκε (15-9-1930) την Μάρθα Ιω. Ζέρβα (1911-1990).

2. **Ακρίβος Βασίλειος του Ακρ.** (1899 ή 1903- 1963). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Οκτ. 1922 ως Φεβρ. του 1925. Παντρεύτηκε την Ευαγγελία Κ. Γιαννουσά (1901-1987).

3. **Ακρίβος Προκόπιος του Απ.** (1898-1995), δεκανέας. Είναι ο γνωστός Κακαρέλος. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάιο 1918 μέχρι Απρ. του 1923. Παντρεύτηκε την Ανναΐτσα (Νίτσα) Ευθ. Πιππή (1904-1992).

4. **Αναγνωστόπουλος Βασίλειος του Κ.** (1900-1981). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάιο του 1919 ως τον Αύγ. του 1923. Παντρεύτηκε (30-11-1924) την Ευαγγελία Δ. Μπάτσαρη (1902-1998).

5. **Αποστόλου ή Μπέκου...του Σωτηρίου** (1887;-...). Η ανώνυμη αυτή Καταφυγιώτισσα, υπηρέτρια του Μπέη του Ρούσσου, ακολούθησε το 1917 τους Ρούσση μπέηδες του Ρούσου στη Σμύρνη. Το 1922, όταν ο Ελλ. Στρατός αποβιβάστηκε στη Σμύρνη, τη συνάντησε και την αναγνώρισε ο χωριανός μου Αναστάσιος Κλήμος ή Κλημόπουλος, αξιωματικός του Στρατού. Την αναφέρουμε για λόγους τιμής άσχετα αν ακολούθησε ηθελήμένα ή μη τον ξενόφερτο αφέντη που κλήθηκε να υπηρετήσει.

6. **Αποστόλου Ηλίας του Σωτ.** (1882-;), αδελφός της προηγούμενης, γνωστός ως Μοσχολιάς. Υπηρέτησε στην 1η Μεραρχία από Μάιο 1921 ως τον Δεκ. του ιδίου έτους, οπότε απολύθηκε ως γιος χήρας. Ήταν παντρεμένος με την Ανθυμία Χρ. Γιαννακού.

7. **Γερούκης Δημοσθένης του Ιω.** (1903-1984). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Οκτ. 1922 ως Σεπτ. του 1923. Παντρεύτηκε (13-12-1931) την Ελένη Ελευθ. Μπούρη, δασκάλα από Παλαμά Καρδίτσας.

8. **Γερούκης Χαρίλαος του Δημ.** (1895-1953), λοχίας σαλπικτικής. Υπηρέτησε από Οκτ. 1916 ως το Νοεμ. του 1920 στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων και από Μάρτ. του 1921 ως τον Ιαν. του 1923 στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων ως λοχίας. Παντρεύτηκε (20-12-1923) τη Μαργαρίτα Γ. Παππά (1901-1991).

9. **Γερούκης Χρυσόστομος του Δ.** (1891-1971). Είναι ο γνωστός Χρυσάκης. Υπηρέτησε από Ιαν. 1913 στο 1^ο Σύνδ. Πεδ. Πυροβολικού. Από Αύγ. του ιδίου έτους μέχρι Ιούν. του 1916 στο 1^ο Σύνταγμα Ευζώνων. Από Φεβρ. 1918 ως Νοέμ. του 1919 στην Ι Μεραρχία, από όπου απολύθηκε 24-4-1922, μετά την κατάρρευση του μετώπου, λόγω τραυματισμού (παραμόρφωση δεξιού μηριαίου οστού). Τις 20-8-1922 είχε μεταφερθεί με πλοίο στον Πειραιά ως τραυματίας, γι' αυτό και κρίθηκε ανάπηρος πολέμου. Παντρεύτηκε την Αλέξω Κων. Ζαρκάδα (1891-1981).

10. **Ζαρκάδας ή Παπαζαρκάδας Σεραφείμ του Δημ.** (1896-1940). Υπηρέτησε στο Στρατό από το 1917 ως το 1922. Στη Μικρασιατική εκστρατεία συμμετείχε ως ανθυπασπιστής και βίωσε από κοντά τη μεγάλη καταστροφή. Παντρεύτηκε τη Μαγδαληνή Ηλ. Ρίζου (1899-1991).

11. **Ζαρκάδας Χαράλαμπος του Κ.** (1897-1975). Υπηρέτησε από Αύγ. 1917 ως Απρ. του 1923. Στον Μικρασιατικό Πόλεμο συνελήφθη αιχμάλωτος και υπέστη τα πάνδεινα. Παντρεύτηκε (14-11-1923) τη Χρύσα Φωτ. Φράγκου (1900-1995).

12. **Καταφυγιώτης ή Γιαγκλίσης Κων/νος του Γεωρ.** (1896-), υπομοίραρχος, αδελφός του Νικολάου που καταγράψαμε στη στήλη των νεκρών. Έλαβε μέρος στους πολέμους του 1917-1923. Υπήρξε σφόδρα Βενιζελικός και ακολούθησε περίπου την τύχη του Ελ. Βενιζέλου. Αποτάχτηκε, επανήλθε και αποτάχτηκε οριστικά το 1936. Παντρεύτηκε την Ελένη Χατζηγάκη από Τρίκαλα.

13. **Κλήμος Λάμπρος του Στέργιου** (1892-1965). Υπηρέτησε από Ιούν. 1913 μέχρι Ιουλ. του 1916 στο 4^ο Τάγμα Ευζώνων, από Φεβρ. 1918 μέχρι Δεκ. 1919 στην 1^η Μεραρχία ως δεκανέας και από τον Μάιο του 1921 ως τον Δεκ. του 1922 στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων. Παντρεύτηκε (15-10-1923) την Αγορίτσα Γεωρ. Γιαγκλίση (1901-1994).

14. **Κλήμος Στέργιος του Ιω.** (1895-1972), οπλίτης. Υπηρέτησε στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων από Αύγ. 1916 ως το Νοέμ. του 1920 και στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. 1921 ως τον Ιαν. του 1923. Παντρεύτηκε το 1923 την Αγόρω Κ. Ακρίβου (1896-1976).

15. **Κλημόπουλος ή Κλήμος Αναστάσιος του Ιω.** (1896-1954), λοχαγός, απόφοιτος της Σχολής Ευελπίδων. Αδελφός του προηγούμενου. Μετείχε των πολέμων 1917-1923. Είναι ο πρώτος που άλλαξε το επώνυμό του από Κλήμος σε Κλημόπου-

λος. Παντρεύτηκε μια Βαγγελιώ, προσφυγοπούλα του 1922, κάτοικο Δράμας με καταγωγή από Εύξεινο Πόντο. Παρέμεινε στο στρατό και μετά τα θλιβερά γεγονότα της Μ. Ασίας.

16. **Κοντίβας Φίλιππος του Πρ.** (1901-1966), δεκανέας. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Ιούλ. 1920 ως Σεπτ. του 1923. Έμεινε άγαμος. Είναι ο γνωστός δάσκαλος του χωριού μας.

17. **Κουβελάς Ηλίας του Γεωρ.** (1900-1984). Στο Δημοτολόγιο Καρδίτσας παρουσιάζεται με έτος γέννησης το 1895. Φαίνεται ότι μετανάστευσε στην Αμερική από όπου επέστρεψε για τις ανάγκες του πολέμου. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Σεπτ. 1919 ως τον Ιούλ. του 1923. Το 1926 κατατάχτηκε για λίγο στη Χωροφυλακή. Παντρεύτηκε την Βασιλική Αρ. Μπέλου από Καροπλέσι.

18. **Κουβελάς Περικλής του Γεωρ.** (1893-1983), υπολοχαγός, αδελφός του προηγούμενου. Μετείχε των αγώνων του Ελλην. Στρατού από το 1917-1923. Παντρεύτηκε την Σοφία Κέστη (;-1983) από Άγιο Γεώργιο Καρδίτσας. Κατά τον Στρατολόγο Γεώρ. Μ. Παππά το Στρατολογικό Μητρώο της κλάσης του χάθηκε.

19. **Κρικέλης Κων/νος του Χρ.** (1897-1972). Κατά τον Μικρασιατικό πόλεμο, επειδή δεν ήταν γραμμένος στα Μητρώα της Κοινότητας, δεν επιστρατεύθηκε, όπως οι συνομήλικοί του. Παρόλα αυτά και παρά το ότι ήταν νιόπαντρος, πήγε αυτοβούλως ο ίδιος στην κοινότητα και με ιδιόχειρη γραφή έγραψε το έτος γεννήσεώς του και ακολούθησε τους συνομηλίκους του στο Μικρασιατικό Μέτωπο.

20. **Λάμπρου Θωμάς του Βασ.** (1900- ;). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων από Μάιο 1919 μέχρι Ιούλιο του 1923. Έφυγε σώγαμπρος προς το Ζουλεγκάρι (Ξυνονέρι) Καρδίτσας, όπου παντρεύτηκε την Ελισσάβετ Τζάτζαλου.

21. **Λάμπρου Στέργιος του Βασ.** 1898-;). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάιο του 1918 μέχρι Σεπτ. του 1923 και από Απρ. του 1924 ως τον Απρ. του 1925 στη Χωροφυλακή. Έφυγε προς Μαλακάσα, όπου και εγκαταστάθηκε.

22. **Μπάτσαρης Σταύρος του Δημ.** (1900-1967). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάιο του 1919 μέχρι Αύγ. του 1923. Παντρεύτηκε (30-11-1930) την Αγόρω Βησ. Ντίνου από τη Ραχούλα.

23. **Μπούζος Γεώργιος του Απ.** (1897-1959). Υπηρέτησε σχεδόν την πατρίδα επί μια δεκαετία (1914-1923) δηλ. από τον Α΄ Παγκ. Πόλεμο ως το τέλος του Μικρασιατικού Πολέμου με το 1^ο Σύντ. Ευζώνων. Το 1923 υπέστη ακρωτηριασμό του αριστερού ποδιού από το μηρό και παρέμεινε ανάπηρος. Απολύθηκε από τη "Στέγη Πατρίδος". Παντρεύτηκε 20-8-1923 την Αλεξάνδρα Β. Πέτρου από Καστανιά.

24. **Παπαγεωργίου Γεώργιος του Απ.** (1898-1934), ο γνωστός Γάκας. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάιο 1918 ως τον Ιούλιο του 1923. Παντρεύτηκε πριν στρατευθεί. Την πρώτη φορά τη Λαμπρούλα Λ. Σεκλιζιώτη και τη δεύτερη φορά (1931) τη Μαρία Ν. Κολοβού.

25. **Παπαπολύζος Αντώνιος του Γεωρ.** (1893-...), λοχαγός. Ανήκε στους σκηνίτες κτηνοτρόφους του Καταφυγίου, χωρίς μόνιμο τόπο διαμονής. Οι περισσότεροι έφυγαν προς Βόλο. Άγνωστος στους χωριανούς μου. Μετείχε ως εθελοντής του πολέμου 1912-13 και 1917-1923.

26. **Παπαπολύζος Βασίλειος του Γεωρ.** (1893-...), αξιωματικός. Επέστρεψε από Αμερική ως εθελοντής και παρέμεινε στο στράτευμα. Τα πλήρη στοιχεία του δεν τα έχουμε γιατί, ως ομολογεί ο Στρατολόγος Γεώρ. Μ. Παππάς, χάθηκε το Στρατολογικό Μητρώο της κλάσης του (κλάση 1913 Β'). Παντρεύτηκε την Παρασκευή Γιώργου Κ. Παπά (1905-2004).

27. **Παπαπολύζος Γεώργιος του Βασ.** (1899-...), δεκανέας, αδελφός του Κώστα. Υπηρέτησε στο 2/39 Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. του 1919 ως τον Ιούλ. του 1923. Έμεινε άγαμος και χάθηκε κάπου στον κάμπο.

28. **Παπαπολύζος Δημήτριος του Λάμ.** (1891-...), μόνιμος αξιωματικός. Μετείχε των πολέμων 1912-1913 και 1917-1923. Αποστρατεύθηκε ως λοχαγός πεζικού με αίτησή του. Είναι ο γνωστός Κατσιαβός. Έζησε Αθήνα.

29. **Παπαπολύζος Κώστας του Βασ.** (1896-1964), ο γνωστός Κωστούλας. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Αύγ. 1917 ως τον Οκτ. του 1922. Τα στοιχεία είναι από το Στρατολόγο Γεώρ. Παππά.

30. **Παπαπολύζος Νικόλαος του Λ.** (1898-...), δεκανέας, αδελφός του Χριστόδουλου Πολύζου, ιερέα του χωριού. Υπηρέτησε από Μάιο 1918 ως Απρ. του 1923 στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων. Εγκαταστάθηκε στη Δράμα, όπου δημιούργησε την οικογένειά του.

31. **Παπαπολύζος ή Πολύζος Πάνος του Χρ.** (1897-...). Υπηρέτησε από Αύγ. 1917 ως τον Ιούλ. του 1923 στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων. Παρουσιάζεται μαζί με τον αδελφό του Θεμιστοκλή στα Μητρώα Αρρένων του Καταφυγίου. Ανήκε στους σκηνίτες ποιμένες που κατέφυγαν προς τη Μαγνησία.

32. **Παππάς Κώστας του Γεωρ.** (1903-1978), ο γνωστός Πατραμάνης. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Οκτ. 1922 ως Απρ. του 1923. Μεταφέρθηκε στη Β' σειρά εφεδρείας ως πρεσβύτερος μεταξύ δίδυμων αδελφών. Παντρεύτηκε την Άρτεμη Φ. Φράγκου.

33. **Παππάς Μιχάλης του Γεωρ.** (1903-1989), ο γνωστός Κατιλάνης. Δίδυμος με τον προηγούμενο. Υπηρέτησε στο 2/39 Σύνταγμα Ευζώνων από Οκτ. 1922 ως Αύγ. του 1923. Παντρεύτηκε την Αργυρούλα Γεωρ. Τσιάτσιου.

34. **Πιπλής Λάμπρος του Ευθ.** (1902-1975), λοχίας. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Σεπτ. 1920 ως Ιούν. του 1924. Παντρεύτηκε (5-8-1934) τη Χρύσω Γ. Τσιάτσιου.

35. **Πολύζος Χρήστος του Γεωρ.** (1902-1987), δεκανέας, ο γνωστός ως Κίτσιος. Υπηρέτησε στη Ι Μεραρχία και στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Οκτ. του 1921 ως τον Ιούν. του 1923. Παντρεύτηκε τη Σταυρούλα Βασ. Σεκλιζιώτη (1902 - 1981).

36. **Πολύζος Νικόλαος του Χρ.** (1903-...). Υπηρέτησε στην Ι Μεραρχία από Οκτ. 1922 ως Οκτ. 1923. Ανήκει στους σκηνίτες κτηνοτρόφους που έφυγαν από νωρίς προς τη Μαγνησία. Ήταν αδελφός του Πάνου.

37. **Ρίζος Πέτρος του Βασ.** (1899-1992). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. του 1919 ως τον Αύγ. του 1923 ως τραυματιοφορέας – νοσοκόμος, όπου για το θάρρος και την τόλμη του τιμήθηκε με αριστείο ανδρείας. Παντρεύτηκε 25-9-1924 τη Σταθούλα Φ. Πιππή.

38. **Στάθης Ιωάννης ή Νάκος του Ηλία** (1891-;). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Απρ. 1913 ως Ιουλ. 1916 και από Φεβρ. 1918 ως το Δεκ. 1921 στην Ι^η Μεραρχία. Παντρεύτηκε την Παρασκευή Δ. Γερούκη.

39. **Στάθης Λάμπρος του Αντ.** (1895-1955), λοχίας. Υπηρέτησε στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων από Αύγ. 1916 ως τον Αύγ. του 1920 και στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Απρ. 1921 ως τον Σεπτ. του 1923. Παντρεύτηκε την Αγόρω Γεωρ. Παππά.

40. **Στύλος Αναστάσιος του Ιω.** (1899-...) Υπηρέτησε στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. 1919 ως τον Αύγ. του 1923. Είναι αυτός που υιοθετήθηκε από την οικογένεια Μπαζιάνη του Καρποχωρίου.

41. **Στύλος Λάμπρος του Κ.** (1902-1962). Υπηρέτησε στο 3/40 Σύντ. Ευζώνων από Οκτ. 1921 ως Ιούν. του 1924. Παντρεύτηκε (14-12-1930) την Ουρανία Γ. Τσιάτσιου.

42. **Στύλος Προκόπιος του Β.** (1899-1980), λοχίας, γνωστός ως Αναγνώστης. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. 1919 ως Αύγ. του 1923. Παντρεύτηκε (28-10-1923) τη Χρύσω Γ. Γερούκη.

43. **Τσιάκας Βάιος του Ν.** (1896-194-), δεκανέας. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. 1918 ως Δεκ. του 1922. Επέστρεψε από Αμερική, όταν κλήθηκε, για την ανάγκη των όπλων.

44. **Τσιτσάς Γεώργιος του Κ.** (1875- ;). Από το 1913 κατετάγη ως εθελοντής στο Τάγμα του Παύλου Γύπαρη (1883-1966), της προσωπικής ασφάλειας του Ελ. Βενιζέλου. Με την καπατσosσύνη του κλπ. που τον διέκρινε είχε κατορθώσει να εξελιχθεί από υπαξιωματικός σε αξιωματικό. Είχε παντρευτεί από το 1905, ως κάτοικος Καταφυγίου, τη Κωνσταντώ Χρ. Γιαννακού ή Στύλου. Κινήθηκε πολύ στο παρασκήνιο και η ζωή του έχει ανάγκη περαιτέρω μελέτης. Άγνωστος ο ρόλος του στο Μικρασιατικό Μέτωπο.

45. **Φράγκος Αναστάσιος του Ιω.** (1902-...). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων. Μετά αναφέρεται ότι έγινε καλόγερος και μόνασε σε μοναστήρι της Αττικής.

46. **Φράγκος Γεώργιος του Φ.** (1902-1995), δεκανέας. Υπηρέτησε στην Ιη Μεραρχία, 1/38 Σύντ. Ευζώνων, από Σεπτ. 1920 ως Αύγ. 1923. Παντρεύτηκε (2-11-1930) την Αικατερίνη Θωμά Κορδάτου (1907-2006) από την Καστανιά.

47. **Φράγκος Δημήτριος του Β.** (1902-1962). Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευ-

ζώνων από Οκτ. 1921 ως Ιούνιο του 1924. Παντρεύτηκε (8-11-1932) τη Μάρθα Χριστόδ. Παπαπολύζου (1910-;), κόρη ιερέα.

48. **Φράγκος Ιωάννης του Β.** (1899-1957), αδελφός του προηγούμενου. Υπηρέτησε στο 1/38 Σύντ. Ευζώνων από Μάρτ. 1919 ως τον Ιούλιο του 1923. Παντρεύτηκε (10-12-1923) την Ελένη κόρη του Γεωργ. Σπ. Παππά.

49. **Φράγκος Φίλιππος του Μ.** (1900-...). Υπηρέτησε στην 1η Μεραρχία από Μάιο 1919 μέχρι Αύγ. του 1923. Με την επιστροφή του στο χωριό αναχώρησε για την Καρδίτσα, όπου παντρεύτηκε την Ελένη Αλ. Πετροπούλου (1911-...) από την Καστανιά.

50. **Φράγκος Χρήστος του Αθ.** (1897-1949). Υπηρέτησε από Αύγ. 1917 ως τον Σεπτ. του 1921 στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων στο ιππικό. Μετά την νικηφόρα μάχη στο Αφιδόν Καραχισάρ (30-6-1921) ξεχύθηκε μέσα στις καλαμποκιές για αναζήτηση αιχμαλώτων συλλαμβάνοντας αιχμάλωτο και κάποιον Τούρκο αξιωματικό. Στην εφ. ΕΜΠΡΟΣ 17-7-1921 αναφέρεται ότι διεκομίσθη ως τραυματίας με το πλωτό νοσοκομείο "Αμφιτρίτη" στο νοσοκομείο Ζάππειο των Αθηνών. Έκτοτε δεν ξαναγύρισε στο Μέτωπο ως τραυματίας, χωρίς να επιδιώξει την τύχη κάποιου ευεργετήματος. Παντρεύτηκε (15-1-1922) την Αφροδίτη Κων. Κολοβού (1906-1988).

51. **Χαβαλές Κώνστας του Δ.** (1892 ή 1895-1982), γνωστός στο Καταφύγι ως "Τσαούσης". Πήγε στην Αμερική και με τον πόλεμο της Μικράς Ασίας γύρισε ως εθελοντής στην περίοδο Δεκ. 1920 ως Αύγ. 1922. Παντρεύτηκε (20-11-1922) την Αθηνά Αθαν. Θάνου (1897-1964) από Καροπλέσι.

52. **Χαβαλές Χαρίλαος του Δ.** (1894-1945). Υπηρέτησε από Σεπτ. 1914 ως Δεκ. του 1919 στο 1^ο Σύντ. Ευζώνων. Με την επιστροφή του από τη Μικρά Ασία έφερε μαζί του και μια οδοντάγρα (λαβίδα εξαγωγής δοντιών) με την οποία, επί σειρά ετών, εκτελούσε στο Καταφύγι καθήκοντα οδοντογιατρού. Παντρεύτηκε (20-12-1917) την Βασιλική Λ. Παπαπολύζου (1897-1935).

ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΕΣ ΕΝΣΤΟΛΟΙ ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΤΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ)

Παππας Λάμπρος Απ. 1894-1923
(φ. Νικ. Γ. Πολύζου)

Παππας Μηνάς Κ. 1899-1921
(φ. Νικ. Κ. Παπλά)

Ρίζος Τρύφων Β. 1902-1922,
χωροφύλακας (φ. Θεόδ. Πρ. Ρίζου)

Παπαπολύζος Βασίλειος Γ. και η γυναίκα
του Παρασκευή (φ. Θ. Ζαρκάδα)

Παπαπολύζος Δημήτριος Λ., λοχαγός
(φ. Θ. Ζαρκάδα)

Φράγκος Χρήστος Αθ. 1897-1949.
(φ. Χρήστου Τρ. Φράγκου)

Ρίζος Πέτρος και Αναγνωστόπουλος Β., όρθιοι προτελ. και τελευταίος (φ. Αναγνωστόπουλου Ηλία του Β.)

Πιπής Λάμπρος και Τρύφ. Γερούκης, Λάρισα 1924 (φ. Κων. Α. Πιπή)

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΙΑΣ ΔΥΣΑΡΕΣΤΗΣ ΑΓΓΕΛΙΑΣ ΕΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΤΗ ΓΙΑΓΚΛΙΣΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ Γ. (1899-1921) ΘΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

Η γενιά του 1912-1922 ήταν μια γενιά που έζησε τα πιο συνταρακτικά γεγονότα της νεότερης Ελλάδας. Στιγμές εθνικής υπερηφάνειας αλλά και ανείπωτης καταστροφής.

Εθνικής υπερηφάνειας με τους πολέμους του 1912 -13 και με την απόβαση στη Σμύρνη, αλλά και της καταστροφής που επακολούθησε.

Πολλοί της γενιάς αυτής, επιστρατεύθηκαν με τον πόλεμο του 1912 και έμειναν στα πεδία των μαχών σχεδόν... δεκαετία. Σ' αυτούς οφείλουμε και την Ελλάδα των νεοτέρων χρόνων που την παρέλαβαν μέχρι τη Θεσσαλία και την παρέδωσαν στους επιγόνους τους σχεδόν διπλάσια.

Λίγες οι ειδήσεις που έφταναν, για την τύχη των παιδιών τους στους χαροκαμένους γονείς. Ζουν ή κάποιο βόλι του εχθρού τους έκοψε πρόωρα το νήμα της ζωής των; Μόνη παρηγοριά το καντηλάκι του σπιτιού που έκαιγε ακατάπαυστα και η ελπίδα τους στην Παναγιά. Τα χρόνια αυτά αδιάκοπες και χωρίς σταματημό ήταν οι στρατές που οδηγούσαν από κάμπο και βουνά προς το Μοναστήρι της Πέτρας, για να προσευχηθούν για την τύχη των παιδιών τους και την επιστροφή τους στην πατρική γη. Τα καντήλια της μονής νυχθημερόν φλόγιζαν και ζωντάνευαν τα όνειρά τους, για την επιστροφή των παιδιών τους και, προπάντων της μάνας.

Ένα πρωινό του τελευταίου δεκαήμερου του Αυγούστου, μια Κυριακή πρωί, ο Σπύρος Κλήμος, παππούς μου, με τον ιερέα του χωριού παπα- Στέργιο Κλήμο κλήθηκαν να μεταφέρουν το θλιβερό μαντάτο του χαμού του Νικολάου Γιαγκλίση στην οικογένειά του. Πώς έφτασε το θλιβερό άγγελμα του θανάτου στο χωριό; Άγνωστο. Ίσως, από τον τότε Σταθμό Χωροφυλακής της γειτονικής Ραχούλας.

Το σπίτι το Γιαγκλισταίικο, ένα διώροφο παλιό κτίριο με μικρό μαγαζάκι στα νότιά του, έβλεπε όλη την άνω πλατεία του χωριού. Η μάνα Χρυσούλα, σύζυγος Γεωργίου Γιαγκλίση - το γένος Γεωργ. Φράγκου, είδε δύο ανθρώπους σκυθρωπούς, να βαδίζουν προς το σπίτι της. Ήταν ο παππούς Σπύρος να κρατά νωχελικά το κομπολογάκι του και ο παπα- Στέργιος και ράγισε η καρδιά της. Κάτι το κακό της προμήνυε το ένστικτό της. Φώναξε τον άντρα της να 'ρθει κοντά της. Έχουμε μια επίσκεψη, του λέει. Θέλω να φανείς ψύχραιμος.

Χτύπησαν την εξώπορτα του σπιτιού τους οι δυο επισκέπτες, μήκαν στο σπίτι της και ψύχραιμα η μάνα τούς ρωτά προς τι η επίσκεψη. Νά, της λένε οι επισκέπτες, ήρθαμε για έναν καφέ.

Η μάνα όμως δεν άντεχε την προσμονή. Πες τε μου καθαρά το σκοπό σας, ρωτούσε και ξαναρωτούσε. Δεν έχω τη δύναμη να περιμένω. Αν είναι για κακό πέστε το. Είδαν κι απόειδαν οι επισκέπτες την επιμονή της και μ' ένα κούνημα του κεφαλιού τους το επιβεβαίωσαν.

Μια στιγμή, τους λέει η μάνα, περιμένετε. Πήγε βρήκε μια τριχιά, έδωσε τον άντρα της στην καρέκλα του, τράβηξε κοντά και τη δική της καρέκλα κι αφού δεθήκανε και οι δυο μαζί ως ένα σώμα, έδωσε το σύνθημα της αγγελίας.

Μια πράξη συγκινητική και πρωτάκουστη. Μια πράξη που ίσως πίστευε ότι μ' αυτόν τον τρόπο, προστάτευε τον εαυτό της και τον άντρα της από την οποιαδήποτε αποκοτιά και ήθελε, η πράξη, ψύχραιμη αντιμετώπιση κάθε δυσάρεστου γεγονότος. Δεν γνωρίζω αν ήταν κάτι το εθιμικό από το σόι το δικό της, το Φραγκαίικο, ή οφειλόταν στο Γιαγκλισταίικο, μια και αντίστοιχο γεγονός δεν υπέπεσε στην αντίληψή μας.

Σήμερα το γεγονός του θανάτου, στο μαρτυρικό καθώς αποδείχτηκε οροπέδιο του Αρντίζ Νταγ της Μικράς Ασίας, μαρτυρά η αναγραφή τού ήρωά μας Νικολάου στο Ηρώο του Καταφυγίου και το μικρό βιογραφικό σημείωμά μας: **Γιαγκλίσης Νικόλαος του Γεωργίου (1899-1921). Λοχίας γεννηθείς στο Καταφύγι. Έλαβε μέρος στον Μικρασιατικό πόλεμο 1919-1921. Εφονεύθη εις Αρντίζ- Νταγ, κοντά στο Σαγγάριο ποταμό, την 19^η Αυγούστου του 1921. Μετά το θάνατό του προήχθη σε επιλοχία.**

Υ. Γ.: Την ιστορία οφείλω στη Μαρία Ιω. Γιαγκλίση, σύζ. Χρ. Ζήση.

**Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑΣ ΤΟΥ ΡΑΧΟΥΛΙΩΤΗ ΜΠΟΥΤΛΑ ΧΡΗΣΤΟΥ (1903-2001)
ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΟΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ**

Μια γιορτινή ημέρα, εδώ και χρόνια, που η μνήμη μου δεν μπορεί επακριβώς να την προσδιορίσει, βρέθηκα προσκυνητής στο ναό της Ζωοδόχου Πηγής Ραχούλας, γενέτειρα της γυναίκας μου Αγορούλας Ηλίας Ζαχαρή. Τέλειωσε η λειτουργία και εξερχόμενος του ναού συνάντησα τον μπαρμπα -Χρήστο Μπούτλα, γνώριμό μου από παλιότερες συναντήσεις.

-Καλημέρα, μου είπε. Και αμέσως μετά συμπλήρωσε: "δάσκαλέ μου, σήμερα κερνάω εγώ καφέ. Ευκαιρία να σου πω και μια ιστορία".

Για μένα ο Χρήστος Μπούτλας, ήταν και ένας συγγενής μου στο μικρό αυτό, αλλά όμορφο χωριό, γιατί από τους Κλημαίους του Καταφυγίου αναζήτησε τη σύντροφό του. Παντρεύτηκε την Ευαγγελή Αντωνίου Κλήμου (1910-1996), ένα από τα εννιά παιδιά της οικογένειας Αντωνίου Κ. Κλήμου (1881-1961). Η Βαγγελή, μια λεβεντόκορμη γυναίκα, δεν έκρυβε τη χαρά της κάθε φορά που με έβλεπε.

Καθήσαμε λοιπόν στο καφεενεδάκι του χωριού, παραγγείλαμε τα καφεδάκια μας κι ο μπαρμπα-Χρήστος, να' ναι καλά εκεί που είναι και άγια τα χώματα που τον φιλοξένησαν, έβγαλε από τον κόρφο του ένα ρολόγι τσέπης με μια αλυσίδα.

- Τι είναι αυτό, του λέω; γεμάτος έκπληξη.

- Γι' αυτό το ρολόι σε κάλεσα και για την ιστορία του. Εγώ, δάσκαλε, είχα πάει στη Χωροφυλακή κατά τη διάρκεια του πολέμου της Μικράς Ασίας. Ήταν η τελευταία κλάση που είχαν καλέσει για τις ανάγκες του Μετώπου. Δεν αντιλήφθηκα, με βάση τη διήγηση ότι επρόκειτο για στρατοχωροφύλακα. Με τον πρώτο μισθό μου ως δόκιμος χωροφύλακας, λέει, αποφάσισα και πήρα αυτό το ρολόι. Το ρολόι εκείνη την εποχή ήταν δείγμα ανώτερης κοινωνικής τάξης. Λίγοι το φορούσαν. Δε σου λέω πόσο περήφανος ήμουν!

Η χαρά μου δεν κράτησε πολύ. Κάποια στιγμή, κληθήκαμε, να μεταφερθούμε στα μετόπισθεν του Ελληνικού Στρατού, για επιβολή της τάξης. Όλα καλά και άγια, όμως, μέχρι τη στιγμή της άτακτης οπισθοχώρησης. Εκεί με πιάσανε μαζί με άλλους στρατιώτες αιχμάλωτο και ... μετά πορεία ωρών μέσα από τουρκοχώρια και κωμπολίες, όπου Τούρκοι και Τουρκάλες μας στόλιζαν με τις χειρονομίες τους, τα ξεφωνητά τους και κάθε λογής αντικείμενα που είχαν στα χέρια τους, οδηγηθήκαμε σε έναν μακρόσυρτο στάβλο.

Εδώ, μας είπε ο επικεφαλής Τούρκος αξιωματικός, θα είναι πια το σπίτι σας. Ο καθένας να βγάλει τα ρούχα του και τα προσωπικά του αντικείμενα, για να καταγραφούν, κι εμείς θα σας δώσουμε τα δικά μας. Τι να το κάμω όμως το ρολόι; Το κράτησα στον κόρφο μου, άφησα τα ρούχα μου καταγής στα πόδια μου και πήρα για μόνιμο ένδυμά μου πια ένα τσουβάλι. Αυτό έμελλε να είναι και το μόνιμο ρούχο της αιχμαλωσίας μου. Έφερε ένα άνοιγμα στην κορυφή για το κεφάλι και δυο ανοίγ-

ματα στα πλαϊνά του για να βγάζω τα χέρια μου. Σ' αυτό, μόλις πήρα το τσουβάλι, έκρυψα και το ρολόι μου, χωρίς να το πω σε κανέναν.

- Και δε φοβόσουν μπαρμπα-Χρήστο;

- Αν φοβόμουν, λέει, νααα! μου πήγε. Τι να έκαμα; Αυτό σκέφτηκα, αυτό έπραξα. Εδώ μείναμε όλο τον καιρό της αιχμαλωσίας. Κρύο, πείνα, δίψα: όλα μαζί. Η μόνη παρηγοριά μας μια - δυο εστίες φωτιάς, για να ζεσταινόμαστε και να τινάζουμε τις ψείρες. Ψείρες να δουν τα μάτια σου!

Τα γεγονότα τον είχαν συγκλονίσει. Ούτε καφές τον ένοιαζε, ούτε τίποτα.

- Στην υγεία σου, του λέω, σηκώνοντας και τσουγκρίζοντας τα ποτήρια μας με το νερό.

- Τον καφέ, δεν τον χάνουμε, μου λέει. Την ιστορία θέλω να ολοκληρώσω. Εκεί μέσα, λοιπόν, πολλοί πεθάνανε από τις κακουχίες, πνευμονία και πλευρίτιδα. Έτυχα εγώ, με κάποιους άλλους και γλίτωσα. Με την ανταλλαγή αιχμαλώτων, θα ήταν Άνοιξη του 1923, μπήκαμε σε ένα πλοίο της γραμμής για Πειραιά. Εκεί να έβλεπες φτώχεια και αταξία. Κανέναν να μας περιμένει. Έστω και για ένα καλό λόγο.

- Εσύ μπάρμπα, ήσουν ακόμη με το τσουβάλι;

- Αυτό ήταν και είναι το παράπονό μου. Μας άφησαν να γυρίζουμε στους δρόμους και στα τρένα χειρότερα και από τον καθένα κουρελή. Δεν θέλαμε καμιά υποδοχή! Ένα ρούχο της αξιοπρέπειας θέλαμε. Δυστυχώς μ' αυτό το σακί μ' αντίκρισε κι η μάνα μου και καταλαβαίνεις τι έγινε! Δεν ήξερα αν έκλαιγε και ξεφώνιζε για τη σωτηρία μου, γιατί με λόγιαζε για νεκρό, ή για την εμφάνισή μου.

Σήμερα δε γνωρίζω τι απέγινε αυτό το ρολόγι. Ασφαλώς και ήταν ένα οικογενειακό κειμήλιο.

Εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή (1922-2022) Ένας Λοχίας του 5.42 Συντάγματος Ευζώνων Λαμίας

Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, Ομότιμος καθηγητής πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η επέτειος των 100 χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή ζωντανεύει ζοφερές μνήμες στην ψυχή του ελληνικού λαού και ιδιαίτερα στις ψυχές όλων εκείνων που έχουν άμεσα ή έμμεσα βιωματικά ακούσματα από πρόσωπα συγγενικά ή φιλικά, από εκείνα που κουβάλησαν την πικρή μοίρα τους αγωνιζόμενοι και κατατρεγμένοι μέσα στη λαίλαπα του Μικρασιατικού πολέμου. Αυτό το σύγχρονο ανάβλεμμα απαλλαγμένο από τους καπνούς και το νεφέλωμα εκείνης της εποχής, μάς βοηθά να δούμε ξεκάθαρα τα γεγονότα και να ενισχύσουμε την εθνική μας ομοψυχία. Ο πατέρας μου, Αναγνωστόπουλος Δημήτριος του Αποστόλου (Μοσχοκαρυά Φθιώτιδος 1896-Άγιος Γεώργιος Δομοκού 1982), ένιωσε βαθιά περηφάνια για τη συμμετοχή του στους πολέμους της πατρίδας του, στην Ουκρανία και Μικρασία, αλλά και βαθιά αποστροφή προς τον πόλεμο και προπαντός τα όπλα. Ο πόλεμος κατάρα Θεού, έλεγε. Δεν είχαμε καμιά δουλειά να αναμειχτούμε στον πόλεμο με την Ουκρανία. Είχαν προβλήματα με τον κομμουνισμό. Εμείς γιατί πήγαμε; Πολεμήσαμε για την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θράκη, ελευθερώσαμε τη Σμύρνη, κυνηγήσαμε τον Κεμάλ ως την Ουσάκ, την Κιουτάχεια, το Αφιόν Καραχισάρ, φτάσαμε στον Σαγγάριο. Από κει και πέρα ήταν άδικος ο πόλεμος. Ο Χατζηανέστης και ο Γούναρης ήθελαν να φτάσουμε ως την «κόκκινη μηλιά». Να πάρουμε την Άγκυρα. Γιατί; Ποτέ δεν ήταν ελληνική πόλη...Έτσι πληρώσαμε ακριβά τον νικηφόρο ως τότε πόλεμο, με Καταστροφή!

Ακριβότερο ενθύμιο θεωρώ την κασέτα με τη μαγνητοφωνημένη αφήγησή του σχετικά με την εκστρατεία στην Ουκρανία και τη Μικρά Ασία. Κρατώ τη φωνή του και την ανάσα του, τις λέξεις και τις σκέψεις του για την περιπέτειά του στους εθνικούς πολέμους. Δε θυμάμαι να μου αφηγήθηκε παραμύθια ή ευτράπελες ιστορίες ή άλλες περιπέτειες από τη ζωή του, παρά τα δεινά, τις νίκες και τις ήττες που έζησε. Δεν κληρονόμησα χωράφι, σπίτι ή άλλα υλικά αγαθά, παρά αυτά τα λόγια του σαν πεταλίδες κολλημένα στην ψυχή μου, την αγάπη του στον άνθρωπο, στα γράμματα και την περηφάνια του για την προσφορά του στην πατρίδα. Από τον πατέρα μου κρατάω ακριβό κειμήλιο κι ένα πλακέ ρολόι τσέπης, δώρο ευγνωμοσύνης μιας Τουρκάλας που την έσωσε από τα χέρια ενός Έλληνα στρατιώτη στην υποχώρηση. Να τι θυμάται: «Όταν πισθοχωρήσαμε, περάσαμε από χωριά τούρκικα. Εγώ, δεν άφησα κανένα στρατιώτη να θίξει ούτε Τούρκο ούτε Τουρκάλες, ούτε κορίτσια. Βγήκε μια και μου 'δωσε ένα... αυτό -μ' είδε δηλαδή που σταμάτ'σα κι έδιωξα τους στρατιώτες, τους έδιωξα όσους βρήκα κι έκαναν άσχημα πράγματα-, μου 'δωσε ένα

ρολόι, μου χάρισε ένα ρολόι, το 'χω εδώ, "Πάρ' το", λέει, "σ' το χαρίζω..." Το πήρα».

Υπηρέτησε στο 5.42 Σύνταγμα Ευζώνων Λαμίας υπό τον Πλαστήρα, 1917-1922. Επ' ανδραγαθία έγινε Δεκανέας, Λοχίας και έλαβε το βαθμό του Ανθυπασιπιστή, όταν αιχμαλώτισε κατά την υποχώρηση έναν Γάλλο πυροβολητή στην πλευρά των Τούρκων. Έλαβε το Απολυτήριο Στρατού, Αύγουστο το 1922, στο Τσεσμέ. Τα όπλα, που ως δικαίωμά του μπορούσε να κρατήσει, τα εξαφάνισε για να μην τα βρουν τα παιδιά του. Και όταν τον κάλεσαν αργότερα να επιστρέψει στο στρατό με ανώτερο βαθμό, δεν πήγε και προτίμησε να κοιτάξει τους γονείς και την οικογένειά του. Στον εμφύλιο πόλεμο έμεινε ουδέτερος, με το μέρος κανενός. Έχασε βιος, αλλά έσωσε τα πέντε (5) παιδιά του. Με τα πολιτικά δεν αναμίχτηκε ποτέ και ούτε μάς μιλούσε ποτέ. Λάτρευε τον Πλαστήρα, ως «Άξιο της πατρίδας» και σωτήρα των Προσφύγων.

Σε οικογενειακές διαφορές τον καλούσαν να δώσει λύση. Ήταν δίκαιος και αδέκαστος. Λιτός, δε ζητούσε τίποτε από τη ζωή παρά ειρήνη και ησυχία. Λίγα γράμματα γνώριζε. Εκτιμούσε πολύ τον άνθρωπο του βιβλίου και τους εγγράμματους. Του άρεζε ο χορός, ήταν φίλος του κλαρινίστα Νίκου Καρακώστα από το Δομοκό. Τα τραγούδια που χόρευε ήταν «Μπαίνω μες σ' αμπέλι» και ο «Μπεράτης». Στο τραπέζι μοίραζε το ψωμί πρώτα στους άλλους και τελευταία κρατούσε δικό του. Έκανε πάντα το σταυρό του πριν από το φαγητό, όπως και πριν ξεκινήσει το όργωμα στο χωράφι. Και στην εκκλησία πήγαινε τις μεγάλες γιορτές. Ήταν ήρεμος, μόνο όταν εκνευριζόταν πολύ ακουγόταν μέσα από τα δόντια του «τον αντίθεο», σπάνια βέβαια.

Λίγα αποσπάσματα από την αφήγησή του:

«Κατατάχτηκα το 1917, είμαι κληρωτός το '16. Το '16 και το '17 κατατάχτηκαν μαζί, 25 Αυγούστου στη Χαλκίδα, στο 5ο σύνταγμα Ευζώνων, στον 5ο λόχο. Γυμναστήκαμε εκεί πέρα όλο το σύνταγμα, κι ήταν και το 3ο σύνταγμα εκεί, και μετά ήρθε διαταγή, τον Φεβρουάριο, τέλος Φεβρουαρίου, να πάμε για τη Μακεδονία. Λοιπόν, και πήγαμε στη Μακεδονία, στο Πράβδι. Εκεί έγινε επίθεση από τη Βουλγαρία να μας πάρουν τη Θεσσαλονίκη, κάναμε αντεπίθεση και τους πισθοχωρήσαμε και παραλίγο να τους πάρουμε και τη Σόφια, εκεί μας σταμάτησαν έπειτα εμάς και έγινε ανακωχή με τους Βουλγάρους. Μετά πισθοχωρήσαμε, ήρθαμε στα σύνορα, εκεί όπου ήταν κανονισμένο, στα δικά μας!

Έπειτα το 1917 έγινε κομμουνισμός στη Ρωσία. Έπρεπε η Ελλάδα να στείλει στρατεύματα να πολεμήσει τον κομμουνισμό. Λοιπόν, ο βασιλιάς δεν ήθελε, ο Βενιζέλος ήθελε. Τότε πήγε ο Βενιζέλος στη Θεσσαλονίκη και τα 'κανε καλά με το στρατηγό της Ελλάδος και τον έδιωξε το βασιλιά τον Κωνσταντίνο από δω απ' την Ελλάδα. Λοιπόν, στέλνει εμάς, τη 13η μεραρχία, μαζί κι ένα σύνταγμα Γάλλοι, ιππικό. Μας

στέλνει λοιπόν στην Ουκρανία, στην Οδησσό, η αλήθεια είναι ότι πολλοί Έλληνες εκεί μας έλεγαν γιατί πήγαμε. Ε, πισθοχωρήσαμε, πιαστήκαμε με τους Ρώσους και πήγαμε πολύ στο βάθος και εξαντλήθηκαμε, γιατί δεν είχαμε ούτε τροφίματα ούτε πυρομαχικά και πισθοχωράμε να φύγουμε. Μας κυνήγαγαν οι Ρώσοι από κοντά. Πάμε εμείς κι ερχόμαστε στην άκρη στην Οδησσό, μεγάλο ποτάμι, ο Δνειστερος. Και σταμάτ'σαμε στο ποτάμι. Λοιπόν θαλαπάρουμε την άκρη στο ποτάμι να βγούμε απάνω στην πόλη για να φύγουμε για τη Ρουμανία. Βλέπουμε κι έρχεται μια κούρσα με σημαία μπροστά ρωσικά. Δυο μέσα, τα ελληνικά φαρσί τα 'ξέραν και μετά πέταξαν προκηρύξεις σ' εμάς, στο στρατό. Ο Πλαστήρας με τους αξιωματικούς βάριε βόλτες πιο πέρα και σταμάτησαν μόλις τον είδαν. Του 'παν πολλά πράγματα, "Τι θέλεις εσύ εδώ μ' εμάς, ό,τι έχουμε εμείς θα το λύσουμε μοναχοί μας». Λοιπόν και μας λένε στο τέλος, "Εάν αύριο δε φύγετε" -το 'χαμε να φύγουμε τότε εμείς-, "εάν αύριο δε φύγετε μέχρι τις οχτώ εννιά η ώρα το πρωί, θα σας ρίξουμε μέσα στο ποτάμι". Τότε πετάχτηκε ο Πλαστήρας, αντισυνταγματάρχης, από κει, τον άκουσα που 'πε την κουβέντα αυτή, και τ' λέει, "Εμείς δε φεύγουμε, ο Έλληνας δεν πνίγεται, εμείς εδώ θα 'μαστε κι εσείς να 'ρθείτε"....

Απόψε θα σας πω για το πώς νικηθήκαμε στη Μικρασία και χάσαμε τη Σμύρνη. Αφού τέλειωσε η εκστρατεία στην Ουκρανία και περάσαμε από την Οδησσό στη Ρουμανία, μείναμε κει δυο μήνες. Ήρθε καιρός να φύγουμε, να πάμε για το Πράβδι πάλι. Λοιπόν, να ρθούμε πίσω στη Μακεδονία. Μπήκαμε στο πλοίο μέσα. Ήρθε διαταγή τότε -άλλος στρατός από τη Μακεδονία πήγε και κατέλαβε τη Σμύρνη, τον έστειλε ο Βενιζέλος- και στο δρόμο μας στη θάλασσα λάβαμε διαταγή κι εμείς αντί για το Πράβδι βγήκαμε στη Σμύρνη. Στη Σμύρνη βγήκαμε και τότε η Τουρκία δεν είχε οργανωμένο στρατό και τέτοια πράγματα. Ας είναι. Έγιναν μάχες, κλείσαμε απ' τη Σμύρνη τους Τουρκαλάδες έξω. Εν τω μεταξύ, ξέχασα, ο Βενιζέλος όταν ήθελε να μας στείλει στη Ρωσία είχε κάνει τη Συνθήκη των Σεβρών. Επέμενε ο Βενιζέλος να μας παραδώσουν τα μέρη που είχαν υπογράψει με τη Συνθήκη των Σεβρών. Δεν τα έδιναν οι Γάλλοι. "Θα κάνεις εκλογές κι αν σε θέλει ο Λαός, τότε θα σ' τα δώσουμε". Και ξαναγκάστηκε κι έκανε εκλογές και ο λαός ψήφισαν Κωνσταντίνο, το βασιλιά.

"Ψωμί κι ελιά και Κώτσο βασιλιά", έλεγαν ο κόσμος.

Είχε πέσει η προπαγάνδα, αν ψηφίσουν βασιλιά, ότι θα φέρουν τα παιδιά πίσω, τους στρατιώτες. Έγινε κυβέρνηση του Γούναρη. Τώρα εμείς, ο στρατός, μαθαίναμε ότι ζήτησαν οι Δυνάμεις από τον Κωνσταντίνο τι μέσα θα μεταχειριστεί να νικήσει τον Κεμάλ. Τους έδωσε το σχέδιο επιχείρησης. Ζήτησαν από τον Κεμάλ επίσης, τι μέσα θα μεταχειριστεί για να αμυνθεί και να μη νικηθεί. Και τότε απάντησαν οι Δυνάμεις στον Κεμάλ:

-Κεμάλ, θα νικηθείς.

-Το ξέρω.

- Είναι επόμενο να αιχμαλωτιστείς.

-Αυτό θα το ιδούμε.

Όταν έγινε ανακωχή και γυρίσαμε πίσω, ο βασιλιάς είχε αποφασίσει το σχέδιο που είχε κάνει να αιχμαλωτίσει τον Κεμάλ και όλο το στρατό του. Μάχονταν στο Εσκί Σεχίρ, απέναντι από το 3ο σώμα, και μάχονταν με τους Τούρκους, αλλά είχε δώσει διαταγή να μην κάνει πίσω το σώμα αυτό, να μάχεται εκεί μονάχα. Ο άλλος ο στρατός, και ο σιδηροδρομικός σταθμός στου Τουμπλού Μπουνάρ, τράβαγε για την Άγκυρα. Είχε στείλει ένα σώμα στρατού. Πήγε μόνο μια μεραρχία, η 13η μεραρχία, η δική μας. Είχε στείλει και τον Ανδρέα, τον βασιλόπαιδα, με το ιππικό κι αυτός. Με τις δυο μεραρχίες, τις άλλες, πισθοχωράει και πάει και πλευροκόπησε το Εσκί Σεχίρ κι έκανε επίθεση το 3ο σώμα και πισθοχώρησε ο Τούρκος κι ήρθαν μπροστά τώρα κι έφτασε η μεραρχία η δική μας στο σταθμό εκείνο που τράβαγε για την Άγκυρα.

Λοιπόν, πισθοχώραγε ο Τούρκος κι ήρθε μπροστά μας. Το τρένο που ήταν μέσα ο Κεμάλ, αφού είδε το στρατό μπροστά, σταμάτησε. Όλοι στα τζάμια. Έστειλε καμιά πεντακοσαριά ιππείς να κάνει αναγνώριση, να ιδεί τι δύναμη είχαμε. Εκεί όμως ο Πλαστήρας, εκεί που ήταν ο σιδηροδρομικός σταθμός, πάαινε το ένα τάγμα εκεί, το άλλο, δίπλα που ήταν μια χαράδρα, γύριζε απ' τη χαράδρα απάνω. Πάαινε τ' άλλο κάτω κι έδιναν την εντύπωση ότι εκεί συγκεντρώνονταν συνέχεια πολλούς στρατός. Λοιπόν, στέλνει το ιππικό ο Τουρκαλάς για να καταλάβει τι δύναμη είχαμε...

Τότε έφυγε ο στρατός για την Άγκυρα και μπροστά δεν υπήρχε τίποτα. Πέρασαν κι έφυγαν για την Άγκυρα. Τότε άρχισε να οργανώνεται ο Κεμάλ...

Βγήκε την άλλη μέρα ο βασιλιάς, κάλεσε τους αξιωματικούς όλους κι έβγαλε λόγο και λέει: «Η Ελλάδα ενικήθη». Ο κόσμος ανατρίχιασε απόλεγε «Η Ελλάς ενικήθη». Είχαμε στα χέρια μας τη Μικρά Ασία, το καλύτερο μέρος, τη Σμύρνη στα χέρια μας.

"Ενικήθη". Απ' τον Αντρέα, τον αρχηγό του ιππικού, ξήλωσε τα γαλόνια του μπροστά στο κοινό όλο. Από τον τάδε μέραρχο και τον τάδε μέραρχο ξήλωσε τα γαλόνια.

-Απ' αυτούς ενικήθη η Ελλάς. Δεν εκτέλεσαν τη διαταγή μου για να αιχμαλωτίσουν τον Κεμάλ.

Και πράγματι, αν έβγαιναν αυτοί μπροστά, θα αιχμαλωτίζαν τον Κεμάλ. Λοιπόν...

-Να πάμε για την Άγκυρα, ο Γούναρης.

-Εγώ, όχι, ο βασιλιάς.

-Θα πάμε.

-Δεν πααίνουμε, εγώ δεν πααίνω, εγώ μέχρι εδώ είμαι, από κει και πέρα μόνο

ο Μέγας Αλέξανδρος έκανε εκστρατεία για το Ικόνιο και κατεστράφη. Εγώ δε φτάνω ούτε μέχρι τα νύχια που πατούσε ο Μέγας Αλέξανδρος. Μέχρι εδώ ήμην.

Τότε έλαβαν μια διαταγή από τον Κεμάλ και λέει:

-Δίνω τρεις μήνες προθεσμία στον ελληνικό στρατό να εκκενώσει τη Μικρά Ασία και να πάρτε ό,τι έχετε στα χέρια σας.

-Αυτό είναι καλό, λέει ο Κωνσταντίνος στην κυβέρνηση.

-Όχι, θα πάμε για την Άγκυρα. Αναλαμβάνουμε εμείς η κυβέρνηση την ευθύνη.

Ανέλαβε η κυβέρνηση, παραιτήθη ο βασιλιάς, μας πήγαν για την Άγκυρα κι εκεί καταστραφήκαμε, εκεί καταστραφήκαμε τελείως, προπαντός το δικό μας σύνταγμα.

Ένας λόχος, ο 2ος, είχε εκατόν πενήντα άντρες, οι άλλοι είχαν πενήντα, τριάντα τρεις είχε ο δικός μας, με τις λόγχες να τους βγάλουμε από τα χαρακώματα. Μας χτύπαγε το πυροβολικό τους από πάνω, Στο δρόμο που πηγαίναμε βρήκαμε ποτάμι, το Σαγγάριο. Εκεί που έτυχε η διμοιρία θελαμπείς μέσα, χέρι με χέρι και μπήκαμε μέσα, μέχρι απάνω το νερό σβαρνώντας τα πόδια μη μας πάρει κάτω. Κολλήσαμε από πέρα, χιόνι, νερόχιονο. Εφτάσαμε... Ήταν από πάνω οι Τούρκοι στα χαρακώματα και δεν μπορέσαμε να σηκώσουμε κεφάλι. Τα πυροβόλα καταπάνω μας...

Λοιπόν, μας λεν, "Φτιάστε πρόχειρα προχωματάκια". Φτιάνουμε από μια γουρνούλα, γέμισε νερό, μες στο νερό, δεν κοιτάγαμε να σηκωθούμε, μας θέριζαν τα πολυβόλα. Τα χέρια μας και το κεφάλι μας όξω μοναχά, τ' άλλο το σώμα μας μέσα στο νερό. Τη νύχτα, αργά τη νύχτα, ξαστέρωσε. Κοκάλωσε το νερό, κοκαλώσαμε μέσα. Τα ρούχα μας κοκάλωσαν μέσα στο νερό, και που 'μασαν... Κι όταν ξημέρωσε, δεν σηκώθηκαν ούτε οι μισοί, ούτε οι μισοί από μέσα από τα χαρακώματα, όπως είχαμε κοκαλώσει. Κι εμείς που σηκώθηκαμε δεν μπόρ'γαμε να σπάσουμε τα κρούσταλλα που 'χαν πιάσει τα ρούχα μας, με το ζόρι. Πήρανε από και όλους όσοι είχαν κοκαλώσει πολύ, γιόμισαν νοσοκομεία κι ανάψαμε φωτιά, πυρώθηκαμε, στεγνώσαμε.

Από τότε κι εγώ, από κείνο το βράδυ -μέχρι τότε καθώς μ' είχε κάνει η μάνα μου, δεν είχα καταλάβει τίποτα στον εαυτό μου-, από τότε άρχισαν οι πόνοι στα πόδια, μούδιαζαν, μούδιαζαν...

Αφήστε, αφήστε, τι υπόφερε ο στρατός μας; Αυτά έχει ο πόλεμος ...»¹

Αυτός ο Λοχίας του 5.42 Συντάγματος Ευζώνων Λαμίας είναι ο ήρωας της ζωής μου και ο αφηγητής της Μικρασιατικής τραγωδίας...

Σημείωση: Διαβάζοντας τα επετειακά κείμενα των Ημερολογίων 2022, για τα 100 χρόνια από την Καταστροφή της Μικράς Ασίας, ζωντανεύει μέσα μου ο Λοχίας του 5.42 Συντάγματος Ευζώνων, ο πατέρας μου! Αυτή η δακρυσμένη μνήμη μου πλημμυρίζει τα σωθικά. Σε όλα τα πεδία των μαχών στο Εσκή Σεχίρ, Αφιόν Καρα-

1. Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, Καπέλα στο πέλαγος-Αφήγημα, σ.46-68, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2007

χισάρ, Ουσάκ, στο Καλέ Γκρότο, στην Αλμυρά Έρημο, στο Τουμπλού Μπουνάρ, στον Σαγγάριο, κι όταν έσπασε το μέτωπο στην υποχώρηση ακολουθώ τον ήρωά μου, τα βήματα και τον ίσκιο του. Και χρόνια τώρα όταν κοιτάζω τις φωτογραφίες του ηρωικού στρατού μας, να προελαύνει ή να υποχωρεί, ψάχνω με την αγωνία του μικρού παιδιού να διακρίνω κάπως κάπου τον ήρωά μου, μα τέλος όλοι του μοιάζουν κι εγώ πνίγομαι μέσα σε μια θάλασσα ομοιοπροσωπίας. Και τότε αεράκι η ψυχούλα μου τους συνοδεύει όλους...

Κάτω Λεχώνια, 1-5-22

Δημήτριος Απ. Αναγνωστόπουλος Λοχίας του 5.42 Συντάγματος Ευζώνων Λαμίας, πολέμησε στην Ουκρανία και Μικρά Ασία υπό τον Ν. Πλαστήρα (1917-1922)

Η Οδύσσεια του λησμονημένου στρατιώτη

Κουτής Στέλιος, δάσκαλος – ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Από τα αμυδρά βάθη των άσβηστων αιώνων η άγρυπνη ιστορία μας κατέγραψε με επιστάμενη επιμέλεια τα σημαντικότερα γεγονότα και αποθανάτισε τις ηρωικές μορφές, που πρωταγωνίστηκαν σε δαύτα. Μία ξέχειλη μερίδα από αυτά μας συναρπάζει και διεγείρει τον αφυπνισμένο ενθουσιασμό μας, ενώ άλλη αναιμικότερη μας πικραίνει και μαραζώνει την ερεθισμένη ψυχосύνθεσή μας. Κάποια όμως, όχι ευκαταφρόνητα περιστατικά, τα οποία διαδραματίστηκαν από αφανείς ήρωες ατόνησαν βαθμιαία και λησμονήθηκαν ολότελα στο βιαστικό πέρασμα του ασυγκίνητου καιρού.

Ένα τέτοιο, παράδοξο, συγκλονιστικό όμως, ιστορικό μου αφηγήθηκε, όταν ήμουν δευτεροετής φοιτητής, ο αείμνηστος τώρα **Κωνσταντίνος Λούκας, - ο γνωστός μας Κωτσανής -** έφεδρος στρατιώτης με το εκστρατευτικό μας σώμα στο μικρασιάτικο μέτωπο και το μεταφέρω αυτούσιο:

Άκαρπη περιπολία

«Το κουτσορεμένο, από τις πρόσφατες απώλειες, Σύνταγμά μας είχε στρατοπεδεύσει κάπου στη νοητή γραμμή, ανάμεσα στις οχυρωμένες καστροπόλεις του καλά φυλαγμένου Αφιόν Καραχισάρ και του πιο εύαλτου Εσκίσεχir, που θεωρούνταν στρατηγικά σημεία, τριανταπέντε -35- χιλιόμετρα περίπου από την πολυδιαφημισμένη Αγκυρα. Όταν έπεφτε το αφιλόξενο σκοτάδι βλέπαμε ολοκάθαρα τη θαμπόφωτη πρωτεύουσα. Εκεί μέيناμε κάμποσα μερόνυχτα – δε θυμάμαι πόσα – με μπόλικες στερήσεις εξαιτίας της λειψής τροφοδότησης.

Ένα γαλήνιο σύθαμπο, που έμελλε να είναι και το τελευταίο μας στα χαμηλά, εκείνα υψώματα με επέλεξε ο συμπαθέστατος λοχαγός μας για τη νυχτερινή περιπολία. Αποβραδής ξεκινήσαμε δύο φοβισμένοι πεζικάριοι με ένα φανταγμένο λοχία, που παρίστανε το γενναίο παλικάρι, για να ιχνηλατήσουμε τους αντικρινούς λοφίσκους, όπου είχαν ταμπουρωθεί, όπως έλεγαν, οι εχθρικές δυνάμεις. Βαδίζαμε σκυφτοί ο ένας πίσω από τον άλλο μέσα στην πηχτή σκοτεινιά και διανύσαμε υπολογίσιμη απόσταση με την προσοχή μας τεταμένη. Σα ζυγώσαμε στα θαμνώδη ριζά του ακριανού ψηλώματος ακούσαμε άξαφνα απαντωούς πυροβολισμούς και ενστικτωδώς πέσαμε στο σκονισμένο έδαφος. Αναπάντεχα παγιδευτήκαμε

σε τουρκική ενέδρα, δίχως να το αντιληφτούμε. Με την πρώτη ριπή, που δεχθήκαμε ο καθένας μας προσπάθησε να καλυφθεί και χωρίς να το συνειδητοποιήσουμε αποχωριστήκαμε.

Για καλή μου τύχη και ψαχουλεύοντας το κατάξερο χώμα ανακάλυψα ένα μικρό βαθούλωμα, καμουφλαρισμένο από τα πυκνά βάτα, που το έζωναν, όπου χώθηκε μπρούμυτα σε ένα στενό του κούφωμα. Λουφαγμένος στο άβολο γιατάκι μου και την τρομαγμένη μου καρδιά να χτυπάει ακατάπαυστα, ανέμενα την κατάλληλη στιγμή, για να ξεμυτίσω, ώστε να επιστρέψω στην κατασκηνωμένη Μονάδα μου. Ακέριες ώρες, άσωςτες, οι οποίες μου φάνηκαν αργόσυρτα ζαμάνια, πρόσμενα αμήχανος, σιωπηλός και βαστούσα στανικά την απορρυθμισμένη ανασαيميά μου...

Σε ανύποπτο χρόνο και προτού να φεγγίσει η αυγινή φωτοβολή θορυβήθηκα και αμέρωτη σύγχυση αναστάτωσε το πιεσμένο μου στέρνο. Απόμακρα γρίκτιστα αξεδιάλυτες φωνές, ανάκατες, που το εωθικό αεράκι αλλοίωνε την πριονισμένη ηχώ τους, οπότε τα ηλιοψημένα αυτιά μου πιλάτευαν σταδιακά μπερδεμένες λαλιές σαν υπόκωφη χλαολή. Αν και διάβηκαν από τότε τόσες δεκαετίες, ούτε σήμερα στη γεροντική μου ηλικία καταστάλαξα με απόλυτη σιγουριά, αν η συγκεκριμένη, κομματιαστή αλαλαγή ήταν ανθρώπινες ιαχές ή ένα πλανερό αποκύημα της απατηλής φαντασίας μου, που μου εμφύσησε ο αχαλίνωτος πανικός μου στην απύθμενη απόγνωσή μου.

Ωστόσο, ξεμπουκάρισε κάποτε η νιόφερτη χαραγή, φρεσκαρισμένη κι εγώ ασάλευτος στην ίδια πάντοτε θέση. Το ζεστό γιόμα αναθάρρεψα κάπως, ξερίζωσα μερικά, αγκαθερά βλαστήματα, για να διευρύνω, όσο ήταν μπορετός, την ασφυκτική κρυψώνα μου, ώστε να στριφογυρίζει με σχετική άνεση το μυρμηγκιασμένο μου κορμί, γιατί είχαν πιαστεί τα μουδιασμένα μέλη μου από την παρατεταμένη ακινησία, αλλά δεν αποκοτούσα να δραπετεύσω.

Κατά το ράθυμο δειλινό ξεμπλοκάρισε το στερφεμένο μου σκεπτικό, καταλάγιασε η ακατασίγαστη ταραχή μου και αφού προσανατολίστηκα αποφάσισα να αποδράσω από την απάγκια κούρνια μου, μόλις σιχνιάσει. Αποκομμένος, από τους περιστασιακούς συντρόφους μου, τους οποίους δε ξανάδα, μήτε έμαθα ποτέ τι απέγιναν, αλλά οπλισμένος με περίσσια τόλμη τράβηξα ολομόναχος την προσδιορισμένη κατεύθυνση προς το ευρύχωρο πλάτωμα, όπου είχαμε στρατοπεδεύσει. Αγχωμένος, με το ατιθάσευτο τρέμολο να αναμοχλεύει τα πλανταγμένα μου σωθικά και καταγρατσουνισμένος έφτασα στο στοχευμένο προορισμό μου, όπου με περίμενε μία οδυνηρή έκπληξη:

Τα φίλια τμήματα είχαν εγκαταλείψει το κατοχυρωμένο μας ισιάδι και οπισθοχώρησαν, για άγνωστους σε μένα λόγους. Αργότερα έμαθα, πως δόθηκε ρητή εντολή από την Ανωτάτη Διοίκηση»

Μαρτυρική επιστροφή

«Ασυνόδευτος και σαστισμένος έφαχνα απεγνωσμένα στα σκόρπια απομεινάρια μην τυχόν πετύχω κάποιο, ξεχασμένο ξεροκόμματο, για να μερώσω τη θεριεμένη πείνα μου, αλλά μάταια κοπίαζα. Επιπρόσθετα στέγγωσε το αφυδατωμένο μου στόμα και φρικτοί πόνοι πριόνιζαν το ταλαιπωρημένο μου κορμί. Τα παιδεμένα μου πόδια δε με βαστούσαν και πάσχιζα με

ζόρικη προσπάθεια να μη χάσω τη στανικό μου κουράγιο. Η ασύννορη απελπισία μου – φυσική απόρροια της οικτρής μου κατάστασης – και συνάμα ο αγαλνήνευτος φόβος μου με έσπρωχναν βίαια να φύγω από την αφιλόξενη απλωσιά, όσο γινόταν πιο γρήγορα...

Απογοητευμένος από το άκαρπο ψαχούλεμα και ολομόναχος στην άγρια ερημιά τράβηξα αντίστροφα την αφίλιωτη διαδρομή, που είχαμε διανύσει όταν προελαύναμε. Μπόλικες μέρες – δε θυμάμαι πόσες – βολόδερνα νηστικός και βρόμικος. Κάποτε έφτασα μπαϊλντισμένος στα κοντινά περίχωρα της παινεμένης Σμύρνης, όπου αντάμωσα ασύνταχτα τμήματα της πειθαρχημένης άλλοτε στρατιάς μας, που οδοιπορούσαν προς τη συνωστισμένη προκυμαία και χώθηκα ανάμεσα σε άγνωστους ανθρώπους.

Ολάκερο, το χρονικό διάστημα, που βασανίζομαι ασυντρώφευτος περπατούσα μονάχα, τις βολικές νύχτες, για να διαβαίνω αθώρητος στα πηχτά σκοτάδια και σα ρόδιζε η αυγινή φεγγαβολή, τρύπωνα σε σκονισμένες φυλλωσιές, μερικές φορές καχεκτικές, μήπως γλιτώσω το αργασμένο μου τομάρι. Αραιά και πού κάποια, απρόσμενη πηγή με εφοδίαζε με το λυτρωτικό της νεράκι, που σπάνιζε σε εκείνη, τη στείρα περιοχή.

Αναπάντεχα, το δεύτερο κιόλας πρωινό με ευνόησε το αχαμνό ριζικό μου, αφού με οδήγησαν τα αποκαμωμένα βήματά μου σε ένα κουρσεμένο αγρόκτημα, από όπου προμηθεύτηκα δύο μεστωμένα κολοκύθια, σκαλωμένα σε μία ατροφική λιθοσωριά, ίσως λησμονημένα. Ακαθυστέρητα, καταχώνιασα τούτα, τα σωτήρια ευρήματα στον ατομικό μου γυλιό και καλμάριζα περιστασιακά το διαμαρτυρόμενο στομάχι μου. Καθημερινά έκοβα προσεκτικά – το ζεστό γιόμα και το αχνούτσικο δειλινό – ένα αμελητέο τεμάχιο, με το οποίο χαλιναγωγούσα το ασίγαστο, πεπτικό μου σύστημα. Ετσι δε με πρόδωσαν οι ατονικές μου δυνάμεις, ώστε να καταρεύσω και απέπεμψα την αδίσταχτη λιμοκτονία, που καιροφυλακτούσε να με αφανίσει.

Αμέριμνος και καμουφλαρισμένος σε ρηχό χαντάκι, προστατευμένος από μία άνευρη θαμνοσυστάδα, σκάλιζα κάποιο, μαγνητικό λιόγερμα ένα απελέκητο ξύλο, για να περάσει η αργόσυρτη ώρα μου, ωστόσο να ζυγώσει το μουχρωμένο σύθαμπο, ώστε να πεζολατήσω πάλι.

Αξαφνα και μέσα στην απόλυτη ηρεμία, γρίκησα εκκωφαντικά κροτήματα. Εκπληκτος και αλαφιασμένος διαπίστωσα, πως έσκαζαν ολόγυρα απανωτές οβίδες αφηνιασμένης ολμοσοιχίας. Τα απειλητικά θραύσματα εκτινάσσονταν διάσπαρτα και ανατριχιαστικό ρίγος μυρμήγκιασε τη σπονδυλική μου στήλη. Μολαταύτα σε μία ολιγόλεπτη παύση τους διέτρεξα πανικόβλητος τη μικρή απόσταση που με χώριζε από ένα αβαθές ξεροπήγαδο, το οποίο είχα εντοπίσει τη νοτισμένη χαραγή, δίχως να μεταφέρω σε δαύτο τις λειψυρές αποσκευές μου. Εκεί πρόσμενα υπομονετικά το ευλογημένο σούρουπο.

Ωστόσο, οι τρομαχτικές ομοβροντίες σταδιακά αραιώνωναν και σίγησαν ολότελα...

Όταν σίχνιασε πια ξαναγύρισα στην πρόχειρη κρυψώνα μου, όπου μάζεψα τα λιγοστά μπαγκάζια μου και συνέχισα το ριψοκίνδυνο ταξίδι μου...

Στο πολύβουο λιμάνι της πανέμορφης πόλης η λαχταρισμένη καρδιά μου επανήλθε στην αρχική της θέση, όταν κατόρθωσα, μέσα στην στριμωγμένη κοσμοσυρροή, να συμπίεσω στο μεγάλο βαπόρι και να αποχαιρετήσω για πάντα τα μικρασιατικά παράλια!

Όσα ζαμάνια και αν παρελάσουν δε θα σβήσει από το αγανό μνημονικό μου η απί-

στευτη, αλλά ψυχοφθόρα, περιπέτειά μου. Σήμερα, αν και μίσεψαν ανεπίστροφα τόσες, αραδιαστές δεκαετίες δεν μπορώ να απαλείψω τις οδυνηρές στιγμές, που βίωσα στην απόκοιτη προσπάθειά μου, για να κρατηθώ στη γλυκόπικρη ζωή».

Απόμεινα άναυδος και αποσβολωμένος ατένιζα τα δακρυσμένα μάτια του αιιθαλούς Γέροντα. Ποτέ μου δε συνειδητοποίησα στα επόμενα χρόνια, πως ένα αναλφάβητο χωριατόπαιδο, που ανατράφηκε και ανδρώθηκε στις άσιαχτες στράτες του ταπεινού Λαμπερού, ζυμωμένο στις τραχιές δουλειές της αγροτοκτηνοτροφικής βιοπάλης, θα διέσχιζε ολομόναχο, με μύριες στερήσεις την αναβράζουσα τότε Μικρά Ασία, ώστε να φτάσει αλώβητο στη λατρεμένη του γενέτειρα.

Σαν περάτωσε τη συγκλονιστική αφήγηση ξεπήδησε αυθόρμητα από την ενδότερη ύπαρξή μου ο ανυπόκριτος θαυμασμός για την αστείρευτη λεβεντιά του, την άκαμπτη τόλμη του και το πηγαίο του σθένος. Συνάμα με παρότρυνε ασίγαστο, το ηθικό μου χρέος να καταγράψω το παράδοξο ιστορικό και να το γνωστοποιήσω στην άκαπνη γενιά μας.

Την αναδιαρθρωτική, εκείνη εποχή μπόλικά λεβεντόπαιδα από το αναιμικό Λαμπερό — τότε Τιτάγι — επιστρατεύτηκαν, για να εκπληρώσουν το αδιαπραγμάτευτο χρέος τους προς τη λατρεμένη μας Πατρίδα. Τούτοι, οι απλοϊκοί χερομάχοι, αντάμα με τους κληρωτούς γόνους του εντάχτηκαν στο εκστρατευτικό μας σώμα, που αποβιβάστηκε στην περιλάλητη Σμύρνη στις 2 Μαΐου του 1919, για να ελευθερώσει τους αλύτρωτους αδελφούς μας. Το συγκεκριμένο σημείωμα δεν αποβλέπει στη διεξοδική εξιστόρηση των διαδραματισθέντων γεγονότων, μήτε στοχεύει στην αξιολογική κριτική τους, αλλά περιορίζεται στη μεριστική συνεισφορά σε έμπυχο δυναμικό της ταπεινής γενετήρας μου.

Ωστόσο, δε θα αποτολμήσω να καταπιαστώ με το μακροσκελή κατάλογο των λησμονημένων σήμερα παλικάριών, που συμμετείχαν στις πολεμικές, εκείνες επιχειρήσεις, επειδή θεωρώ ανεπαρκή, τα πληροφοριακά μου στοιχεία και ενδέχεται να παραλείψω κάποια, από δαύτα. Κατά λογική συνέπεια θα αποφύγω την ονομαστική τους καταγραφή, για να μην παραγκωνίσω κανέναν.

Με την ανεκτική όμως επιείκεια του αναγνωστικού κοινού να μνημονεύσω ενδεικτικά μερικούς συντοπίτες μου, που σιγουρεμένα πάτησαν τα μικρασιατικά χώματα, αφού οι ίδιοι μου αφηγήθηκαν σκόρπια περιστατικά, τα οποία βίωσαν στη μαρτυρική περιοχή:

1. **Αναστασίου Αναστάσιος**, έφεδρος στρατιώτης.
2. **Αναστασίου Λάζαρος**, έφεδρος στρατιώτης: πιάστηκε αιχμάλωτος και κινδύνεψε να εκτελεστεί. Σώθηκε από ανέλπιστη παρέμβαση.
3. **Κουτής Στυλιανός**, έφεδρος στρατιώτης: Σε όλη, την τριετή διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας υπηρέτησε ως ιπποκόμος του Αντισυνταγματάρχη του Πυροβολικού Σοφοκλή Βενιζέλου, πρωτότοκου γιου του ανένδοτου Εθνάρχη Ελευθερίου Βενιζέλου.
4. **Λούκας Κωνσταντίνος**, έφεδρος στρατιώτης.

5. **Τσουκνίδας Φίλιππος**, έφεδρος λοχίας: Επιλεγμένος σηματοφόρος του 5/42 Συντάγματος των Ευζώνων του Συνταγματάρχη τότε Νικολάου Πλαστήρα.

6. **Θέος Ευάγγελος**, κληρωτός στρατιώτης.

7. **Λιάκος Πέτρος**, κληρωτός στρατιώτης...

8. **Νάκος Μάρκος**, κληρωτός στρατιώτης κ.α.

Για να μη θεωρηθεί ασύγγνωστη παράλειψη, προτού περατώσω το φτωχικό μου κείμενο, οφείλω ως ηθικό μου χρέος, να κατονομάσω τους άτυχους ομοχωρίτες μου, που έμειναν παντοτινά στα αφιλόξενα, εκείνα χώματα, αφού τερμάτισαν πρόωρα την επίγεια ζήση τους:

1. **Αναστασίου Θωμάς**: Έπεσε στις 19 Αυγούστου του 1921 στο Αρντίζ Νταγ.

2. **Λυρίτης Γρηγόριος**: Έπεσε στις 13 Αυγούστου του 1922 στο Κιλίτς Αρσλάν.

3. **Λυρίτης Αθανάσιος ή Δημήτριος**: Έπεσε το 1922 στο Αφιόν Καραχισάρ. Ακριβή ημερομηνία δε γνωρίζουμε.

Καθεμιά, ένοπλη σύρραξη, στο καταστροφικό πέρασμά της, δε μας κληροδοτεί μονάχα νεκρούς λεβεντιονιούς, ερειπωμένα κτίσματα και τα οδυνηρά της επακόλουθα. Μας αφήνει συνάμα και σημαδεμένα, άλκιμα παλικάρια. Ένα τέτοιο, σφριγηλό χωριατόπαιδο, ο απλοϊκός συντοπίτης μας Λάμπρος Μήνος, επίστρατος και αρραβωνιασμένος με την Άννα Αργυρίου από τα Μεγάλα Βραγκιανά πληγώθηκε σοβαρά στις 13 Αυγούστου του 1922, νότια του Αφιόν Καραχισάρ, οπότε έχασε την αψεγάδιαστη αρτιμέλειά του για ολάκερη την υπόλοιπη ζωή του. Με την περιτετειωδή επιστροφή του και με ακρωτηριασμένο το δεξιό του πόδι η μέχρι τότε αφοσιωμένη μνηστή του αρνήθηκε να συνάψει ευλογημένο γάμο μαζί του. Ωστόσο, ο θιγμένος αγωνιστής δεν πτοήθηκε με την προκλητική απόρριψή της και αντέδρασε αθέμιτα και άγαρμπα. Για τούτο αγγάρεψε εσπευσμένα δυο συγγενικά του πρόσωπα, σεσημασμένους κακοποιούς, αδίσταχτους, την απήγαγε και με βίαιη συμπεριφορά την οδήγησε στην πλησιέστερη πόλη — Καρδίτσα — για να την «κρύψει», όπου τη στεφανώθηκε στανικά.

Οι οργισμένοι οικείοι της δεν άντεξαν στην ονειδιστική προσβολή και αντενέηργησαν με φασαριόζικο τρόπο. Φουρκισμένοι κατέφθασαν ένα φθινοπωρινό πρωινό στην ταπεινή γενέτειρά του και αναζήτησαν επίμονα την εξαφανισμένη κοπέλα, αλλά μάταιη, η άκαρπη προσπάθειά τους με καταληκτική έκβαση να αποδεχτούν αναγκαστικά το τετελεσμένο γεγονός.

Λαμπερό 20 Ιουνίου 2022

Οι συμμετέχοντες Καστανιώτες στον πόλεμο της Μικράς Ασίας

Γεώργιος Αθ. Κλήμος, Συγγραφέας, Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Η εργασία μας αυτή, σε σύγκριση με αυτή του Καταφυγίου, είναι πολύ φτωχική. Εκεί σημαντική ήταν η βοήθεια που μας προσέφερε ο αείμνηστος Αξιωματικός του Στρατολογικού Γραφείου Καρδίτσας Γεώργιος Μ. Παππάς και δημοσίευσε στην εφημερίδα *Καταφυγιώτικα Νέα*, γι' αυτό και εκεί έχουμε πλήρη καταγραφή των συμμετασχόντων Καταφυγιωτών των γεννηθέντων από 1893 έως 1903.

Στοιχεία ικανοποιητικά εδώ, που ικανοποιούν εν μέρει τον ιστορικό ερευνητή, έχουμε από τρεις πηγές που εξάντλησαν το παραπάνω θέμα τόσο του Στρατού όσο και της Χωροφυλακής. Πρόκειται περί των εργασιών: Παλάντζα Νικολάου του Γ.,¹ Στάθης Δημητρίου του Β.² και Φιοράκη Ιωάννη και Πιτυκάκη Εμμανουήλ.³ Έτσι, έχουμε μόνο τα ονόματα των νεκρών του παραπάνω Μετώπου και τα ονόματα αξιωματικών του Στρατού, χωρίς τη μεγάλη συμμετοχή των επιστρατευθέντων οπλιτών και υπαξιωματικών.

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. **Ανδρώνης Γεώργιος του Βασ.** (1894-1921). Σκοτώθηκε τις 13-8-1921 στο Καυλή-Γκιολ.

2. **Ανδρώνης Νικόλαος του Λάμ.** (-). Αναφέρεται ότι γεννήθηκε στα Άγραφα, το σωστό στην Καστανιά Αγράφων. Σκοτώθηκε βόρεια του Καλέ-Γρότο τις 25-8-1921.

3. **Κόγιας Ευστάθιος του Θωμά** (1900-1921), οπλίτης. Σκοτώθηκε στις 30-6-1921.

4. **Κωστακόπουλος Νικόλαος του Θεοδ.** (...-...), οπλίτης. Πέθανε στο Β' Στρατιωτικό Νοσοκομείο Διακομιδής στις 19 Απρ. του 1921.

5. **Μπότσης Γεώργιος**, χωροφύλακας. Πέθανε συνεπεία των κακουχιών της Μικρασιατικής εκστρατείας το Μάρτιο του 1922 στο Στρατιωτικό νοσοκομείο Σμύρνης. Στο μητρώο Αρρένων της Καστανιάς αναφέρονται οι «Μπότσης Γεώρ. Του Αν.» και «Μπότσης Γεώργιος του Κώστα» γεννηθέντες και οι δύο το 1900. Δεν

1. Νικ. Παλάντζα, «Αφιέρωμα στους εκ του Νομού Καρδίτσας νεκρούς μας κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία», *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*, τ. 10 (2008) σ. 135-181. Τα ονόματα ο συγγραφέας αντλεί από τον Β' τόμο της ιστορικής έκδοσης Δ.Ι. Σ/Γ.Ε.Σ με τίτλο «*Αγώνες και νεκροί 1830-1930*» με υπάρχουσες ασάφειες κυρίως ως προς την καταγωγή των νεκρών και τα ακριβή των στοιχεία.

2. Δημ. Στάθης, «Έλληνες αξιωματικοί όλων των όπλων (ξηράς, θαλάσσης και χωροφυλακής) που πήραν μέρος στους πολέμους 1821-1922 καταγόμενοι από το Νομό της Καρδίτσας» *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*, τ. 10 (2008) σ.115-134. Τα ονόματα ο συγγραφέας αντλεί από τη *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. Α' - Στ', που κυκλοφόρησε σταδιακά τα έτη 1927-1930.

3. Ιω. Φιοράκης και Εμμ. Πιτυκάκης, *Ηρώων Χωροφυλακής*, έκδοσις Α', εν Χανίοις Κρήτης, 1927.

γνωρίζουμε ποιος εκ των δύο έπεσε στο πεδίο ασκήσεως των καθηκόντων του. Το όνομά του οφείλεται στην προσωπική έρευνα του καλού μου συνεργάτη και φίλου, Χρήστου Τηλ. Λιαπή.

6. **Ξυδιάς Βασίλειος του Αν.** (), χωροφύλακας. Σκοτώθηκε στη Μακεδονία σε συμπλοκή με ληστές το 1921.

7. **Οικονόμου Μενέλαος**, (1896-1919) χωροφύλακας. Πέθανε συνεπεία κακουχιών το Φεβρ. του 1919.

8. **Παπαϊωάννου Φώτιος του Ευθ.** (...-1923). Αναφέρεται ως γεννηθείς στον Ίταμο. Σίγουρα ανήκει στους μετακινούμενους σκηνίτες κτηνοτρόφους της περιοχής. Το επώνυμο διασώθηκε στην Καστανιά ως Παπαϊωάννου ή Παπαγιάννης χωρίς να έχουμε αναφορά σε Φώτιο και Ευθύμιο. Πέθανε στις 25-9-1923 στο Ια Χειρουργείο.

9. **Ρίζος Σωτήριος του Στυλιανού** (-...), οπλίτης. Αναφέρεται ως αγνοούμενος εν Μικρά Ασία.

10. **Τσιώνης Σωτήριος του Δημητρίου** (...-...), Δεν αναφέρεται στα επίσημα αρχεία. Προφανώς ήταν σκηνίτης και η καταγραφή του έγινε σε άλλα Μητρώα. Το επώνυμο κατά το 1884 υπογράφεται σε παλιό συμφωνητικό του 1884.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΝΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΟΥΣ

1. **Γεροντόπουλος Δημήτριος του Αναστασίου** (1888-...), λοχαγός πεζικού. Έλαβε μέρος στους πολέμους 1912-1913 και 1917-1923.

2. **Γούζιος Δημήτριος** (1881-), αντιστράτηγος Στρατολογίας. Έλαβε μέρος στους πολέμους 1912-1913 ως αξιωματικός πεζικού και το 1917-1923 στη Μικρά Ασία.

Αφιέρωμα μνήμηστους πεσόντες κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία καικαταγόμενους από τα χωριά των Νοτίων Αγράφων Καρδίτσας

Γεώργιος Δ. Παπαδόπουλος, Πρόεδρος Συλλόγου Αηδονοχωριτών

Όταν η Ελληνική μυθολογία γράφονταν μέσα από τις παραδόσεις και την ιστορική πορεία του λαού μας, η Μικρά Ασία είχε το μερίδιό της στους θρύλους και τους ηρωισμούς.

Απ' την Μικρά Ασία ξεκίνησε η Ρέα η μεγάλη μητέρα των θεών. Στο βουνό Σίπυλο παντρεύεται ο Δίας τη θεά Σεμέλη. Ο ταξιδιώτης της Μικράς Ασίας θα συναντούσε σίγουρα εκεί στην πεδιάδα Αλήιον τον Βελερεφόντη, ο οποίος μετά την ματαιοδοξία του και την πτώση του από το φτερωτό άλογο, τον Πήγασο, περιπλανιόταν απογοητευμένος που δεν κατάφερε να συναντήσει τους θεούς. Εκεί λίγο πιο πάνω, απέναντι από την Ίμβρο και την Τένεδο έγινε ο Τρωικός πόλεμος που τον ύμνησε ο Όμηρος στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια.

Σ' αυτήν τη λωρίδα της γης, που ο διαβάτης σε κάθε βήμα του σκοντάφτει πάνω σε κάποιο μνημείο, συναντάμε μια ιστορία ελληνική, τριάντα τουλάχιστον αιώνων. Στην Μ. Ασία θεμελιώνεται η επιστήμη και η φιλοσοφία. Εδώ η τέχνη φτάνει στα όρια της τελειότητας. Εδώ και κυρίως στην Ιωνία βρίσκονται οι ρίζες του κλασικού Ελληνικού πολιτισμού που μεταλαμπαδεύτηκε στη Δύση και απετέλεσε τη βάση του Δυτικού Ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπως παραδέχονται μέχρι σήμερα οι δυτικοί. Σήμερα οι διανοούμενοι και οι επιστήμονες όλου του κόσμου, σκύβουν με δέος μπρος στο έργο των Τιτάνων εκείνων του πνεύματος, όπως ο Όμηρος, ο Θαλής ο Μιλήσιος, ο Βίος ο Πριηνεύς, ο Ξενοφάνης, ο Ηράκλειτος, ο Αναξίμανης, ο Εκαταίος και πολλοί άλλοι που δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν εδώ.

Οι δύο ιστορικοί, ο Ηρόδοτος και ο Πausanias (και οι δύο Μικρασιάτες), μας πληροφορούν ότι οι πρώτοι άποικοι ήταν Αθηναίοι με αρχηγό τους το γιο του Κόδρου Άνδροκλο. Όπως αναφέρει ο Στράβων από τον Πόντο, οι Ίωνες που ήταν γνωστοί στους λαούς της Μέσης Ανατολής και αναφέρονται σε αιγυπτιακά μνημεία της εποχής του Τούθμωση Γ' (πριν 30 αιώνες), αφομοίωσαν τους κατοίκους της Μικράς Ασίας δημιουργώντας τη γνωστή Ιωνική Ομοσπονδία.

Τέκνο της Ιωνίας είναι ο Πόντος. Η Ιωνική πόλη Μίλητος ίδρυσε τον 8ο π.Χ. αιώνα την πρώτη αποικία, την πόλη Σινώπη. Από τους ίδιους αποίκους ιδρύθηκε λίγο αργότερα η Αμισός (Σαμψούντα), τα Κοτύωρα και η Κερασούντα. Οι Μεγαρείς ίδρυσαν την Ηράκλεια και οι Έλληνες της Σινώπης ίδρυσαν την Τραπεζούντα.

Ο Ξενοφών, περνώντας με τους «Μυρίους» το 401 π.Χ. αναφέρει στα απομνημονεύματά του την Τραπεζούντα σαν πόλη Ελληνική, πλούσια και ισχυρή.

Ο όμορφος αυτός τόπος απλώνεται στα παράλια του Ευξείνου Πόντου μέχρι και τα σύνορα με την Γεωργία και αποτελούσε το τελευταίο Μικρασιατικό προπύργιο.

Στον Πόντο η φύση έδωσε όλα τα πλούτη απλόχερα. Τα δάση, οι εύφοροι κάμποι, τα καρποφόρα δέντρα και το πλούσιο σε μεταλλεύματα υπέδαφος, προσέλκυσαν από νωρίς τους Έλληνες αποίκους.

Το δαιμόνιο της φυλής, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική θέση, τα εύφορα εδάφη, το πλούσιο υπέδαφος και το κλίμα, ήταν οι συντελεστές της μεγάλης οικονομικής και πολιτιστικής άνθησης.

Όμως, όλα αυτά τα πλεονεκτήματα της περιοχής, αποτελούν ταυτόχρονα και μειονέκτημα, αφού είναι ένας από τους λόγους των ξένων επιβουλών.

Έτσι βλέπουμε Σκύθες, Γαλάτες, Ρωμαίους, Ούννους, Γότθους, Άραβες, Λατίνους, Σελτζούκους να επιτίθενται κατά κύματα στην περιοχή.

Τον 5ο αιώνα π.Χ. οι Πέρσες κατακτούν την Ασία που απελευθερώνεται από τον Μ. Αλέξανδρο. Αυτήν την περίοδο ιδρύονται και ξεχωρίζουν εκεί, νέα κέντρα Ελληνικού πολιτισμού (το κράτος της Αντιοχείας, της Περγάμου, του Δωρυλαίου, των Θυατείρων, της Φιλαδελφείας και των Σάρδεων).

Νέα διοικητικά, οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα αναδεικνύονται και μεγαλουργούν κατά την υπερχιλιόχρονη Βυζαντινή περίοδο, όπως η Αφροδισιάς, η Νικομήδεια, η Προύσσα, οι Τεμενόθυρες, το Αμόριον, η Άγκυρα, η Νίγη, η Καισάρεια, η Σμύρνη και άλλες.

Τα πράγματα όμως επιδεινώνονται μετά την επανάσταση των Νεότουρκων (το 1908) και τους Βαλκανικούς πολέμους (του 1912 - 1913) και οι διωγμοί κατά του Ελληνισμού της Μ. Ασίας και του Πόντου, παίρνουν την μορφή γενοκτονίας.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, από τα ιστορικά δικαιώματα της Ελλάδος στην περιοχή, την επήρεια της μέθης που προκάλεσαν οι επιτυχίες των Βαλκανικών πολέμων και υπό την παρότρυνση των συμμάχων, η Ελλάδα αποφασίζει να επέμβει στην Μ. Ασία για να προστατεύσει και να απελευθερώσει τα σκλαβωμένα αδέρφια μας.

Αξιωματικοί και στρατιώτες απ' όλη την Ελλάδα, πολεμούν σαν λιοντάρια επί τρία και πλέον χρόνια (1919 - 1922), οδηγούμενοι από το όραμα της Μεγάλης Ιδέας και του «πάλι με χρόνους με καιρούς, πάλι δικά μας θα 'ναι», επιτυγχάνουν επικές νίκες, φθάνουν μια ανάσα απ' την Άγκυρα, μια ανάσα απ' το ποθούμενο, μια ανάσα απ' το θρύλο, μια ανάσα απ' την κόκκινη μηλιά.

Σ' αυτήν την ηρωική, την τιτάνια προσπάθεια, που δυστυχώς είχε τραγικό τέλος για τον Ελληνισμό, συμμετείχαν πολλοί πολεμιστές από το δικό μας τόπο, από τα χωριά μας.

Οι περισσότεροι από αυτούς γύρισαν πίσω στα χωριά τους, με μια πίκρα και ένα «γιατί» που δεν απαντήθηκε ποτέ.

Άλλοι γύρισαν λαβωμένοι, σακάτηδες και με βόλια σφηνωμένα στο κορμί τους.

Άλλοι όμως δεν γύρισαν ποτέ. Άφησαν την τελευταία τους πνοή και το άταφο κορμί τους, στον ιερό τόπο της Μ. Ασίας. Δεν βρέθηκε γι' αυτούς ένα συγγενικό χέρι να τους κλείσει τα μάτια και να τους νεκροφιλήσει. Η χαροκαμένη μάνα δεν ήταν εκεί να τον μοιρολογήσει με ξέπλεκα μαλλιά.

Μόνο η καμπάνα του χωριού σήμανε πένθιμα, σαν έφτασε μετά από καιρό, το θλιβερό άγγελμα.

Αυτούς τους ήρωες που πολέμησαν και έδωσαν τη ζωή τους, έχουμε ιερό καθήκον να τους κρατήσουμε ζωντανούς στην μνήμη μας. Στο παρόν αφιέρωμα, αναφέρονται τα ονόματα των πεσόντων στην μικρασιατική εκστρατεία και καταγόμενων από τα χωριά των Νοτίων Αγράφων του νομού Καρδίτσας.

Ο κατάλογος των πεσόντων δεν είναι ακριβής. Λείπουν πολλά ονόματα. Τα στοιχεία ελήφθησαν από τα «ΚΑΡΔΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ».

Ελπίζω σε μια άλλη προσπάθεια να συμπληρωθούν τα κενά και να μην απουσιάζει ούτε ένα όνομα. Αυτό αποτελεί ιερή υποχρέωση προς τους ενδόξους νεκρούς μας.

***Κατάλογος νεκρών ανά χωριών των Νοτίων Αγράφων
κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία***

Αηδονοχώριον (Χωταίνα - Φωτιάνα)

1. Λιάτσος Δημήτριος του Αντωνίου εφονεύθη στις 24 Ιουνίου 1919 στο Αϊδίνιο.
2. Μαρκαντώνης Δημήτριος του Αντωνίου, σαλπικτής.
3. Χωροφύλαξ Καρακώστας Λάμπρος του Ιωάννου, αγνοούμενος.
4. Μαρκαντώνης Χρήστος του Λάμπρου, αγνοούμενος.
5. Ούτης Στέφανος του Δημητρίου εφονεύθη στις 11 Ιουνίου 1920, στα υψώματα ΒΔ Κιόση. (Αυτό το όνομα δεν υπάρχει στο Αηδονοχώρι τα τελευταία εκατό χρόνια και δεν κατέστη δυνατό να ταυτοποιηθεί. Προφανώς πρόκειται περί λάθους, ή πρόκειται για παρατσούκλι που δεν κατορθώσαμε να διαπιστώσουμε ότι ανήκει σε κάποιον).

Ανάβρα (Τσαμάσι)

1. Αραμπατζής Ευάγγελος του Αριστείδου, απεβίωσε στις 9 Σεπτεμβρίου 1921 στο ΣΤ Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αθηνών.
2. Βούλεσης Γεώργιος, εφονεύθη 19 Αυγούστου 1921 στο Αρνίτζ.
3. Γκουκίδης Γεώργιος, απεβίωσε στις 20 Αυγούστου 1919 στο ΙΑ ορεινό χειρουργείο.
4. Καρανούτσος Αθανάσιος του Ιωάννου, εφονεύθη στις 10 Ιουνίου 1920 στο Λουλέ Μπουργκάζ.
5. Σίμος Σπυρίδων, εφονεύθη 30 Ιουνίου 1921.

Απιδιά

1. Μπίκας Χρήστος του Αθανασίου, απεβίωσε στις 1 Οκτωβρίου 1919 στο ΙΑ χειρουργείο.
2. Ιδάνος Διαμαντής του Θωμά, αγνοούμενος.
3. Μπούτσαλης Ιωάννης του Χρήστου, αγνοούμενος.

Αχλαδιά (Αμαρλάρ)

1. Παπασαθόπουλος Αθανάσιος του Κ., εφονεύθη στις 3 Ιουλίου στο Κεπές.

Βαθύλακκος (Λακρέσι)

1. Παπαδόπουλος Χρήστος, εφονεύθη στις 16 Αυγούστου 1921 στο Μπαχτσετζίκ.
2. Χατζής Χρήστος του Βασιλείου, εφονεύθη 19 Αυγούστου 1921.

Θραψίμι

1. Κατσής Δημήτριος του Κ., εφονεύθη 15 Αυγούστου 1921 στη Σαπάντζα.
2. Λιάτσος Βασίλειος του Νικολάου, απεβίωσε στις 18 Μαΐου 1921 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αϊδινίου.
3. Τσαρούχας Κωνσταντίνος του Βασιλείου, εφονεύθη στις 3 Ιουλίου 1921 στο Καρά Μπουγιού Νταγ.
4. Θεοδωρόπουλος Αθανάσιος του Δημητρίου, αγνοούμενος.

Κέδρος (Χαλαβρέζι)

1. Λοχαγός Μανούκας Δημήτριος του Ιωάννου, εφονεύθη στις 20 Ιουνίου 1920.
2. Στρατιώτης Αναγνωστόπουλος; Χρήστος του Δημητρίου, εφονεύθη στις 19 Αυγούστου στο Αρντίζ Νταγ.
3. Μενίκης Λυμπέριος του Νικολάου, εφονεύθη στις 8 Ιουλίου 1921 στο Εσκή Σεχίρ.
4. Μιλιώνης Φώτιος του Νικολάου, εφονεύθη στις 18 Αυγούστου 1922 στο Μπανάζ.
5. Παπαγεωργίου Φώτιος του Ανδρέα, εφονεύθη στις 30 Ιουνίου 1921 στο Ακ Μπουνάρ.
6. Καρράς Δημήτριος του Γεωργίου, αγνοούμενος.

Κτημένη (Δρανίτσα)

1. Ανθυπομοίραρχος Νάκος Αθανάσιος του Γεωργίου, εφονεύθη στις 30 Αυγούστου 1921 στο Σιβρί Χισάρ.
2. Χωροφύλαξ Γιαννακόπουλος Χρήστος του Ιωάννου, απεβίωσε στις 7 Σεπτεμβρίου 1922.

3. Επιλοχίας Κλασίνας Νικόλαος, εφονεύθη στις 10 Αυγούστου 1921.
4. Μπούρλης Νικόλαος του Αθανασίου, εξαφανισθείς (αγνοούμενος) από 18 Μαρτίου 1921.

Λεοντάρι (Ασλανάρ)

1. Αρμοκάς Φώτιος του Δημητρίου, απεβίωσε στις 25 Ιανουαρίου 1920 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης.
2. Πάγκαλος Αντώνιος του Κωνσταντίνου, απεβίωσε στις 26 Ιουνίου 1920 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Μαγνησίας Μικράς Ασίας.
3. Παπάρας Δημήτριος του Νικολάου, απεβίωσε στις 26 Απριλίου 1919 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αϊδινίου.
4. Λοχίας Παπαχαράλαμπος Γεώργιος, απεβίωσε στις 23 Σεπτεμβρίου 1921 στο ΙΓ ορεινό χειρουργείο.
5. Πλαντής Ηλίας του Σπ., απεβίωσε στις 2 Ιουλίου 1921 στο Γ Στρατιωτικό Νοσοκομείο Σμύρνης.
6. Χωροφύλαξ Πολυμερόπουλος Σταύρος του Β., απεβίωσε στις 20 Οκτωβρίου 1921 στο Α Στρατιωτικό Νοσοκομείο Ανδριανουπόλεως.
7. Τουρναβίτης Δημήτριος του Ανδρέα, εφονεύθη στις 10 Αυγούστου 1921 στο Κιρέζ Ογλού.
8. Τυρναβίτης Δημήτριος, εφονεύθη στις 10 Αυγούστου 1921.
9. Θεοδωρόπουλος Βασίλειος του Γ., αγνοούμενος.
10. Θωμόπουλος Βασίλειος του Γ., αγνοούμενος.

Λουτρό

1. Τσέτσας Αστέριος του Κωνσταντίνου, απεβίωσε στις 6 Αυγούστου 1919 στο Β Στρατιωτικό Νοσοκομείο Σμύρνης.

Μεσοχώρι (Πάπα)

1. Μόσχος Ηλίας του Ιωάννου, απεβίωσε από ιλαρά το Σεπτέμβριο του 1920 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Λαρίσης.
2. Μπλούκας Γεώργιος του Δημητρίου, εφονεύθη τον Αύγουστο του 1921.
3. Τζανής Ιωάννης του Βασιλείου, απεβίωσε στις 3 Νοεμβρίου του 1919 στο Α Στρατιωτικό Νοσοκομείο Σμύρνης.

Παλιούρι

1. Λοχίας Αθανασίου Κωνσταντίνος, απεβίωσε στις 27 Αυγούστου 1921 στο Νοσοκομείο Δορυλαίου, από τραύμα.
2. Ζάχου Αλέξανδρος του Ιωάννου, απεβίωσε στις 1 Οκτωβρίου 1921 στο Ε Νοσοκομείο Διανομιδής.

3. Παπακωνσταντίνου Βασίλειος του Θ., απεβίωσε στις 4 Δεκεμβρίου 1922 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Λαρίσης.
4. Τιμιτράς Κωνσταντίνος, εφονεύθη στις 16 Αυγούστου 1921 στο Μπαχσε-τζίκ.
5. Ντουγιαννούδης Αθανάσιος του Χρήστου, αγνοούμενος.

Ρεντίνα

1. Ανθυπολοχαγός Κορομπίλης Κωνσταντίνος του Γεωργίου, εφονεύθη στις 20 Αυγούστου 1922 στην Μ. Ασία.
2. Γιαννούλης Ευάγγελος, εφονεύθη στις 2 Ιουλίου 1921 στο Αφιόν Καραχισάρ.
3. Γιαννούλης Σταύρος του Γεωργίου, εφονεύθη στις 5 Αυγούστου 1920.
4. Λοχίας Κορομπίλης Χρήστος του Κωνσταντίνου, εφονεύθη στις 14 Μαρτίου 1921.
5. Κορτέσης Κωνσταντίνος του Μιχαήλ, απεβίωσε στις 22 Δεκεμβρίου 1921 στο ΧΙΒ χειρουργείο.
6. Κουτής Πέτρος του Γ., εξηφανίσθηκε (αγνοούμενος) στις 28 Αυγούστου 1921 στο Σαγγάριο.
7. Κουτλουμπάσης Κωνσταντίνος του Ιωάννου, εφονεύθη στις 8 Ιουλίου 1921 στο Ακ Μπουνάρ.
8. Μούτος Γεώργιος του Στυλ., εφονεύθη αιχμάλωτος τον Αύγουστο του 1922.
9. Λοχίας Μπουρβάλης Δημήτριος του Χρ., εφονεύθη 14 Μαρτίου 1921.
10. Μπουρδάρας Δημήτριος του Σπύρου, εφονεύθη στις 3 Ιουλίου 1921.
11. Τζιαφέρης Γεώργιος του Βασ., απεβίωσε στις 28 Σεπτεμβρίου 1920 στο ΙΑ ορεινό χειρουργείο.
12. Χαΐδας Σεραφείμ του Κωνσταντίνου, απεβίωσε στις 28 Ιουλίου 1920 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Μπαλού Κισέρ.
13. Ριζογιάννης Ευάγγελος του Ανδρέα, αγνοούμενος.
14. Ριζογιάννης Δημήτριος του Ανδρέα, αγνοούμενος.

Σμόκοβο

1. Υπολοχαγός Τσάπαλος Κωνσταντίνος του Δημητρίου, εφονεύθη στις 14 Αυγούστου 1922 στο Καλεντζίκ Ντα.
2. Βασιάς Ηλίας του Γεωργίου, εφονεύθη στις 18 Αυγούστου 1921 στο Καρακογιού.
3. Καρπενησιώτης Σπυρίδων, εφονεύθη στις 16 Αυγούστου 1921 στο Μπαχσετζίκ.
4. Κουτρούκης Βασίλειος, εφονεύθη στις 1 Ιουλίου στο Γενί Γαζή.

5. Παπατσαούρας Αθανάσιος του Νικολάου, εφονεύθη στις 12 Αυγούστου 1921 στο Σαγγάριο.
6. Πατσιούρας Απόστολος του Νικολάου, απεβίωσε στις 15 Δεκεμβρίου 1919 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αϊδινίου.
7. Φωτόπουλος Ιωάννης του Παρνασσού, αγνοούμενος.

Επίλογος

Εκατό χρόνια συμπληρώθηκαν από τις τραγικές μέρες της μεγάλης εθνικής καταστροφής στην Ελληνική Μικρασία και όλα σε αυτή τη χώρα δείχνουν πως ο χρόνος φάνηκε αμείλικτος απέναντι στο λαό μας.

Εκατό μόλις χρόνια και κανένας δεν θυμάται την «Γκιοούρ Ισμίρ», την πάντοτε μέσα στα βάθη των αιώνων ελληνική Σμύρνη. Κανείς δεν θυμάται την πατρίδα των Κορνηνών, τον ποτισμένο με αίμα Ελληνικό μαρτυρικό Πόντο, κανείς δεν θυμάται, και η περίλαμπρη Βασιλεύουσα, η πόλις των πόλεων, η πόλις των Κωνσταντίνων έχει γίνει σήμερα μία τενεκεδούπολις των 20 εκατομμυρίων, η Αγία Σοφία έγινε τζαμί και βεβηλώνεται από τα σίφη των μουσουλμάνων, ενώ οι Έλληνες είναι πλέον, μία θλιβερή μειοψηφία δύο χιλιάδων γερόντων.

Σήμερα «Ίμια», «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο, απειλές για κατάληψη των νησιών, απειλές στην Κύπρο, κατάλυση της Εθνικής μας κυριαρχίας με παραβιάσεις του εναερίου χώρου και των χωρικών υδάτων, και με υπερπτήσεις πάνω από Ελληνικά νησιά και τέλος η μαχαιριά στην πλάτη με την 5η φάλαγγα που λειτουργεί εντός της Ελλάδος με πρόσχημα την «ελληνοτουρκική φιλία», καθώς και με τις ορδές των λαθρομεταναστών που θα αναλάβουν την εκτέλεση αποστολών την κρίσιμη στιγμή.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΡΟΝ*

Των Μεσενικολιτών στους Εθνικούς Αγώνες

Όπως όλα τα χωριά των Αγράφων, σε όλους τους αγώνες της Εθνεγερσίας, έδωσαν το μεγάλο παρόν, έτσι και ο Μεσενικόλας, που πρωτοστάτησε και τ' άλλα χωριά του τέως Δήμου Νεβρόπολης, πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος, για ν' αποκτήσουν τη λευτεριά τους. Στο μεγάλο αγώνα του 1821 από το Μεσενικόλα, παραβρέθηκαν, και πολέμησαν στην έξοδο του Μεσσολογγίου, που έγινε στις 10 του Απρίλη του 1826, οι χωριανοί μας, Φωτάκης Δημήτριος, Καραμανώλης Δημήτριος. Γώγος ή Γάκης Γεώργιος, που τραυματίστηκε, Ξαντήρος Δημήτριος και κάποιος Αποστολίδης, ανθυπολοχαγός, που τιμήθηκε με αριστείο ανδρείας από το Βασιλιά Οθωνα, και του οποίου το όνομα δεν μπορέσαμε να εξακριβώσουμε.

Στα χρόνια του Αλή — πασά, όταν πέρασε ο Καραϊσκάκης, από το Μεσενικόλα, πολλά παλικάρια τον ακολούθησαν. Αυτό προδόθηκε στον Αλή. Εστειλε Τσοχαντζαραίους και συνέλαβαν 30 χωριανούς μας, μαζί με 7 αδέρφια Μαλαμητσαίους που τους μετέφεραν στη Λάρισα και τους κρέμασαν στη Θέση Λιούγκαρι. Με τα παλικάρια του Καραϊσκάκη, πολέμησε στο Μεσσολόγγι, στη Ράκωβα, στη Τριφύλλα και στο Δίστομο, ο Πασχαλίδης Δημήτριος από το Μεσενικόλα. Η πατρίδα για τις υπηρεσίες του, τον τίμησε με το Βαθμό του Χιλιάρχου.

Στον αγώνα για την απελευθέρωση της Θεσσαλίας πρωτοστάτησαν, οι Βασιαρδάνης Απόστολος, οπλρχηγός και μέλος της επιτροπής του αγώνα. Ο Βασιαρδάνης Αναστάσιος και η Βασιαρδάνη Ελένη, που για την ηρωϊκότητά τους και τη μεγάλη προσφορά στον αγώνα επωνομάστηκε Σουλιώτισσα. Ακόμα και στην Κορέα έδωσε αίμα το χωριό μας. Εκεί σκοτώθηκε ο Ζαχαρής Αλέξανδρος του Κωνσταντίνου.

Ο Γεώργιος Μακρυνίκας, ο Θωμάς Οικονόμου, ο Νικόλαος Σκαμαγκούλης, ο Κωνσταντίνος Μήτσιου, ο Δημήτριος Γκούμας, ο Αντώνιος Γκούμας και Αντώνιος Αθανασίου σκοτώθηκαν από τους Αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ. στην Κατοχή.

ΑΠΟ ΤΟ ΗΡΩΟΝ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑ

1]	Γεώργιος	Βασαρδάνης	Λοχαγός	Αλβανία	1940
2]	Κωνσταντίνος	Ψημμένος	Αντ/ρχης	Εμφύλιο	
3]	Γεώργιος	Παϊζάνος	Επιλοχίας	Μ. Ασία	1922
4]	Κωνσταντίνος	Σταφυλάς	Ενωμ/ρχης	-	1913
5]	Σεραφείμ	Κατσάκος	»	-	1914
6]	Κωνσταντίνος	Περιστεράς	Υπ/ρχης	-	1916
7]	Ηρακλής	Βλάτσιος	Λοχίας	-	1914
8]	Αναστάσιος	Φιλίππου	»	Βουλγαρικό	1913
9]	Βασίλειος	Κορώνης	»	-	1915
10]	Γεώργιος	Σφήκας	»	Μ. Ασία	1918
11]	Γεώργιος	Ράϊκος	Δεκαν.	Βαλκαν.	1913
12]	Γεώργιος	Χαλκιάς	Στρατ.	Βαλκαν.	1913
13]	Δημήτριος	Πρίονάς	»	-	1914
14]	Ιωάννης	Παπαδημητρίου	»	-	1914
15]	Ηρακλής	Γακιόπουλος	»	Μ. Ασία	1920
16]	Ιωάννης	Παπαναστασίου	»	Βαλκαν.	1912
17]	Ιωάννης	Σφέτσιος	»	Μ. Ασία	1920
18]	Κων/τίνος	Παπαγρηγορίου	»	Βαλκαν.	1912
19]	Κωνσταντίνος	Σιώκος	»	-	1924
20]	Αναστάσιος	Γεωργαλός	»	-	1916
21]	Κωνσταντίνος	Κορώνης	»	-	1917
22]	Κωνσταντίνος	Χαλκιάς	»	-	1918
23]	Κωνσταντίνος	Στεργίου	»	-	1917
24]	Κων/νος	Σταθόπουλος	»	-	1917
25]	Λάζαρος	Μαλαμίτσης	»	Βαλκαν.	1912
26]	Αριστείδης	Κατσιάκος	»	Μ. Ασία	1920
27]	Σεραφείμ	Ιωακείμ	»	Μ. Ασία	1918
28]	Στέφανος	Κουτσίκος	»	Μ. Ασία	1921
29]	Χρήστος	Βελεμέζης	Λοχίας	Βαλκαν.	1913
30]	Χρήστος	Μηλίτσης	Στρατ.	-	1917
31]	Γεώργιος	Φιλίππου	Δεκαν.	Βαλκαν.	1913
32]	Γεώργιος	Λαδιάς	Στρατ.	Βαλκαν.	1913
33]	Κωσταντίνος	Μηλίτσης	»	Αλβανία	1940
34]	Σωτήριος	Πανάγος	»	»	1940
35]	Κωνσταντίνος	Ζάχος	»	Εμφύλιο	1948
36]	Αλέξανδρος	Ζαχαρής	Λοχίας	Κορέα	1950

* Απόσπασμα από το βιβλίο του Χρήστου Μιλτ. Μηλίτση «Αγραφα Καρδίτσα – Μεσενικόλας και τα χωριά του τέως Δήμου Νεβρόπολης» (σελ. 173-174)

«Κερασιώτες στον Σαγγάριο: μνήμες από τη Μικρασιατική εκστρατεία»

Φωτεινή Καλογερογιάννη, Φιλολόγος & Μεταδιδακτορική ερευνήτρια του ΑΠΘ

1922-2022: 100 χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή, το πλέον δραματικό γεγονός της νεότερης ελληνικής ιστορίας που αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες καταστροφές που υπέστη ο ελληνισμός στη μακραίωνη ιστορία του (Συρίγος & Χατζηβασιλείου 2021· Κωστής 2018· Παλάντζας 2008). Η καταστροφή αυτή, εκτός από τη συρρίκνωση του πέραν του Αιγαίου ελληνικού στοιχείου, άφησε πίσω της σημαντικές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές (στρατιωτικοί, στρατιώτες και άμαχος πληθυσμός). Ακόμη και όταν πολλοί από τους πρόσφυγες κατάφεραν να περάσουν στην Ελλάδα, ειδικά μετά τη σφαγή και τις καταστροφές στη Σμύρνη τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο του 1922, πέθαναν από την πείνα και τις αρρώστιες, ενώ όσοι κατάφεραν να ξεφύγουν από το λεπίδι των τουρκικών ορδών αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα επιβίωσης και επιπλέον τη δυσπιστία και την άρνηση από τμήμα των γηγενών ομοεθνών και ομοθρήσκων τους. Το τραύμα της μικρασιατικής καταστροφής σημάδεψε τη μνήμη όλων των Ελλήνων και καθόρισε τα σύνορα, τις πολιτικές επιλογές και τον τρόπο οργάνωσης της ζωής της Ελλάδας.

Η μικρασιατική εκστρατεία ξεκινά ουσιαστικά με τη λήξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, όταν με τη σύμφωνη γνώμη και την ενθάρρυνση των νικητριών δυνάμεων, στις οποίες ανήκε και η Ελλάδα, τον Μάιο του 1919 αποστέλλεται ελληνικός στρατός στη Μικρά Ασία, και συγκεκριμένα στη Σμύρνη, για να εγγυηθεί την ασφάλεια των Ελλήνων της περιοχής, οι οποίοι μέσα σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα θα έπρεπε να αποφανθούν αν επιθυμούσαν να ενταχθούν στο ελληνικό κράτος. Ήδη από την αρχή της παρουσίας τους στην περιοχή τα ελληνικά στρατεύματα δέχθηκαν επιθέσεις από την τουρκική πλευρά, οι οποίες εντάθηκαν και μετά τη Συνθήκη των Σεβρών (1920). Η αντιμετώπιση των τουρκικών επιθέσεων από την ενδοχώρα οδήγησε το ελληνικό επιτελείο στην προώθηση του αρχικού μετώπου ανατολικότερα (Εσκή Σεχέρ-Κιουτάχεια-Αφιόν Καραχισάρ), ενώ αργότερα, μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου τον Νοέμβριο του 1920 και την άνοδο των αντιβενιζελικών στην εξουσία, η ελληνική στρατιωτική ηγεσία, χωρίς να έχει εξασφαλίσει τη συναίνεση των συμμάχων, προχώρησε σε προέλαση του στρατεύματος με κατεύθυνση προς την Άγκυρα (εκστρατεία του Σαγγαρίου). Η παρακινδυνευμένη αυτή κίνηση αποδείχθηκε ολέθρια για την ελληνική πλευρά, καθώς ο Μουσταφά Κεμάλ, στοχεύοντας ουσιαστικά στην ακύρωση της Συνθήκης των Σεβρών την οποία είχε αποδεχθεί ο Σουλτάνος, είχε ήδη επικρατήσει στον ενδοτουρκικό εμφύλιο, είχε καθιερωθεί στο εσωτερικό και είχε γίνει προνομιακός συνομιλητής τόσο των δυτικών μεγάλων δυνάμεων, όσο και της Σοβιετικής Ένωσης. Μέσα στη συγκυρία αυτή τα ελληνικά

στρατεύματα ηττώνται και υποχωρούν με μεγάλες απώλειες, ενώ οι δυνάμεις του Κεμάλ καταλαμβάνουν τη Σμύρνη στα τέλη Αυγούστου του 1922.

Μετά τη διάλυση του μετώπου το 1922 υπολογίζεται ότι οι αγνοούμενοι ήταν 56.521 και οι αιχμάλωτοι 34.050, ενώ οι συνολικές απώλειες υπολογίζονται περίπου στις 38.301. Σύμφωνα μάλιστα με την απογραφή του 1928 οι πρόσφυγες που φθάνουν στην Ελλάδα είναι στο σύνολό τους 1.104.217 από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο, την Ανατολική Θράκη και την Κωνσταντινούπολη· ωστόσο, ο συνολικός αριθμός όσων χάθηκαν παραμένει άγνωστος και λόγω των γεγονότων που ακολούθησαν την κατάρρευση του μετώπου δεν υπάρχουν ακριβή αριθμητικά στοιχεία (Συρίγος & Χατζηβασιλείου 2021: 226 κ.ε.).

Στη μικρασιατική εκστρατεία συμμετείχαν πολλοί Θεσσαλοί, ανάμεσα στους οποίους και αρκετοί από τον νομό Καρδίτσας. Όπως διαπιστώνεται και από τα στοιχεία που καταγράφηκαν για τον νομό Καρδίτσας από τον Παλάντζα (2008) κατά τη μικρασιατική εκστρατεία έχασαν τη ζωή τους 23 αξιωματικοί και 537 στρατιώτες, ενώ εξαφανίστηκαν 4 αξιωματικοί και 136 στρατιώτες (σ. 139). Από τη λεπτομερή μελέτη των στοιχείων αυτών προκύπτει ότι πολλοί ήταν οι στρατιώτες που κατάγονταν από την ευρύτερη περιοχή των Αγράφων και συμμετείχαν είτε μέχρι το τέλος της μικρασιατικής εκστρατείας και τη καταστροφή της Σμύρνης, είτε μέχρι κάποια στάδια της σε σημαντικές μάχες, όπως στον Σαγγάριο ποταμό.

Από το χωριό Κεράσια (επίσημη ονομασία Κερασέα Καρδίτσας), σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Παλάντζας (2008), έχασαν τη ζωή τους οι:

1. **Γιόσας Σπύρος** του Δημητρίου, ο οποίος γεννήθηκε στην Κερασιά και φονεύθηκε στις 16 Αυγούστου 1921 στο Καλέ Γκρότο
2. **Γιώτας Σπύρος** του Δημητρίου, ο οποίος γεννήθηκε στην Κερασιά και σκοτώθηκε στις 16 Αυγούστου 1921 χωρίς να αναφέρεται ο τόπος.

Ωστόσο, στις απώλειες κατά τη μικρασιατική εκστρατεία πρέπει να προσθέσουμε και τους **Ηλία Γ. Ζαρκάδα** και **Αριστείδη Ε. Στεργιόπουλο**, οι οποίοι καταγράφονται στο μνημείο που έχει ανεγερθεί στην πλατεία του χωριού Κερασιάς τιμώντας τους νεκρούς συγχωριανούς μας την περίοδο 1921-1922.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε στις μνήμες των ίδιων των κατοίκων της Κερασιάς για να αποκτήσουμε με μια σφαιρική εικόνα όσων από το χωριό αυτό συμμετείχαν στη μικρασιατική εκστρατεία και κατάφεραν να επιστρέψουν στην πατρίδα πριν από το τελικό αιματηρό επεισόδιο αυτής της ελληνοτουρκικής στρατιωτικής σύγκρουσης, την καταστροφή της Σμύρνης. Συγκεκριμένα, από τις διηγήσεις των παλαιότερων προκύπτει ότι στη μικρασιατική εκστρατεία συμμετείχαν και οι χωριανοί, **Αποστόλης Μιαρίτης**, τα αδέρφια **Κώστας** και **Πέτρος Στεργιόπουλος**, και οι **Μήτρος** και **Ευάγγελος Κόφφας**. Σύμφωνα με την αφήγηση του Αλέκου Μιαρίτη, γιο του προαναφερθέντος Αποστόλη Μιαρίτη, ο πατέρας του μαζί με τους Κώστα και Πέτρο Στεργιόπουλο πήραν μέρος στη

μικρασιατική εκστρατεία και έφτασαν μέχρι το Σαγγάριο ποταμό όπου χτυπήθηκαν άσχημα στις μάχες εκεί. Θυμάται ακόμη τη διήγηση του πατέρα του για το πώς έφτασαν με το τάγμα του έξω από τη Σμύρνη όπου και δόθηκε η οδηγία για αντικατάστασή τους, καθώς και το πόσο δύσκολο ήταν να επιστρέψουν. Δεν έβρισκαν καράβι για να περάσουν στο απέναντι ελληνικό νησί και κατάφεραν να φύγουν, όπως και πολλοί άλλοι πρόσφυγες, με πλωτά μέσα του γαλλικού στόλου που επιστρατεύθηκαν για αυτό το δρομολόγιο. Οι Κερασιώτες που επέστρεψαν δεν έζησαν από κοντά τη μικρασιατική καταστροφή, αλλά οι τραυματικές εμπειρίες από τη συμμετοχή ήταν χαραγμένες στη μνήμη τους. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που δεν ήθελαν να μιλούν για αυτά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Αλέκος Μιαρίτης για τον πατέρα του **«Δεν ήθελε να μιλά για αυτά, αργότερα πολύ μεγάλος μίλησε»**.

Η μνήμη των συμπατριωτών μας που έπεσαν κατά τη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας, πέρα από ηθική υποχρέωση απέναντι σε ανθρώπους που θυσίασαν την ίδια τη ζωή τους, αποτελεί και αφορμή για την ενασχόληση με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής. Άλλωστε, η αφήγηση των εμπειριών και της μνήμης συμβάλλει στο να δημιουργηθεί για όλους και ειδικότερα για τους νέους, ένας ορίζοντας σκέψης τέτοιος που μέσα από ό, τι ακούνε, διαβάζουν και επεξεργάζονται, να αναζητήσουν στοιχεία που θα τους βοηθήσουν να καταλάβουν καλύτερα τη δομή και τη λειτουργία των συστημάτων σε μια συγκεκριμένη ιστορική κατάσταση και να διεισδύσουν σ' αυτά τα συστήματα μέσα από τη δράση των υποκειμένων που τα εκπροσωπούν καλλιεργώντας μ' αυτόν τον τρόπο την ιστορική σκέψη (Γκότοβος, 2013). Ειδικά σήμερα, όταν η Ελλάδα δέχεται συστηματικά απειλές από μια αναθεωρητική δύναμη που αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία, κυριαρχία κατοχυρωμένη μέσα από διεθνείς συνθήκες, η μνήμη των Κερασιωτών αλλά και όλων εκείνων που έχασαν τη ζωή τους στη Μικρασιατική Καταστροφή, επιβάλλει τη σοβαρή μελέτη των συνθηκών αυτής της ήττας, και ειδικότερα των διεθνών σχέσεων και των συμμαχιών που απαιτούνται για την οικοδόμηση και διατήρηση της αποτρεπτικής ισχύος που πρέπει να έχει η Ελλάδα κάτω από συνθήκες εξωτερικής απειλής από αναθεωρητικές δυνάμεις. Ταυτόχρονα επιβάλλει τον αναστοχασμό για τις ολέθριες συνέπειες που μπορεί να έχει ένας εθνικός διχασμός, όταν η χώρα έχει να αντιμετωπίσει μια σοβαρή εξωτερική απειλή.

Βιβλιογραφία

Γκότοβος, Α. (2013). Βιογραφικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της ιστορίας. Η ιστορία ομηρίας του Σωτήρη Ράτσικα. Εναλλακτικές Εκδόσεις. Αθήνα.

Κωστής, Κ. (2018). Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας. Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18ος – 21ος αιώνας. Εκδόσεις Πατάκη. Αθήνα

Παλάντζας, Ν. (2008). Αφιέρωμα στους εκ του Νομού Καρδίτσας νεκρούς μας κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία. Στο «Καρδισιώτικα Χρονικά», τόμος Χ, 135-181.

Συρίγος, Α. & Χατζηβασιλείου, Ε. (2021). Μικρασιατική καταστροφή. 50 ερωτήματα και απαντήσεις. Εκδόσεις Πατάκη. Αθήνα

Τιμημένοι Ηρωϊκοί Αγωνιστές και Αθάνατοι νεκροί του Μικρασιατικού Πολέμου (1919-1922) με καταγωγή από την Μ-Πεζούλα και άλλα χωριά της Νευρόπολης

Χρήστος Τηλ. Λιαππής, δικηγόρος– ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Επιλογή από εκτεταμένη εργασία του κ. Χρήστου Λιαππή, η οποία ξεπερνά τις 400 σελίδες, η έρευνα είναι σε εξέλιξη και τον ευχαριστούμε. Τα στοιχεία για ονόματα από το «Νεοχώρι», ομοίως και για Καρβασαρά, πρέπει να διερευνηθεί αν αφορούν το Νεοχώρι Καρδίτσας ή Τρικάλων ή τον Καρβασαρά Αγράφων ή Αιτωλοακαρνανίας. Για λόγους σεβασμού στην αρτιότητα του κεφαλαίου, επιλέξαμε να παρουσιάσουμε τους νεκρούς από τα χωριά της Νευρόπολης, τα οποία δεν καλύπτονται από άλλες εργασίες. Για το πολύτιμο αρχείο του κ. Χρ. Λιαππή, λαμβάνεται ειδική μέριμνα.

(Μ)-Πεζούλα

1. ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ,¹ οπλίτης, γενν.εις Μπιζούλαν. Εφονεύθη εις Καντλή (Καυλή)- Γκιόλ την 13 Αυγούστου 1921, ημέρα Παρασκευή, «Παρασκευή και 13!...», (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 143. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 702) – μαζί με τον συγχωριανό μας Γεώργιο Φλώρο του Ιωάννου (για τον οποίο βλ. πιο κάτω, αριθ. 10). Στο Καυλή Γκιόλ και γενικά σ'όλο το Μέτωπο πέραν του Σαγγαρίου ποταμού είχαν γίνει τότε ομηρικές μάχες και ο φόρος του αίματος που πλήρωσαν, τόσο οι Έλληνες όσο και Τούρκοι, ήταν βαρύτατος.

2. ΒΡΟΝΤΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ του ΚΩΝ/ΝΟΥ, οπλίτης (γενν. το 1897). Εφονεύθη εις Καρά- Μπουγιού Νταγ την 3 Ιουλίου 1921,² μαζί με τον συγχωριανό μας Ευθυμιόπουλο Απόστολο (ή Αλέξανδρο;, βλ. πιο κάτω). (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 145).

3. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΣ ή ΘΥΜΝΙΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του ΝΙΚΟΛΑΟΥ (γενν. το 1895), «εκ Δήμου Νεβρουπόλεως» (Μπεζούλας). Εφονεύθη εις Μ. Ασίαν (βλ. Χριστόφορου Δ. Α- λεξάκη, ό.π., σελ. 702). Ο Νικ. Γ. Παλάντζας (ό.π., σελ. 149) αναφέρει τον «Ευθυμιόπουλο Αλέξανδρο, δεκανέα, γενν. εις Μπεζούλαν», ο οποίος «εφονεύθη εις Καρά Μπούγιού την 3 Ιουλίου 1921» (μαζί με τον συγχωριανό μας Βρόντο Αναστάσιο του Κων/νου). Στο Μητρώο Αρρένων, πάντως, δεν καταγράφεται την επο-

1. . Με το όνομα αυτό εντοπίσαμε τους εξής στο Μητρώο της τότε Κοινότητας Μπεζούλας: Ανωνάκης Χρήστος του Δημητρίου (γενν. το 1892), Αντωνάκης Χρήστος του Θεοδοσίου ή Δόσιου (γενν. το 1895) και Αντωνάκης Χρήστος του Χαράλαμπου (γενν. το 1897). Δυστυχώς δεν κατέστη δυνατό να διευκρινισθεί ποιος από αυτούς ήταν ο τι- μημένος νεκρός της Μικρασίας.

2. Στην ίδια μάχη στο Καρά-Μπουγιού Νταγ σκοτώθηκαν και οι: 1_ στρατιώτης Ακρίβος Δημήτριος εκ Βράχας, 2) στρατιώτης Ανδρέου Νικόλαος εκ Γελάνθης (5.7.1921), 3) στρατιώτης Αντωνίου Δημήτριος του Γεωρ. εκ Κούσαρι (ίσως Κουτσιαρί-Ιτέα, την 2.7.1921), 4) στρατιώτης Ανυφαντής Γεώργιος του Γρηγ. εκ Καλλιφωνίου (30 ή 3.7.1921), 5) στρατιώτης Βερεντζιώτης Βασίλειος του Γ. εκ Ράξας (Ράκοβας-Ψαθοχώρας, την 1.7.1921), 6) στρατιώτης Γιατής Η- λίας εκ Αγράφων, 7) στρατιώτης ή δεκανέας Ευθυμιόπουλος Απόστολος (ή Αλέξανδρος;) εκ Μπεζούλας (3.7.

χή εκείνη Θυμνιόπουλος με το μικρό όνομα Αλέξανδρος, αλλά μόνο ο πιο πάνω Απόστολος Θυμνιόπουλος του Νικολάου.

4. ΚΟΡΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του ΧΡΗΣΤΟΥ (γενν. το 1902). Τιμημένος νεκρός, - Αναφέρεται επίσης ο Κοράκης Σταύρος του Βασιλείου, οπλίτης, «γενν. εις Καϊτσαν (Μακρυράχη ν. Φθιώτιδος)», ο οποίος «απεβίωσε εις Στρατ. Νοσοκ. Δορυλαίου (Εσκή-Σεχήρ) την 1 Ιανουαρίου 1922» (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 155*). Έλαβε επίσης μέρος και ο αδελφός του Κων/νος (Κώτσιος) Χρ. Κοράκης (γενν. το 1900), ο οποίος διασώθηκε και επέστρεψε σώος.

5. ΚΡΑΝΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.³ Τιμημένος νεκρός.

6. ΜΑΛΕΤΣΙΚΑΣ ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ του ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, οπλίτης, γενν. εις Μπεζιούλαν (το 1897). Εφονεύθη εις Του(μ)λού-Μπουνάρ την 28 Μαρτίου 19214 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 160. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 703*) - αδελφός του παππού του παλιού Γραμματέα της Κοινότητας Παντελή Αθ. Μαλέτσικα (1930;-18.8.2021). Ήταν ο έμπιστος υποκόμος του Νικολάου Πλαστήρα και σκοτώθηκε ηρωικά μαχόμενος στη φονικότετη μάχη του Τουμλού-Μπουνάρ (25-28 Μαρτίου 1921).

7. ΞΥΡΑΦΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΜΑΡΚΟΥ, στρατιώτης, γενν. το 1897 εις Μπιζιούλαν. Έλαβε μέρος στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και πέθανε στις 6 Μαρτίου 1919 στο 7^ο Στρατ. Νοσοκομείο Αθηνών. Το όνομά του δεν αναγράφεται στο Ηρώο Πεσόντων που βρίσκεται στην κεντρική του επάνω χωριού. Η οικογένεια Ξυραφιά ή Ξυραφάκη δεν υπάρχει σήμερα στη Μπεζούλα, ούτε γνωρίζουμε την τοποθεσία όπου έμεναν. Στο Μητρώο Μελών της Κοινότητας είναι εγγεγραμμένοι οι: 1) Ξουραφιάς Αθανάσιος του Γ. (1844-;). Με την αριθ. 171/1904 απόφαση του Πρωτοδικείου Καρδίτσας διατάχθηκε η εγγραφή του στους Εκλογικούς Καταλόγους του Δήμου Νεβρόπολης, με την ένδειξη «Ξουραφιάς Λθαν. Γ., ετών 60, γεωργός». Τέκνα του οι: 1α) Χρυσόστομος Ξυραφάκης του Αθανασίου (1894-;) και 1β) Απόστολος Ξυραφάκης του Αθανασίου

3. Πρόκειται μάλλον για τον Κρανιά Αναστάσιο του Δημητρίου (γενν. το 1899). Στο Μητρώο της Κοινότητας είναι επίσης εγγεγραμμένος και ο Κρανιάς Αναστάσιος του Κων/νου (γενν. το 1892 ή 1894), ο οποίος τον Αύγουστο του 1910, «σε ηλικία 20 περ. ετών», μαζί με τον πρωτοξάδελφό του Κρανιά Βασίλειο του Δημητρίου (γενν. το 1894) ξε- νιτεύθηκαν στις Η.Π.Α. Οι Κραναίοι, σύμφωνα με την προφορική παράδοση, είναι μία από τις τέσσερις αργικές οικογένειες της Μπεζούλας: Κούτρας, Κρανιάς, Μπλέκας και Ραΐκος. Η αρχική τους εγκατάσταση ήταν στο «Προσήλιο», όπου υπάρχουν ακόμη και σήμερα Κραναιίκες ιδιοκτησίες (κυρίως, στα τελευταία επάνω σπίτια, λίγο πιο κάτω από τον αμαξιτό δρόμο που οδηγεί από τα Καλύβια Φυλακτής προς Φυλακτή). Στο «Απόσκιο» πρώτος εγκαταστάθηκε ο Παννούλης Αθ. Κρανιάς (1875-1947), ο οποίος παντρεύθηκε την Ελένη Ιω. Αιαπή, αδελφή του

4. Στο Τουμλού-Μπουνάρ έγιναν δύο μάχες: η πρώτη (η μεγαλύτερη) στα τέλη Μαρτίου 1921 κατά την προέλαση του Ελληνικού Στρατού. Και η δεύτερη τον Αύγουστο του 1922 κατά την υποχώρηση του Στρατού μας. Στην πρώτη (τέλη Μαρτίου), εκτός από τον Μιλτιάδη Απ. Μαλέτσικα, σκοτώθηκε και ο: υπεύς Αναστασάκης Ιωάννης του Παναγ. εκ Μαστρογιάννη-Αμάραντου (21.3.1921). - Στη δεύτερη ιαγή (Αύγουστος 1922) σκοτώθηκαν και οι: 1) Δούκας Στέργιος του Αρχοντή εκ Καπουτσή-Αγίου Θεοδώρου (15.8.1922), 2) Καραμουλάς Κωνσταντίνος του Νικ. εκ Καραλάρ-Γραμματικού (16.8.1922) και 3) Πλατής Γεώργιος του Αχ. εκ Μεσσανίου-Αγναντερού (9.8.1921). Ως φονευθέντες επίσης στο Τουμλού Μπουνάρ, χωρίς όμως να προσδιορίζεται σε ποια από τις δύο μάχες, αναφέρονται και οι Ευρυτάνες: 1) Γαβρίνας Ευάγγελος εκ Άμπλιανης, 2) Ευαγγελολιγρός Χρήστος εκ Ραυτόπουλου, 2) Παρμάκης Δημήτριος εκ Μυρίκης, 4) Σκαρπής Ανδρέας εκ Μεγάλου Χωριού.

(1902-;). Γεώργιος Ξυραφιάς του Μάρκου (1897-1919, ο πιο πάνω τιμημένος νεκρός). Το επίθετο, με διάφορες παραλλαγές, συναντούμε σήμερα σε διάφορα μέρη της Θεσσαλίας, όπως π.χ.: Ξυραφάς: Βόλος, Κάτω Λεχώνια (Μαγνησίας), Νεάπολη (Βόλου). Ξυραφάκης: Καρδίτσα, Λάρισα, Μακρυχώρι (Λάρισας). Ξυράφης: Αφέτες (Μαγνησίας), Αφυσσος (Μαγνησίας), Βόλος, Καλά Νερά (Μαγνησίας), Λάρισα, Μηλιές (Μαγνησίας), Ριζαρείο (Τρικάλων) κ.λπ.

8. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΗΜΗΤΡΙΟΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ («Γιωργούλα»), οπλίτης, γενν. το 1894 εις Μπεζούλαν. Εφονεύθη εις Τσερκέσκιϊ * Ανατ. Θράκης, Β. της Ραιδεστού, τον Αύγουστο του 1922 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, *ό.π.*, σελ. 166. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, *ό.π.*, σελ. 704).⁵ Ο αδελφός του Απόστολος Γεωρ. Παπαθανασίου (1901-1955) επέστρεψε από το Μέτωπο ανάπηρος και έτσι παρέμεινε σε όλη του τη ζωή (βλ. πιο κάτω). Αμφότεροι ήταν τέκνα του γνωστού και πολύ αγαπητού «Γιωργούλα με το γραμμόφωνο» (Γεωργίου Αποστ. Παπαθανασίου, 1866-1943).

9. ΦΛΩΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του ΙΩΑΝΝΗ, ενωμοτάρχης, εκ Μπεζούλας Καρδίτσας (γενν. το 1900). Απεβίωσε συνεπεία κακουχιών (ασθενήσας εκ μηνιγγίτιδος) εις το 4ον Στρ. Νοσοκ. Αθηνών τον Ιανουάριον του 1922 (βλ. *Ιωάν. Φιοράκη κ.λπ.*, *ό.π.*, σελ. 151). Είναι ο μόνος του οποίου το όνομα δεν αναγράφεται μεταξύ των υπέρ Πατρίδος θυσιασθέντων την περίοδο 1919-1922 στο Ηρώο Πεσόντων που βρίσκεται στην κεντρική πλατεία του επάνω χωριού, και κάποτε οι τοπικοί μας άρχοντες θα πρέπει να συμπληρώσουν την έλλειψη αυτή. Ο πατέρας του Ιωάννης Δημ. Φλώρος (1877-1956;) ήταν ένας από τους μεγαλύτερους νοικοκυραίους του χωριού, με σεβαστή κτηματική περιουσία αλλά και το μεγάλο κατάστημα στο κέντρο του επάνω χωριού. Δυστυχώς, η βάσκανος μόιρα το έφερε να χάσει τα δύο πρώτα παλικάρια του στη Μικρά Ασία. Είχε παντρευτεί την Αγγελική Κουτσοκώστα (αδελφή των Ανδρέα - έχασε το ένα του μάτι στη Μικρά Ασία - και Γρηγόρη Κουτσοκώστα) και απέκτησαν τα εξής τέκνα: α) Απόστολο (1898-Ιαν. 1921), (Γεώργιο (1898-13.8.1921, βλ. πιο κάτω), γ) Αριάδνη σύζ. Ιωάννη Κ. Κρανιά (1903-1987), πεθερά του προ έτους (2021) αποβ. καταστηματάρχη Αντωνίου

5. Αναφέρονται επίσης οι: 1) Παπαθανασίου Αθανάσιος του Γ., οπλίτης, γενν. εις Άγιον Θεόδωρον, εφονεύθη εις Σαγγάριον το 1921 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, *ό.π.*, σελ. 166). 2) Παπαθανασίου Αχιλλεύς του Παναγιώτη, ταγματάρχης πεζικού, γενν. το 1890 στο Αργύρι (Αργιθέας), ο οποίος μετείχε των πολέμων 1912-1913 και 1917-1923 (βλ. Δημητρίου Β. Στάθη, *ό.π.*, σελ. 129). Και 3) Παπαθανασίου Ηλίας του Ιωάννου, ανθυπομύραρχος, γενν. το 1887 στο Αργύρι (Αργιθέας), ο οποίος μετείχε των πολέμων 1912-1913 και 1917-1923, και αποστρατεύθηκε στις 12-3- 1928 (βλ. Δημητρίου Β. Στάθη, *ό.π.*, σελ. 129).

Δημ. Μαλέτσικα (1941-2021), δ) Χαρίκλεια σύζ. Κωνσταντή Αθαν. Ζαχαρή, ε) Αριστείδη (1912-25.1.2012), ο οποίος εις μνήμη των δύο αδικοχαμένων αδελφών του ονομάτισε κι αυτός τα αγόρια του Απόστολο και Γεώργιο (1943, δικηγόρο Αθηνών), στ) Δημήτριο (1916-1996, υποδ/ντή Εμπορικής Τράπεζας), ζ) Αγόρω (σε ηλικία 17 χρονών, ενώ μάζευε με συγγενείς της χόρτα στο βουνό, αιφνιδίως εμφάνισε δυνάτους πονοκεφάλους που εξελίχθηκαν σε νευρο-ψυχικό νόσημα και τελικά πέθανε σε ίδρυμα των Αθηνών) και Θεανώ, σύζ. Παντελή Θυμιόπουλου (1920-27.10.2011, Καλύβια Πεζούλας). Ο Απόστολος, μαζί με τον αδελφό του Γεώργιο, επιστρατεύθηκαν και έλαβαν μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Ο πρώτος ως ενωμοτάρχης της Στρατο-Χωροφυλακής και ο δεύτερος ως εύζωνας. Και έδωσαν τη ζωή τους για την Πατρίδα, μαζί με τα άλλα Μπεζουλιωτάκια που αναφέρουμε πιο πάνω, τιμώντας με τη θυσία τους στα ξένα τη γενέτειρά τους και την οικογένειά τους. Ειδικότερα, ο Απόστολος κατατάχθηκε στην Ελληνική Στρατο-Χωροφυλακή και υπηρέτησε στη Μικρά Ασία με το βαθμό του ενωμοτάρχου. Την ίδρυση των τμημάτων Χωροφυλακής εκεί επέβαλε το γεγονός ότι, από τους πρώτους κιόλας μήνες της Εκστρατείας, δρούσαν κατά των δυνάμεών μας άτακτοι Τούρκοι λησταντάρτες, οι περιώνυμοι για την αγριότητα και ωμότητά τους Τσέτες: «Τους πρώτους μήνας της αλησμονήτου κατοχής της Μ. Ασίας και καθ'όν χρόνον οι Τούρκοι λησταντάρται ήρξαντο παρεμβάλλοντες προσκόμματα εις το έργον της Ελληνικής Διοικήσεως συνεκροτήθησαν μεταβατικά αποσπάσματα εξ ανδρών της Χωροφυλακής και του Πεζικού, εις τα οποία ανετέθη το δύσκολον και επικίνδυνον έργον της εξοντώσεως των ληστανταρτών τούτων». Ο Απόστολος επιτέλεσε ευόρκως το δύσκολο αυτό έργο που του ανετέθη. Το μαρτυρεί, άλλωστε, το γεγονός ότι από της τόσο νεαρής ηλικίας των 20-22 ετών προήχθη στο βαθμό του ενωμοτάρχου και προβλέπονταν λαμπρή η εξέλιξή του στην ιεραρχία του Σώματος. Πλην όμως, από τις κακουχίες του πολέμου ασθένησε βαρύτατα, αφού προσβλήθηκε από μηνιγγίτιδα. Μεταφέρθηκε άρρωστος, σε πολύ άσχημη κατάσταση, στην Αθήνα και άφησε την τελευταία του πνοή στο 4^ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αθηνών τον Ιανουάριο του 1922. Δυστυχώς, από τη μέχρι τούδε έρευνά μας, δεν κατέστη δυνατό να εντοπίσουμε την ειδικότερη δράση του στη Μ. Ασία, τις μάχες στις οποίες είχε λάβει μέρος, αλλά και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ασθένησε ο ηρωικός αυτός συγχωριανός μας. Σώζονται, πάντως, δύο φωτογραφίες του, τις οποίες παραθέτουμε και από τις οποίες προκύπτει ότι ο Απόστολος ήταν πραγματικά λεβέντης και πανέμορφος. Ένας αληθινός άγγελος, που έφυγε τόσο άδικα και πρόωρα, μέσα στο άνθος της ηλικίας του, για τη μεγάλη «γειτονιά των αγγέλων»...

10. ΦΛΩΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΙΩΑΝΝΗ, γενν. εις Μπεζούλαν το 1898 (αδελφός του προηγούμενου). Εφονεύθη εις Καυλή Γκιόλ την 13 Αυγούστου 1921, ημέρα Παρασκευής, «Παρασκευή και 13»!... (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 174. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 705*), μαζί με τον συγχωριανό μας Χρήστο Αντωνάκη (βλ. πιο πάνω, αρ.

1). Όπως ο ίδιος ο Γεώργιος Φλώρος είχε γράψει στους δικούς του λίγες μέρες προ του θανάτου του, είχαν διαβεί το Σαγγάριο ποταμό και από διάφορα υψώματα έβλεπαν από μακριά το σκοτεινό όγκο της Άγκυρας.

Εκτός όμως από αυτούς, έχουμε και τους ηρωικούς τραυματίες, μεταξύ των οποίων οι: **ΚΟΥΤΣΟΚΩΣΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ του ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ** (γενν. το 1893). Ήταν θείος των πιο πάνω φονευθένων Αποστόλου και Γεωργίου Ιω. Φλώρου, αδελφός της μητέρας τους Αγγελικής.

Στη Μικρασία έχασε το ένα του μάτι και παρέμεινε ανάπηρος για όλη του τη ζωή. Όπως αφηγεί- το ο ίδιος, ο τραυματισμός του έλαβε χώρα στις μάχες μετά το Σαγγάριο ποταμό, υπό τις εξής συνθήκες: ήσαν τρεις στρατιώτες οχυρωμένοι σ'έναν απότομο βράχο. Ο πρώτος πυροβολούσε όρθιος ακουμπώντας στο βράχο, ο δεύτερος γονατιστός και ο Ανδρέας πεσμένος κάτω μπρούμυτα. Τότε μια δραστική ριπή εχθρικού πολυβόλου τους γάζωσε όλους, από πάνω μέχρι κάτω. Οι δύο πρώτοι κυριολεκτικά «κόπηκαν στη μέση» και ο Ανδρέας έχασε το ένα του μάτι, χωρίς ευτυχώς άλλα τραύματα. Ήταν «τυχερός» μέσα στην ατυχία του... Λέγεται ότι κρατούσε και λεπτομερές ημερολόγιο από το Μέτωπο, το οποίο όμως δυστυχώς χάθηκε μετά το θάνατό του.

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ (1901-27.10.1955). Ήταν γιος του πασίγνωστου «Γιωργούλα με το γραμμόφωνο» (1866-1943). Συνυπηρετούσε με τον φονευθέντα αδελφό του Δημητρίο Γεωργ. Παπαθανασίου (1894-1922, βλ. πιο πάνω). Ένας ακόμη αδελφός τους, ο Ιωάννης Γεωργ. Παπαθανασίου (1908-1948)) «εσκοτώθη κατά μήνα Μάϊον 1948 εις θέσιν βουνά Κορώνας Νεβροπόλεως υπό του Στρατού.

ΚΕΡΑΣΙΑ

ΓΙΟΣΑΣ ή ΓΙΩΤΑΣ ΣΠΥΡΟΣ του ΔΗΜ., οπλίτης, γενν. εις Κερασιάν. Εφονεύθη εις Καλέ Γκρότο την 16 Αυγούστου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 147. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 702*).

ΓΙΩΤΑΣ ΣΠΥΡΟΣ, οπλίτης, γενν. εις Κερασιάν (Καρδίτσας;). Απεβίωσε εις Νοσοκ. Αργολίδος (βλ. *Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 702*).

ΘΕΟΔΩΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΚΩΝ/ΝΟΥ, υπολοχαγός. Γεννήθηκε στην Κερασιά το 1886. Μετείχε των πολέμων 1912-1913 και 1917-1923. Αποστρατεύθηκε τιμητικά, λόγω τραυμάτων πολέμου, με τον βαθμό του ταγματάρχη, στις 24-5-1926 (βλ. *Δημητρίου Β. Στάθη, ό.π., σελ. 121*).

ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, χωροφύλακας, εκ Κερασέας Καρδίτσας. Εξηφανίσθη εις Μικράν Ασίαν κατά την υποχώρησιν (βλ. *Ιωάν. Φιοράκη κ.λπ., ό.π., σελ. 165*).

Αναφέρεται επίσης ο οπλίτης Γ. Πατουλιάς, «Κερασιά» (χωρίς να διευκρινίζεται αν πρόκειται για την Κερασιά Καρδίτσας-Νευρόπολης), ο οποίος συλληφθείς αιχμάλωτος απελευθερώθηκε και επέστρεψε σώς στον Πειραιά με το ατμόπλοιο «Άγιος Μάρκος» στις 11 Απριλίου 1923 (βλ. *ε- φημ. «Ελεύθερον Βήμα», φ. 407/12.4.1923, σελ. 1*).

ΚΡΥΟΝΕΡΙ (Στούγκ')

ΒΕΝΕΤΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ταγματάρχης πεζικού. Γεννήθηκε στο Κρυονέρι το 1878. Έλαβε μέρος στους πολέμους 1912-1913 και 1917-1923. Αποστρατεύθηκε στις 12-5-1923 (βλ. Δημητρίου Β. Στάθη, ό.π., σελ. 118).

ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑΣ

Σύμφωνα με τον Χρ. Μηλίτη, που συμπληρώσαμε, στο Μικρασιατικό πόλεμο σκοτώθηκαν οι:

ΒΛΑΤΣΙΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.

ΓΑΚΙΟΠΟΥΛΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ του ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ, οπλίτης, γενν. εις Μεσενικόλαν. Εφρονεύθη τον Αύγουστον του 1922 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 145). Κατά άλλη πηγή, απεβίωσε εις Νοσοκ. Αργολίδος (βλ. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 702).

ΚΑΤΣΙΑΚΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ του ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ (ή ΑΝΑΣ.), δεκανεύς, γενν. εις Νευρόπολιν. Σκοτώθηκε το 1920. Κατά άλλη πηγή, εφρονεύθη την 2 Ιουλίου 1921 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 154). Και κατά τρίτη πηγή, απεβίωσε εις Νοσοκ. Αργολίδος (βλ. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σ.703) [Η απώτερη καταγωγή της οικογένειας Κατσιακού ήταν από τη Μπεζούλα].

ΚΟΥΤΣΙΚΑΣ ή ΚΩΤΣΙΚΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ του ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, χωροφύλακας, εκ Μεσενικόλα Καρδίτσης. Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία κατά την υποχώρησιν (βλ. και Ιωάν. Φιοράκη κ.λπ., ό.π., σελ.67. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 178,179. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π.,σελ. 703).

ΚΩΣΤΙΚΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ, χωροφύλακας, εκ Μεσενικόλα [μάλλον ο προηγούμενος]. Απώλεσθη εις Μ. Ασίαν (βλ. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 703).

ΠΑΪΖΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΝΙΚΟΛΑΟΥ, επιλοχίας. (Και της οικογένειας αυτής η απώτερη καταγωγή ήταν από τη Μπεζούλα).

ΣΙΡΩΤΣΙΟΣ (ΚΟΤΡΩΤΣΙΟΣ;) ΙΩΑΝΝΗΣ του ΔΗΜ., οπλίτης, γενν. εις Μεσενικόλαν. Απεβίωσε εις Σαπάντζαν την 16 Αυγούστου 1921 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 170. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 705).

ΣΙΩΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΦΩΤΙΟΥ, χωροφύλαξ, γενν. εις Μεσενικόλα. Απεβίωσε την 3 Σεπτεμβρίου 1922 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 170). Κατά άλλη πηγή, απεβίωσε εις Νοσοκ. Αργολίδας (βλ. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 705). Μάλλον είναι ο ίδιος με τον Σιώκο Κωνσταντίνο, χωροφύλακα, εκ Καρδίτσης, ο οποίος υπέκυψεν εις τας κακουχίας της υπηρεσίας το 1922 (βλ. Ιωάν. Φιοράκη κ.λπ., ό.π., σελ. 166).

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΝΙΚ., χωροφύλαξ, γενν. εις Μεσενικόλα. Απεβίωσε εις Α' Στρατ. Νοσοκ. Θεσσαλονίκης την 20 Ιανουαρίου 1921 (βλ. Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 170. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 705).

ΣΤΑΦΥΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ, ενωμοτάρχης.

ΣΦΕΤΣΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ του ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Σκοτώθηκε το 1920.

ΣΦΗΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ.

ΜΟΣΧΑΤΟ (Βλάσδο)

Δεν αναφέρονται νεκροί από το χωριό αυτό στη Μικρασία. Έλαβαν πάντως μέρος και οι:

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΦΩΤΙΟΣ του **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**, συνταγματάρχης πεζικού.

ΒΛΑΧΑΚΗΣ ΗΛΙΑΣ του **ΧΡΗΣΤΟΥ**, υπολοχαγός Μηχανικού.

ΜΑΡΓΕΛΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ του **ΝΙΚΟΛΑΟΥ**, λοχαγός πεζικού.

ΜΑΡΓΕΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ του **ΓΕΩΡΓΙΟΥ**, υπίλαρχος.

ΦΟΡΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του **ΓΕΩΡΓΙΟΥ**, ανθυπασπιστής Χωροφυλακής.

ΜΠΕΛΟΚΟΜΙΤΗ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του **ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ**. Σκοτώθηκε στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΣ του **ΜΙΛΤΙΑΔΗ** (1898-1922). Σκοτώθηκε στον πόλεμο της Μικράς Ασίας (βλ. *Αντώνη Ηλ. Αντωνίου, ό.π., σελ. 99*).

ΠΑΡΑΘΥΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του **ΠΕΡΙΚΛΗ** (1897-1953). Χάθηκε στη Μικρά Ασία (βλ. *Αντώνη Ηλ. Αντωνίου, ό.π., σελ. 179*).

Έλαβαν επίσης μέρος οι:

ΓΟΥΝΑΡΗΣ ΚΩΣΤΑΣ του **Γ.**, εύζωνας στη Μικρά Ασία. Παντρεύτηκε εκεί την Ηλιοστάλακτη και μετά το 1922 εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη, όπου εργαζόταν ο Κώστας ως καφετζής στο Κυβερνείο. Παιδιά τους οι α) Γεώργιος (+1999), γιατρός στη Θεσσαλονίκη και β) Στέφανος, Θεσσαλονίκη, δεν δημιούργησε οικογένεια (βλ. *Αντώνη Ηλ. Αντωνίου, ό.π., σελ. 106*).

ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ του **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**, ταγματάρχης Στρατολογίας. Γεννήθηκε το 1882 στο Μπελοκομίτη. Μετείχε των πολέμων 1912-1913 και 1917-1923 (βλ. *Δημ. Β. Στάθη, σελ. 120*).

ΝΕΟΧΩΡΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ του **ΑΡ.**, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον (Καρδίτσης ή Τρικάλων;). Εφονεύθη εις Μικράν Ασίαν την 17 Σεπτεμβρίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σ. 142*).

ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του **ΧΡΗΣΤΟΥ**, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Β' Στρατ. Νοσοκ. Θράκης την 2 Μαΐου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 143*).

ΒΛΑΒΑΣ ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ του **ΚΩΝ/ΝΟΥ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσης;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 177*).

ΓΗΤΣΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του **ΧΡ.**: βλ. Μήτσος Νικόλαος του Χρ..

ΓΚΟΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του **ΙΩΑΝΝΟΥ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσης;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 178*).

ΖΗΚΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ του **ΓΕΩΡΓΙΟΥ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσας;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 178*).

ΖΙΟΓΚΟΣ (ΖΩΤΟΣ;) ΙΩΑΝΝΗΣ του **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**, δεκανεύς, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Στρατ. Νοσοκ. Αθηνών την 29 Μαρτίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 150*).

ΖΩΤΟΣ ΗΛΙΑΣ του **ΙΩΑΝΝΟΥ**, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Στρατ. Νοσοκ. Δολιανών την 3 Μαΐου 1922 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 150*).

ΘΕΟΛΟΓΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του **ΑΗΜΗΤΡΙΟΥ**, χωροφύλαξ, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις 20ν Στρατ. Νοσοκ. Σμύρνης την 5 Νοεμβρίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 151*). [Η απώτερη καταγωγή της οικογένειας Θεολόγη είναι από τη Μπεζούλα].

ΚΑΚΑΛΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του **ΚΩΝ/ΝΟΥ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσας;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 178*).

ΚΑΜΑΛΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του **ΚΩΝ/ΝΟΥ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσας;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία [είναι ο προηγούμενος] (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 178*).

ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του **ΜΙΑΤΙΑΛΟΥ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσας;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 178*).

ΚΩΤΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ**, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσας;). Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 179*).

ΛΙΤΣΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του **ΧΡ.**, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Ιγ' ορεινόν χειρουργείον την 29 Ιουλίου 1919 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 159*).

ΛΙΤΣΟΣ (ΛΙΤΣΙΟΣ) ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον. Εφονεύθη εις Μπαχτσεζίκ την 16 Αυγούστου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 159*).

ΜΑΝΤΖΑΦΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ του **ΓΕΩΡΓΙΟΥ**, ανθυπασιπιστής Χωροφυλακής. Γεννήθηκε το 1894 στο Νεοχώρι. Μετείχε των πολέμων 1917-1923 (βλ. *Δημητρίου Β. Στάθη, ό.π., σελ. 126*).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, στρατιώτης, γενν. εις Νεοχώρι. Εφονεύθη εις Κεσερλή (βλ. *Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 704*).

ΜΗΤΣΗΣ (ΜΗΤΣΟΣ;) ΗΛΙΑΣ, δεκανεύς, γενν. εις Νεοχώρι. Απεβίωσε εις πρόσκαιρον Νοσοκ. Δορυλαίου-Εσκή Σεχήρ την 3 Σεπτεμβρίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 161*. *Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 704*).

ΜΗΤΣΟΣ (γράφεται ΓΗΤΣΟΣ) ΝΙΚΟΛΑΟΣ του **ΧΡ.**, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον Καρδίτσας. Απεβίωσε εκ τραύματος εις Ιγ' χειρουργείον την 29 Ιουλίου 1918 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 146-147, όπου αναγράφεται ως Γήτσος*).

ΜΠΑΣΔΑΚΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ του **ΚΩΝ/ΝΟΥ**, δεκανεύς, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Χιά' ορεινόν χειρουργείον τον Μάϊο του 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 162*).

ΜΠΛΕΤΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον (Τρικάλων; ή Καρδίτσας;). Εφονεύθη εις Καρά-Μπουγιού-Νταγ την 3 Ιουλίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 163*).

ΠΑΠΑΣ ΦΩΤΙΟΣ του **ΠΑΝΑΓ.**, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Στρατ. Νοσοκ. Λαρίσης την 17 Ιουλίου 1920 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 167*).

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ του ΔΗΜ., δεκανεύς, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσε εις Ιγ' χειρουργείον την 19 Αυγούστου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 167*).

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΑΠΟΣΤ., δεκανεύς, γενν. εις Νεοχώριον. Εφο-
νεύθη εις Ακ Μπουνάρ την 8 Ιουλίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 167*).

ΡΑΠΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, γενν. εις Νεοχώρι (Καρδίτσας ή Ευρυτανίας). Εφονεύθη εις Καλέ- Γκρότο (βλ. *Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ΑΓΡΑΦΑ..., ό.π., σελ. 701*).

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ του ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, ανθυπομοίραρχος. Γεννήθηκε το 1899 στο Νεοχώρι. Μετείχε των πολέμων 1919-1923 (βλ. *Δημητρίου Β. Στάθη, ό.π., σελ. 131*).

ΣΩΜΑΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, οπλίτης, εκ Νεοχωρίου (Καρδίτσης;). Εξη- φανίσθη εν Μικρά Ασία (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 181*).

ΤΖΕΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ του ΔΗΜ., οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον (Καρδίτσας; ή Τρικά-
λων;). Εφονεύθη εις Ομορλού την 3 Ιουλίου 1919 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 171*).

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΕΥΘΥΜΙΟΥ, υπολοχαγός πεζικού. Γεννήθηκε το 1891 στο Νεοχώρι. Μετείχε των πολέμων 1912-1913 και 1917-1923 (βλ. *Δημ. Β. Στάθη, ό.π., σελ. 133*).

ΦΙΛΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ του ΕΥΘΥΜΙΟΥ, δεκανεύς, γενν. εις Νεοχώριον. Απεβίωσεν εκ τραύματος την 25 Αυγούστου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 174*).

ΦΡΑΓΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, οπλίτης, γενν. εις Νεοχώριον (Καρδί-
τσης;). Απεβίωσε εις 3ον χειρουργείον Μεραρχίας Σμύρνης την 26 Αυγούστου 1920 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 174*).

Αναφέρονται επίσης οι δεκανέας Θ. Στάθης, «Νεοχώρι» και οπλίτης Κ. Λάκης, «Νεοχώρι» (χωρίς να διευκρινίζεται αν πρόκειται για το Νεοχώρι Καρδίτσας-Νευ-
ρόπολης), οι οποίοι συλληφθέντες αιχμάλωτοι απελευθερώθηκαν και επέστρεψαν
στον Πειραιά με το ατμόπλοιο « Άγιος Μάρκος» στις 11 Απριλίου 1923 (βλ. *εφημ. «Ελεύ-
θερον Βήμα», φ. 407/12.4.1923, σελ. 1*).

ΝΕΥΡΟΠΟΛΗ (βλ. και Άγραφα)

ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, «εκ Δ. Νεβρουπόλεως» [*Μ-Πεζούλας, βλ.λ.].* (βλ. *Χρι-
στόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 702*).

ΚΑΤΣΑΚΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ του ΔΗΜ., δεκανεύς, γενν. εις Νευρόπολιν [*Μεσενικόλα, βλ.λ.].* Εφονεύθη την 2 Ιουλίου 1921 (βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 154*). Κατά άλλη
πηγή, απεβίωσε εις Νοσοκ. Αργολίδος (βλ. *Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 703*).

ΜΠΑΣΔΕΚΗΣ ΔΗΜΗΡΙΟΣ, οπλίτης, εκ Νευροπόλεως. Εξηφανίσθη εν Μικρά Ασία
(βλ. *Νικολάου Γ. Παλάντζα, ό.π., σελ. 179. Χριστόφορου Δ. Αλεξάκη, ό.π., σελ. 704*).

Β' ΜΕΡΟΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

*Ληξιμνημένες λέξεις και εκφράσεις
με ιστορικό περιεχόμενο*

Τοπικές ΒΙΒΛΙΟ-παρουσίες

Έτσι, για την Ιστορία...

Στον Νικόλαο Πλαστήρα

Γερολεβέντη στρατηγέ, βοσκόπουλο, στρατιώτη,
φυγόδικε, πρωθυπουργέ, απαρνητή αντρίκειε
των ηδονών, του χρήματος, του πλούτου, της γυναίκας!

Σαν οι Ρωμιοί του εμφύλιου βγάλαν τα κοφτερά
ΜΑΧΑΙΡΙΑ,
ποιος θα καρφώσει τ' αλλουνού κεφάλι σε παλούκι
και θ' αφανίσει από τη γη τον δύσμοιρο αδελφό του,
σ' εσένα απευθύνθηκαν, για να τους ειρηνεύσεις.

Λιτός, απλός, ανέβηκες τις μαρμαρένιες σκάλες.
Άγρια λοξοκοίταξες τους κοστουμαρισμένους.
Σ' είδανε και λυθήκανε τα γόνατα των χιλιαρΜΑΤΩΜΕΝΩΝ.

Και σαν ο γυαλάκιας πονηρά πήγε να σ' ορμηνέψει,
να σου πει γι' αγώνες λαϊκούς, θυσίες κι άλλα τέτοια,
το χέρι βροντοχύπησες επάνω στο τραπέζι
και τον ινστρούχτορα διέταξες: «*ζαγάρι, κάτσε κάτω!*»

Τότε όλοι θυμήθηκαν τον μαύρο καβαλάρη,
που των εχθρών μας έγινε πολλές φορές ο τρόμος,
όταν η Νίκη στόλιζε τα ελληνικά τα όπλα.

Μα σαν κορακοπέταγε επάνω μας η Θλίψη,
στων πληγωμένων στρατιωτών τα ξεραμένα χείλη,
ηγήτορας με μαστοριά ζωγράφιζες τη φράση:
«*Εμείς στη μάχη, διάολε, δεν χάσαμε ποτέ μας.*
Το σταυρωμένο κράτος μας θ' αναστηθεί και πάλι.»

Κι αν η διχόνοια η δολερή με τα φρικώδη δίχτυα
ύπουλα περιτύλιξε την τολμηρή ψυχή σου,
ήπιος πάντα φάνηκες σ' όλους τους ηττημένους.
Λάθη πολλά ποιος Έλληνας μπόρεσε ν' αποφύγει;
Πως πολεμώντας μια ζωή να μοιάσεις διπλωμάτης;

Στο σώμα σου τριάντα τις σπαθιές κι ίχνη εννιά από
ΣΦΑΙΡΕΣ
μέτρησε έκπληκτος γιατρός, στο νεκρικό κρεβάτι!
Στη μια σου τσέπη σημείωμα στην άλλη τρεις παράδες
κι εσχάτη σου παραγγελιά: «*Όλα για την πατρίδα!*»

Έντιμα έζησες κι ορθά, Νικόλαε Πλαστήρα!

(Επετειακό ποίημα του **Νικ. Παπαδόπουλου**, Δικηγόρος - Φιλολόγος, 2022)

Λησμονημένες λέξεις & εκφράσεις με ιστορικό περιεχόμενο

γράφει ο Παναγιώτης Νάννος

«Η ΕΛΛΑΣ ΤΩΝ 2 ΗΠΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ 5 ΘΑΛΑΣΣΩΝ»

Επιλέξαμε για την επετειακή έκδοση την ιστορική φράση του Ελευθερίου Βενιζέλου, την οποία είπε μετά την «Συνθήκη των Σεβρών» η οποία υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1920, σε αίθουσα του δημαρχείου των Σεβρών, προάστιο του Παρισιού. Επρόκειτο για την τελική συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στη σουλτανική κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης και τους συμμάχους της Αντάντ.

Η Ελλάδα με την συνθήκη αυτή έκαμε το όραμά της, την Μεγάλη Ιδέα, να μοιάζει εφικτή. Εξελίχθηκε σε εφιάλτη με μία ασύλληπτη καταστροφή του Ελληνισμού της Ιωνίας, η οποία ακόμα μας στοιχειώνει με την αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας, η οποία μετά την εισβολή και κατοχή της Κύπρου, μεθοδικά δημιουργεί το Τουρκοκαιαίο, χαράζει μονομερώς νέα θαλάσσια όρια, δημιουργεί γκρίζες ζώνες σε βάρος της Ελλάδος, έφθασε να διεκδικεί ακόμα και τα μισά Ελληνικά νησιά!

Σύμφωνα με την Συνθήκη των Σεβρών, στην Ελλάδα παραχωρούνταν η Ανατολική Θράκη, μέχρι τη γραμμή της Τσατάλτζας κοντά στην Κωνσταντινούπολη, καθώς και τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος. Η περιοχή της Σμύρνης έμενε υπό την ονομαστική επικυριαρχία του Σουλτάνου αλλά θα διοικούνταν από Έλληνα Αρμο-

στή ως εντολοδόχο των Συμμάχων, και θα μπορούσε να προσαρτηθεί στην Ελλάδα μετά από πέντε χρόνια με δημοψήφισμα. Το άρθρο 26 της Συνθήκης όριζε ακόμα ότι αν οι οθωμανικές αρχές δεν συναινούσαν στην εφαρμογή της, θα εξέπιπταν από την κυριαρχία τους στην Κωνσταντινούπολη, την οποία θα μπορούσε να καταλάβει η Ελλάδα, κάτι το οποίο έντεχνα είχε προωθήσει ο Βενιζέλος.

Η Βόρεια Ήπειρος ενσωματωνόταν στην Ελλάδα με το μυστικό Σύμφωνο Βενιζέλου — Τιττόνι. Η Ιταλία συμφώνησε ακόμα να παραχωρήσει τα Δωδεκάνησα (εκτός από τη Ρόδο και το Καστελλόριζο) στην Ελλάδα, και όταν η Βρετανία έδινε στο μέλλον την Κύπρο στην Ελλάδα, τότε (μετά από δημοψήφισμα) θα παραχωρούσαν και αυτά τα νησιά (η συμφωνία ακυρώθηκε αργότερα από την Ιταλία το 1922).

Ουσιαστικά με την συνθήκη αυτή η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαμελίζονταν, αφού παρέδιδε την κυριαρχία της Μεσοποταμίας (Ιράκ), της Παλαιστίνης και της Υπεριορδανίας στην Βρετανία ως προτεκτοράτα της Κοινωνίας των Εθνών. Η Συρία και ο Λίβανος περνούσαν στην Γαλλία επίσης ως προτεκτοράτα. Η Χετζάζ (μέρος της σημερινής Σαουδικής Αραβίας) το Κουρδιστάν και η Αρμενία θα γίνονταν ανεξάρτητα κράτη.

Τα στενά των Δαρδανελίων και η θάλασσα του Μαρμαρά αποστρατικοποιήθηκαν και έγιναν προσωρινά διεθνής περιοχή, οι Σύμμαχοι απέκτησαν τον οικονομικό έλεγχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τέλος καθορίζονταν η ισότητα και τα δικαιώματα των χριστιανικών μειονοτήτων.

Ωστόσο η Συνθήκη δεν επικυρώθηκε από κανένα συμμαχικό κοινοβούλιο (ούτε καν από το Ελληνικό), καθώς μετά την επαναφορά του Κωνσταντίνου στον ελληνικό θρόνο, διαταράχθηκαν οι σχέσεις με τις συμμαχικές δυνάμεις, οι οποίες ποτέ δεν τον αναγνώρισαν ως αρχηγό του ελληνικού κράτους.

Η Συνθήκη των Σεβρών δεν έμελλε να επιβιώσει. Τέσσερις μήνες πριν από την υπογραφή της Συνθήκης, αντικαθεστωτικές δυνάμεις υπό τον Κεμάλ Πασά (Ατατούρκ) ανέτρεψαν τον σουλτάνο, ανακήρυξαν τη δημοκρατία στη χώρα, μετέφεραν την πρωτεύουσά της στην Άγκυρα και άρχισαν εγκληματικές διώξεις των Ελλήνων και Αρμενίων.

Ωστόσο το θανάσιμο πλήγμα στη Συνθήκη των Σεβρών κατάφερε η ίδια η Ελλάδα, με την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου την ώρα που, στις 30 Ιουλίου, επιβιβαζόταν στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών για να επιστρέψει στην Αθήνα. Αν και του έριξαν δέκα σφαίρες ο Βενιζέλος γλίτωσε με ένα τραύμα στο χέρι, ωστόσο στην Αθήνα έφθασε η είδηση ότι ο Βενιζέλος δολοφονήθηκε. Χιλιάδες λαού ξεχύθηκαν στους δρόμους καταστρέφοντας γραφεία και καταστήματα αντιβενιζελικών και ζητώντας εκδίκηση, η οποία δεν άργησε. Ένα 24ωρο αργότερα, βενιζελικοί «παράγοντες» εκτέλεσαν τον βασιλόφρονα πολιτικό και λογοτέχνη Ιωάννη Δραγούμη και τον εκτέλεσαν στη μέση του δρόμου.

Ο Βενιζέλος επέστρεψε θριαμβευτής στην Αθήνα, έγιναν πανηγυρικές τελετές

και μέσα στη μέθη της εθνικής ολοκλήρωσης ο Βενιζέλος θεωρώντας ότι έχει την υποστήριξη του έθνους προκήρυξε εκλογές για την 1η Νοεμβρίου 1920. Αποδείχθηκε σφάλμα τραγικό, διότι έχασε τις εκλογές και άρχισε σωρεία λαθών που οδήγησαν στην Μικρασιατική Καταστροφή. Η Τουρκία κατόρθωσε να ανακτήσει σχεδόν όλα όσα είχε εξασφαλίσει η Ελλάδα με τη Συνθήκη των Σεβρών και με τη Συνθήκη της Λωζάννης (1923) κατοχύρωσε και νομικά τη βίαιη απομάκρυνση των Ελλήνων από τη Μικρά Ασία.

Έτσι έμεινε η ιστορική φράση «Η Ελλάς των 2 ηπείρων και των 5 θαλασσών» για να μας θυμίζει ότι είμαστε έτοιμοι για την εκπλήρωση υψηλών στόχων αλλά και για την απόλυτη καταστροφή. Θα κλείσουμε το σημειώμά μας για το θέμα, με την σύνοψη από τα γραφόμενα του Ουίνστον Τσώρτσιλ: **«Πώς η Ελλάδα κέρδισε την αυτοκρατορία των ονείρων της ερήμην της και πώς την απέρριψε όταν ξύπνησε»...**

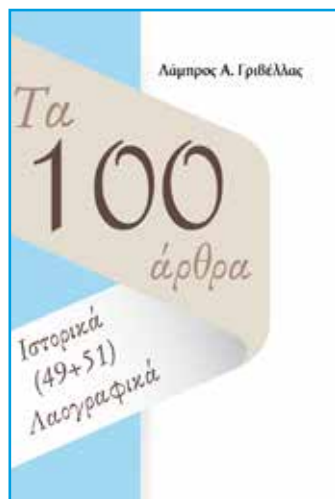
Λαϊκή λιθογραφία με τον Χάρτη της Μεγάλης Ελλάδας, όπως προέκυπτε από την Συνθήκη των Σεβρών

Τοπικές ΒΙΒΛΙΟ- ηαρουσίες

Γράφει ο Παναγιώτης Νάννος

Γριβέλλας Λάμπρος, «Τα 100 άρθρα, Ιστορικά 49 + 51 Λαογραφικά».

Πρόκειται για ανθολόγηση από τα αμέτρητα άρθρα και σημειώματα που έχει κατά καιρούς δημοσιεύσει ο χαλκέντερος ερευνητής της Τοπικής Ιστορίας. Συγγραφέας 16 βιβλίων, ουκ έστιν αριθμός μελετών, άρθρων, εισηγήσεων σε συνέδρια, χρονογραφημάτων που δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά της Καρδίτσας, της Θεσσαλίας και αλλαχού. Από το 1993 οπότε συνταξιοδοτήθηκε από δάσκαλος, μέχρι σήμερα, συνεχίζει τις άοκνες προσπάθειες και τέλος του 2021, αρχές 2022, μας φιλοδώρησε με ένα βιβλίο ανθολογία την οποία έβγαλε... λόγω κορωνοϊού!

Αυτό- ανθολογήθηκε ο συγγραφέας και διέκρινε 100 σπουδαία άρθρα τα οποία αποτελούν σημαντική πηγή Τοπικής Ιστορίας. Από τα 49 ιστορικού περιεχομένου, αρκετά έχουν σχέση με την κλεφτουριά στα Άγραφα, τον Καραϊσκάκη, το 1821 και τους αγώνες για την Ελευθερία. Άλλα για την ιδιαίτερη πατρίδα του το Ζογλώπι Αγράφων και το Δήμο Ιτάμου, τις κοινωνικές συνθήκες των Αγράφων, κ.α.

Στα 51 λαογραφικά άρθρα ο Γριβέλλας περνάει ολόκληρη την κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα από κόσκινο. Ήθη και έθιμα, δημοτικά τραγούδια, αναμνήσεις, ασχολίες, παραγωγή, συνήθειες, παρελαύνουν με τρόπο φυσικό διότι ο ίδιος τα έζησε. Πρόκειται για βιωματικά κείμενα τα οποία αποκτούν αξία διότι γράφονται από έναν άνθρωπο με συναίσθηση της σημασίας των πηγών ιστορίας. Ο Γριβέλλας με το έργο αυτό μας αφήνει παρακαταθήκη μία κυψέλη με δεκάδες θέματα έτοιμα προς χρήση, είτε ως πηγή, είτε ως αυτοτελή ιστορία που μας ταξιδεύει στο χρόνο και το χώρο. Το βιβλίο εκδόθηκε στην Καρδίτσα, από τις εκδόσεις ΦΑΟΣ - Ηλίας Καρκαλέτσος το 2021.

Αθανάσιος Χρ. Τσιαμαντάς, «Η Φυλακτή – η πατρίδα μου, μέσα από ιστορικές πηγές, από προσωπική έρευνα και την παράδοση».

Πρόκειται για την πρώτη έκδοση για την ιστορία του χωριού, την οποία ο απόστρατος αξιωματικός ερευνά την ιστορία της κοινότητας Φυλακτής και καταγράφει. Κίνητρο του, όπως γράφει ο ίδιος στον πρόλογο, η «έμφυτη αγάπη προς τον τόπο

που γεννήθηκα και από τον πόθο να διατηρηθεί η μνήμη για το χωριό μας την Φυλακτή (Σερμενίκου)». Αυτή η αγάπη και ο πόθος διατήρησης της μνήμης τον οδηγεί να καταγράψει προφορικές μαρτυρίες, να διασώσει μνήμες, να παραθέσει τα όποια

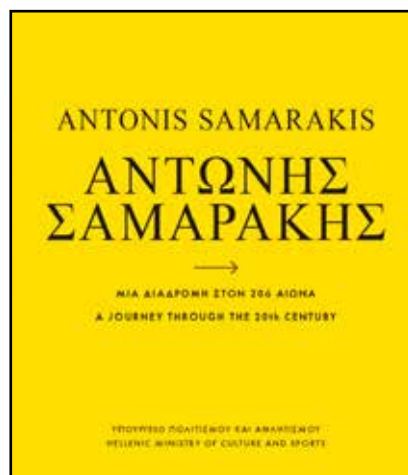
ιστορικά στοιχεία και τεκμήρια βρήκε για το χωριό του μέσα από τη βιβλιογραφία. Στο Α' κεφάλαιο παραθέτει ιστορικά στοιχεία για το χωριό και την ονομασία, τα βακούφια και το φόρο που πλήρωνε το χωριό. Το Β' κεφάλαιο αναφέρεται σε πρόσωπα και γεγονότα στα επαναστατικά κινήματα και τους εθνικούς αγώνες, μέχρι την Κατοχή και την Αντίσταση. Στο Γ' κεφάλαιο αναφέρει για τα τοπωνύμια, τα μνημεία της Φύσης, κ.α. Στο Δ' κεφάλαιο αναφέρεται η διοικητική εξέλιξη, η κοινωνική ζωή, τα ήθη και τα έθιμα, κ.α. Τέλος υπάρχει μικρό παράρτημα με τεκμήρια όπως το ΦΕΚ της μετονομασίας της κοινότητας από Σερμενίκ σε Φυλακτή, το Μητρώο Αρρένων, οι πρώτοι στρατιώτες, κ.α.

Πρόκειται για ένα βιβλίο 132 σελίδων, συμβολή στην ανάδειξη της Τοπικής Ιστορίας της Φυλακτής, το οποίο εκδόθηκε το 2022 από την «Εκτυπωτική» Καρδίτσας.

«Αντώνης Σαμαράκης μια διαδρομή στον 20ό αιώνα»

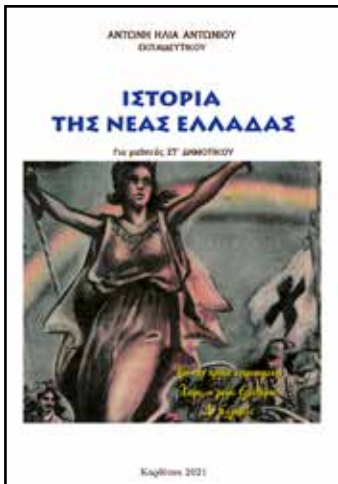
Έτσι τιτλοφορείται το λεύκωμα που εξέδωσε το Υπουργείο Πολιτισμού, για τον «αιώνιο έφηβο», όπου παρουσιάζεται η ζωή και το έργο του σπουδαίου συγγραφέα και μέσα από αυτό η ιστορία του 20ού αιώνα. Το λεύκωμα προλογίζουν η πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Σακελαροπούλου, ο οικουμενικός πατριάρχης Βαρθολομαίος, η υπουργός Πολιτισμού κ. Α. Μενδώνη και η σύζυγός του κ. Ελένη Σαμαράκη. Το δίγλωσσο (στα Ελληνικά και αγγλικά) λεύκωμα περιλαμβάνει σπουδαία τεκμήρια από τη ζωή και το έργο του και πρόκειται για ειδική, επετειακή έκδοση η οποία έγινε με

αφορμή τα 100 χρόνια από τη γέννηση του Αντώνη Σαμαράκη (1919). Το 2020 είχε ανακηρυχθεί έτος Σαμαράκη, το ίδιο έκαμε και ο Δήμος Λίμνης Πλαστήρα, ωστόσο

τα προβλήματα με τον covid19 εμπόδισαν την υλοποίηση των εκδηλώσεων που είχαν προγραμματιστεί. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Α. Σαμαράκης μπορεί να γεννήθηκε στην Αθήνα, ωστόσο κατάγεται από το Βουνέσι (Μορφοβούνι) Αγράφων, χωριό στο οποίο είχε γεννηθεί ο πατέρας του Ευριπίδης και υπάρχει ακόμα σήμερα το πατρικό σπίτι της οικογένειας Σαμαράκη, ενώ ο ίδιος ποτέ δεν έπαψε με υπερηφάνεια να δηλώνει την Αγραφιώτικη καταγωγή του.

Αντωνίου Η.Αντώνης, «Ιστορία της Νέας Ελλάδας» για μαθητές ΣΤ Δημοτικού»

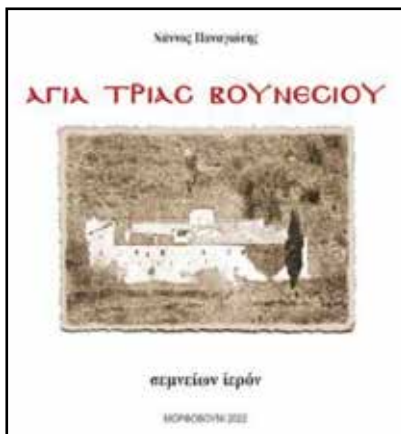

Ο συνταξιούχος εκπαιδευτικός και επί πολλά χρόνια ασχολούμενος με τα κοινά του Μπελοκομίτη και των Αγράφων, εξέδωσε ένα βιβλίο με 252 σελίδες για μαθητές της τελευταίας τάξης της Νέας Ελλάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό γράφτηκε το 1977 όταν ο Αντωνίου ξεκινούσε την εκπαιδευτική του διαδρομή. Συμμετείχε σε σχετικό διαγωνισμό και απέσπασε έπαινο και αμοιβή... για να μην εκδώσει το βιβλίο για 5 χρόνια. Ο συγγραφέας εξέδωσε το βιβλίο το 2021 και με τον τρόπο αυτό συμβολικά με το δικό του τρόπο στοχεύει να μεταφέρει την Ιστορία στη νέα γενιά. Εξάλλου αυτό είναι που κάμει και μέσα από τα άλλα του βιβλία, είτε για το Μπελοκομίτη και τους χωριανούς

του, είτε για τον ευρύτερο τόπο. Το βιβλίο ξεκινά από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και σταματά στις πρώτες μετεμφυλιοπολεμικές δεκαετίες. Το βιβλίο εκδόθηκε στην Καρδίτσα, από τις εκδόσεις ΦΑΟΣ - Ηλίας Καρκαλέτσος το 2021.

Νάννος Παναγιώτης, «Αγία Τριάς Βουνεσίου – Σεμνείων Ιερόν»

Το βιβλίο προλογίζει ο τοπικός μητροπολίτης κ. Τιμόθεος. Πρόκειται για λεύκωμα – μονογραφία 82 σελίδων, στο οποίο για πρώτη φορά μέσα από κείμενα και φωτογραφίες παρουσιάζεται η άγνωστη ιστορία της Μονής Αγίας Τριάδας Βουνεσίου. Ο συγγραφέας έχει ασχοληθεί με το μνημείο κατ' επανάληψη στο παρελθόν και δημοσίευσε για την Αγία Τριάδα, κυρίως εστίασε στο σανατόριο φυματικών που λειτούργησε εκεί την περίοδο 1938-1941. Στην παρούσα έκδοση έχουν συγκεντρωθεί ιστορικά και άλλα στοιχεία

όπως έρχονται μέσα από δημοσιεύματα και ιστορικές πηγές. Ιδιαίτερη αξία έχουν δύο πατριαρχικά σιγίλια τα οποία δημοσιεύτηκαν από τον Β. Κ. Σπανό στο Θεσσαλικό Ημερολόγιο (τομ.53/2008) και αναδημοσιεύονται εδώ αυτούσια, με ανάλογο σχολιασμό και σύνδεση με τα ιστορικά γεγονότα του μοναστηριού και της περιοχής.

Το βιβλίο αναφέρει πολλά στοιχεία για τη δημιουργία του μοναστηριού το 1858 από τον ιερομόναχο Αθανάσιο Γέρμανο, από τον Ελληνόπυργο, την τιτάνια προσπάθειά του να ολοκληρώσει το μοναστήρι. Επίσης, ο συγγραφέας δημοσιεύει σπάνιο φωτογραφικό υλικό και διασώζει τη μοναδική φωτογραφία πριν καεί η μονή από τους Ιταλούς το 1943. Επίσης, δημοσιεύει φωτογραφίες από τα λιθανάγλυφα, αλλά και τις πανηγυρικές λειτουργίες τις μεταπολεμικές δεκαετίες, το Ά Αντάμωμα των Βουνεσιωτών το 1992, μέχρι το 2008, οπότε η μονή επαναλειτουργεί με δύο μοναχές, μέχρι σήμερα. Αναμφίβολα η έκδοση αποτελεί σημαντική συμβολή στη γνώση της ιστορίας του Βουνεσίου και συμπληρώνει την Ιστορία των μοναστηριών της λίμνης Πλαστήρα και των Αγράφων γενικότερα. Το βιβλίο εκδόθηκε από την οικογένεια του συγγραφέα και διατίθεται δωρεάν, στη μνήμη του Ιωάννη Χρ. Νάνου.

Αγγελής Δημήτρης, Σημαίες Θεσσαλών αγωνιστών – ηρώων. Άγραφα, Όλυμπος, Πήλιο, Σποράδες, Ασπροτόμας κ.α.(1680 – 1922)

Ο Δημήτρης Αγγελής μετά από ενδελεχή έρευνα φέρνει στο φως της δημοσιότητας άγνωστα στοιχεία για τις σημαίες της Θεσσαλίας, με στόχο την ανάδειξη των επαναστατικών συμβόλων αλλά και την απόδοση της απαιτούμενης τιμής σε εκείνους τους Θεσσαλούς που από το 1680 μέχρι το 1922 αγωνίσθηκαν για ελευθερία, αυτοδιάθεση, ανθρωπιά και αξιοπρέπεια. Η έκδοση έγινε με αφορμή τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821, αλλά και με την έρευνα της Δημοτικής Επιτροπής Ιστορίας Λίμνης Πλαστήρα, για την πρώτη επαναστατική σημαία των Αγράφων. Πρόκειται για έκδοση του Δημοτικού Μουσείου Ιστορίας «Νικόλαος Πλαστήρας» Λίμνης Πλαστήρα, συμβολή στην ανάδειξη

του άγνωστου αυτού κεφαλαίου της Ιστορίας και τη συλλογικής μας αυτογνωσίας. Οι 15 Θεσσαλικές σημαίες επαναστατικών κινημάτων θα αποτελέσουν έκθεμα σε ειδικό χώρο που θα διαμορφωθεί στο Νεοχώρι. Το βιβλίο εκδόθηκε στην Καρδίτσα από τις εκδόσεις ΦΑΟΣ - Ηλίας Καρκαλέτσος το 2022.

Μπακόλας Αθ. Ανέστης «Δημήτρης Αθ. Μπακόλας, πρωταγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης στη Ρούμελη, Η ζωή του, το έργο του και ο θάνατός του»,

Ο Ανέστης Αθ. Μπακόλας είναι ο συγγραφέας ο οποίος παρουσιάζει την Ιστορία του Δημήτρη Μπακόλα ιστορικού στελέχους της Αριστεράς και πρωταγωνιστή της Εθνικής Αντίστασης στη Ρούμελη, όπως είναι ο υπότιτλος του έργου. Αγνός ιδεολόγος, δάσκαλος στο επάγγελμα, αλλά και δημοσιογράφος, αγνός κομμουνιστής, γράφει στο οπισθόφυλλο ο Γεωργουλας Μπέικος: «Την Οργάνωση Ευρυτανίας κανένας και ποτέ δεν θα μπορέσει να την ξεχωρίσει από ένα όνομα: Δημητράκης Μπακόλας. Από την πολιτική παρουσία και δραστηριότητά του, ιδιαίτερα τα χρόνια 1941, 1942 και 1943, τα πιο δύσκολα, τα κρίσιμα, τα αποφασιστικά για την ανάπτυξη του κινήματος σε αυτόν τον χώρο. Η συμβολή του, ενδυναμωμένη από τη συνεργασία των άλλων στελεχών και αγωνιστών της Ευρυτανίας, έβαλε τη σφραγίδα της στη δημιουργία και ανάπτυξη της Οργάνωσης Ευρυτανίας και στα αποτελέσματα της οργανωμένης πάλης του ευρυτανικού λαού»

Το βιβλίο ανήκει στην κατηγορία των βιογραφικών μαρτυριών αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης, οι οποίοι πρωταγωνίστησαν και αποτέλεσαν μέρος μιας ταραγμένης δεκαετίας «της φωτιάς» του 1940 — 1950, αρχής γενομένης από το Έπος του 1940 — Κατοχή — Εθνική Αντίσταση — Εμφύλιος Πόλεμος. Ο συγγραφέας δεν είναι έξω από την Ιστορία που περιγράφει, αλλά μέσα της ως πρωταγωνιστής ή συγγενής αυτού. Είναι μέρος της Ιστορίας του Εμφυλίου αλλά και της μετεμφυλιοπολεμικής πραγματικότητας. Ο Ανέστης Μπακόλας δεν γράφει απλά ιστορία αναλύοντας δεδομένα, καταθέτει την δική του μαρτυρία διότι είναι ο ίδιος πρωταγωνιστής και αυτόπτης μάρτυρας της Ιστορίας. Ανήκει σε μια γενιά ανθρώπων που τον Εμφύλιο τον έζησαν και τον πλήρωσαν με την ίδια τη ζωή τους, ή των αγαπημένων, όπως ο Δημήτρης Μπακόλας, ο αδελφός του συγγραφέα που δολοφονήθηκε άδικα το 1945, αφήνοντας πίσω του ορφανό τον 5 μηνών αβάπτιστο γιό του, Δημήτρη Μπακόλα, επιμελητή του βιβλίου για τον πατέρα του, αλλά και συγγραφέα του βιβλίου που θα παρουσιάσουμε αμέσως τώρα. (Αξίζει να δείτε την παρουσίαση του βιβλίου στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=N70nV8amVTk>

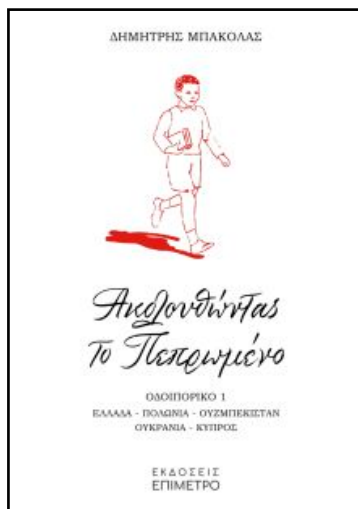

**Μπακόλας Δημήτρης του Δημητρίου, «ακολουθώντας το πεπρωμένο»,
οδοιπορικό 1.**

Αν στο πρώτο βιβλίο περιγράφεται ο Εμφύλιος, το δεύτερο περιγράφει τις αθέατες όψεις της μετεμφυλιοπολεμικής πραγματικότητας. Ο Δημήτρης Δ. Μπακόλας αυτοβιο-

γραφικά περιγράφει με λιτό τρόπο την ζωή του, τις συνθήκες που επικράτησαν μετά την λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου, τον Ψυχρό Πόλεμο, τις κρατούσες αντιλήψεις. Η ζωή του ορφανού Δημήτρη Μπακόλα ένα μυθιστόρημα – ποταμός, μια Οδύσσεια διαδρομή που ξεκινάει από τον Μπελοκομίτη, την Καρδίτσα, την Αθήνα, την Πολωνία, την Ρωσία, το Ουζμεκιστάν, για να καταλήξει στο Κίεβο της Ουκρανίας για σπουδές.

Διαβάζοντας παράλληλα τα δύο βιβλία, ο αναγνώστης διατρέχει ένα συγκλονιστικό οδοιπορικό στα χρόνια της φωτιάς, Κατοχή – Αντίσταση – Εμφύλιος, αλλά και

συνάμα το δράμα των προσώπων που έζησαν ηττημένοι έξω από την μετεμφυλιοπολεμική Ελλάδα. Τα βιβλία για τον πατέρα και υιό με το ίδιο όνομα Δημήτρης Μπακόλας, είναι συγκοινωνούνται δοχεία, όπου ο Εμφύλιος κυριαρχεί στην τραγικότητα των απωλειών. Πέρα όμως από τους νεκρούς, υπάρχει μια άλλη αθέατη πλευρά της Εθνικής Τραγωδίας του Εμφυλίου, αυτή των εκατοντάδων χιλιάδων οικογενειακών ιστοριών με δράματα κρυμμένα ή φανερά, με εξορίες στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η διαδρομή του ανήλικου Δημήτρη Μπακόλα, είναι μία από τις όψεις του Εμφυλίου και της μετεμφυλιοπολεμικής πραγματικότητας. Οι συνθήκες αυτές ως

άλλες μυλόπετρες άλεσαν τον βίο των Ελλήνων και όποιος διαβάσει τα βιβλία, θα προσυπογράψει το αίτημα «ποτέ πια Εμφύλιος πόλεμος». Το «οδοιπορικό 1», προαναγγέλλει ότι ακολουθεί και 2ος τόμος, προφανώς στην Ελλάδα όπου ο Δημήτρης εγκαθίσταται στα χρόνια της «Αλλαγής», περισσότερα προσεχώς!

«Το κορίτσι της Σμύρνης»

«Το κορίτσι της Σμύρνης», μυθιστόρημα συλλογικής συγγραφικής προσπάθειας 12 μαθητριών του 1ου Πειραματικού Λυκείου Καρδίτσας, μέλη του Ομίλου Λογοτεχνίας του σχολείου που ολοκλήρωσαν με την καθοδήγηση των καθηγητών τους, της φιλόλογου κ. Χρ. Μπαμπαράμου και του φιλόλογου και συγγραφέα κ. Ευάγγελου Ντελή. Τα ονόματα των νέων κοριτσιών που έγραψαν το έργο είναι (αλφαβητικά): Αντωνοπούλου Ιωάννα, Γιάνναρου Μιχαέλα – Γραβριέλα, Λαγού Ναταλία, Μεριχωβίτη Ζωή, Νταντάμη

Βασιλική — Ευαγγελία, Στεφανή Ελευθερία, Τζώρτζη Μελιτίνη, Τσεκούρα Μαρία, Τσιαμούρα Ευχαγγελία, Φωτοπούλου Ελευθερία, Ψαχούλα Ελένη — Ηλέκτρα. Το βιβλίο τυπώθηκε στην Καρδίτσα τον Ιούνιο του 2022, από τις εκδόσεις ΦΑΟΣ - Ηλίας Καρκαλέτσος με χορηγία της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας.

Οι μαθήτριες - συγγραφείς του συλλογικού έργου "Το κορίτσι της Σμύρνης"

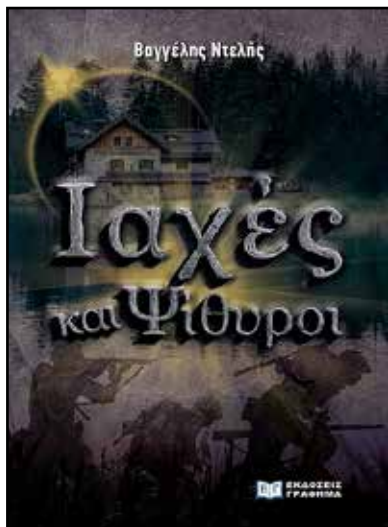
Πρόκειται για μυθιστόρημα με ιστορικά στοιχεία και βαθύτατο αντιπολεμικό μήνυμα που δημιούργησε ο Όμιλος Λογοτεχνίας του 1ου Πειραματικού Λυκείου Καρδίτσας με αφορμή τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Το βασικό ιστορικό πλαίσιο του έργου είναι ο Μικρασιατικός Πόλεμος που ξεκίνησε το 1919 αμέσως μετά τον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο με την Ελλάδα να βρίσκεται στο πλευρό των νικητριών δυνάμεων και τελείωσε το 1922 με τη Μικρασιατική Καταστροφή. Όταν ο Ελληνικός στρατός αποβιβάζεται στη Σμύρνη το 1919, ο Σεραφείμ, ένας νέος από τον Μεσενικόλα, ενταγμένος στο τάγμα του Νικολάου Πλαστήρα γνωρίζει μια όμορφη και καλλιεργημένη Σμυρνιά, τη Μύριαμ, και γεννιέται ανάμεσά τους ένας αγνός έρωτας που θα δοκιμαστεί μέσα στη δίνη του πολέμου και της Μικρασιατικής καταστροφής. Οι πρωταγωνιστές θα βιώσουν την καταστροφή και τις συνέπειές της όπως η προσφυγιά, ψυχικά τραύματα από την απώλεια αγαπημένων προσώπων αλλά θα προσπαθήσουν παράλληλα να κάνουν κι ένα νέο ξεκίνημα.

Το έργο είναι επίκαιρο με αντιπολεμικό μήνυμα που περνάει, ενώ ταυτόχρονα αποδίδει φόρο τιμής στα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής, αλλά και σε όλους εκείνους τους απλούς ανθρώπους που έχασαν τα πάντα, βίωσαν την προσφυγιά και έκαναν μια νέα αρχή.

Την υπόθεση του έργου μετέπλασε σε θεατρικό έργο ο συγγραφέας Ε. Ντελής και θα παρουσιαστεί ως θεατρική παράσταση κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού στο θέατρο Πεζούλας και σε άλλες Κοινότητες της λίμνης Πλαστήρα από την Δημοτική Θεατρική ομάδα ΟΜ Λίμνης Πλαστήρα, σε σκηνοθεσία Β. Ντούλια.

**«Ιαχές και Ψίθυροι», μυθιστόρημα του Καρδιτσιώτη συγγραφέα και ποιητή
Βαγγέλη Ντελή, εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2022 από τις ΓΡΑΦΗΜΑ.**

Μέσα στις 658 σελίδες και με καμβά τις πραγματικές ιστορικές συνθήκες 1941 – 1944, ο συγγραφέας περιγράφει την τραγωδία της Μεραρχίας Πινερόλλο, των αιχμαλώτων Ιταλών περίπου 1000 από αυτούς βρήκαν τραγικό θάνατο στη Νεράϊδα της Λίμνης Πλαστήρα. Επάνω σε αυτό τον ιστορικό καμβά, ο Ντελής κεντάει την μυθοπλασία του, με την αγάπη να επιχειρεί να ριζώσει ακόμη και στις πιο δύσκολες εποχές, ακόμη και στο άνυδρο χώμα του πολέμου.

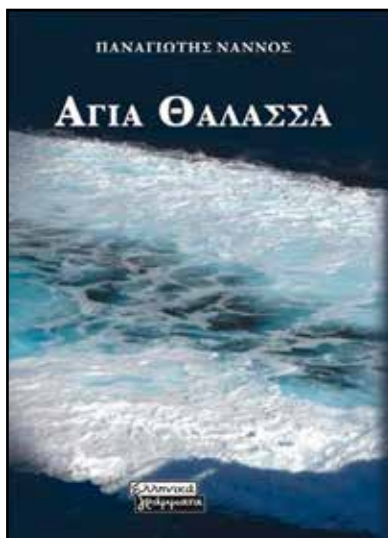
Η ιστορία τριών ανθρώπων, της Αμαλίας, του Σάντρο και του Τάσου, που γνωρίστηκαν κι ένωσαν τον έρωτα μέσα στις πιο αντίξοες συνθήκες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα. Ένα έγκλημα πολέμου θα τους αγγίξει σκληρά. Η προσπάθεια να κρυφτεί ένας μεγάλος θησαυρός θα τους χωρίσει. Παράξενες συγκυρίες θα τους ενώσουν ξανά. Μα η τύχη θα αφήσει μόνο ένα μονοπάτι, που θα το περάσει ο τελευταίος επιζών. Και χρόνια μετά μια αναζήτηση θα αποκαλύψει όλα τα καλά κρυμμένα μυστικά, που είχαν γίνει αιτία για χιλιάδες νεκρούς. Θα σπάσει κώδικες άρτια καταρτισμένους.

Θα αποκαλύψει όμως και μια ταυτότητα άγνωστη μέχρι τώρα, ενώ το παιχνίδι πολιτικής κυριαρχίας στον κόσμο μας συνεχίζεται με τις ίδιες ολέθριες συνέπειες. Μόνο τα πρόσωπα αλλάζουν. Αρκεί όμως το μίσος να νικήσει την αγάπη; Το κυνήγι του κέρδους να νικήσει τους αδιάφθορους ανθρώπους; Η επιδίωξη της κατάκτησης θα νικήσει τους τιμητές του καλού; Οι απαντήσεις βρίσκονται στο μυθιστόρημα αυτό, που έχει ως βάση του αληθινά ιστορικά στοιχεία, παραλειπόμενα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα, μια άγνωστη πτυχή του, που γι' αυτήν μέχρι λίγα χρόνια μιλούσαν όλοι οι κάτοικοι των Αγράφων.

**«ΑΓΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ»,
μυθιστόρημα του συγγραφέα/ποιητή Παναγιώτη Νάννου**

Αποτελείται από 111 διηγήματα μικρής φόρμας, τα οποία συνθέτουν την μυθοπλασία σε εποχή καλοκαιριού, κάπου στο Αιγαίο, σε ένα μικρό νησί «άγονης γραμμής». Στο βαθύ μπλε, οι ανατροπές της ζωής. Βήματα που φαινομενικά μας βγάζουν από το δρόμο, αλλά μας οδηγούν στην Αυτογνωσία. Η Ελληνική Ιστορία διά-

χυτη: από το φως του Απόλλωνα, στην Μικρασία, στο σήμερα και το Αύριο, με ξεναγό ένα βιολί που ανασύρει μνήμες.

Πρωταγωνιστές, ένα φαινομενικά αταίριαστο ζευγάρι· Η όμορφη Ελευθερία, εικαστικός που ξέφυγε από τη βουή των πόλεων και ανασαίνει την αύρα των κυμάτων και μαθαίνει τα μυστικά της Φύσης, χτίζει βιώματα, κάνει έργο Τέχνης τη ζωή.

Ο Φάνης, τεχνοκράτης που βλέπει μόνο το χρώμα του χρήματος. Ζει με στατιστικές, αριθμούς, επενδυτικά πρότζεκτ.

Οι δρόμοι αντίθετοι. Η λογική και το συναίσθημα. Η αναζήτηση της πραγματικής ζωής. Της αληθινής ενηλικίωσης! Πώς ανταμώνουν οι ψυχές; Τι μορφή έχει ο έρωτας στο απόγειό του; Πού κρύβεται το νόημα της ύπαρξης; Ποια είναι τα όρια αντοχής των ανθρώπων; Και η Μοίρα; Αλλάζει;

Η απάντηση κρυμμένη στα κύματα και τις εικόνες ενός ταξιδιού αυτογνωσίας στο χωρο-χρόνο, με εμπειρίες, αλλά και ανατροπές.

Έτσι ...για την Ιστορία!

ειδήσεις και γεγονότα με τοπικό & ευρύτερο ιστορικό ενδιαφέρον

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 183/2019, για ανακήρυξη του Μεσενικόλα ως ιστορική έδρα του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, με εισήγηση του δημάρχου, η οποία έγινε ομόφωνα δεκτή, το Συμβούλιο Τοπωνυμίων (2021) γνωμοδότησε θετικά, υπογράφηκε από τον αναπληρωτή υπουργό εσωτερικών κ. Στ. Πέτσα και δημοσιεύτηκε στο αριθ. ΦΕΚ 2585/25.5.2022, τ. Β.

Ο δήμαρχος στην εισήγησή του ως ιστορικούς λόγους ανέφερε τους εξής: «Ο Μεσενικόλας είναι από τα ιστορικά κεφαλοχώρια των Αγράφων, με συνεχή και αδιάλειπτη ιστορία η οποία είναι ζώσα από τα χρόνια της Αρχαιότητας μέχρι σήμερα. Οι Μεσενικολίτες συμμετείχαν σε όλους τους Εθνικούς Αγώνες και για την ελευθερία πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος. Λόγω της ισχυρής οικονομίας που ανέπτυξε από την αμπελοκαλλιέργεια και την εμπορία των φημισμένων κρασιών Μεσενικόλα, αναδείχθηκε σε τοπικό οικονομικό και διοικητικό κέντρο, από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας ακόμα.

Μετά τη Θεσσαλική επανάσταση του 1878, η οποία οδήγησε στην απελευθέρωση και την ένταξη στον εθνικό κορμό, σχηματίζονται οι δήμοι και η κοινότητα γίνεται η έδρα του Δήμου Νεβροπόλεως. Οι κοινότητες που δημιούργησαν τον δήμο οι περισσότερες είναι ίδιες που σήμερα, αποτελούν το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα, ήτοι το Βουνέσι (Μορφοβούνι), Κερασιά, Στουγκο (Κρυονέρι), Μπεζούλα (Πεζούλα), Σερμενικό (Φυλακτή), Νεοχώρι, Πορτίτσα, Αγ. Γεώργιος, Μπλάσδο (Μοσχάτο) και Ιερά Μονή Κρυεράς Πηγής (Μονή Κορώνας).

Το φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον άλλαξε ριζικά το 1959 με τη δημιουργία της λίμνης Πλαστήρα, οπότε διαμορφώθηκε ένα νέο, εντελώς διαφορετικό τοπίο. Στο διάβα του χρόνου προστέθηκαν ο Μπελοκομίτης και η Καρύτσα που ανήκαν στην Ευρυτανία, ενώ η Πορτίτσα και ο Άγιος Γεώργιος αποσχίστηκαν με τη δημιουργία των νέων οδικών αξόνων Μητρόπολη — Μοσχάτο — Τσαρδάκι και Μητρόπολη — Μορφοβούνι, ο Μεσενικόλας και το Μορφοβούνι τέθηκαν εκτός τουριστικού ενδιαφέροντος και σταδιακά ζουν στο περιθώριο της τουριστικής ανάπτυξης.

Ειδικά τα τελευταία 20 χρόνια υπήρξε εγκατάλειψη και παρακμή, μεγάλο μέρος των αμπελιών εγκαταλείφθηκε, ο πληθυσμός συρρικνώθηκε, τα σχολεία έκλεισαν και ο Μεσενικόλας ζει στη σκιά ενός παρελθόντος που ξεθωριάζει με την πάροδο των ετών.

Ως νέα δημοτική αρχή έχουμε σχέδιο για να αντιστρέψουμε τη φθίνουσα πορεία. Στο πλαίσιο του Πολυκεντρικού Δήμου που σχεδιάζουμε, επιχειρούμε να μετατρέψουμε τις κοινότητές μας μέρος μιας «ανοιχτής πόλης», όπου κάθε χωριό θα έχει ρόλο μοναδικό, με βάση και την ιστορικότητά του

Σε αυτό το νέο μοντέλο οικονομικής και κοινωνικής Ανάπτυξης, ο Μεσενικόλας δικαιωματικά αναδεικνύεται ως οικονομική, παραγωγική και ιστορική έδρα του Δήμου για την αμπελοκαλλιέργεια. Επιπλέον, πιστεύουμε ότι πρέπει να αναγνωριστεί ως ιστορική έδρα του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, για συμβολικούς και ουσιαστικούς λόγους, μεταξύ των άλλων με την αναγνώριση αυτή: Αποκαθιστούμε και αναδεικνύουμε την ιστορικότητα της κοινότητας.

Δημιουργούμε έναν επιπλέον τουριστικό προορισμό για τους επισκέπτες της λίμνης Πλαστήρα, σε συνδυασμό με τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που σχεδιάζουμε όλο το χρόνο, αναδεικνύοντας τα ιστορικά σημεία, στο πλαίσιο του Υπαίθριου Μουσείου Αγράφων. Αποκαθιστούμε έτσι το νοητό ιστορικό χάρτη και το αδρανοποιημένο οδικό κύκλωμα της ανατολικής πλευράς της λίμνης Πλαστήρα. Ο Μεσενικόλας βγαίνει από την απομόνωση και εισάγεται ως δυναμικός προορισμός. Με όλα τα παραπάνω εκτιμούμε ότι θα αποφέρει προστιθέμενη αξία στην Κοινότητα, την οικονομία του κρασιού και την κοινωνική ανάπτυξη του χωριού.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 5/2022 για κήρυξη του 2022 Έτους Μνήμης της Μικρασιατικής Εκστρατείας και Καταστροφής και την εθνική προσφορά του Νικόλαου Πλαστήρα, 100 χρόνια μετά, με εισήγηση του δημάρχου κ. Παναγιώτη Νάνου, η οποία έγινε ομόφωνα δεκτή:

«Τον Σεπτέμβρη του 2022 συμπληρώνονται 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Είναι η αφορμή και ευκαιρία να θυμηθούμε πώς έδωσε η καθ' ημάς Ανατολή, πως έσβησε το Φως της Ιωνίας με τον πανάρχαιο Ελληνικό Πολιτισμό. Πως κατέληξε το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας σε εφιάλη και ασύλληπτου μεγέθους τραγωδία, με επιπτώσεις που ξεπερνούν την ίδια την καταστροφή του Ελληνισμού της Μικρασίας, ενώ σήμερα βιώνουμε όσο ποτέ άλλοτε την απειλή για νέα σύγκρουση στο ίδιο πάντοτε Αιγαίο.

Παράλληλα είναι αφορμή και ευκαιρία να αναδείξουμε τη συμμετοχή των προγόνων μας στους Εθνικούς Αγώνες. Έστω και 100 χρόνια μετά, να αναγνωρίσουμε και να τιμήσουμε όλα τα τέκνα της μικρής μας Πατρίδας, των χωριών μας, που έπεσαν στα πεδία της Μικράς Ασίας. Ποτέ δεν είναι αργά να εκπληρώσουμε το Χρέος στους παππούδες μας με μια, συμβολική έστω, αναγραφή των ονομάτων τους, τα οποία ακόμα και σήμερα είναι βυθισμένα στη συλλογική μας λησμονιά.

Προπαντός όμως είναι η ώριμη στιγμή για να τιμήσουμε ουσιαστικά ως Δήμος την εμβληματική μορφή του Νικολάου Πλαστήρα και να αναδείξουμε τη μεγάλη συνεισφορά του στην εθνική μας ύπαρξη και οντότητα όπως σήμερα την απολαμβάνουμε στο χάρτη της Ελλάδος. Αήττητος στα πεδία των μαχών, όταν κατέρρεε παντού το μέτωπο, αυτός υποχώρησε συντεταγμένα και έδωσε χρόνο και ευκαιρία να σωθούν χιλιάδες πρόσφυγες και στρατιώτες, περιορίζοντας τις απώλειες ανθρώπων ζωών. Εκτός όμως αυτών, με την Επανάσταση του 1922 συνέβαλε στη διάσωση

της εδαφικής εθνικής κυριαρχίας μέσα από τη Συνθήκη της Λωζάνης και όσα ακολούθησαν για την ανόρθωση της κατεστραμμένης Ελλάδος, με την αποκατάσταση των προσφύγων αλλά και των ακτημόνων.

Ως δημοτική αρχή ενός Δήμου με το βαρύτιμο όνομα του Νικόλαου Πλαστήρα, έχουμε χρέος να οργανώσουμε εκδηλώσεις τιμής και μνήμης, τους άξονες των οποίων θέτουμε στην κρίση σας και γι' αυτό εισηγούμαστε:

Α) Κήρυξη του 2022 Έτους Μνήμης της Μικρασιατικής Εκστρατείας και Καταστροφής και την εθνική προσφορά του Νικόλαου Πλαστήρα, 100 χρόνια μετά.

Β) Συμμετοχή / συνδιοργάνωση Ιστορικού Συνεδρίου με ανάλογο θέμα.

Γ) Οργάνωση Θερινής Ακαδημίας Λόγου με θέμα «Η Μικρασιατική Καταστροφή μέσα από την Ποίηση και την Λογοτεχνία Ελλήνων και Τούρκων από το 1922 μέχρι το 2022».

Δ) Επανασχεδιασμός του Κέντρου Ιστορικών Μελετών Νικόλαος Πλαστήρας, μετατροπή και λειτουργία ως Μουσείο Πόλης με την επωνυμία «Δημοτικό Μουσείο Ιστορίας "Ν. Πλαστήρας", το οποίο θα καλύπτει χρονικά την Ιστορία από την Συνθήκη Ταμασίου για την αυτονομία των Αγράφων (1525) μέχρι σήμερα.

Ε) Ανέγερση μνημείων πεσόντων στη Μικρασία και τους Εθνικούς Αγώνες σε όλες τις κοινότητες του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, ονοματοδοσίες οδών και πλατειών, όπως θα προκύψουν από τις προτάσεις των Τοπικών Συμβουλίων.

ΣΤ) Πολιτιστικές εκδηλώσεις, συναυλίες, χορευτικά συγκροτήματα από Μικρασιατικά Σωματεία, εκθέσεις φωτογραφίας, επετειακές εκδόσεις, και γενικά ότι άλλο προταθεί από την Δημοτική Επιτροπή Ιστορίας, Συλλόγους και φορείς του Δήμου.

Ζ) Επετειακή έκδοση του περιοδικού «Ιστορήση» και άλλες ιστορικές εκδόσεις με ανάλογο περιεχόμενο.

Η) Συνεργασία με Δήμους, Κρατικές και άλλες Υπηρεσίες, Συλλόγους, Σωματεία, για την υλοποίηση των ανωτέρω.

Θ) Πρόβλεψη ανάλογων πιστώσεων σε βάρος του προϋπολογισμού έτους 2022, το ακριβές ποσό των δαπανών δεν μπορεί εδώ να υπολογιστεί.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 64/2022 για ανακήρυξη του Νεοχωρίου ως ιστορικής έδρας της Αυτονομίας των Αγράφων, εισήγηση του δημάρχου, η οποία έγινε ομόφωνα δεκτή από το Δημοτικό Συμβούλιο.

Μεταξύ των άλλων στην εισήγηση ο δήμαρχος κ. Νάνος ανέφερε: «Ο ιστορικός Κ. Παπαρηγόπουλος αναφέρει (12 βιβλίο, κεφ 6ο σελ.214) ότι περί τα τέλη του 12ου, αρχές 13ου αιώνα «εις τα όρη της Αρχαίας Δολοπίας ήρχεν Αγραφιώτης τις πολέμαρχος περί του οποίου πλείότερα δεν γνωρίζομεν» και ήταν σχεδόν ανεξάρτητος «από τις εν

Κωνσταντινούπολει μοναρχίης». Συνεπώς όταν περί τα τέλη του 1190 αρχές του 1200 ηγείται πολέμαρχος (καπετάνιος) ο οποίος είναι ανεξάρτητος, φανερώνει ότι τα Άγραφα είχαν στην πράξη επιβάλλει την αυτονομία τους.

Στα χρόνια του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (1520-1566) επιχειρήθηκε να υποτάξει και τους Αγραφιώτες, με πολυάριθμο στρατό και με επικεφαλής τον Βεϊλέρ Βεγί Πασά, αρχιστράτηγο της Θεσσαλίας. Ανεβαίνοντας στη Νευρόπολη, δόθηκε μάχη αποφασιστικής σημασίας στο Νεοχώρι το οποίο εκείνη την εποχή (1522) ήταν κωμόπολη (κασαμπάς), στην οποία ηττήθηκαν οι Οθωμανοί, διότι η αντίσταση των Αγραφιωτών ήταν σφοδρή. Εκ των πραγμάτων αναγκάστηκαν να παραχωρήσουν αυτονομία διότι αντελήφθηκαν ότι δεν μπορούσαν να κάνουν διαφορετικά, διότι η αντίσταση των σκληροτράχηλων Αγραφιωτών ήταν ισχυρή. Το απροσπέραστο εμπόδιο ήταν το γεωμορφολογικό ανάγλυφο της περιοχής, το οποίο σε συνδυασμό με τον χειμώνα, δημιουργούσαν αξεπέραστο εμπόδιο το οποίο παρέκαμψαν συνεχίζοντας για την Ήπειρο και την Αλβανία.

Το εκτεταμένο ορεινό σύμπλεγμα, στην καρδιά της Πίνδου που περιλαμβάνει τα Ευρυτανικά και Θεσσαλικά Άγραφα, με απόκρημνες πλαγιές, ελάχιστα περάσματα, δυσκολία στις μετακινήσεις και με εξάρτηση από τις καιρικές συνθήκες, ειδικά του χειμώνα, δεν ήταν απλή υπόθεση. Η τουρκική διοίκηση γνώριζε ότι ήταν αδύνατο να διαθέσει τόσο μεγάλο στρατό σε τόσο δύσβατο τόπο, για να διατηρήσει τον έλεγχο με πολύ μεγάλο κόστος για πολύ πενιχρά αποτελέσματα. Έτσι, αντί να έχει τον έλεγχο μιας περιοχής με ισχνό αν όχι ανύπαρκτο στρατιωτικό και οικονομικό ενδιαφέρον ή να έχει έναν θύλακα ελευθερίας με απρόβλεπτες συνέπειες, προτίμησε μία λύση που ήταν διπλά επωφελής για την ίδια: Να έχει την κυριαρχία της περιοχής, αλλά οι κάτοικοι να είναι αυτόνομοι και ελεύθεροι, ενώ ταυτόχρονα είχε εξασφαλισμένα θεωρητικώς ετήσια έσοδα από το φόρο υποτέλειας.

Αν και η Συνθήκη του Ταμασίου αμφισβητείται από κάποιους, ωστόσο έχει αναπαραχθεί σε τέτοιο βαθμό που μοιάζει να θεωρείται για πολλούς συγγραφείς δεδομένη, με το εξής μάλιστα περιεχόμενο:

«Άπαντα τα χωρία των Αγράφων αποτελούσιν αυτονομίαν, η οποία διοικείται υπό συμβουλίου, έχοντος έδραν την παρά το οροπέδιον Νεβροπόλεως ονομαστήν κωμόπολιν (Κασαμπά) Νεοχώριον. Ουδεμία τουρκική οικογένεια επιτρέπεται να κατοικήση εις τα χωρία των Αγράφων, εκτός του Φαναρίου. Οι κάτοικοι των πεδινών και ορεινών μερών επικοινωνούν ελευθέρως.

Εκάστη κοινότης των Αγράφων υποχρεούται να πληρώνη εις την Υψηλήν Πύλην ετησίως πενήτην χιλιάδα γρόσια. Το ποσόν δε τούτο θ' αποστέλλεται παρά του ειρημένου συμβουλίου δι' εμπίστου προσώπου εις την έδραν της ευδαιμονίας (Κ/πολιν). Εγένετω εν Ταμασίω τη 10η Μαΐου 1525. Ο Βεϊλέρ Βέης Αρχιστράτηγος Θεσσαλίας - Οι προύχοντες των Αγράφων

Η συνθήκη με το περιεχόμενο όπως αναφέρθηκε δείχνει ότι οι Αγραφιώτες επα-

ναβεβαίωσαν την αυτονομία τους την οποία είχαν και στα χρόνια των Βυζαντινών. Το βέβαιο είναι ότι οι Οθωμανοί δεν χάρισαν από γενναιοδωρία την Ελευθερία στους Αγραφιώτες, ούτε συμβιβάστηκαν από καλοσύνη με την ιδέα της αυτονομίας. Αντίθετα, ήθελαν να έχουν ενσωματωμένα τα Άγραφα, χωρίς το κόστος στρατιωτικής επιτήρησης ενός ένοπλου πληθυσμού και μιας δύσκολα ελεγχόμενης περιοχής. Οι Αγραφιώτες από το 1525 μέχρι και τα χρόνια του Αλή — πασά δημιούργησε σε καθεστώς ελευθερίας, μιας αυτόνομης διοίκησης με χαρακτηριστικά κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.

Το μόνο που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί είναι ότι τα Άγραφα αποτέλεσαν αυτόνομη περιοχή, προπύργιο των Εθνικών Αγώνων και άπαρτο κάστρο της Λευτεριάς. Εδώ ξέσπασαν κατά καιρούς πολλά γνωστά επαναστατικά κινήματα, αλλά ένοπλες συγκρούσεις με τα σώματα των κλεφταρματωλών, όπως του Λιβίνη, του Χορμόπουλου, και άλλων.

Η επανάσταση του Διονυσίου του Φιλόσοφου (1601), το οποίο αποτέλεσε την αιτία της καταστροφής ορισμένων χωριών όπως Βουνέσι και Βλάσδο, της λίμνης Πλαστήρα, την θανάτωση του μητροπολίτη Σεραφείμ, μετέπειτα τοπικού Αγίου και άλλες καταστροφές. Ακολούθησαν τα Ορλωφικά 1770, Το κίνημα του παπα — Θύμιου Βλαχάβα, 1808, η Επανάσταση του 1821 που οδήγησε στην δημιουργία του Νέου Ελληνικού Κράτους, τα σύνορα του οποίου διέρχονταν στο Δήμο μας. Η νικηφόρα Θεσσαλική Επανάσταση του 1854, η οποία όμως δεν αναγνωρίστηκε από τους ξένους και δεν απέδωσε την πολυπόθητη Ελευθερία. Επακολούθησαν νέες εξεγέρσεις, όπως του 1866 -7 και του 1878 με την πολυπόθητη απελευθέρωση το 1881 και την ενσωμάτωση στον εθνικό κορμό.

Από την συνθήκη του Ταμασίου (1525) μέχρι την προκήρυξη των επαναστατών του 1878 στο Μεσενικόλα, αλλά και μέχρι την Εθνική Αντίσταση και το αντάρτικο αεροδρόμιο της Νευρόπολης, έχουν εκδοθεί πολλά κείμενα επαναστατικά, τα οποία πρέπει να φθάσουν στις μελλοντικές γενιές, ως Γνώση της Ιστορίας.

Κατόπιν των ανωτέρω, για την ενίσχυση της ιστορικής μνήμης των νέων παιδιών και των επόμενων γενεών, εισηγούμαστε:

Α) Την αναγνώριση του Νεοχωρίου ως έδρα της αυτονομίας των Αγράφων, με βάση την Συνθήκη του Ταμασίου του 1525.

Β) Την δημιουργία Πάρκου Ιστορικής Μνήμης στη θέση «νταμάρι» του Νεοχωρίου, στο οποίο θα υψωθούν οι 15 επαναστατικές σημαίες της Θεσσαλίας οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ως σύμβολα επαναστατών στα διάφορα κινήματα.

Γ) Την ανάδειξη με πρόσφορο καλλιτεχνικό και εκπαιδευτικό τρόπο όλων των επαναστατικών κειμένων και προκηρύξεων των Αγράφων.

Δ) Την οργάνωση εκδηλώσεων μνήμης για τους αγώνες για την Ελευθερία.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 67/2022 για σύναψη συμφώνου συνεργασίας μεταξύ του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και του «Ιστορικού Αρχείου Ευγενίας Αντωνίου Σκιαθά» εισήγηση του δημάρχου, η οποία έγινε ομόφωνα δεκτή από το Δημοτικό Συμβούλιο.

Μία σημαντική απόφαση για την εξέλιξη του Δημοτικού Μουσείου Ιστορίας «Νικόλαος Πλαστήρας» λήφθηκε μεταξύ Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και του «Ιστορικού Αρχείου Ευγενίας Αντωνίου Σκιαθά». Τα κεντρικά σημεία παρουσιάζονται εδώ:

Ο Δήμος θα αναλάβει να χρηματοδοτήσει τη μουσειολογική και ιστορική μελέτη για το υπό ίδρυση Δημοτικό Μουσείο Νικολάου Πλαστήρα. Με βάση τη μελέτη το Αρχείο Σκιαθά θα παραχωρήσει στο Δήμο αρχειακό υλικό και αντικείμενα τα οποία θα εκτεθούν μόνιμα στο Δημοτικό Μουσείο με τη μορφή χρησιδανείου. Η επιστημονική και άλλη συνδρομή θα γίνει χωρίς αμοιβή για τα στελέχη του Αρχείου και πρέπει να κατατεθεί το αργότερο έως την 31/09/2022.

Τα αντικείμενα, τα τεκμήρια, τα κειμήλια της μουσειογραφικής πρότασης θα προέλθουν από τις συλλογές του «ΙΑΕΑΣ» τα οποία έχουν αποκτηθεί νόμιμα και αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια των συλλογών του. Είναι ιστορικά τεκμηριωμένα και αναγνωρίσιμα για την ιστορική τους βαρύτητα και αξία. Ο κατάλογος των αντικειμένων που θα παραχωρηθούν με χρησιδάνειο στο Δημοτικό Μουσείο, θα προκύψει μετά την ολοκλήρωση της μουσειολογικής μελέτης και των διαθέσιμων χώρων για έκθεση. Ο κατάλογος των αντικειμένων και των ιστορικών τεκμηρίων θα γίνει αποδεκτός από το Δημοτικό Συμβούλιο και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της παρούσης συμφωνίας.

Η ταυτότητα του μουσείου ιστορικά θα διαμορφωθεί τόσο από τα γεγονότα του 19ου αιώνα όσο και από αυτά του 20ου αιώνα που αφορούν την περιοχή. Μέσα από την ζωή και το έργο εξεχουσών προσωπικοτήτων της περιοχής όπως ο Γ. Καραϊσκάκης, ο Ν. Πλαστήρας, ο Αντ. Σαμαράκης, ο Γ. Μπαλταδώρος.

Ο Δήμος Λίμνης Πλαστήρα υποχρεούται στη λήψη μέτρων για την ασφαλή φύλαξη όπως είναι η εικοσιτετράωρη παρακολούθηση μέσω κλειστού κυκλώματος ασφαλείας συνδεδεμένου με το αστυνομικό τμήμα της περιοχής, ή ιδιωτικό φορέα ασφάλειας, καθώς και στην προστασία των τεκμηρίων και κειμηλίων. Επίσης, υποχρεούται με δαπάνες του για την επιμέλεια και την ορθή λειτουργία του μουσείου, με κατάλληλο προσωπικό, που θα εποπτεύει τους χώρους και τη λειτουργία του. Αν περάσουν 6 μήνες σε αναστολή λειτουργίας του Μουσείου, τα αντικείμενα δύναται να αποσυρθούν μονομερών από το Αρχείο.

Το μουσείο με τα εκθέματά του θα μπορεί, με την προηγούμενη σύμφωνη γνώμη της αφετέρου συμβαλλόμενης να συμμετάσχει με τα αντικείμενα του ΙΑΕΑΣ σε ιστορικές εκθέσεις σε Ελλάδα και εξωτερικό, όπως επίσης και να φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις από ιστορικούς φορείς ή από Ιδρύματα, όπως αυτό του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων κ.α.

Τα κειμήλια και τα τεκμήρια που θα παραδοθούν ως χρησιδάνειο βάσει της

μουσειολογικής μελέτης που θα προταθεί και θα εγκλιθεί αρμοδίως από κοινού από τα συμβαλλόμενα μέρη, θα προσαρτηθούν ως παράρτημα σε αυτήν τη σύμβαση.

Η διάρκεια του συμφώνου συνεργασίας ορίζεται για 30 χρόνια και αρχίζει από την ημερομηνία της υπογραφής της μετά την έγκριση από το δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα. Η περίοδος των δύο πρώτων χρόνων είναι περίοδος προσαρμογής της σύμβασης και η αφετέρου έχει δικαίωμα, εφ' όσον δεν τηρηθούν τα συμφωνηθέντα, να καταγγείλει μονομερώς τη σύμβαση ως ΙΑΕΑΣ.

Σε περίπτωση καταχρηστικής συμπεριφοράς, όσον αφορά την αρτιότητα των κειμηλίων (κλοπή, κακή φύλαξη, καταστροφή μερική ή ολική) που προέρχεται από την κακή λειτουργία του μουσείου, δίνει το δικαίωμα μονομερώς η να καταγγείλει τη σύμβαση, ενώ η ρήτρα των απωλεσθέντων αντικειμένων είναι αποζημίωση μετά από εκτίμηση εμπειρογνομώνων.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 77/2022 για σύναψη συμφώνου συνεργασίας μεταξύ του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και Τελλογλείου Ιδρύματος του ΑΠΘ, με στόχο την εικαστική στήριξη του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο-Χρόνου άγραφον του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα».

Η συνεργασία, των δύο συμβαλλομένων, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει την ανάπτυξη δράσεων, την έρευνα και την καταγραφή για υιοθέτηση «ευφυνών» υπηρεσιών που να αναβαθμίζουν την συνεργασία και την επίτευξη των κοινών στόχων. Για την επίτευξη του σκοπού του παρόντος, μέσα αποτελούν η διεξαγωγή σεμιναρίων, διαλέξεων και ημερίδων από έμπειρα στελέχη των δύο συμβαλλομένων, η πραγματοποίηση εικαστικών συναντήσεων, συνεδρίων, συμποσίων γλυπτικής, κ.α.

Οι κοινές δράσεις μεταξύ των δύο συμβαλλομένων ενθαρρύνουν την σύμπραξη στελεχών τους για τη μελέτη, το σχεδιασμό και την κατάρτιση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, τεκμηριωμένης γνώσης, θεωρητικών επεξεργασιών και ερευνητικής εμπειρίας πάνω σε ζητήματα που άπτονται της ανάπτυξης του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «χωρο - χρόνου άγραφον» (ΥΜΣΤ), πολιτιστικών, εικαστικών και άλλων γεγονότων.

Ο Δήμος παρέχει δημοτικές εγκαταστάσεις και τις υποδομές χωρίς οικονομική ή άλλη επιβάρυνση προς το «Τελόγλειο» διευκολύνει τις δράσεις και υποστηρίζει τις δραστηριότητες και εκδηλώσεις εικαστικού χαρακτήρα. Το «Τελόγλειο» ως έχων τα πνευματικά δικαιώματα αναπαραγωγής εικαστικών έργων, δύναται να διαθέσει στον Δήμο Λίμνης Πλαστήρα αντίγραφα ή πρωτότυπα έργα, κατόπιν ειδικής ξεχωριστής έγγραφης συμφωνίας η οποία θα ρυθμίζει τους λοιπούς όρους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

2022: έτος αφιερωμένο στην Μικρασιατική Εκστρατεία - Καταστροφή και τον Νικόλαο Πλαστήρα	2
Σημείωμα του εκδότη: Μνήμη: Θεμέλιο ειρήνης και προόδου	3
Επετειακό άρθρο για τη Μικρασιατική Καταστροφή	
<i>Γιώργος Βασιλούλης</i>	7
Η Μικρασιατική Καταστροφή. Ο Πλαστήρας σώζει την τιμή της πατρίδας	16
<i>Λάμπρος Γριβέλλας</i>	16
Νικόλαος Πλαστήρας: Διαχρονικό πρότυπο των Ελλήνων	
<i>Νάννος Παναγιώτης</i>	28
Τ' ανδραγαθήματα της στρατιωτικής και πολιτικής ζωής του Νικολάου Πλαστήρα και η πολεμική του σημαία.	
<i>Δημήτρης Κ. Αγγελής</i>	44
Η Μικρασιατική Εκστρατεία μέσα από 3 άγνωστα δημοτικοφανή τραγούδια της εποχής 1919 — 1922 στο Βουνέσι Αγράφων	47
<i>Παναγιώτης Νάννος</i>	47
Πεσόντες Βουνεσιώτες στους Εθνικούς Αγώνες στον 20ό αιώνα	
<i>Παναγιώτης Νάννος</i>	52
Σύντομη εξιστόρηση των παραμέτρων της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922 και της συνεισφοράς των κατοίκων της Φυλακτής σε αίμα στον αγώνα για το όραμα της Μεγάλης Ελλάδος	
<i>Αθανάσιος Τσιαμαντάς</i>	63
Καρυτσιώτες μαχητές και πεσόντες κατά τους Ελληνοτουρκικούς πολέμους	
<i>Κώστας Αθ. Παΐσης</i>	70
Οι συμμετέχοντες Καταφυγιώτες στον πόλεμο της Μικράς Ασίας και δυο ιστορίες του παραπάνω μετώπου	
<i>Γεώργιος Αθ. Κλήμος</i>	89
Εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή (1922-2022)	
Ένας Λοχίας του 5.42 Συντάγματος Ευζώνων Λαμίας	
<i>Β.Δ.Αναγνωστόπουλος</i>	102
Η Οδύσσεια του λησμονημένου στρατιώτη	
<i>Κουτής Στέλιος</i>	108
Οι συμμετέχοντες Καστανιώτες στον πόλεμο της Μικράς Ασίας	
<i>Γεώργιος Αθ. Κλήμος</i>	113

Αφιέρωμα μνήμηστους πεσόντες κατά την Μικρασιατική Εκστρατεία καικαταγόμενους από τα χωριά των Νοτίων Αγράφων του νομού Καρδίτσας Γεώργιος Δ. Παπαδόπουλος	115
ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΡΟΝ* Των Μεσσηνολιτών στους Εθνικούς Αγώνες.....	122
Απόσπασμα από το βιβλίο του Χρήστου Μιλτ. Μηλίτη «Αγραφα Καρδίτσα – Μεσσηνικόλας και τα χωριά του τῶς Δήμου Νεβρόπολης» «Κερασιώτες στον Σαγγάριο: μνήμες από τη Μικρασιατική εκστρατεία» Φωτεινή Καλογερογιάννη	124
Τιμημένοι Ηρωϊκοί Αγωνιστές και Αθάνατοι νεκροί του Μικρασιατικού Πολέμου (1919-1922) με καταγωγή από την Μ-Πεζούλα και άλλα χωριά της Νευρόπολης Χρήστος Τηλ. Λιαπλής.....	127

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Επετειακό ποίημα για το Νικόλαο Πλαστήρα του Νίκου Παπαδόπουλου	138
Λησμονημένες λέξεις & εκφράσεις με ιστορικό περιεχόμενο Γράφει ο Παναγιώτης Νάννος	139

Τοπικές ΒΙΒΛΙΟ- παρουσίες	142
--	-----

Έργα συγγραφέων από τη Λίμνη Πλαστήρα

Γριβέλλας Λάμπρος, «Τα 100 άρθρα, Ιστορικά 49 + 51 Λαογραφικά».	142
Αθανάσιος Χρ. Τσιαμαντάς, «Η Φυλακτή – η πατρίδα μου, μέσα από ιστορικές πηγές, από προσωπική έρευνα και την παράδοση».	142
«Αντώνης Σαμαράκης μια διαδρομή στον 20ό αιώνα»	143
Αντωνίου Η. Αντώνης, «Ιστορία της Νέας Ελλάδας» για μαθητές ΣΤ Δημοτικού»	144
Νάννος Παναγιώτης, «Αγία Τριάς Βουναίου – Σεμνείων Ιερών»	144
Αγγελής Δημήτρης, «Σημείες Θεσσαλών αγωνιστών – ηρώων. Άγραφα, Όλυμπος, Πήλιο, Σποράδες, Ασπροπόταμος κ.α.(1680 – 1922)»	145
Μπακόλας Αθ. Ανέστης «Δημήτρης Αθ. Μπακόλας, πρωταγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης στη Ρούμελη, Η ζωή του, το έργο του και ο θάνατός του»	146
Μπακόλας Δημήτρης του Δημητρίου, «Ακολουθώντας το πεπρωμένο», οδοιπορικό 1	146
«Το κορίτσι της Σμύρνης»	147
Βαγγέλης Ντελής, «Ιαχές και Ψίθυροι»	149
Παναγιώτης Νάννος, «Αγια θάλασσα», μυθιστόρημα	149

Έτσι ...για την Ιστορία!

<i>Ειδήσεις και γεγονότα με τοπικό & ευρύτερο ιστορικό ενδιαφέρον</i>	151
ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 183/2019, για ανακήρυξη του Μεσενικόλα ως ιστορική έδρα του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα .	151
ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 5/2022 για κήρυξη του 2022 Έτους Μνήμης της Μικρασιατικής Εκστρατείας και Καταστροφής και την εθνική προσφορά του Νικόλαου Πλαστήρα, 100 χρόνια μετά	152
ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 64/2022 για ανακήρυξη του Νεοχωρίου ως ιστορικής έδρας της Αυτονομίας των Αγράφων	153
ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 67/2022 για σύναψη συμφώνου συνεργασίας μεταξύ του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και του «Ιστορικού Αρχείου Ευγενίας Αντωνίου Σκιαθά» .	156
ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 77/2022 για σύναψη συμφώνου συνεργασίας μεταξύ του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και Τελλογλείου Ιδρύματος του ΑΠΘ	157

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΠΟΜΕΝΩΝ ΤΕΥΧΩΝ ΤΗΣ «ΙΣΤΟΡΗΣΗΣ»

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ (3/2022) θα εκδοθεί τον **Δεκέμβριο του 2022**, με θέμα ελεύθερο για όποιον ήθελε συνεργαστεί. Οι σελίδες του περιοδικού είναι φιλόξενες σε συνεργασίες με τους παρακάτω όρους: Οι εργασίες κατατίθενται σε ψηφιακή μορφή και καλό είναι να μην ξεπερνούν τις 3.500 λέξεις συνολικά. Εννοείται να υπάρχει επαρκής τεκμηρίωση με αναφορά στην προφορική ή γραπτή μαρτυρία - πηγή, πρόσωπα, βιβλιογραφία, κ.α. Με την δημοσίευση φωτογραφιών πα-
ραχωρούνται και τα πνευματικά δικαιώματα.

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ (4/2023) θα κυκλοφορήσει τον **Ιούνιο του 2023**, οπότε συμπληρώνονται 80 χρόνια από το κάψιμο των χωριών του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα από τους Ιταλούς, λίγους μήνες μετά και από τους Γερμανούς κατακτητές, το 1943. Το θέμα του είναι αφιερωμένο στην περίοδο της Εθνικής Αντίστασης 1940 – 1944 στη Νευρόπολη και τα Άγραφα, στα σημαντικά γεγονότα της εποχής που διαδραματίστηκαν εδώ, όπως το κάψιμο των χωριών μας, τις ανθρωπινες απώλειες, τις επιπτώσεις.

Απευθύνουμε ανοιχτή πρόσκληση σε όλους να συνεισφέρουν με φωτογραφικό και άλλο υλικό που θα τεκμηριώσει καλύτερα το θέμα. ***Το περιοδικό διατίθεται δωρεάν στην ψηφιακή του έκδοση και στην έντυπη μορφή από τις εκδόσεις «Φάρος» της Καρδίτσας και τον Ηλία Καρκαλέτσο, στο βιβλιοπωλείο των εκδόσεων στο κτίριο της Δημοτικής Αγοράς Καρδίτσας.***

Έλληνες της Σμύρνης στην υποδοχή των πρώτων ελληνικών στρατευμάτων που θα αποβιβαστούν στη Σμύρνη (1919)

Απόσπασμα από το ποίημα
«Η στάχτη που ταξίδευε»,
το οποίο έγραψε ο Κ.Χ. Μύρης
[= Κ. Γεωργουσόπουλος],
για το ειδικό αφιέρωμα
«Μνήμη Μικράς Ασίας» του
λογοτεχνικού περιοδικού «Λέξη», 1992.

[...] Η πόλη πρ κάημε
ξαναγεννήθηκε στην άλλη όχθη...

Ένα με το κορμί μας,
κυλάει μες στο αίμα μας.

Κι όταν ονειρευόμαστε,
περιδιαβάζουμε στα περιβόλια της
κα' σεργιανάμε στις πλατέες.

Κάθε φορά πρ πιάνουμε τραγέδι,
είναι τα λόγια μας σταχτιά
κι η μεσική παράπονο,
σαν πυρεκαγιά, πρ κβαλάει το μελτέμι.

Η πόλη της Ανατολής
μας κατοικεί

Κι εξήντα τώρα χρόνια
μας διπάζει.

Αμέτρητοι Έλληνες πρόσφυγες στην προκυμαία της καμένης Σμύρνης αναζητούν διαφυγή για να γλυτώσουν από τη σφαγή